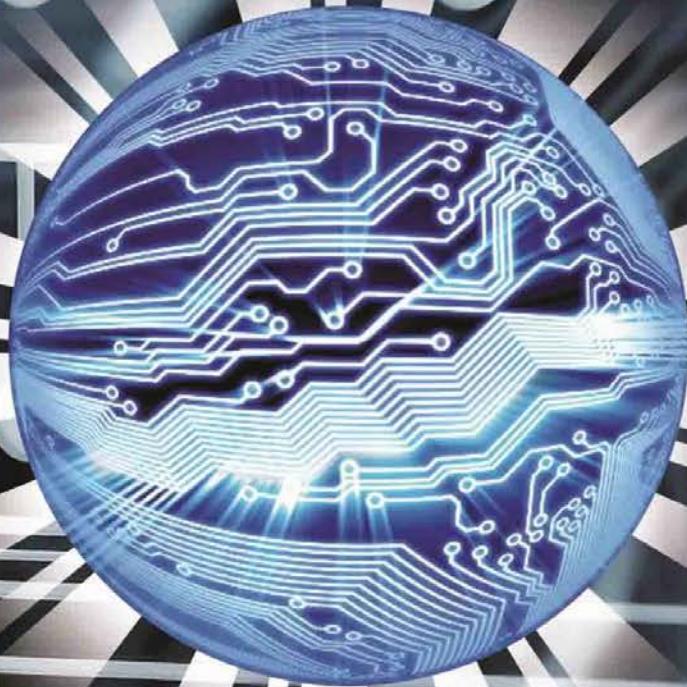

طراحی کامپیوٹر مدارها و اسٹ

دکتر جواد راستی

مدرس دانشکده مهندسی دانشگاه اصفهان

به نام خدای مهرجان

طراحی

مدارهای واسط کامپیووتری

دکتر جواد راستی

مدرس دانشکده مهندسی دانشگاه اصفهان

كتاب الكتروني (ايگان)

سرشناسه	:	- راستی، جواد، ۱۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور	:	طراحی مدارهای واسط کامپیوتری/جواد راستی.
مشخصات نشر	:	اصفهان: پیام علوی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	:	.۳۰۴ ص: مصور، نمودار.
شابک	:	978-964-2564-58-3
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۳۰۳.
موضوع	:	رابط سخت افزاری
موضوع	:	ریز پردازنده ها
موضوع	:	پورت (سیستم الکترونیکی کامپیوتر)
رده بندی کنگره	:	TK5/۷۸۸۷/۴ ط ۲ ۱۳۹۰
رده بندی دیوبی	:	۳۹۱۶/۶۲۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۵۳۹۸۲۸

نام کتاب: طراحی مدارهای واسط کامپیوتری

مؤلف: دکتر جواد راستی

طرح روی جلد: علیرضا محسنی

بازنشر این کتاب با ذکر نام نویسنده و منبع آزاد است.

تقدیم به پدر و مادرم

و

خانواده محبوبیم

فهرست

صفحه

۹	فصل اول ت آشنایی با سیستم های مبتنی بر پردازنده
۱۸	فصل دوم ت طراحی سیستم های مبتنی بر پردازنده
۴۹	زنگ تفريح! کاتالوگ پردازنده ۸۰۸۸
۵۰	فصل سوم ت پردازنده های ۸۰۸۶/۸۸
۶۸	فصل چهارم ت گذر گاه های کامپیوتری
۹۷	فصل پنجم ت پورت های ارتباطی کامپیوتر
۱۰۵	فصل ششم ت پروتکل ارتباط موازی کامپیوتر
۱۲۸	فصل هفتم ت ارتباط سریال
۱۵۷	زنگ تفريح! مشخصات اولین کامپیوتر شخصی
۱۵۸	فصل هشتم ت برنامه نویسی پورت های کامپیوتر تحت ویندوز
۱۷۹	پیوست - خلاصه ای از کاتالوگ پردازنده ۸۰۸۸
۱۸۵	کتاب شناسی

عنوان

مقدمه کتاب الکترونیکی

دقایقی از آغاز سال ۱۳۹۲ سپری شده است؛ پس به حساب تقویمی دو سال و به حساب روزشماری یک سال و نیم از عمر این کتاب می‌گذرد!

آن روزها بعد از چند ترم تدریس درس «مدارهای واسط» و با وجود آن همه کتاب مفصل و دقیق (که به تعدادی از آنها در انتهای کتاب اشاره شده است)، منبعی نیافرته بودم که برای تدریس مناسب باشد و مفاهیم طراحی مدارهای واسط و مرتبط کردن دستگاهها با کامپیوتر را به سادگی و روشنی بیان کرده باشد. این بود که (جوانی کرده!) دست به قلم بردم تا آنچه پیش روی شماست نگاشته شود.

این کتاب یک بار به زیور طبع آراسته و خیلی زود هم نسخه‌های آن نایاب شد. من بودم و تقاضاها فراوان تجدید چاپ و ضيق وقت و تردید که بکنم یا نکنم که ضربه نهایی را صعود عقاب تیزپرواز قیمت کاغذ زد و یک «نه» بزرگ به سینه تجدید چاپ کویید!

در لحظه‌ای که این سطور را می‌نویسم، به لطف حضرت دوست ۵ جلد کتاب نگاشته‌ام و سه کتاب نیمه که اگر عمری باقی باشد در آینده نزدیک به بار خواهد نشست. در آنچه چاپ شده کوچک‌ترین نفع مادی نبردام و به آنچه در راه است نیز طمع مادی ندارم. این کاغذهای سیاه شده را زکات علم می‌دانستم و می‌دانم و بس.

با یک محاسبه سرانگشتی دانستم قیمت کتاب تجدید چاپ شده مدارهای واسط پیش از توان مالی بسیاری از دانشجویان است که آنها را نیز چون خواهان و برادران خود دوست می‌دارم و مشکل آنها، مشکل من نیز هست. این بود که دل به دریا زدم و تصمیم گرفتم نسخه الکترونیکی کتاب را به رایگان منتشر کنم. این «دل به دریا زدن» نیز نه از باب طمع مادی که از بیم کپی بی‌مأخذ و نام و نشان است. یادش بخیر که روزی یکی از همکاران، با آب و تاب فراوان سخن از جزو بسیار کامل و جامع زبان اسملی گفت که «نوشه» و حاضر است در اختیار من قرار دهد. با استیاق کامل قبول و پیگیری بسیار کردم تا سرانجام، چشمم به جمال جزو خودم روشن شد که با شور و شوق تایپ کرده بودم! اسم من با لاک غلط‌گیر! محو و نام آن همکار عزیز زینت‌بخش جزو شده بود...!

به هر روی، امیدوارم که این بار تجربه بهنجاری باشد تا بقیه مؤلفان عزیز نیز تغیب شوند و نگاشته‌های مفید خود را در اینترنت به اشتراک بگذارند و خیال‌شان از رعایت حق مؤلف آسوده باشد. صفحه‌آرایی این کتاب را از چاپ اصلی (قطع وزیری) تغییر داده‌ام تا تعداد صفحات و حجم کتاب کمتر و دانلود آن ساده‌تر شود.

این کتاب رایگان است؛ اما خواننده این کتاب از باب مُنْتَ به من محبت کند و اولاً اگر این نوشتار را مفید یافت تا می‌تواند در نشر آن بکوشد و ثانیاً اگر وسع مادی دارد به اندازه قیمت کتاب‌های مشابه به نیازمندان کمک کند و اگر نه با آموختن یا بخشیدن چیزی به دیگری، این زنجیر را حلقه‌ای دیگر بزند. اگر هیچکدام هم میسر نبود، با صلواتی یا قرائت سوره‌ای از قرآن کریم، نویسنده حقیر این سطور را در بازپرداخت بدھی‌اش به امام انس و جان، حضرت علی بن موسی الرضا (ع) یاری کند که ولی نعمت همه ماست.

مقدمه

کامپیوتر را با کدامیک از کاربردهایش می‌شناسید؟! کاربردهای عمومی؟ بازی؟ پخش موسیقی و ویدئو؟ تایپ و طراحی گزارش؟

یا کاربردهای تخصصی‌تر؟ برنامه‌نویسی وب و پایگاه داده‌ها؟ شبیه‌سازی فرآیندها؟ انجام محاسبات پیچیده؟ یا ...

در واقع کامپیوتر به عنوان مهمترین و قوی‌ترین ابزار کنترلی برنامه‌پذیر، سالیان درازی است که جای خودش را در صنعت، امور شهری و زندگی انسان‌های امروزی باز کرده است. یکی از کاربردهای مهم کامپیوتر، استفاده از آن برای کنترل و ناظارت بر دستگاه‌های دیگر است: ناظارت بر محیطی که مشخصات آن (نور، رطوبت، دما، فشار و ...) باید کنترل شده باشد، کنترل یک روبات پیچیده مانند یک روبات زیردریایی و ...

هرچند با استفاده از میکروکنترلرهای مدرن و نیز مادربردهای صنعتی امروزه می‌توان پردازش‌های بسیار قوی و سطح بالا (مانند پردازش تصویر) را بدون نیاز به کامپیوتر انجام داد، اما هنوز در بسیاری از کاربردها کنترل یا ناظارت کامپیوتری نقش مهمی را ایفا می‌کند؛ به ویژه وقتی پردازش مورد نظر بسیار قوی و شامل بخش‌های مختلفی مانند ارتباط با شبکه، پردازش ویدئو یا کار با پایگاه داده‌های مفصل باشد.

«طراحی مدارهای واسط کامپیوتری» یکی از مباحث کاربردی رشته‌های مهندسی سخت‌افزار، مهندسی پزشکی و مهندسی برق می‌باشد که نحوه مرتبط کردن دستگاه‌های مختلف با کامپیوتر را تشریح می‌کند. دامنه این بحث از طراحی کارت‌های کامپیوترا تا طراحی واسطه‌ایی برای ارتباط موازی و سریال با کامپیوتر گسترده است. از دیگر مباحث مرتبط با این حوزه می‌توان به نحوه برقراری ارتباط با چاپگر و مودم، چگونگی کنترل دستگاهها از راه دور به کمک تلفن و شبکه و اینترنت و نیز شبکه‌های کنترلی مانند CAN و X10 اشاره کرد. حتی اگر بخواهید به جای کامپیوتر از مادربردهای صنعتی برای کنترل دستگاه‌های پیچیده استفاده کنید، باید با اصول طراحی مدارهای واسط آشنایی داشته باشید.

در این نوشتار تلاش کرده‌ایم مباحث مرتبط با طراحی مدارهای واسط کامپیوتری به زبان ساده و به صورت پایه‌ای بیان شوند. به همین لحاظ ممکن است بعضی مباحث کمی قدیمی به نظر آیند. مثلاً برای توضیح نحوه طراحی کارتهای کامپیوترا، ناگزیر به یکی از پردازنده‌های قدیمی اینتل (۸۰۸۸) که در اولین کامپیوتراهای IBM مورد استفاده قرار گرفت، پرداخته‌ایم. این موضوع برای ورود پایه‌ای به بحث پیچیده‌ای مانند طراحی مدارهای واسط ضروری است و به خواننده کمک می‌کند از اصولی که آموخته برای طراحی مدارهای پیچیده استفاده کند. به علاوه بسیاری از تنظیمات کامپیوتراهای اولیه، در کامپیوتراهای امروزی نیز به چشم می‌خورد. بعضی از سخت‌افزارها که دیگر در کامپیوتراهای شخصی دیده نمی‌شوند (مانند اسلات ISA)، هنوز در دستگاهها و مادربردهای صنعتی کاربرد زیادی دارند. در کنار مباحث پایه‌ای، تا حدودی به مباحث جدید مرتبط با مدارهای واسط مانند گذرگاه‌های جدید نیز پرداخته شده است. بدیهی است مخاطب علاقه‌مند برای دریافت اطلاعات تخصصی‌تر راجع به هر بحث می‌تواند به مراجع طراحی مدارهای واسط که بسیار متنوع هستند و در پایان این نوشه به برخی از آنها اشاره خواهد شد، مراجعه نماید.

نظرات و پیشنهادها و انتقادات خود را به آدرس rasti@eng.ui.ac.ir ارسال فرمایید تا نسخه‌های بعدی این نوشتار جامعتر و کاملتر ارائه گردد.

جواد راستی شهریور ۱۳۹۰

فصل اول

آشنایی با سیستم‌های مبتنی بر پردازنده

به طور کلی هر سیستم کنترلی دارای سه بخش ورودی، پردازشگر و خروجی است (شکل ۱-۱). چنین سیستمی داده‌ها را از دنیای خارج دریافت می‌کند (بخش ورودی)، روی این داده‌ها عملیاتی انجام می‌دهد (بخش پردازش) و بر اساس این پردازشها خروجی لازم را تولید می‌کند (بخش خروجی). کارخانه پارچه بافی یک مثال ساده برای یک سیستم کنترلی است که نخ بعنوان ماده اولیه وارد آن می‌شود و پس از انجام یک سری عملیات، پارچه بعنوان خروجی سیستم تولید می‌شود.

شکل ۱-۱-جزای یک سیستم کنترلی

تصمیم‌گیریهای منطقی، بخش اساسی پردازش در سیستمهای کنترلی هستند. در درس مدارهای منطقی با نحوه طراحی بخش پردازشگر سیستمهای الکترونیکی با استفاده از مدارات منطقی ترکیبی و ترتیبی آشنا شده‌اید. عملکرد پردازنده‌ها از نظر کلی با مدارهای منطقی یکسان است و تنها چگونگی ورود و خروج داده‌ها و نحوه انجام پردازش روی آنهاست که باعث متفاوت شدن ویژگیهای آنها می‌شود. ایده اصلی ایجاد و گسترش پردازنده‌ها، قابلیت برنامه‌پذیری آنهاست. یک سیستم کنترلی مبتنی بر پردازنده دارای تعدادی ورودی و خروجی است که تمام پردازشها بی که قرار است روی ورودیها انجام شود به صورت مجموعه‌ای از دستورات نرم افزاری که برنامه^۱ نام دارد، به سیستم داده می‌شود. تغییر نظر کارفرما، تنها منجر به تغییر برنامه سیستم می‌شود که هزینه آن در مقابل هزینه تغییر کلی سیستم بسیار ناچیز است. به بیان دیگر، پیچیدگی طراحی یک سیستم سخت‌افزاری، به طراحی یک برنامه مبدل می‌شود که بسیار ساده‌تر است. این موضوع اساس کار کنترل کننده‌های منطقی برنامه‌پذیر^۲ که سیستمهایی مبتنی بر پردازنده (شکل ۲-۱) هستند، می‌باشد. در این سیستمهای، به جای طراحی بخش پردازشگر سیستم کنترلی به صورت سخت‌افزار سفارشی که مشکلات ذکر شده را به دنبال دارد، پردازش را به یک برنامه (نرم افزار) می‌سپاریم که هم طراحی و پیاده‌سازی و اسکالارزایی و هم تغییر کارکرد آن نسبت به سخت‌افزار، بسیار ساده‌تر و کم هزینه‌تر می‌باشد. وظیفه پردازنده اجرای این برنامه است.

شکل ۲-۱-سیستم‌های منطقی برنامه‌پذیر

اکنون که با ضرورت وجود پردازنده‌ها آشنا شدیم، به بررسی چگونگی عملکرد آنها می‌پردازیم. در ادامه با ساختار کلی یک کامپیوتر به عنوان یک سیستم مبتنی بر پردازنده و سپس با چند مثال با نحوه اجرای برنامه‌ها در پردازنده‌ها آشنا خواهید شد.

¹ Program

² Programmable Logic Controller : PLC

یک سیستم پردازندگی چه اجزایی دارد؟

شما با کامپیوتر به عنوان یک سیستم پردازندگی آشنایی دارید. قطعه CPU داخل کامپیوتر همان پردازنده مورد نظر ماست؛ اما کامپیوتر اجزاء دیگری مانند دیسک سخت، RAM، کارت گرافیکی، صفحه کلید، نمایشگر^۱ و ... دارد. تمام

این اجزاء را می‌توان در سه بخش اصلی مطابق شکل

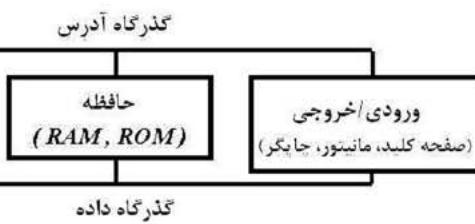
۱-۳ (که اجزاء اساسی هر سیستم مبتنی بر پردازنده نیز

هستند)، طبقه‌بندی کرد:

۱- واحد پردازش مرکزی^۲ (CPU)

۲- حافظه^۳

۳- وسایل ورودی و خروجی^۴ (I/O)

شکل ۱-۳- اجزای یک سیستم مبتنی بر پردازنده

مجموعه دستورات یا برنامه‌ای که قرار است پردازشگر سیستم ما را انجام دهد، در واحد حافظه ذخیره می‌شود. کار واحد پردازش مرکزی (که از این به بعد آن را به اختصار پردازنده می‌نامیم) اجرای خط به خط این برنامه است. کار واحدهای ورودی/خروجی، تبادل اطلاعات با دنیای خارج است.

از نظر ساختاری می‌توان کامپیوتر را مانند یک انسان در نظر گرفت که داده‌هایی را از حواس خود (ورودی) مانند بویایی و بینایی می‌گیرد، در مغز خود (پردازنده) با توجه به اطلاعاتی که در ذهن (حافظه) دارد، پردازشگری (شاید ناخودآگاه) را روی آنها انجام می‌دهد و متناسب با آنها عکس العمل (خروجی) نشان می‌دهد.

مانند اجزای بدن که از طریق رگها و اعصاب با هم مرتبط هستند، اجزاء داخلی یک کامپیوتر از طریق مجموعه‌ای از سیمها به نام گذرگاه یا بس^۵ با یکدیگر در ارتباط می‌باشند.

اکنون به شرح مختصری راجع به بخش‌های ذکر شده می‌پردازیم.

کار پردازنده چیست؟

کار پردازنده اجرای مجموعه دستورات یا برنامه‌ای است که در حافظه ذخیره شده است. برای این کار پردازنده باید:

- ✓ دستورات را به ترتیب از حافظه دریافت یا واکشی کند (Fetch)،
- ✓ معنای آن را درک کند (Decode)
- ✓ آن را اجرا کند (Execute).

برای درک سه مرحله فوق، کار یک نوازنده موسیقی را در نظر بگیرید. او برای اجرای یک آهنگ باید سمبول نت موسیقی را از روی یک صفحه که نتهای یک آهنگ روی آن نوشته شده‌اند، بخواند (Fetch)، اینکه آن سمبول نشان‌دهنده کدام نت است را درک کند (Decode)، و سپس آن نت را بنوازد (Execute).

¹ Monitor

² Central Processing Unit : CPU

³ Memory

⁴ Input / Output Devices : I/O

⁵ Bus

برنامه چگونه به پردازنده داده می شود؟

اما پردازنده نه سمبلهای موسیقی را می فهمد و نه با هیچکدام از زبانهای محاوره‌ای ما آشناست! تنها زبانی که می‌توان به وسیله آن با پردازنده ارتباط برقرار کرد، زبان ارقام دودویی است. در واقع به دلیل سهولت استفاده از اجزاء الکترونیکی مانند لامپ خلا، رله و ترانزیستور که به صورت دو حالت نیز قابل استفاده هستند، از ابتدا مدارات منطقی و پردازنده‌ها با دستگاه دودویی استاندارد شدند.

کوچکترین واحد اطلاعاتی برای یک پردازنده، یک رقم دودویی یا یک بیت^۱ است که حاوی یک سیگنال منطقی (صفر یا یک) می‌باشد^۲. تمام اطلاعات کامپیوتری از مجموعه‌ای از بیتها تشکیل می‌شوند. هر ۸ بیت یک بایت^۳ نامیده می‌شود که یک واحد اطلاعاتی مهم در پردازنده‌هاست. واحد مهم دیگر، Nibble است که از ۴ بیت تشکیل می‌شود.

زبان ماشین^۴

برای ارتباط با یک پردازنده باید از ارقام دودویی استفاده کنیم. تمام دستورات، ورودیها و خروجیها در این قالب قرار می‌گیرند که آن را زبان ماشین یا زبان صفر و یک می‌نامیم. زبان ماشین، پایینترین سطح گفتگو با پردازنده است. در ابتدا به دلیل عدم گستردگی کاربرد پردازنده‌ها، از زبان صفر و یک برای برنامه‌نویسی پردازنده‌ها استفاده می‌شد. مثلاً فرض کنید می‌خواهیم با استفاده از یک پردازنده فرضی، دو عدد را بخوانیم و با هم جمع کنیم و نتیجه را نشان دهیم. با مطالعه برگه اطلاعات پردازنده مورد نظر، متوجه می‌شویم که در این پردازنده رشته "10110001" به عنوان دستور خواندن عدد از ورودی در نظر گرفته شده است؛ یعنی پردازنده با دریافت این رشته صفر و یک از حافظه (به عنوان دستور)، یک عدد را از ورودی می‌خواند. به همین ترتیب دستور جمع دو عدد "00110011" و دستور ارسال نتیجه به خارج "00100010" است. بنابراین برنامه فوق به شکل زیر در می‌آید:

```
10110001
10110001
00110011
00100010
```

همانطور که می‌بینید برنامه نویسی و همچنین فهم این برنامه بسیار دشوار است.

پس از گستردگی شدن کاربرد پردازنده‌ها در سیستمهای مختلف، نیاز به زبانی که علیرغم نزدیکی کافی به سطح ماشین، دارای دستورات ساده تر و قابل فهم تر باشد به شدت احساس می‌شد.

زبان اسمبلي^۵

در زبان اسمبلي که به همین هدف عرضه شد، برای هر دستور یک کلمه معادل که شبیه به کلمات انگلیسي است، وجود دارد؛ مثلاً در پردازنده فوق کلمه IN معادل رشته "10110001" در نظر گرفته شده است که با معنای این دستور که خواندن عدد از ورودی (INPUT) است نیز همخوانی دارد. برنامه قبلی با استفاده از معادل اسمبلي دستورات به صورت زیر در می‌آيد:

^۱ Binary digIT : BIT

^۲ در تراشه‌های با استاندارد TTL، ولتاژ حدود صفر تا ۰/۸ ولت برای بیان صفر منطقی و ولتاژ حدود ۳ تا ۵ ولت برای بیان یک منطقی به کار می‌رود. صفر و یک منطقی می‌تواند با دو مقدار متفاوت جریان (مثلاً ۴ و ۲۰ میلی آمپر) نیز نمایش داده شود.

^۳ Byte

^۴ Machine Language

^۵ Assembly Language

IN
IN
ADD
OUT

برنامه نویسی به زبان اسمبلي، کار را برای برنامه نویس راحت تر می کند؛ اما پردازنده تنها زبان صفر و یک را متوجه می شود. نرم افزار اسمبلر^۱ کار ترجمه دستورات زبان اسمبلي به دستورات زبان ماشين را بر عهده دارد.

زبان اسمبلي با ايجاد تحول در برنامه نویسی پردازندهها، سالها بعنوان زبان برنامه نویسی متداول پردازندهها به کار می رفت. اما از دشواری نسبی برنامه نویسی به زبان اسمبلي که بگذریم، برنامه نویس این زبان باید از ساختمان داخلی پردازنده‌اي که برای آن برنامه می نویسد، کاملاً آگاه باشد. بعلاوه برنامه اى که به زبان اسمبلي يك پردازنده نوشته می شود، روی پردازنده دیگري قابل اجرا نیست؛ چون هر برنامه اسمبلي (يا زبان ماشين) با توجه به ساختار داخلی يك پردازنده نوشته می شود که با پردازنده‌هاي دیگر متفاوت است. به همين دليل زبان ماشين و زبان اسمبلي را زبانهاي وابسته به ماشين^۲ می گويند.

زبانهاي سطح بالا^۳

دستورات زبانهاي برنامه نویسي سطح بالا مانند زبانهاي پاسکال، C، فرتون و ... علاوه بر شbahت زياد به زيان انگليسى که باعث سادگي برنامه نویسي می شود، به کاربر اجازه می دهد بدون نياز به اطلاع از ساختار داخلی پردازنده، برنامه‌هاي خود را بنويسد؛ مثلاً دستور پاك کردن صفحه نمايش کامپيوتر در زبانهاي پاسکال و C، دستور clrscr (Clear Screen) است؛ اما برای انجام همين کار به زبان اسمبلي کامپيوتر اين دستورات باید نوشته شوند :

MOV	AH,6H
MOV	AL,25
MOV	CX,0
MOV	DH,24
MOV	DL,79
MOV	BH,14H
INT	10H

این مثال به خوبی تفاوت برنامه نویسی به زبان سطح بالا و زبان اسمبلي را نشان می دهد.

چون پردازنده تنها دستورات زبان ماشين را درک می کند، از نرم افزار مترجم (کامپايلر)^۴ برای تبدیل دستورات زبان سطح بالا به سطوح پاين تر استفاده می شود.

ذکر اين نکته ضروريست که زيان اسمبلي هنوز در مواردي مانند وقتی که حجم و زمان اجرای برنامه‌ها مهم است، مورد استفاده قرار می گيرد، به طوري که حتی گاهی بخشی از يك برنامه سطح بالا را با استفاده از دستورات اسمبلي می نويسيم. اين کار برای کاهش حجم کد ماشين نهايی و يا زمان اجرای آن و نيز استفاده مؤثر از سخت افزار انجام می شود.

¹ Assembler

² Machine Dependent

³ High Level Languages : HLL

⁴ Compiler

اجزاء داخلی پردازنده‌ها

پردازنده برای انجام سه وظیفه اصلی خود یعنی واکشی، رمزگشایی و اجرای دستورات، به امکاناتی مجهز است که در زیر به مهمترین آنها می‌پردازیم:

۱- ثبات‌ها^۱: ثبات‌ها، حافظه‌های کوچک و سریعی هستند که داخل پردازنده قرار دارند و برای ذخیره موقت داده‌ها و دستکاری آنها به کار می‌روند. این ثبات‌ها بسته به نوع پردازنده می‌توانند ۸ بیتی، ۱۶ بیتی، ۳۲ بیتی، ۶۴ بیتی و ... باشند. هرچه تعداد و اندازه ثبات‌ها بیشتر باشد، کارایی پردازنده بالاتر است.

پردازنده‌ها دارای ثبات‌های متنوعی هستند که در زیر چند نوع از آنها را معرفی می‌کنیم:

ثبات انباره^۲: یک ثبات همه‌منظوره^۳ است که در انواع دستورات حسابی و منطقی و انتقال داده‌ها بعنوان برگه کاری موقت به کار می‌رود.

ثبات حالت (پرچم)^۴: بیتها این ثبات بیانگر حالت پردازنده بعد از اجرای دستورات است. مثلاً یکی از بیتها این ثبات، پرچم صفر^۵ است که اگر نتیجه یک عمل منطقی یا حسابی برابر صفر باشد، مقدار آن برابر یک می‌شود؛ یعنی مقدار ZF بعد از انجام یک عملیات منطقی یا حسابی، بیانگر صفر بودن یا صفر نبودن نتیجه عملیات است. از بیتها ثبات پرچم که در اکثر پردازنده‌ها وجود دارند می‌توان به پرچم صفر، پرچم سرریز^۶، پرچم علامت^۷ و پرچم رقم نقلی^۸ اشاره کرد. کاربرد اصلی ثبات پرچم در تصمیم‌گیریهای لازم بعد از انجام یک عمل داخلی پردازنده است.

ثبات شمارنده برنامه^۹: چون دستورات یک برنامه باید به ترتیب اجرا شوند، پردازنده باید به طریقی بداند دستور بعدی که باید اجرا کند کدام است. کار ثبات شمارنده برنامه، نگهداری آدرس دستور بعدی است که قرار است توسط پردازنده اجرا شود. با اجرای هر دستور، پردازنده به طور خود کار یک واحد به این ثبات اضافه می‌کند تا به دستور بعدی اشاره کند. با کمک این ثبات و گذرگاههای داده و آدرس، پردازنده دستورات را از حافظه دریافت می‌کند. گفتیم که پردازنده، دستوراتی را که از حافظه دریافت می‌کند، اجرا می‌نماید. این دستورات چگونه اجرا می‌شوند؟

۲- واحد محاسبه و منطق^{۱۰}: این واحد پردازنده که اصطلاحاً به آن ALU گفته می‌شود، قسمتی از پردازنده است که مسؤول انجام اعمال ریاضی مانند جمع، تفریق، ضرب و تقسیم و اعمال منطقی مانند AND، OR و NOT می‌باشد.

واحد ALU تنها یک حسابگر است و برای عملکرد درست باید کنترل شود.

۳- واحد کنترل^{۱۱}: کار این بخش، کنترل تمام فعالیتهای پردازنده است.

¹ Registers

² Accumulator Register

³ ثبات‌های همه‌منظوره (General Purpose Registers) ثبات‌هایی هستند که برای انجام هر عملیاتی داخل پردازنده می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند.

⁴ Flag Register

⁵ Zero Flag : ZF

⁶ Overflow Flag : OF

⁷ Sign Flag : SF

⁸ Carry Flag : CF

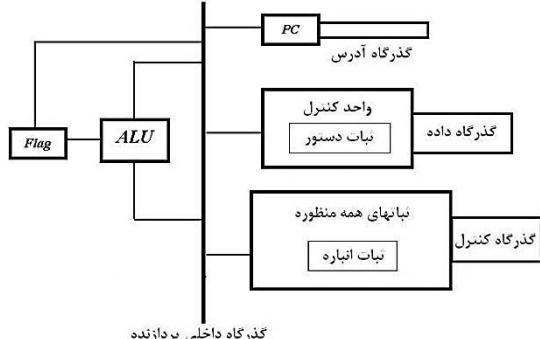
⁹ Program Counter : PC یا Instruction Pointer : IP

¹⁰ Arithmetic & Logic Unit : ALU

¹¹ Control Unit : CU

یکی از مهمترین قسمتهای واحد کنترل، ثبات رمزگشای دستور^۱ است. می‌توان این قسمت را به عنوان یک فرهنگ لغت تصور کرد که معنای هر دستور و مرحله را که پردازنده باید برای اجرای آن در پیش بگیرد، مشخص می‌کند. دستورات پس از واکشی از حافظه وارد این ثبات می‌شوند تا پس از رمزگشایی اجرا شوند.

بلوک دیاگرام داخلی پردازنده را در شکل ۴-۱ می‌بینید.

شکل ۴-۱-بلوک دیاگرام داخلی پردازنده

سرعت پردازنده به چه معناست؟

در آخر به این نکته توجه کنید که پردازنده از نظر عملیاتی، مانند یک مدار ترتیبی منطقی همزمان (سنکرون) عمل می‌کند و تمام اعمال آن با یک موج مربعی که پالس ساعت نام دارد، هماهنگ می‌شود. فرکانس پالس ساعت، یکی از معیارهای کارایی پردازنده و بیانگر سرعت آن خواهد بود. معیار مشابه دیگر به صورت MIPS^۲ یعنی تعداد دستورات قابل اجرا توسط پردازنده بر حسب میلیون دستور در ثانیه، بیان می‌شود. برای بحث دقیق‌تر در مورد چگونگی اجرای یک دستور العمل در پردازنده، به مراجع معماري کامپیوترا مراجعه کنید.

نقش حافظه در سیستمهای کامپیوتري

اطلاعاتی که باید توسط پردازش شود، اعم از دستورات و بعضی داده‌های ورودی/خروجی، باید در حافظه ذخیره شود. در سیستمهای پردازنده‌ای معمولاً از دو نوع حافظه استفاده می‌شود :

حافظه فقط خواندنی (ROM)^۳: اطلاعات این حافظه با قطع برق از میان نمی‌رود. بنابراین معمولاً (همانطور که از نام آن بر می‌آید) برای ذخیره اطلاعات دائمی و ثابت به کار می‌رود. مثلاً برنامه‌ای که حافظه کامپیوترا را تست می‌کند و حتماً اجرای آن را هنگام روشن کردن کامپیوترا خود دیده‌اید، باید پس از هر بار روشن شدن کامپیوترا اجرا شود؛ بنابراین باید در ROM کامپیوترا ذخیره شود^۴. معمولاً برای نوشتن در حافظه ROM به دستگاه مخصوصی به نام برنامه‌ریز^۵ نیاز است.

حافظه خواندنی و نوشتنی (RAM^۶ یا RWM^۷): اطلاعات این نوع حافظه با قطع برق از میان می‌رود. به علاوه برای نوشتن در آن نیازی به دستگاه برنامه‌ریز نیست. بنابراین برای ذخیره داده‌های موقت مانند متغیرهای یک برنامه یا در

¹ Instruction (Decoder) Register : IR

² Milion Instruction Per Second : MIPS

³ Read Only Memory : ROM

⁴ به برنامه فوق که عملیات ابتدایی سیستم از جمله تست حافظه کامپیوترا انجام می‌دهد، اصطلاحاً BIOS (Basic Input Output System: BIOS) گفته می‌شود.

⁵ Programmer

⁶ Random Access Memory : RAM

⁷ Read/Write Memory

سطوح بالاتر برای نگهداری سیستم عامل یا نرم افزارهای مختلف مانند انواع بازیها یا برنامه های کاربردی دیگر به کار می روند.

اطلاعات ROM بر خلاف RAM دائمی است و با قطع برق از بین نمی روید؛ به همین دلیل، گاهی ROM را حافظه غیر فرار^۱ هم می نامند.

در بخش های بعدی با عملکرد و نحوه نوشتن و خواندن اطلاعات از حافظه بیشتر آشنا خواهیم شد.

نقش وسایل ورودی/خروجی در سیستمهای کامپیوتری

در حقیقت پردازنده ها برای رفع نیازهای کاربران طراحی شده اند؛ به این منظور باید داده هایی به پردازنده وارد شده و پس از انجام عملیات مورد نظر، نتایج از پردازنده خارج شوند. مجموعه ای شامل پردازنده، گذرگاهها و وسایل ورودی/خروجی، این وظیفه را در سیستمهای کامپیوتری به عهده دارند.

وسایل ورودی می توانند بسیار ساده مانند یک کلید دو حالت و یا پیچیده مانند صفحه کلید یا ماوس باشند. به طور مشابه، وسایل خروجی نیز انواع ساده مانند دیود نوری تا انواع پیچیده مانند نمایشگر را دربر می گیرند. در ادامه این فصل با چگونگی استفاده از وسایل ورودی/خروجی ساده در سیستمهای پردازنده ای آشنا می شویم.

گذرگاهها در سیستمهای کامپیوتری

در هر کامپیوتر به طور معمول سه نوع گذرگاه وجود دارد: گذرگاه داده^۲، گذرگاه آدرس^۳ و گذرگاه کنترلی^۴. تمام اطلاعاتی که باید در یک سیستم کامپیوتری جابجا شوند، از گذرگاه داده عبور می کنند. گذرگاه آدرس مشخص می کند که گذرگاه داده در هر لحظه باید در اختیار چه وسیله ای باشد و گذرگاه کنترلی این ارتباط را نظم می بخشد.

اهمیت گذرگاهها به حدی است که یکی از مهمترین معیارهای کارایی پردازنده ها، پهنای (تعداد خطوط) گذرگاه آدرس و گذرگاه داده آنها و تنوع سیگنالهای گذرگاه کنترلی آنهاست. کمی بیشتر با این گذرگاهها آشنا می شویم :

گذرگاه داده: همانطور که گفته شد، گذرگاه داده محل عبور تمام اطلاعاتی است که باید داخل سیستم جابجا شوند؛ بعنوان مثال برای انتقال دستورات از حافظه به پردازنده، برای خواندن اطلاعات از ورودی و نیز برای ارسال اطلاعات به خروجی باید از گذرگاه داده استفاده شود.

پهنای گذرگاه داده (یعنی اینکه گذرگاه داده یک پردازنده چند بیتی است) تا آنجا مهم است که یکی از مهمترین معیارهای طبقه بندی پردازنده ها به شمار می رود که ابتدایی ترین نوع آن ^۴ بیتی (مانند پردازنده های ۴۰۰۴ و ۴۰۴۰) بود و سپس انواع کاملتر ^۸ بیتی (Z80، ۶۸۰۰، ۸۰۸۵، ۸۰۸۰)، ^{۱۶} بیتی (۸۰۸۶، ۸۰۸۸، ۸۰۲۸۶) و ^{۳۲} بیتی (۸۰۳۸۶، ۸۰۴۸۶، پنتمیوم) به بازار آمد. وقتی گفته می شود پردازنده ۸۰۸۵ هشت بیتی است یعنی می تواند هر بار (در هر سیکل کاری) ^۸ بیت را پردازش کند؛ به بیان دیگر ورود و خروج اطلاعات در آن باید در قالبهای ^۸ بیتی صورت گیرد.

¹ Non Volatile Memory : NV-Memory

² Data Bus

³ Address Bus

⁴ Control Bus

واضح است که قدرت پردازش یک پردازنده به طور مستقیم با اندازه گذرگاه داده آن در ارتباط است؛ به عنوان مثال، یک پردازنده ۸ بیتی در هر سیکل کاری ۸ بیت را می‌تواند پردازش کند؛ اما یک پردازنده ۱۶ بیتی در همین مدت زمان می‌تواند پردازش قرار دهد، به تغییری سرعت پردازش ۲ برابر حالت قبل است.

گذرگاه داده یک گذرگاه دوجهته^۱ است؛ یعنی داده‌ها از طریق آن هم می‌توانند به پردازنده وارد و هم از آن خارج شوند.

در بعضی پردازنده‌ها، پنهانی گذرگاه داده خارجی (پنهانی داده پردازنده) با پنهانی گذرگاه داده داخلی (مسیر انتقال داده‌ها درون پردازنده) متفاوت است؛ مثلاً پردازنده ۸۰۸۸ دارای گذرگاه داده داخلی ۱۶ بیتی و گذرگاه داده داخلی ۸ بیتی است، در حالی که گذرگاههای داده داخلی و خارجی پردازنده هر دو ۱۶ بیتی‌اند.

گذرگاه آدرس: همانطور که گفته شد، گذرگاه داده محل مشترک عبور اطلاعات سیستم است. پرسشی که بلاfaciale به ذهن می‌آید این است که در هر لحظه چه کسی حق استفاده از این گذرگاه مشترک را دارد؟ برای حل این مشکل، هر پردازنده دارای تعدادی پین آدرس است که با گذاشتن یک شماره روی آن، هویت وسیله‌ای را می‌تواند از گذرگاه داده استفاده کند را معلوم می‌کند. به مجموعه این پنهانها گذرگاه آدرس پردازنده گفته می‌شود.

نحوه استفاده از گذرگاه آدرس به این صورت است که طراح سیستم به همه واحدهایی که می‌خواهند از گذرگاه داده استفاده کنند (خانه‌های حافظه و تمام ورودیها و خروجیها)، یک شماره (آدرس) می‌دهد. در هنگام عملکرد سیستم، شماره یا آدرسی که پردازنده روی گذرگاه آدرسش قرار می‌دهد نشان دهنده شماره واحدی است که حق استفاده از گذرگاه داده را دارد. مثلاً اگر پردازنده‌ای ۸ خط آدرس (۸ پین آدرس) داشته باشد، با قرار گرفتن عدد 00110010 روی این پنهانها توسط پردازنده، به کل سیستم اعلام می‌شود که در این لحظه واحدی به شماره 00110010 (که ممکن است یک خانه حافظه، یک ورودی یا یک خروجی باشد) حق استفاده از گذرگاه داده (خواندن یا نوشتمن) را دارد. این شماره در هنگام طراحی سیستم توسط طراح به این واحد داده شده است.

از آنجا که گذرگاه آدرس برای اعلان شماره واحدی که می‌تواند از گذرگاه داده استفاده کند به کار می‌رود، هر چه تعداد خطوط آن بیشتر باشد، پردازنده می‌تواند مقدار بیشتری حافظه یا تعداد بیشتری ورودی/خروجی را شناخته و از آنها استفاده کند. به عبارت دیگر، تعداد خطوط آدرس یک پردازنده، معیاری از تعداد واحدهایی است که می‌تواند آدرس دهی کند.

این تعداد واحدها همیشه توانی از ۲ است؛ به این ترتیب که یک پردازنده با ۷ خط آدرس، می‌تواند به ۲^۷ واحد مختلف آدرس بدهد^۲. مثلاً پردازنده Z80، ۱۶ خط آدرس دارد، این ۱۶ خط یا ۱۶ بیت می‌توانند ۲^{۱۶} یا ۶۵۵۳۶ حالت (آدرس دودویی) را بسازند، بنابراین Z80 می‌تواند تا ۶۵۵۳۶ واحد مختلف (حافظه یا ورودی/خروجی) (که هر کدام حاوی یک بایت می‌باشد) را آدرس دهی کند. اصطلاحاً گفته می‌شود که فضای آدرس دهی Z80 برابر ۶۵۵۳۶ بایت یا ۶۴ کیلوبایت است. توجه کنید که در اندازه‌گیری ظرفیت حافظه و فضای آدرس دهی، معنای کلمه کیلو، با سایر علوم

^۱ Bi-directional

^۲ چون یک عدد دودویی با n رقم، می‌تواند ۲ⁿ مقدار مختلف داشته باشد

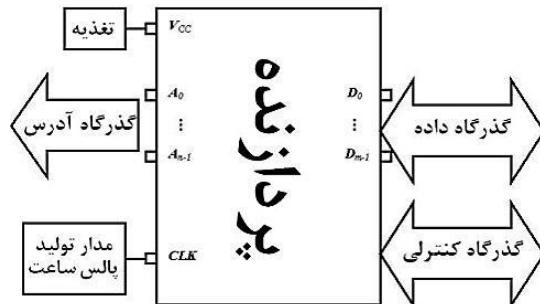
متفاوت می باشد؛ به طوری که هر کیلوبایت شامل ۱۰۲۴ بایت است؛ به طور مشابه هر مگابایت برابر ۱۰۲۴ کیلو بایت، هر گیگابایت برابر ۱۰۲۴ مگابایت و هر ترابایت برابر ۱۰۲۴ گیگابایت است.

پردازنده ۸۰۸۶/۸۸ دارای ۲۰ خط آدرس و فضای آدرس دهی یک مگابایت است؛ بنابراین آدرس‌های حافظه در آن ۲۰ بیتی هستند. در آینده خواهیم دید چگونه با ثباتهای آدرس دهی ۱۶ بیتی پردازنده و سیستم سگمنت/آفست، این آدرس ۲۰ بیتی تولید می‌شود.

چون گذرگاه آدرس فقط برای آدرس دهی و توسط پردازنده به کار می‌رود، بنابراین یک گذرگاه یک جهته^۱ و سمت آن به سوی خارج پردازنده است.

گذرگاه کنترل: این گذرگاه شامل پینهایی از پردازنده است که برای کنترل ارتباطات داخل سیستم مورد استفاده قرار می‌گیرد و در پردازنده‌های مختلف، نوع و تعداد آنها متفاوت است. مثلاً تعدادی از این سیگنالها مشخص می‌کنند آیا پردازنده مشغول دریافت اطلاعات است یا ارسال اطلاعات؟ دسته دیگر مشخص می‌کنند وسیله‌ای که آدرس آن توسط گذرگاه آدرس مشخص گردیده، از نوع حافظه است یا ورودی/خروجی؟ و

شکل عمومی یک پردازنده با n خط آدرس و m خط داده را در شکل ۵-۱ مشاهده می‌کنید.

شکل ۱-۵-شکل عمومی یک پردازنده

اکنون که با اجزاء یک سیستم پردازنده‌ای آشنا شده‌اید، وقت آن رسیده که با چند مثال ساده، چگونگی عملکرد پردازنده در اجرای برنامه‌ها را مورد بررسی قرار دهیم.

^۱ Uni-directional

فصل دوم

طراحی سیستم‌های مبتنی بر پردازنده

در این بخش می‌خواهیم چگونگی اجرای برنامه‌های مختلف در یک پردازنده را به صورت گام به گام بررسی کنیم. مثالهای این بخش عملکرد عمومی پردازنده‌ها را تشریح خواهند کرد.

برای طراحی یک سیستم مبتنی بر پردازنده دو کار اساسی باید انجام شود:

شناخت سخت‌افزار که شامل شناخت عملکرد پینهای پردازنده مورد نظر، نحوه عملکرد حافظه‌ها و اتصال آنها به پردازنده و سخت‌افزارهای ورودی/خروجی و ... می‌شود.

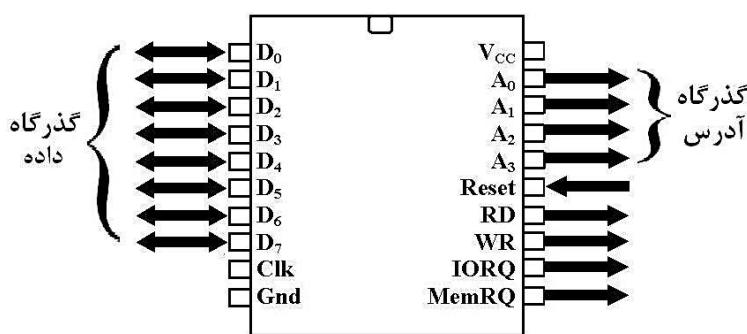
شناخت نرم‌افزار که شامل شناخت ساختار داخلی پردازنده به ویژه ثباتهای آن و نیز آشنایی با قواعد زبان اسembly پردازنده مورد نظر می‌باشد.

معرفی یک پردازنده فرضی

برای طراحی مثالهای این بخش از یک پردازنده فرضی مطابق شکل ۱-۲ استفاده خواهیم کرد که دارای ۴ خط آدرس و ۸ خط داده (شکل زیر)، ثبات انباره A و ثباتهای همه‌منظوره B و C و D است. واضح است که این ثباتها ۸ بیتی هستند (چرا؟).

در برنامه نویسی به زبان اسembly پردازنده فرضی ما چند قاعده باید رعایت شود (این قواعد در زبان اسembly اکثر پردازنده‌ها وجود دارد):

- ✓ یکی از عملوند‌های عمل جمع، حتماً باید در ثبات A باشد.
- ✓ حاصل عمل جمع در ثبات A قرار می‌گیرد.
- ✓ نمی‌توان در دستور جمع مستقیماً به حافظه مراجعه کرد.
- ✓ تنها رابط پردازنده با خارج آن، ثبات A است.

شکل ۱-۲-پایه‌های یک پردازنده نوعی

در ادامه با این نکات برخورد خواهیم کرد.

به طور کلی برای طراحی سیستمها روال زیر را در پیش خواهیم گرفت:

الف) نوشتن برنامه مورد نظر.

ب) بررسی آنچه در پردازنده برای اجرای برنامه انجام می‌شود.

ج) طراحی سخت افزار سیستم بر اساس گام (ب).

اتصال حافظه به پردازنده

حافظه محل ذخیره برنامه است؛ بنابراین هر سیستمی حتماً دارای یک حافظه است و ضروریست قبل از وارد شدن به جزئیات طراحی سیستم، با نحوه ذخیره و بازیابی اطلاعات در حافظه‌ها آشنا شویم.

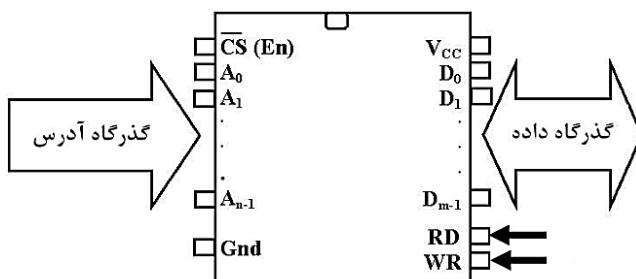
عملکرد حافظه

همانطور که قبلاً ذکر شد، حافظه محل ذخیره دستورات و نیز بعضی داده‌های ورودی و خروجی است. مشخصات مهم یک حافظه عبارتند از:

الف) ظرفیت حافظه: بیانگر حجم اطلاعاتی است که می‌تواند در حافظه ذخیره شود و معمولاً بر حسب بیت یا بایت بیان می‌شود.

ب) ساختار حافظه: حافظه از تعدادی ثبات یکسان (خانه) تشکیل می‌شود که در هر خانه یک قلم داده ذخیره می‌شود. منظور از ساختار حافظه، حجم هر یک از خانه‌ها و تعداد خانه‌هاست.

حجم هر خانه حافظه از یک تا ۸ و گاهی ۱۶ بیت معمول است. تعداد خانه‌های یک حافظه نیز معمولاً توانی از ۲ است. نمای کلی یک حافظه را در شکل ۲-۲ مشاهده می‌کنید.

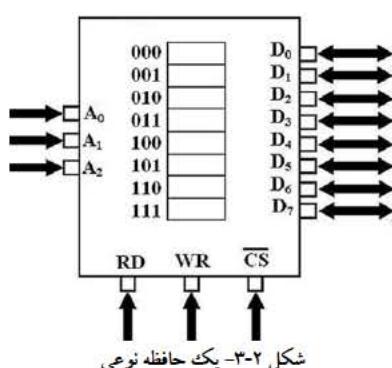
شکل ۲-۲ - نمای کلی یک حافظه

خطوط A_0 تا A_{n-1} که گذرگاه آدرس حافظه نامیده می‌شود، آدرس خانه‌ای از حافظه که باید اطلاعات آن خوانده یا در آن اطلاعاتی نوشته شود را مشخص می‌کند. طول هر قلم اطلاعاتی (حجم هر خانه) که اطلاعات آن از طریق خطوط داده D_0 تا D_{m-1} رد و بدل می‌شود، m بیت است.

پینهای RD و WR برای تعیین نحوه تبادل اطلاعات با حافظه (خواندن یا نوشتمن) به کار می‌روند. اگر سیگنال RD را فعال کنیم یعنی می‌خواهیم از حافظه اطلاعاتی بخوانیم. با فعال کردن سیگنال WR به حافظه اعلام می‌کنیم که اطلاعاتی در یکی از خانه‌هایش نوشته می‌شود. در هر دو عمل خواندن و نوشتمن، تبادل اطلاعات با خانه‌ای از حافظه که شماره (آدرس) آن روی گذرگاه آدرس حافظه گذاشته می‌شود انجام می‌گیرد.

به عنوان مثال حافظه نوعی شکل ۳-۲ را در نظر بگیرید. این حافظه ۸ خط داده (D_0 تا D_7) و ۳ خط آدرس (A_0 تا A_2) دارد؛ چون در این حافظه می‌توان ۳ خانه حافظه را آدرس دهی کرد (با ۳ بیت می‌توان 2^3 عدد دودویی مختلف را مشخص کرد) و ظرفیت هر خانه نیز ۸ بیت است (چون ۸ پین برای تبادل اطلاعات با خارج دارد)، پس این حافظه دارای $(2^3) \times 8 = 24$ بیتی است. پس ظرفیت این تراشه ۲۴ بیت یا ۶۴ بیت است.

به عنوان یک مثال عملی، تراشه 2732، ۸ خط داده (D₀ تا D₇) و ۱۲ خط آدرس (A₀ تا A₁₁) دارد؛ چون در این

حافظه می‌توان ۱۲ خانه حافظه را آدرس‌دهی کرد (با ۱۲ بیت می‌توان ۱۲ عدد دودویی مختلف را مشخص کرد)، پس این حافظه دارای $4 \times 2^3 = 4 \times 8$ کیلو (یا ۴ کیلو) خانه یک بایتی (۸ بیتی) است. پس ظرفیت این تراشه ۴ کیلوبایت یا ۳۲ کیلوبیت ($4 \times 1024 \times 8$) است که دو رقم آخر شماره آن نیز این مطلب را نشان می‌دهد.

پرسش: ظرفیت حافظه شکل ۳-۲ بر حسب بیت چقدر است؟

ذخیره و بازیابی اطلاعات در حافظه

اگر فرض کنید می‌خواهیم در خانه شماره 7 حافظه 2732، عدد دودویی ۸ بیتی 10110001 را ذخیره کنیم. کافی است شماره خانه فوق یعنی معادل دودویی ۱۲ بیتی عدد 7 (000000000111) را روی پینهای A₀ تا A₁₁ و عدد مورد نظر (10110001) را روی پینهای D₀ تا D₇ تراشه قرار داده و پین WR (Write) را فعال کنیم تا عدد فوق در خانه شماره 7 ذخیره شود. اگر این حافظه از نوع RAM باشد تا زمان قطع برق و اگر از نوع ROM باشد به طور دائم این داده در این خانه باقی خواهد ماند.

برای خواندن محتویات یک خانه مثلاً همان خانه شماره 7، کافی است عدد ۱۲ بیتی معادل ۷ یعنی 000000000111 را روی پینهای آدرس حافظه قرار داده و پین RD (Read) را فعال کنیم. عدد ذخیره شده در خانه 7 که در اینجا 10110001 است روی پینهای D₀ تا D₇ (گذرگاه داده حافظه) قرار می‌گیرد. توجه کنید که چه برای نوشتن در حافظه و چه برای خواندن از آن، پین فعال ساز تراشه (En) یا CS باید فعال باشد.

مراحل خواندن و نوشتن در حافظه را می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد:

برای نوشتن عدد a در آدرس b حافظه:

- ✓ آدرس b را روی پینهای آدرس حافظه (گذرگاه آدرس حافظه) قرار می‌دهیم.
- ✓ عدد a را روی پینهای داده حافظه (گذرگاه داده حافظه) قرار می‌دهیم.
- ✓ پین WR حافظه را فعال می‌کنیم تا عدد a در آدرس b حافظه ثبت شود.

برای خواندن محتویات خانه حافظه به آدرس X:

- ✓ آدرس X را روی پینهای آدرس حافظه (گذرگاه آدرس حافظه) قرار می‌دهیم.
- ✓ پین RD حافظه را فعال می‌کنیم تا محتویات خانه حافظه به آدرس X روی پینهای داده حافظه (گذرگاه داده حافظه) قرار گیرد.
- ✓ پینهای داده حافظه (گذرگاه داده حافظه) را می‌خوانیم.

پرسش) راجع به دو مفهوم گسترش طول کلمه و گسترش طول آدرس حافظه تحقیق کنید.

ج) زمان دسترسی: مشخصه سرعت حافظه و عبارتست از زمانی که بعد از گذاشتن آدرس خانه مورد نظر روی خطوط آدرس و فعال کردن پین RD به طول می‌انجامد تا داده خانه فوق روی خطوط داده تراشه حافظه به صورت پایدار ظاهر شود.

اکنون که با نحوه خواندن و نوشتمن در حافظه آشنا شدیم، به مثالهایی از طراحی سیستم می‌پردازیم. اولین مثال راجع به یک سیستم بسیار ساده است.

مثال ۱) اولین کاری که می‌خواهیم پردازنده فرضی ما انجام دهد این است که مقدار ثباتهای B و C خودش را با هم جمع کند و در ثبات D قرار دهد.

یادآوری می‌کنیم برای طراحی سیستمها به ترتیب زیر عمل می‌کنیم:

الف) نوشتمن برنامه مورد نظر.

ب) بررسی آنچه در پردازنده برای اجرای برنامه انجام می‌شود.

ج) طراحی سخت افزار سیستم بر اساس گام (ب).

به عنوان گام اول طراحی این سیستم، برنامه آن را می‌نویسیم.

این برنامه می‌تواند به سادگی یک خط برنامه باشد :

$$D \leftarrow B + C$$

اما طبق قواعد (الف) و (ب) که مطرح شد، نمی‌توان جمع دو ثبات را به طور مستقیم انجام داد؛ یعنی دستور فوق نامعتبر است و با توجه به اینکه ثبات A، انباره یعنی برگه موقت کار است، مراحل زیر باید انجام شود :

$$\begin{array}{l} A \leftarrow B \\ A \leftarrow A + C \\ D \leftarrow A \end{array}$$

مراحل ذکر شده باید به زبانی که پردازنده متوجه شود، یعنی زبان صفر و یک یا همان زبان ماشین به پردازنده دیگته شود. در عمل برنامه هیچگاه مگر در موارد خاص به زبان ماشین نوشته نمی‌شود و این کار در پایین‌ترین سطح با زبان اسambilی انجام می‌شود. معادل اسambilی فرضی دستورات بالا به صورت زیر است (مشابه این دستورات در زبان اسambilی پردازنده‌های مختلف وجود دارد) :

MOV	A,B
ADD	A,C
MOV	D,A
HALT	

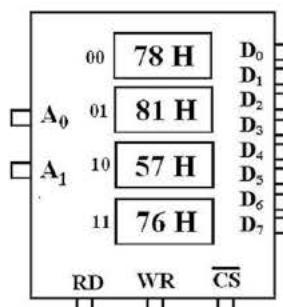
قبل‌گفته شد که زبان اسambilی شباهتهایی به زبان انگلیسی دارد؛ مثلاً دستور MOV A,B یعنی MOVE B to A دستور MOV A,B یعنی MOVE B to A همچنین دستور HALT به معنای قطع اجرای برنامه است.

این دستورات با کمک اسambil پردازنده ما به زبان ماشین تبدیل می‌شوند. کدهای زبان ماشین معمولاً در قالب هگزادسیمال نشان داده می‌شوند.

MOV	A,B	78 H
ADD	A,C	81 H
MOV	D,A	57 H
HALT		76 H

پس از تبدیل دستورات برنامه به زبان ماشین، آنها را در یک تراشه حافظه ذخیره می‌کنیم (شکل ۴-۲ را بینید) تا پردازنده یکی یکی آنها را واکشی و اجرا کند؛ مثلاً وقتی پردازنده کد یک بایتی H 78 (یا B 01111000) را از حافظه

دریافت می‌کند، با رمزگشایی آن متوجه می‌شود که باید محتويات ثبات B را در ثبات A قرار دهد و به همین ترتیب بقیه دستورات را اجرا می‌کند تا به کد H 76 (کد HALT) برسد. این کد به پردازنده می‌گوید که اجرای برنامه به پایان رسیده است. به کدهای فوق که پردازنده را به اجرای عملیات‌های گوناگون وامی‌دارند، کد عمل^۱ گفته می‌شود. چون برنامه فوق چهار بایتی است (تعداد کدهای عمل آن ۴ بایت است)، از یک حافظه ۴ بایتی که دو خط آدرس دارد استفاده می‌کنیم.

شکل ۴-۲- ذخیره برنامه اول در حافظه

طراحی سخت افزار

اکنون گام (الف) به پایان رسیده است؛ برنامه (نرم افزار) سیستم آماده است و نوبت به طراحی سخت افزار می‌رسد. در این گام باید عملکرد پردازنده برای اجرای این برنامه را بررسی کنیم تا در گام بعد بتوانیم بر اساس این دانسته‌ها، سخت افزار نهایی را طراحی کنیم.

سخت افزار سیستم فوق بسیار ساده است و فقط باید مکانیسمی در آن پیش‌بینی شود که برنامه زبان ماشین را که در حافظه ذخیره شده، به موقع به پردازنده برساند. برای طراحی این مکانیسم باید با بررسی نحوه اجرای برنامه (گام ب) بیتیم پردازنده با چه روشی بایتها محتوی برنامه را از حافظه درخواست می‌کند؟

پردازنده چگونه کدهای عمل را از حافظه می‌خواند؟

همانطور که قبل^۲ گفته شد، در پردازنده‌ها ثباتی به نام شمارنده برنامه یا PC وجود دارد که وظیفه آن، نگهداری شماره دستوری است که قرار است اجرا شود. این شماره دستور در بسیاری از پردازنده‌ها از جمله پردازنده فرضی ما، شماره خانه‌ای از حافظه است که دستور بعدی را در خود نگه می‌دارد^۳. چون در پردازنده مورد بررسی ما گذرگاه آدرس ۴ بیتی است، بنابراین تمام شماره‌ها (از جمله شماره دستور بعدی که در ثبات PC ذخیره می‌شود) نیز ۴ بیتی است؛ بنابراین ثبات PC در این پردازنده یک ثبات چهار بیتی است.

اولین اصل طراحی سیستم در مورد نحوه درخواست کدهای عمل از حافظه توسط پردازنده است:

اصل اول طراحی سیستم: پردازنده برای درخواست یک کد عمل از حافظه، مقدار ثبات PC را روی خطوط آدرسش گذاشته و سیگنال RD خود را فعال می‌کند؛ در این لحظه پردازنده انتظار دارد که کد عمل مورد نظر که همان داده ذخیره شده در PC امین خانه حافظه است، روی گذرگاه داده اش بیاید تا بتواند آن را بخواند و اجرا کند؛ وظیفه طراح سیستم برآوردن این انتظار پردازنده است.

^۱Operational Code : OP-Code

^۲ بعدها خواهید دید که در پردازنده‌های سری 80xx اینتل دقیقاً این گونه نیست.

فرض می کنیم در پردازنده فرضی ما، بعد از روشن شدن سیستم، PC برابر صفر می شود^۱. بنابراین پردازنده به خانه صفر حافظه مراجعه و اولین دستور را از آنجا درخواست می کند. این درخواست توسط پردازنده با قرار دادن آدرس ۰۰۰۰ (یعنی مقدار PC) روی گذرگاه آدرس و فعال کردن سیگنال خواندن (RD) و سپس خواندن گذرگاه داده به هدف خواندن اولین کد عمل برنامه انجام می شود.

پس از خواندن اولین دستور برنامه (H 78) از حافظه و اجرای آن، PC به طور خودکار یک واحد افزایش می یابد و برای خواندن خانه بعدی از حافظه به کار می رود؛ به این صورت که پردازنده محتوای PC یعنی ۰۰۰۱ را روی گذرگاه آدرس قرار داده و پس از فعال کردن سیگنال RD، گذرگاه داده را که انتظار دارد محتوی دستور بعدی (H 81) باشد می خواند.

کد HALT (H 76) به پردازنده می گوید که باید افزایش PC و درخواست دستور بعدی از حافظه را متوقف کند.

در زیر مراحل اجرای این برنامه را می بینید:

PC	عددی که پردازنده روی گذرگاه داده پردازنده ظاهر شود	مقداری که در این لحظه باید روی گذرگاه داده پردازنده ظاهر شود (کد عمل صفر) H 78
0000	0000	
	----اجرای کد 78 h----	
0001	0001	(کد عمل یک) H 81
	----اجرای کد 81 h----	
0010	0010	(کد عمل دو) H 57
	----اجرای کد 57 h----	
0011	0011	(کد عمل سه) H 76
	----اجرای کد 76 h----	

با اجرای کد 76h (دستور HALT) پردازنده دیگر به مقدار PC اضافه نمی کند تا دستور بعدی را بخواند؛ بنابراین اجرای برنامه قطع می شود.

بنا بر آنچه گفته شد، مکانیسم پردازنده برای دریافت دستورات از حافظه، قرار دادن PC روی گذرگاه آدرس و فعال کردن سیگنال RD است؛ پس باید سیستمی طراحی شود که وقتی پردازنده اعمال فوق را انجام داد، در پاسخ آن بایت ذخیره شده در PC امین خانه حافظه که در واقع کد عمل دستوری است که باید اجرا شود را روی گذرگاه داده پردازنده قرار دهد. به بیان دیگر، باید اتصالات بین پردازنده و حافظه را به نحوی برقرار کنیم که وقتی پردازنده یک آدرس را روی گذرگاه آدرس گذاشته و سیگنال RD را فعال می کند، بایت مورد نظر از حافظه به گذرگاه داده پردازنده منتقل شود.

با گذرگاههای داده چه باید کرد؟ کدهای عمل باید از طریق گذرگاه داده پردازنده به آن وارد شوند. از طرف دیگر حافظه کدهای عمل را از طریق گذرگاه داده اش به خارج ارسال می کند. بنابراین طبیعی است که:

گذرگاه داده پردازنده بیت به بیت (پین به پین) به گذرگاه داده حافظه متصل می شود.

^۱ مقدار هر ثبات بعد از روشن شدن سیستم، یکی از مشخصات خاص پردازنده هاست که Register Wake up Value نام دارد.

این موضوع با گفته قبلی ما که در سیستم یک گذرگاه داده بیشتر وجود ندارد مطابقت دارد. توجه کنید اگر هر دو جزء سیستم برای ارتباط با هم بخواهند گذرگاههای داده مجزا داشته باشند، سیستم ما ممکن از سیمهای ارتباطی می‌شود که هزینه و خطای پذیری سیستم را بسیار افزایش می‌دهد.

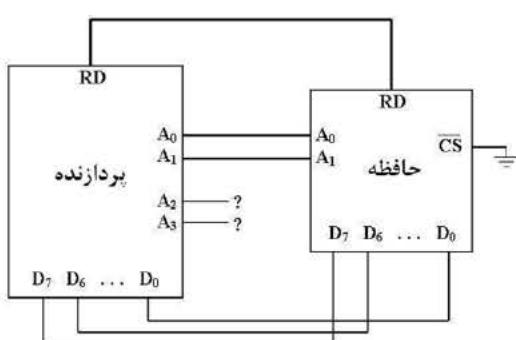
برای دانستن چگونگی اتصال گذرگاههای آدرس پردازنده و حافظه به هم، به مراحل اجرای برنامه به ویژه آنچه روی گذرگاه آدرس پردازنده می‌آید، توجه کنید. اولین نکته‌ای که جلب توجه می‌کند این است که خطوط آدرس A₂ و A₃ در طول اجرای برنامه صفر هستند و تغییر نمی‌کنند. بنابراین دقت خود را به بیت‌های A₀ و A₁ معطوف می‌کنیم.

اکنون روند واکشی دستور اول را ببینید؛ هنگامی که پردازنده روی خطوط A₀ و A₁ عدد 00 را گذاشت و سیگنال RD خود را فعال می‌کند، انتظار دارد که 78h روی گذرگاه داده‌اش بیاید. از طرف دیگر وقتی روی خطوط آدرس A₀ و A₁ حافظه عدد 00 گذاشته شده و سیگنال RD آن فعال شود، حافظه محتويات خانه صفر خود (78h) را روی گذرگاه داده‌اش می‌گذارد.

واکشی دستور دوم نیز همین روند را دنبال می‌کند؛ هنگامی که پردازنده روی خطوط A₀ و A₁ عدد 01 را گذاشت و سیگنال RD خود را فعال می‌کند، انتظار دارد که 81h روی گذرگاه داده‌اش بیاید. از طرف دیگر وقتی روی خطوط آدرس A₀ و A₁ حافظه عدد 01 گذاشته شده و سیگنال RD آن فعال شود، حافظه محتويات خانه صفر خود (81h) را روی گذرگاه داده‌اش می‌گذارد.

بررسی آنچه گفته شد نشان می‌دهد اتصالات لازم برای این سیستم به شرح زیر است:

- ✓ اتصال بیت به بیت گذرگاه داده پردازنده به گذرگاه داده حافظه
- ✓ اتصال خطوط A₀ و A₁ پردازنده به خطوط A₀ و A₁ حافظه
- ✓ اتصال سیگنال RD حافظه به سیگنال RD پردازنده

شکل ۵-۲- سخت‌افزار سیستم اول

به شکل ۵-۲ و نحوه عملکرد سیستم توجه کنید.

در ابتدا پردازنده مقدار PC یعنی 0000 را روی خطوط آدرس خود یعنی A₀ تا A₃ می‌گذارد؛ اما تنها خطوط A₀ و A₁ به حافظه متصل هستند که مقدار آنها 00 است. سپس پردازنده برای خواندن کد عمل، پین RD خود که به پین RD حافظه متصل است را فعال می‌کند. با فعال شدن پین RD حافظه توسط پردازنده، محتويات خانه 00 حافظه (که قبلاً مقدار H 78 در آن ذخیره شده) روی گذرگاه داده حافظه که به گذرگاه داده پردازنده متصل است، قرار می‌گیرد و پردازنده آن را می‌خواند. چون پردازنده می‌داند که اولین بایتی که از حافظه می‌خواند، یک کد عمل است، این بایت را مستقیماً به ثبات دستورالعمل ارسال می‌کند. با افزایش PC، بایتها بعدی برنامه که در حافظه ذخیره شده‌اند، خوانده و سپس اجرا می‌شوند.

ذخیره شده) روی گذرگاه داده حافظه که به گذرگاه داده پردازنده متصل است، قرار می‌گیرد و پردازنده آن را می‌خواند. چون پردازنده می‌داند که اولین بایتی که از حافظه می‌خواند، یک کد عمل است، این بایت را مستقیماً به ثبات دستورالعمل ارسال می‌کند. با افزایش PC، بایتها بعدی برنامه که در حافظه ذخیره شده‌اند، خوانده و سپس اجرا

می‌شوند.

چون خطوط A_2 و A_3 پردازنده تا پایان اجرای برنامه صفر هستند، تنها اتصال خطوط پایینی آدرس پردازنده یعنی A_0 و A_1 به حافظه کافی است. با خطوط A_2 و A_3 چه باید کرد؟ فعلاً نیازی به اتصال آنها نیست؛ اما بعداً برای تکمیل کار به آنها نیاز خواهیم داشت. **پرسش**) حافظه مورد استفاده در این مثال ۴ بایت ظرفیت دارد؛ اما حتی اگر ظرفیت آن بیشتر هم بود، باز برنامه را با شروع از خانه صفر حافظه ذخیره می‌کردیم. چرا؟

پرسش) اگر کد HALT در انتهای برنامه استفاده نشود، چه می‌شود؟

زمانبندی سیستم

ذکر یک نکته ضروری به نظر می‌رسد؛ وقتی پردازنده می‌خواهد یک دستور را از حافظه بخواند، شماره آن دستور را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنال RD را فعال می‌کند و سپس گذرگاه داده خود را می‌خواند. پردازنده در این لحظه **انتظار دارد** که محتوى PC-امین خانه حافظه روی گذرگاه داده آن آمده باشد؛ در حالی که اگر حافظه سیستم کندر از پردازنده باشد (زمان دسترسی حافظه طولانی باشد که معمولاً چنین است)، عمل خواندن PC-امین خانه حافظه به طول می‌انجامد و ممکن است باعث شود اطلاعات خوانده شده از گذرگاه داده توسط پردازنده معتبر نباشد. بعدها راجع به چگونگی لحاظ کردن مسایل زمانبندی در طراحی یک سیستم بحث خواهیم کرد.

مثال ۲) هر بار که برنامه مثال ۱ اجرا شود، یک عدد ثابت در ثبات D ذخیره می‌شود. چون در ابتدای کار B و C همیشه یک مقدار دارند (Wake up Value).

پس برنامه را به نحوی اصلاح می‌کنیم که B و C ابتدا با مقادیر دلخواه (مثلاً ۴۲ و ۶۸) مقداردهی و سپس با هم جمع شوند. برنامه مورد نظر به همراه کدهای عمل آن در زیر آمده است.

MOV	B,42		06 h	2A h
MOV	C,68		0E h	44 h
MOV	A,B		78 h	
ADD	A,C		81 h	
MOV	D,A		57 h	
HALT			76 h	

توجه کنید که در زبان ماشین معمولاً کدها در قالب هگزادسیمال نشان داده می‌شوند؛ بهمین دلیل عدد ۴۲ به صورت H 2A نشان داده شده است.

می‌بینید که کد عمل بار کردن یک مقدار ثابت در ثبات B، دو بایتی است که بایت اول (H 06) که کد عمل اصلی نام دارد، نشان می‌دهد که بایت بعدی (2A H) باید در ثبات B ذخیره شود. همچنین توجه کنید که کد بارگذاری ثبات B با مقدار ثابت (H 06) با کد بارگذاری ثبات C با مقدار ثابت (H 0E) متفاوت است.

این برنامه ۸ بایت کد عمل دارد که باید در حافظه ذخیره شود؛ بنابراین از یک حافظه ۸ بایتی استفاده می‌کنیم که ۳ خط آدرس دارد.

روند اجرای این برنامه با برنامه قبل تفاوت مهمی دارد؛ در برنامه قبلی هنگامی که کد 78h از حافظه خوانده می‌شود، پردازنده آن را اجرا می‌کند (محتویات ثبات B را به ثبات A منتقل می‌کند). اما در این برنامه وقتی پردازنده کد 06 را از حافظه می‌خواند، متوجه می‌شود باید عدد ثابتی را در ثبات B کپی کند؛ این عدد چند است؟! چون پردازنده

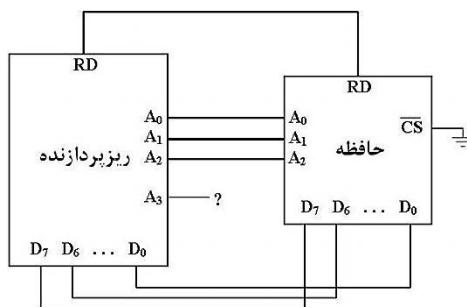
هنوز نمی‌داند این عدد ثابت چقدر است، باید کد عمل بعدی که این عدد را نشان می‌دهد، از حافظه بخواند. بنابراین اجرای این دستور تا خواندن کد عمل بعدی به تأخیر می‌افتد.

پرسش) کد عمل دستور 43 MOV C, 29 MOV B, 43 را بنویسید.

قسمتی از روند اجرای این برنامه در ذیل دیده می‌شود.

PC	عددی که پردازنده روی گذرگاه آدرس خود قرار می‌دهد	مقداری که در لحظه باید روی گذرگاه آداده پردازنده ظاهر شود
0000	0000	(کد عمل صفر) 06 H
0001	0001	(کد عمل یک) 2A H
	----	اجرای کد 06 h 2A h
0010	0010	(کد عمل دو) 0E H
0011	0011	(کد عمل سه) 44 H
	----	اجرای کد 0E h 44 h

پرسش) روند اجرای برنامه را تکمیل کنید و به کمک آن نشان دهید ساخت افزار سیستم مانند شکل ۶-۲ است:

شکل ۶-۲-ساخت افزار سیستم دوم

در ساخت افزار مثال اول که حافظه دو خط آدرس A_0 و A_1 دارد، این دو خط به خطوط پایین آدرس پردازنده (A_0 و A_1) متصل شده‌اند. در ساخت افزار مثال دوم که حافظه سه خط آدرس A_0 و A_1 و A_2 دارد، باز این خطوط به خطهای پایین آدرس پردازنده (A_0 و A_1 و A_2) متصل شده‌اند. این یک قانون کلی است:

خطوط آدرس حافظه به خطوط پایین آدرس پردازنده متصل می‌شوند.

دلیل این موضوع ساده است؛ روند تغییرات خطوط پایین آدرس پردازنده A_1A_0 در مثال ۱ و $A_2A_1A_0$ در مثال ۲ با روند تغییرات خطوط آدرس حافظه یکسان است. مثلاً در مثال ۲ پردازنده برای خواندن ۸ کد عمل ابتدای برنامه از آدرس 000 تا آدرس 111 را روی خطوط آدرس $A_2A_1A_0$ قرار می‌دهد. از سوی دیگر، برای خواندن ۸ کد عملی که در حافظه ذخیره شده است، باید از آدرس 000 تا آدرس 111 روی خطوط آدرس حافظه قرار گیرد. بنابراین برای هماهنگ شدن عملکرد حافظه با پردازنده، باید خطوط آدرس حافظه به خطوط پایین آدرس پردازنده متصل شوند.

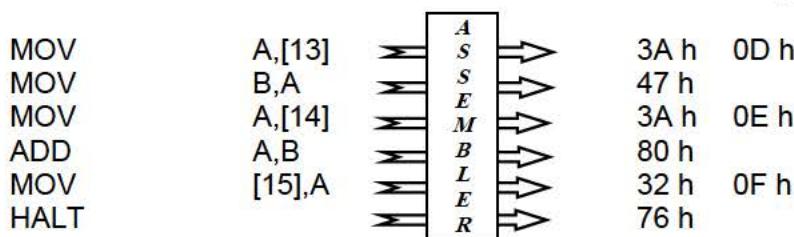
با خطوط بالای آدرس پردازنده چه باید کرد؟ در مثالهای بعدی این موضوع را بررسی خواهیم کرد.

بنابراین تاکنون از مثالهای اول و دوم، قوانینی برای طراحی سیستم یافته‌ایم که در مثالهای بعدی بدون بحث از آنها

استفاده می‌کنیم:

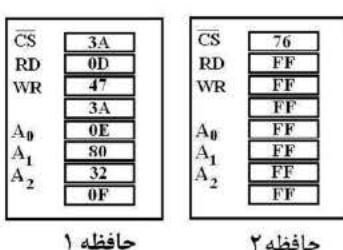
- ✓ گذرگاه داده پردازنده بیت به بیت (پین به پین) به گذرگاه داده حافظه متصل می‌شود.
- ✓ خطوط آدرس حافظه به خطوط پایین آدرس پردازنده متصل می‌شوند.
- ✓ سیگنال RD پردازنده باید به سیگنال RD حافظه متصل شود.

مثال ۳) این مثال ما را با نحوه خواندن و نوشتمن در حافظه آشنا می‌کند. برنامه‌های مثال ۱ و ۲ به درستی اجرا می‌شوند، اما نمی‌توانیم نتیجه اجرا را مشاهده کنیم؛ چون نتیجه اجرا در ثبات D که یکی از ثبات‌های داخلی پردازنده است ذخیره می‌شود. به علاوه اعداد ورودی را نمی‌توان جز با تغییر برنامه، تغییر داد. در حالی که سیستمی مطلوب است که بتوان با تغییر ورودیها، خروجی‌های مختلفی از آن گرفت. برنامه مثال ۲ را به نحوی اصلاح می‌کنیم که محتويات خانه‌های شماره ۱۳ و ۱۴ حافظه را جمع و حاصل را در خانه شماره ۱۵ حافظه ذخیره کند:

توجه کنید که دستور ۱۳ MOV A, [13] عدد ۱۳ را در ثبات A ذخیره می‌کند؛ در حالی که دستور [13] MOV A, [13] عددی که در خانه شماره ۱۳ حافظه ذخیره شده را در ثبات A قرار می‌دهد. با مقایسه این برنامه با برنامه قبلی واضح است که عمل این دو دستور نیز با هم متفاوت است. این موضوع یکی از قوانین معمول زبانهای اسambilی است.^۱ که عمل دستور [13] MOV A,[13] دو بایتی است که بایت اول آن (که عمل اصلی که ۳A h نشان می‌دهد عددی که در خانه حافظه‌ای به شماره کد عمل دوم (0D H یا ۱۳دده‌هی) قرار دارد باید در ثبات A ذخیره شود. همچنین توجه کنید که مطابق آنچه در قواعد زبان اسambilی پردازنده فرضی ما گفته شد، تنها یک ثبات (عمولاً ثبات انباره) می‌تواند برای تبادل اطلاعات با حافظه مورد استفاده قرار گیرد که در پردازنده فرضی ما ثبات A است؛ بنابراین دستور [13] B,[13] MOV نامعتبر است و به جای آن باید از دو دستور اول برنامه استفاده کرد.

پرسش) چرا که عمل اصلی دستورات اول و پنجم با هم متفاوت است؟ چرا که عمل اصلی دستورات اول و سوم مشابه است؟

شکل ۷-۲-ذخیره برنامه مثال ۳ در دو حافظه

تعداد کدهای عمل، ۹ بایت است که در یک حافظه ۸ بایتی جا نمی‌گیرد. بنابراین باید از یک حافظه ۱۶ بایتی با چهار خط آدرس استفاده کنیم. فرض کنید فقط حافظه‌های ۸ بایتی در اختیار داریم؛ بنابراین باید از دو تراشه حافظه ۸ بایتی استفاده کنیم که هر کدام ۳ خط آدرس دارند (در انتهای این مثال خواهیم گفت چرا چنین فرضی را در نظر گرفته‌ایم). نحوه ذخیره سازی اطلاعات را در شکل ۷-۲ می‌بینید.

^۱ در بعضی زبانهای اسambilی (مانند اسambilی پردازنده Z80)، به جای علامت [] از علامت () استفاده می‌شود.

عمولأً خانه‌های خالی حافظه‌ها حاوی FF h (FFh) هستند.

چگونه این دو حافظه باید به پردازنده متصل شوند؟

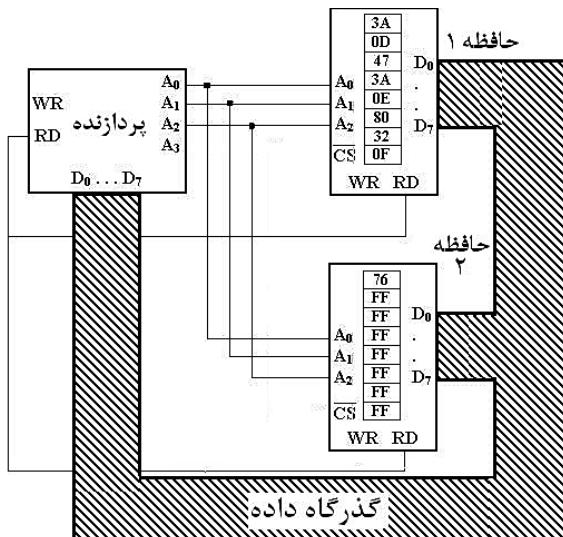
طبق قرار قبلی، گذرگاه‌های داده این دو حافظه باید به هم متصل و مشترک شده و به گذرگاه داده پردازنده متصل شوند.

آنچه باقی می‌ماند نحوه اتصال خطوط آدرس پردازنده برای آدرس دهی مناسب به این حافظه‌هاست. پردازنده ۴ خط آدرس و حافظه‌ها هر کدام ۳ خط آدرس دارند. طبق قرار قبلی، خطوط آدرس حافظه‌ها باید به خطوط پایین آدرس پردازنده و سیگنالهای RD نیز به هم متصل می‌شوند.

شکل ۸-۲ اتصال ابتدایی بین این دو حافظه و پردازنده را نشان می‌دهد.

برای فهم چگونگی تکمیل اتصالات، باید عملکرد پردازنده برای اجرای این برنامه را بررسی کنیم. قبل از آنکه شد که پردازنده برای دریافت کد عمل از حافظه مقدار PC را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنال RD را فعال می‌کند.

دستورات خواندن اطلاعات از حافظه (مانند دستور [13] MOV A, [13] MOV چگونه اجرا می‌شوند؟

شکل ۸-۲-ساخت افزار ابتدایی مثال ۳

اصل دوم طراحی سیستم: پردازنده برای خواندن محتویات یکی از خانه‌های حافظه، شماره (آدرس)

آن خانه را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنال RD خود را فعال می‌کند. در این لحظه پردازنده انتظار دارد محتویات خانه حافظه ذکر شده روی گذرگاه داده اش ظاهر شود.

دستورات نوشتن اطلاعات در حافظه (مانند دستور [15], MOV A, [15] MOV) چگونه اجرا می‌شوند؟

اصل سوم طراحی سیستم: پردازنده برای نوشتن مقداری در یکی از خانه‌های حافظه، شماره (آدرس)

آن خانه را روی گذرگاه آدرس خود و آن مقدار را روی گذرگاه داده خود گذاشته و سیگنال WR خود را فعال می‌کند.

مراحل اجرای این برنامه به صورت زیر است:

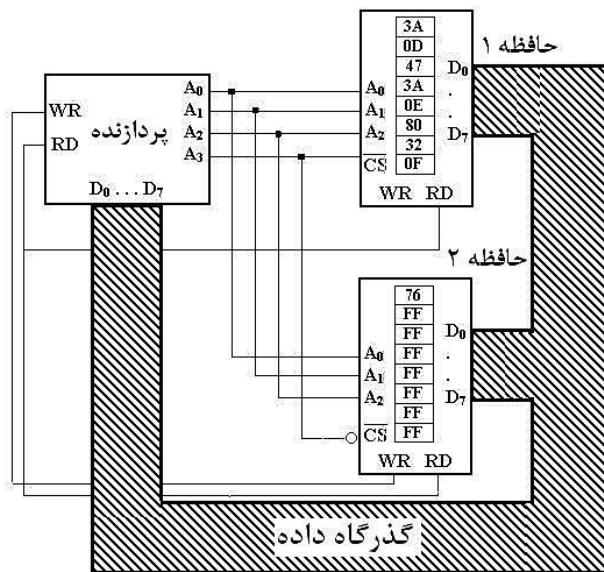
PC		عددی که پردازنده روی گذرگاه داده پردازنه ظاهر شود	مقداری که در این لحظه باید روی گذرگاه داده پردازنه ظاهر شود
0000	* 0000		(دریافت کد عمل) 3A
0001	* 0001		(دریافت کد عمل) 0D
		---- 3A 0D ----	اجرای کد
0001	1101		محظیات خانه ۱۳ حافظه
0010	* 0010		(دریافت کد عمل) 47
		---- 47 h ----	اجرای کد
0011	* 0011		(دریافت کد عمل) 3A
0100	* 0100		(دریافت کد عمل) 0E
		---- 3A 0E ----	اجرای کد
0100	1110		محظیات خانه ۱۴ حافظه
0101	* 0101		(دریافت کد عمل) 80
		---- 80 h ----	اجرای کد
0110	* 0110		(دریافت کد عمل) 32
0111	* 0111		(دریافت کد عمل) 0F
		---- 32 0F ----	اجرای کد
0111	1111		محظیات ثبات A
			(که پردازنده روی گذرگاه داده قرار می دهد).
1000	1000		(دریافت کد عمل) 76
		---- 76 h ----	اجرای کد

پرسش) با توجه به اصول دوم و سوم طراحی سیستم، نحوه اجرای دستور 3A و دستور 0E را توضیح دهید.
با دقت در روند اجرای برنامه، مشکل مهمی در مدار رسم شده به چشم می آید. وقتی پردازنده می خواهد دستور اول و دستور آخر را از حافظه واکشی کند، در هر دو حالت روی خطوط پایین آدرس خود ($A_2A_1A_0$) آدرس 000 قرار می دهد. چون این خطوط به خطوط آدرس هر دو حافظه متصل است، هر دو حافظه می خواهند محظیات اولین خانه خود را روی گذرگاه داده قرار دهند که طبیعتاً مشکل ایجاد می کند که نشان می دهد هنوز اتصالات مربوط به حافظه تکمیل نشده است.

برای حل این مشکل به آنچه برای اجرای این برنامه روی گذرگاه آدرس می آید دقت کنید. در کنار تعدادی از این آدرسها علامت * گذاشته شده است. با دقت در این آدرسها می توان دریافت که اولاً در تمام این آدرسها بیت پر ارزش آدرس (A_3) صفر است؛ ثانیاً تمام دستوراتی که با این آدرسها مورد مراجعه قرار گرفته اند در حافظه اول قرار دارند.

اکنون به آدرسها بیت * ندارند. بیت A_3 در تمام این آدرسها برابر 1 بوده و ضمناً خانه هایی که به کمک این آدرس مورد مراجعه قرار می گیرند، همگی در حافظه دوم قرار دارند.

نتیجه مهمی به دست می آید: «هنگامی که پین A_3 صفر است پردازنده با خانه های حافظه اول کار می کند. وقتی این پین یک می شود، پردازنده با خانه های حافظه دوم تبادل اطلاعات می کند». به عبارت دیگر، هنگامی که پردازنده پین A_3 خود را صفر می کند باید حافظه اول فعال و حافظه دوم غیرفعال شود. وقتی پردازنده پین A_3 خود را یک می کند، باید حافظه اول غیرفعال و حافظه دوم فعال شود. فعالسازی حافظه ها از طریق پین CS انجام می شود. شکل ۹-۲ اتصال مناسب برای استفاده از این ویژگی را نشان می دهد.

شکل ۹-۲-ساخت افزار نهایی مثال ۳

در این سیستم از گسترش طول آدرس استفاده شده است.

شاید این سؤال برای شما پیش آمده باشد که وقتی در اینجا فقط با حافظه‌های ۸ خانه‌ای سروکار داریم، معنای خانه

شماره ۱۳ حافظه چیست؟

معمولًا تمام بایتهای فضای آدرس دهی به دنبال هم شماره گذاری و خوانده می‌شوند؛ مثلاً در این پردازنده که چهار خط آدرس ۱۶ مکان آدرس دهی شده داریم، فرض می‌کنیم فضای آدرس دهی از صفر تا ۱۵ پشت سر هم قرار دارد که حافظه ۸ خانه‌ای اول، ۸ آدرس ابتدایی و حافظه ۸ خانه دوم، ۸ آدرس دوم را پوشش می‌دهد. مثلاً منظور از خانه شماره ۱۳ حافظه، خانه شماره ۵ حافظه دوم است. پردازنده برای درخواست ارتباط با این خانه عدد ۱۱۰۱ (۱۳) را روی گذرگاه آدرسین قرار می‌دهد.

پرسش) اگر به جای دو حافظه هشت خانه‌ای، از چهار حافظه چهارخانه‌ای استفاده کنیم، مکان خانه شماره ۱۳ حافظه در این پیکربندی را تعیین کنید.

چگونه این سیستم با وجود اتصال گذرگاههای داده حافظه‌ها به هم درست کار می‌کند؟ از بیت A_3 برای انتخاب حافظه استفاده شده است؛ وقتی پردازنده ۸ بایت اول برنامه که در حافظه ۱ ذخیره شده را درخواست می‌کند، PC که روی گذرگاه آدرس قرار می‌گیرد از ۰۰۰۰ تا ۰۱۱۱ تغییر می‌کند. می‌بینید که برای خواندن ۸ بایت اول برنامه، بیت A_3 پردازنده صفر است؛ بنابراین حافظه ۱ فعال و حافظه ۲ غیرفعال است (به \overline{CS} ها دقت کنید) و محتويات حافظه ۱ روی گذرگاه داده مشترک قرار می‌گیرد؛ اما وقتی پردازنده بایت شماره ۸ (۱۰۰۰) را درخواست می‌کند (یعنی این آدرس را روی گذرگاه آدرس خود می‌گذارد) یا با خانه‌های ۱۳ (۱۱۰۱) یا ۱۴ (۱۱۱۰) یا ۱۵ (۱۱۱۱) فضای آدرس دهی کار می‌کند، بیت A_3 (یک) بوده و حافظه اول فعال و حافظه دوم غیرفعال می‌شود.

پرسش) چون می‌خواهیم در خانه شماره ۱۵ بنویسیم، حافظه استفاده شده در این آدرس باید از نوع RAM باشد. مکان خانه شماره ۱۵ را در حافظه‌های متصل شده مشخص کنید.

پرسش) با توجه به اینکه حافظه دوم از نوع RAM است، اگر برق سیستم قطع شود، کد H 76 نیز پاک می‌شود و با وصل مجدد برق باید راهی برای اضافه کردن این کد به انتهای برنامه اندیشید. یک راه نرمافزاری این است که در ابتدای برنامه دستوراتی بنویسیم که کد 76h را در انتهای برنامه (در خانه مناسب حافظه RAM) بنویسد. روش سختافزاری، اضافه کردن یک تراشه ثبات با محتویات 76h به سیستم است. در این صورت باید اتصالات سیستم به نحوی انجام شود که با وصل شدن برق به سیستم، محتویات ثبات فوق در خانه مناسب حافظه RAM کپی شود. این دو راه را پیاده‌سازی و با هم مقایسه کنید.

پرسش) چرا سیگنال WR پردازنده فقط به حافظه ۲ متصل شده است؟

پرسش) اگر آخرین کد برنامه این سیستم، کد HALT نباشد چه می‌شود؟

پرسش) اگر به جای دو حافظه ۸ خانه‌ای، چهار حافظه ۴ خانه‌ای داشته باشیم، به کمک مراحل اجرای برنامه شرح دهید چگونه این چهار حافظه باید به پردازنده متصل شوند؟

A3	A2	A1	A0	=
0	0	0	0	0
0	0	0	1	1
0	0	1	0	2
0	0	1	1	3
0	1	0	0	4
0	1	0	1	5
0	1	1	0	6
0	1	1	1	7
1	0	0	0	8
1	0	0	1	9
1	0	1	0	10
1	0	1	1	11
1	1	0	0	12
1	1	0	1	13
1	1	1	0	14
1	1	1	1	15

راهنمایی: دو خط آدرس حافظه‌ها را به خطوط پایین آدرس پردازنده (A_1A_0) متصل و از خطوط بالای آدرس پردازنده (A_3A_2) برای انتخاب یک حافظه در هر لحظه استفاده کنید. برای این کار، به نمایش دودویی آدرس‌های 0000 تا 1111 در کادر مقابل توجه کنید.

می‌بینید که وقتی پردازنده با چهار خانه اول حافظه تبادل داده می‌کند، A_3A_2 برابر 00 است؛ بنابراین هنگامی که A_3A_2 برابر 00 است باید حافظه

اول فعال و بقیه حافظه‌ها غیرفعال شوند. با اتصال خروجی گیت AND مقابله به ورودی CS حافظه

اول این موضوع تضمین خواهد شد. این طراحی را برای سه حافظه بعدی تکمیل کنید.

شاید این پرسش برای شما پیش آمده باشد که وقتی با انتخاب یک حافظه ۱۶ بایتی می‌توان به راحتی خطوط آدرس حافظه را به خطوط آدرس پردازنده متصل کرد، چرا دو حافظه ۸ بایتی انتخاب کرده‌ایم تا به مشکلات انتخاب حافظه به کمک CS و خطوط بالای آدرس پردازنده برخورد کنیم؟

این موضوع در سیستمهای مبتنی بر پردازنده بسیار پیش می‌آید. مثلاً به جای یک حافظه RAM یک گیگابایتی در کامپیوتر می‌توان از دو حافظه ۵۱۲ مگابایتی یا ۴ حافظه ۲۵۶ مگابایتی (که ممکن است بیشتر در دسترس باشند) استفاده نمود. بنابراین باید با تکنیک استفاده از حافظه‌های کم حجم‌تر به منظور پوشش فضای یک آدرس دهی بزرگ آشنا باشیم.

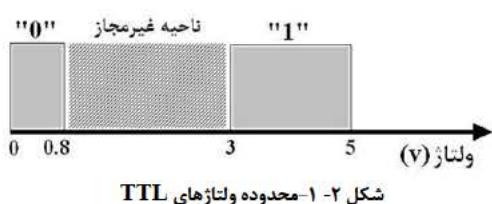
تاکنون مجموعه قوانین زیر را برای طراحی سیستم دیده‌ایم:

- ✓ گذرگاه داده پردازنده بیت به بیت (پین به پین) به گذرگاه داده حافظه متصل می‌شود.
- ✓ خطوط آدرس حافظه به خطوط پایین آدرس پردازنده متصل می‌شوند.
- ✓ از خطوط بالای آدرس پردازنده برای انتخاب حافظه مناسب استفاده می‌شود.
- ✓ سیگنال RD پردازنده باید به سیگنال RD حافظه متصل شود.
- ✓ سیگنال WR پردازنده باید به سیگنال WR حافظه متصل شود.

اتصال وسایل ورودی/خروجی به پردازنده

همانطور که قبلاً ذکر شد، مهمترین وظیفه پردازنده، پردازش اطلاعات ورودی به آن و ارسال نتایج به خارج است. در مثالهای قبلی داده‌های ورودی و خروجی در حافظه ذخیره می‌شدند. در مثالهای بعدی در بیان هستیم که ورودی و خروجی سیستم را نه از طریق حافظه که از راههای قابل‌لمس تر پیاده کنیم.

اطلاعاتی که در سیستمهای مبتنی بر پردازنده و مدارهای منطقی وجود دارد، همه در قالب «صفر و یک منطقی» است. بنابراین اگر بتوانیم یک بیت (یک رقم دو دویی) را تولید کنیم، می‌توانیم اطلاعات چند بیتی را نیز به عنوان ورودی به سیستم بدهیم. به همین ترتیب اگر بتوان یک بیت را نمایش داد، می‌توان اطلاعات چندیتی را نیز به راحتی به نمایش درآورد.

در مدارهای منطقی و سیستمهای مبتنی بر پردازنده، از «صفر و یک منطقی» تعبیر ولتاژی می‌شود. شکل ۱۰-۲ نشان می‌دهد، اگر ولتاژی بین صفر تا 0.8 ولت باشد از آن به «صفر منطقی» و اگر بین 3 تا 5 ولت باشد از آن به «یک منطقی» تعبیر می‌شود^۱. مثلاً اگر به پین ورودی یک گیت NOT (پین ۱ تراشه

(7404) ولتاژی حدود صفر (مثلاً 0.2 ولت) اعمال کنیم، روی پین خروجی این گیت (پین ۲ تراشه 7404) ولتاژی حدود 5 ولت (مثلاً 4.8 ولت) به کمک ولت متر قابل مشاهده است. ولتاژ بین 0.8 تا 3 ولت در منطق ولتاژ فوق غیرمجاز است؛ یعنی اگر خروجی یک مدار منطقی مثلاً 2 ولت باشد، مدار خراب است و به درستی کار نمی‌کند. اگر به ورودی یک مدار منطقی ولتاژ 2 ولت داده شود، مدار ممکن است از آن تعبیر «صفر» یا «یک» داشته باشد.

پس برای ایجاد یک بیت، باید مداری دو حالت داشته باشیم که دو ولتاژ صفر و 5 ولت را بتواند تولید کند. برای نمایش یک بیت نیز باید مداری بینندیم که در مقابل دو ولتاژ صفر و 5 ولت، دو واکنش متفاوت ایجاد کند.

چگونه یک بیت را تولید کنیم؟

ساختار مقابل با استفاده از یک کلید دو حالته این کار را انجام می‌دهد.

در این ساختار اگر کلید باز باشد، سیگنال bit1 توسط مقاومت R1 به 5 ولت متصل است؛ بنابراین «یک منطقی» ایجاد می‌شود.

اگر کلید بسته باشد، سیگنال bit1 به زمین متصل شده و «صفر منطقی» ایجاد می‌شود.

^۱ این منطق ولتاژ موسوم به TTL است. در منطقهای ولتاژی دیگر مانند CMOS، ولتاژهای دیگری به «صفر» و «یک» منطقی نسبت داده می‌شوند.

به طور خلاصه :

کلید	bit1
باز	"1"
بسته	"0"

یک بیت با استفاده از ساختار روبرو نیز قابل ایجاد است. در این ساختار اگر کلید باز باشد، سیگنال bit2 توسط مقاومت R1 به زمین متصل است؛ بنابراین «صفر منطقی» ایجاد می شود. اگر کلید بسته شود، سیگنال bit2 به ۵ ولت متصل شده و «یک منطقی» ایجاد می شود.

به طور خلاصه :

کلید	bit2
باز	"0"
بسته	"1"

مقاومت R1 در هردو ساختار برای جلوگیری از اتصال کوتاه شدن منبع تغذیه هنگام بسته شدن کلید به کار رفته و مقدار نوعی آن $10\text{ k}\Omega$ است.

همانطور که مشاهده می کنید bit1 در هنگام باز بودن کلید برابر «یک منطقی» است و bit2 در هنگام بسته بودن کلید.

دو ساختار ذکر شده از نظر فنی متفاوت هستند که بررسی این تفاوت به عنوان تحقیق به شما واگذار شده است.

چگونه یک بیت را نمایش دهیم؟

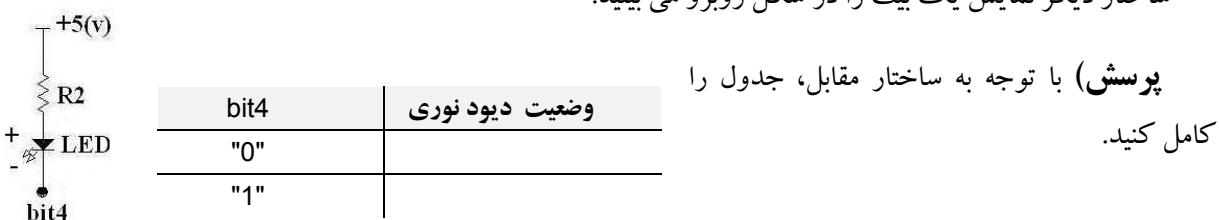
ساده ترین راه برای نمایش یک بیت، استفاده از دیود نوری (LED)^۱ است. دیود نوری یک عنصر الکترونیکی شبیه یک لامپ کوچک با دوپایه مثبت (آند) و منفی (کاتد) است. اگر ولتاژ پایه مثبت دیود نوری از ولتاژ پایه منفی آن از حدی بیشتر شود، دیود نوری روشن و در غیر این صورت خاموش می شود. ساختار روبرو برای نمایش یک بیت با دیود نوری به کار می رود.

اگر bit3، «صفر منطقی» باشد، ولتاژی حدود صفر دارد و با توجه به صفر بودن ولتاژ سر منفی، دیود نوری روشن نخواهد شد. اگر bit3، «یک منطقی» باشد دارای ولتاژی بالاتر از ۳ ولت است و باعث روشن شدن دیود نوری می شود.

به طور خلاصه :

bit3	وضعیت دیود نوری
"0"	خاموش
"1"	روشن

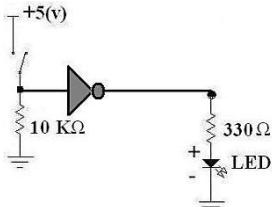
ساختار دیگر نمایش یک بیت را در شکل روبرو می بینید.

پوسش) با توجه به ساختار مقابل، جدول را کامل کنید.

^۱ Light Emitting Diode

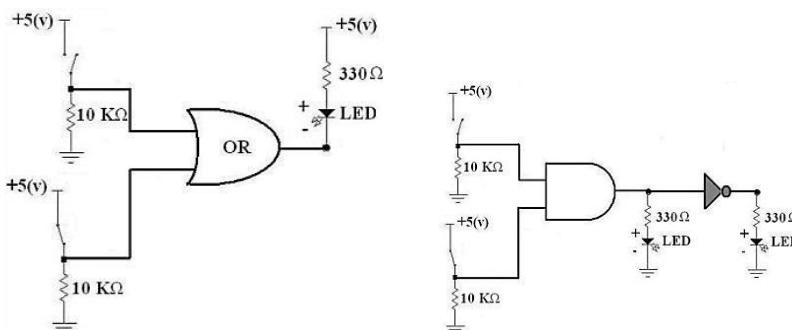
مقاومت R_2 در هر دو ساختار برای جلوگیری از سوختن دیود نوری در اثر عبور جریان زیاد به کار رفته و مقدار نوعی آن 330Ω است.

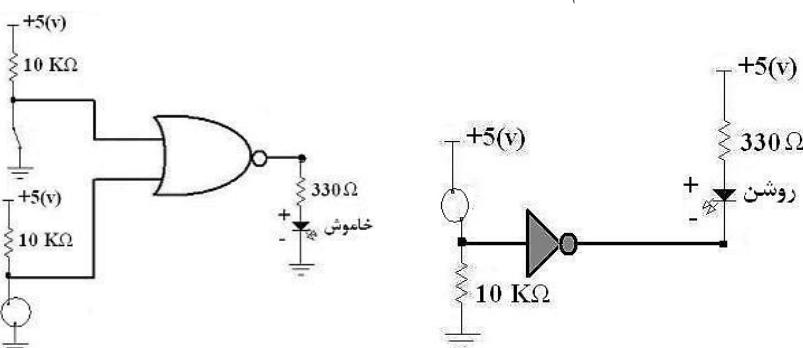
مثال ۳) در ساختار روبرو مشخص کنید دیود نوری خاموش است یا روشن؟

چون کلید باز است، ورودی گیت NOT با مقاومت $10K\Omega$ به زمین متصل شده است و «صفر منطقی» است. اگر ورودی گیت NOT «صفر» باشد، خروجی آن «یک» (یعنی حدود ۵ ولت) است؛ چون ولتاژ سر مثبت دیود نوری از سر منفی آن بیشتر است، دیود نوری روشن می شود.

پرسش) در هریک از ساختارهای زیر مشخص کنید هر یک از دیودهای نوری روشن است یا خاموش؟

پرسش) در هریک از شکلهای زیر معلوم کنید کلید مشخص شده باز است یا خیر؟

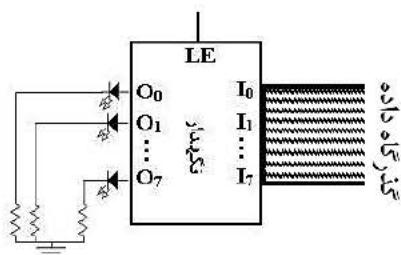
مثال ۴) این مثال ما را با نحوه اتصال خروجی به سیستم آشنا می کند. می خواهیم سیستم مثال ۳ را به نحوی تغییر دهیم که محتوای خانه های ۱۳ و ۱۴ حافظه را با هم جمع کند و نتیجه که یک عدد ۸ بیتی است را روی ۸ عدد دیود نوری نشان دهد؛ به نحوی که روشن بودن هر دیود نوری نشان دهنده "یک منطقی" و خاموش بودن آن نشانه "صفر منطقی" باشد.

این ۸ عدد دیود نوری باید به کجا متصل شوند؟ اولین پاسخی که به ذهن می رسد این است که چون گذرگاه داده محل دسترسی به اطلاعات است، این ۸ دیود نوری را به سیمهای گذرگاه داده متصل کنیم. اما این عقیده خوبی نیست؛ چون می خواهیم از روشن و خاموش بودن دیودهای نوری نتیجه جمع را بدانیم؛ در حالی که اگر دیودهای نوری به

گذرگاه داده متصل شوند، در هر لحظه محتویات گذرگاه داده را نشان خواهند داد که ممکن است کد عمل، آدرس مکانی از حافظه و ... باشد!

مشکل دیگری که وجود دارد این است که نتیجه عمل جمع تنها یک لحظه کوتاه روی گذرگاه داده ظاهر می‌شود و سپس گذرگاه داده به اطلاعات دیگر اختصاص می‌یابد؛ اگر دیودهای نوری مستقیماً به گذرگاه داده متصل باشند، نمی‌توانند این لحظه کوتاه را ثبت کنند.

بنابراین باید سیستم به گونه‌ای طراحی شود که اولاً تنها لحظه‌ای که گذرگاه داده محتوی حاصل جمع است، دیودهای نوری را به گذرگاه داده متصل کند، ثانیاً وقتی نتیجه جمع از روی گذرگاه داده برداشته شد، اتصال بین دیودهای نوری و گذرگاه داده را قطع کند و نتیجه جمع را روی دیودهای نوری حفظ کند. بخشی از سیستم که این کار را انجام می‌دهد، تراشه‌ای به نام نگهدار^۱ است.

تراشه نگهدار (مثالاً تراشه 74LS273) دارای ۸ پین ورودی، ۸ پین خروجی و یک پین فعال ساز به نام LE^۲ است. هر گاه پین LE فعال شود، خروجیهای نگهدار به ورودیهای آن متصل خواهند شد و پس از غیرفعال شدن LE خروجیهای نگهدار در حالت قبلی خود باقی می‌مانند (قفل می‌شوند). بنابراین برای طراحی سیستم، گذرگاه داده را به ورودی نگهدار و ۸ دیود نوری را به خروجی آن متصل می‌کنیم و ترتیبی اتخاذ می‌کنیم

که در لحظه‌ای که گذرگاه داده محتوی حاصل جمع مورد نظر است، پین LE نگهدار فعال و پس از قفل کردن حاصل جمع در خروجی (دیودهای نوری) غیرفعال شود. شکل تراشه نگهدار و نحوه اتصال آن به سیستم را در شکل بالا می‌بینید. به عنوان اولین گام برای طراحی این سیستم، برنامه را می‌نویسیم. پیش از این آموختیم که هر کدام از ورودیها و خروجی‌ها در سیستم مبتنی بر پردازنده دارای یک آدرس هستند. به همان شیوه که خانه‌های حافظه را آدرس دهی می‌کردیم، به خروجی (در اینجا تراشه نگهدار) هم یک آدرس (مثالاً آدرس صفر) نسبت می‌دهیم.

طراح سیستم باید به هر خروجی یک آدرس نسبت دهد.

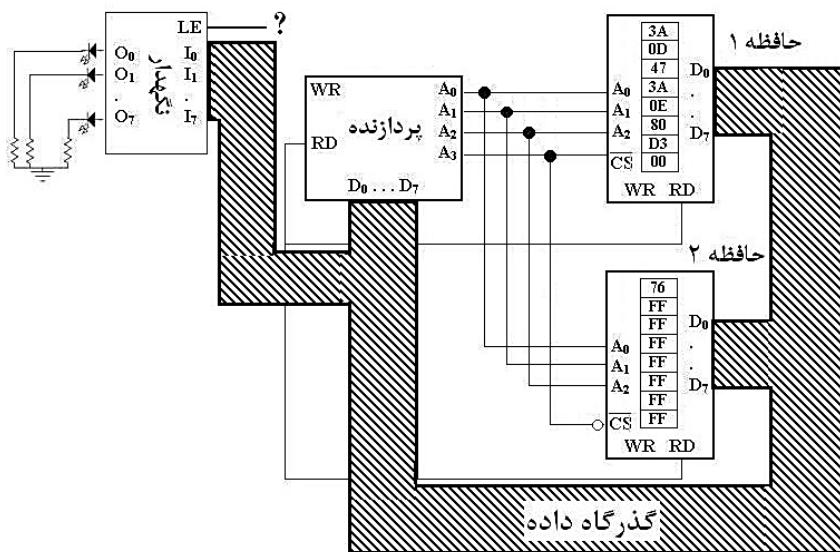
برنامه زیر را بینید:

MOV	A,[13]		3A	0D
MOV	B,A		47	
MOV	A,[14]		3A	0E
ADD	A,B		80	
OUT	[0],A		D3	00
HALT			76	

این برنامه را در دو حافظه ذخیره و به انضمام تراشه نگهدار به پردازنده متصل می‌کنیم. یک اتصال ابتدایی برای این سیستم را در شکل ۱۱-۲ می‌بینید.

¹Latch

²Latch Enable : LE

شکل ۱۱-۲-ساخت افزار ابتدایی مثال ۴

تنها کاری که باقی مانده این است که پین LE را در لحظه مناسب فعال کنیم. این لحظه مناسب، وقتی است که پردازنده نتیجه عمل جمع را روی گذرگاه داده قرار می‌دهد. دقت در برنامه بالا نشان می‌دهد که این اتفاق در هنگام اجرای دستور $A[0]$, Out رخ می‌دهد. این دستور مقدار ثبات A که حاصل جمع مورد نظر ماست را به خروجی آدرس صفر ارسال می‌کند؛

بنابراین پین LE باید در لحظه اجرای این دستور فعال شود. نشانه‌های اجرای این دستور چیست؟ به بیان دیگر، این

دستور چگونه توسط پردازنده اجرا می‌شود؟

اصل چهارم طراحی سیستم: پردازنده برای ارسال داده‌ای به یک خروجی، آدرس آن خروجی را روی گذرگاه آدرس و داده مورد نظرش را روی گذرگاه داده قرار داده و پین WR را فعال می‌کند.

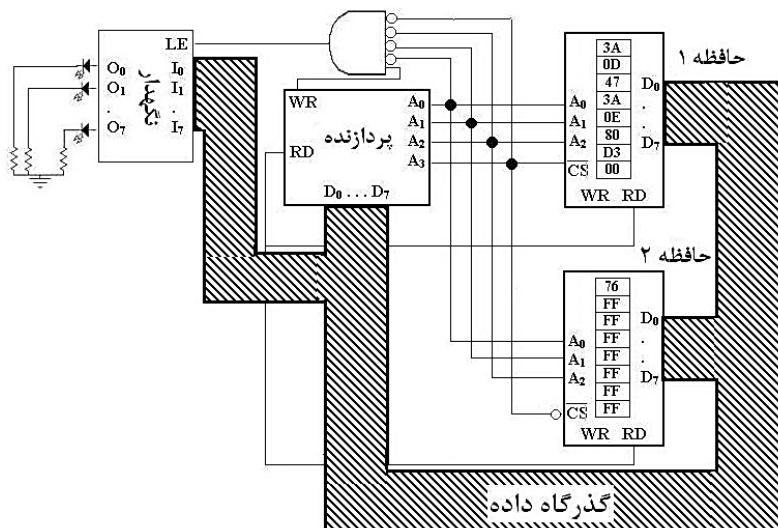
این اصل شباهت عجیبی به اصل سوم (مربوط به نوشتمن در حافظه) دارد! در واقع تفاوتی اساسی بین نوشتمن در حافظه و ارسال داده به خروجی وجود دارد که چون نمی‌خواهیم در حال حاضر بحث را بیهوده پیچیده کنیم، در اصل چهارم ذکر نشده است. بعداً این اصل را تکمیل می‌کنیم.

مراحل اجرای این برنامه در زیر نشان داده شده است :

PC		عددی که پردازنده روی گذرگاه آدرس خود قرار می‌دهد	مقداری که در این لحظه باید روی گذرگاه داده پردازنده ظاهر شود
0000		0000 (آدرس حافظه)	3A (دریافت کد عمل)
0001		0001	0D (دریافت کد عمل)
		---- 3A 0D ----	اجرای کد 3A
0001		1101	محظیات خانه ۱۳ حافظه
0010		0010	47 (دریافت کد عمل)
		---- 47 ----	اجرای کد 47
0011		0011	3A (دریافت کد عمل)
0100		0100	0E (دریافت کد عمل)
		---- 3A 0E ----	اجرای کد 3A
0100		1110	محظیات خانه ۱۴ حافظه
0101		0101	80 (دریافت کد عمل)
		---- 80 ----	اجرای کد 80

0110	0110	D3 (دریافت کد عمل)
0111	0111	00 (دریافت کد عمل)
	---- D3 00 ----	اجرای کد
0111	0000 (آدرس خروجی)	محفویات ثبات A
		(که پردازنده روی گذرگاه داده قرار می دهد)
	پین LE در این لحظه باید فعال شود.	
1000	1000	76 (دریافت کد عمل)
	---- 76 ----	اجرای کد

به لحظه‌ای که پین LE باید فعال شود توجه کنید. به نظر می‌آید، در لحظه‌ای که آدرس 0000 روی گذرگاه آدرس می‌آید باید پین LE فعال شود. این ایده کاملاً درست نیست؛ چون همانطور که در روند اجرای برنامه مشاهده می‌کنید وقتی پردازنده می‌خواهد اولین کد عمل برنامه را بخواند نیز آدرس 0000 روی گذرگاه آدرسش قرار می‌دهد. تفاوت این دو حالت این است پردازنده هنگام خواندن اولین کد عمل برنامه سیگنال RD و هنگام ارسال داده به خروجی سیگنال WR را فعال می‌کند.

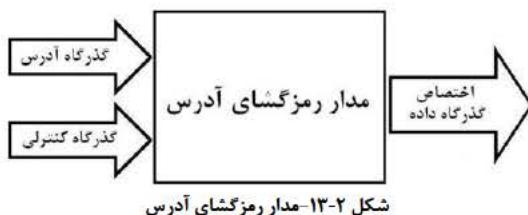
شکل ۱۲-۲-سخت‌افزار ابتدایی مثال ۴

بنابراین در لحظه‌ای که:

- ✓ پردازنده آدرس 0000 روی گذرگاه آدرس خود می‌گذارد،
- ✓ سیگنال WR را فعال می‌کند،

پین LE باید فعال شود. مدار مورد نظر را در شکل ۱۲-۲ می‌بینید.

همانطور که گفته شد، پردازنده برای اجرای دستور $A[0]$ ، محتويات OUT (حاصل جمع مورد نظر) را روی گذرگاه داده و آدرس 0000 را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنال WR را فعال می‌کند. در این لحظه خروجی گیت AND در مدار بالا «یک» شده و نگهدار فعال می‌شود و مقدار گذرگاه داده را در خروجی خود (روی دیودهای نوری) نشان می‌دهد. وقتی پردازنده می‌خواهد دستور بعد را اجرا کند، PC دستور بعدی (آدرس 9 یعنی 1001) را روی گذرگاه آدرس می‌گذارد که طبعاً نگهدار را غیرفعال خواهد کرد (چون خروجی گیت AND صفر می‌شود)؛ اما جای نگرانی نیست، چون عدد مورد نظر ما روی خروجی نگهدار (دیودهای نوری) قفل شده است.

گیت AND استفاده شده در این مثال، شکل ساده‌ای از مدار رمزگشای آدرس ۱ (شکل ۱۳-۲) است. وظیفه این مدار در سیستمهای مبتنی بر پردازنده، اختصاص گذرگاه داده به مقاضی مجاز با استفاده از اطلاعات گذرگاه آدرس و کنترل است.

در واقع گیت AND در این مثال، آدرس ۰۰۰۰ را رمزگشایی می‌کند.
پرسش) اگر بخواهیم نتیجه عمل جمع علاوه بر نمایش روی دیودهای نوری در خانه شماره ۱۵ حافظه هم ذخیره شود، چه تغییراتی در سخت افزار و نرم افزار سیستم باید انجام شود؟

پرسش) گفتیم طراح سیستم باید به هر خروجی یک آدرس نسبت دهد. اگر آدرس خروجی را به جای صفر، ۱۱ در نظر بگیریم (از دستور A [11] OUT استفاده کنیم) نشان دهید که ورودیهای مدار رمزگشای آدرس (گیت AND) به شکل مقابل خواهند بود. توجه کنید که در اینجا ورودیهای گیت AND باید به نحوی به گذرگاه آدرس متصل شوند که تنها وقتی عدد ۱۱ روی گذرگاه آدرس می‌آید، خروجی گیت AND برابر ۱ شود. در اینجا چون غیر از خروجی فوق آدرس ۱۱ دیگری در سیستم وجود ندارد، استفاده از سیگنال WR لزومی ندارد؛ اما بهتر است عادت کنیم در ورودی مدار رمزگشای آدرس خروجی از سیگنال WR استفاده نماییم.

به کمک مثال چهار، قوانین طراحی سیستم خود را کاملتر می‌کنیم:

- ✓ گذرگاه داده پردازنده بیت به بیت (پین به پین) به گذرگاه داده حافظه و ورودی تراشه نگهدار متصل می‌شود.
- ✓ خطوط آدرس حافظه به خطوط پایین آدرس پردازنده متصل می‌شوند.
- ✓ از خطوط بالای آدرس پردازنده برای انتخاب حافظه مناسب استفاده می‌شود.
- ✓ سیگنال RD پردازنده باید به سیگنال RD حافظه متصل شود.
- ✓ سیگنال WR پردازنده باید به سیگنال WR حافظه متصل شود.
- ✓ برای اتصال خروجی به سیستم، باید از تراشه نگهدار استفاده کنیم که گذرگاه داده به ورودی این تراشه متصل می‌شود. تراشه نگهدار وقتی باید فعال شود که پردازنده آدرس آن خروجی (که توسط طراح سیستم به آن نسبت داده می‌شود) را روی گذرگاه آدرس خود قرار داده و سیگنال WR خود را فعال کند.
- ✓ برای اتصال خروجی به سیستم، باید به هر خروجی یک آدرس نسبت داده و این آدرس را هم در نوشتن برنامه و هم در طراحی مدار رمزگشای آدرس (گیت AND فعال کننده تراشه نگهدار) مورد توجه قرار دهیم.

پرسش) دستور A NOT محتويات ثبات آن ۷۳h است. نرم افزار و سخت افزار سیستم بالا را به نحوی تغییر دهید که مجموع خانه های ۱۳ و ۱۴ حافظه را به خروجی با آدرس صفر و معکوس آن را به خروجی با آدرس ۱۱ ارسال کند.

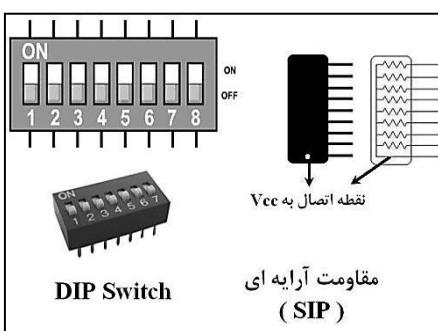
^۱ Address Decoder Circuit

برخلاف وعده‌ای که کرده بودیم، در مدار رسم شده سیگنال WR پردازنده را به پین WR حافظه‌ها متصل نکرده‌ایم. دلیل این موضوع این است که وقتی پردازنده آدرس 0000 را روی گذرگاه آدرسش قرار داده و پین WR را فعال می‌کند، داده باید به خروجی شماره صفر ارسال شود؛ در حالی که اگر سیگنال WR پردازنده به پین WR حافظه اول متصل باشد، در این لحظه تلاشی برای نوشتمن در خانه صفر حافظه اول هم انجام می‌شود که صحیح نیست. دلیل این خلف وعده این است که هنوز تفاوت دقیق اصل سوم (نوشتمن در حافظه) و اصل چهارم (ارسال داده به خروجی) که به دو سیگنال MemRQ و IORQ برمی‌گردد را بیان نکرده‌ایم. خوبشخтанه چون در این سیستم نوشتمن در حافظه نداریم، این موضوع مشکلی پیش نمی‌آورد. اما در مثال بعد با تکمیل اصول طراحی پردازنده‌ها، این خلف وعده را جبران خواهیم کرد.

در اینجا لازم است باز به مسئله زمانبندی سیستم توجه کنیم. هنگامی که پردازنده آدرس خروجی (0000) را روی گذرگاه آدرس خود قرار داده و سیگنال WR را فعال می‌کند، گیت AND رمزگشای آدرس، تراشه نگهدار را فعال کرده و گذرگاه داده سیستم را به LED‌ها متصل می‌کند. توجه داشته باشید که زمان اجرای دستور OUT [0],A طی آن آدرس 0000 روی گذرگاه آدرس قرار دارد و سیگنال WR فعال است) به دلیل سرعت بالای پردازنده، بسیار کوتاه است. معمولاً سرعت تراشه نگهدار از سرعت پردازنده بسیار پایین‌تر است و به همین لحاظ در طی زمان کوتاه اجرای دستور، تراشه نگهدار موفق به قفل کردن داده‌ها نمی‌شود. بنابراین باید مکانیسمی اندیشیده شود تا اجرای این دستور چند برابر حالت عادی به طول بیانجامد تا تراشه نگهدار فرصت کافی برای قفل کردن داده‌ها داشته باشد.

مثال ۵ در مثال ۴ متوجه شدیم که چگونه می‌توان حاصل پردازش داده‌های ورودی را روی تعدادی دیود نوری نشان داد. اکنون می‌خواهیم پا را فراتر نهاده و داده‌های ورودی را نیز به جای حافظه، از خارج پردازنده بخوانیم؛ به بیان دیگر می‌خواهیم سیستمی طراحی کنیم که دو عدد را از کاربر سیستم دریافت کرده و آنها را با هم جمع کند و نتیجه را روی تعدادی دیود نوری نشان دهد.

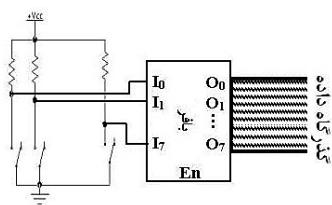
سؤال اول این است که چگونه می‌توان اعداد را به سیستم وارد کرد؟ ساده‌ترین راه، ورود اعداد به صورت دودویی با استفاده از ۸ عدد کلید به صورت شکل مقابل است. همانطور که می‌بینید، به عنوان مثال اگر کلید اول بسته باشد، ولتاژ ۰۱ برابر صفر ولت («صفر منطقی») و اگر کلید باز باشد، این ولتاژ حدود ۵ ولت («یک منطقی») است. بنابراین با باز و بسته کردن این کلیدها می‌توان یک عدد ۸ بیتی (بین صفر تا ۲۵۵) تولید کرد.

معمولًا برای اتصال ساختار فوق (۸ کلید دو حالت)، از کلیدهای کوچک کنار هم که در تعداد ۴ تایی یا ۸ تایی ساخته می‌شوند و به نام میکروسویچ یا DIP Switch معروفند، استفاده می‌شود. همچنین برای خودداری از به کار بردن ۸ مقاومت مجزا که باعث شلوغی مدار می‌شود، از مقاومتهای آرایه‌ای که به نام SIP معروفند، استفاده می‌شود که هم جای کمتری اشغال می‌کنند و هم اتصال آنها ساده‌تر است.

سؤال دوم این است که این کلیدها باید به کجا متصل شوند؟ به گذرگاه داده؟ واضح است که این راه عملی نیست؛ چون اگر کلیدها را مستقیماً به گذرگاه داده متصل کنیم، عدد روی گذرگاه داده همیشه همان عددی است که کلیدها نشان می‌دهند و گذرگاه داده از انجام وظایف دیگر خود مانند انتقال کدهای عمل و آدرس‌های حافظه و آدرس‌های ورودی/خروجی باز می‌ماند.

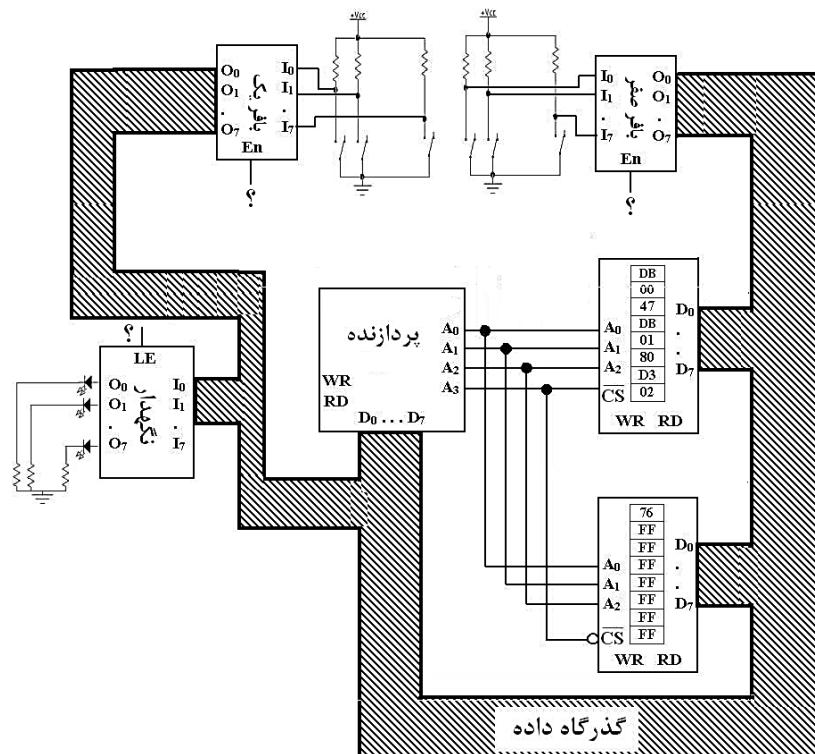
در واقع تنها در لحظه‌ای که پردازنده می‌خواهد داده‌های روی گذرگاه داده را بخواند، باید این گذرگاه به کلیدها متصل شود. قسمتی از سیستم که این کار را انجام می‌دهد، تراشه‌ای به نام بافر سه‌حالته^۱ است.

این تراشه دارای تعدادی ورودی و خروجی و یک پین فعال‌ساز En است.

خروجی این تراشه در صورت غیرفعال بودن پین En ، امپدانس بالا^۲ (مثل حالت قطع) و در صورت فعال بودن این پین برابر مقدار ورودی است. بنابراین ۸ عدد کلید را به ۸ پین ورودی بافر سه‌حالته و گذرگاه داده را به خروجی آن متصل می‌کنیم و ترتیبی می‌دهیم که این تراشه فقط هنگامی که پردازنده می‌خواهد عددی که کلیدها روی آن تنظیم شده‌اند را بخواند فعال شود و کلیدها را به گذرگاه داده متصل کند. نحوه اتصال بافر سه‌حالته به پردازنده را در شکل مقابل می‌بینید. چون می‌خواهیم دو عدد را بخوانیم، به دو مجموعه کلید و دو تراشه بافر سه‌حالته ۸ ورودی نیاز داریم.

اتصال اولیه این سیستم را در شکل ۱۴-۲ می‌بینید:

شکل ۱۴-۲- سخت‌افزار ابتدایی مثال ۵

^۱Tri-State Buffer

^۲High Impedance

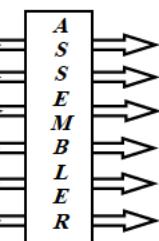
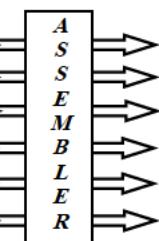
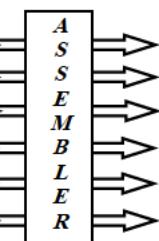
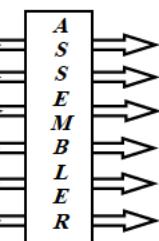
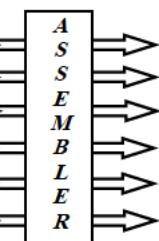
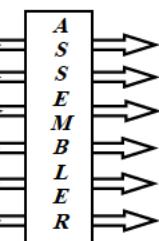
سه علامت سؤال در شکل وجود دارد که باید تکمیل شود؛ به عبارت دیگر با توجه به روند اجرای برنامه، باید لحظه‌ای که پنهانی EN بافرها و پین LE نگهدار باید فعال شوند را پیدا کرده و به کمک مدار مناسب بازسازی کنیم.

مطابق قرار قبلی، برای تکمیل مدار فوق برنامه مورد نظر را نوشته و طبق روندی که پردازنده برای اجرای برنامه در پیش می‌گیرد، اتصالات مدار را کامل می‌کنیم. همانطور که در مورد خروجی و تراشه نگهدار عمل کردیم، به ورودیها نیز آدرس می‌دهیم؛ مثلاً به مجموعه کلید اول که قرار است عدد اول را تولید کند، آدرس «صفر» و به مجموعه کلید دوم (تراشه بافر سه حالته دوم) که عدد دوم را از آن می‌خوانیم، آدرس «یک» اختصاص می‌دهیم.

طراح سیستم باید به هر ورودی یک آدرس نسبت دهد.

بدیهی است که خروجی سیستم یعنی تراشه نگهدار هم باید دارای آدرس باشد که آدرس آن را در این سیستم «دو» درنظر می‌گیریم. توجه کنید که آدرس ورودی/خروجی‌ها دلخواه است و توسط طراح سیستم انتخاب می‌شود.

به برنامه زیر دقت کنید:

IN	A,[0]		DB	00
MOV	B,A		47	
IN	A,[1]		DB	01
ADD	A,B		80	
OUT	[2],A		D3	02
HALT				76

دستور IN A,[0] محتويات ورودی شماره صفر را خوانده و به ثبات A منتقل می‌کند. در لحظه اجرای این دستور، باید گذرگاه داده سیستم به مجموعه کلید اول (ورودی شماره صفر) متصل شود. نشانه‌های اجرای این دستور چیست؟ به بیان دیگر، این دستور چگونه توسط پردازنده اجرا می‌شود؟

اصل پنجم طراحی سیستم: پردازنده برای دریافت داده‌ای از یک ورودی، آدرس آن ورودی را روی گذرگاه آدرس خود قرار داده و پین RD را فعال می‌کند و محتويات گذرگاه داده را (که باید در این لحظه مقدار ورودی را روی خود داشته باشد) می‌خواند.

این اصل نیز شبیه اصل سوم (خواندن یکی از خانه‌های حافظه) شده است! به زودی تفاوت را بیان خواهیم کرد.
مراحل اجرای این برنامه را در زیر مشاهده می‌کنید:

PC	عددی که پردازنده روی گذرگاه آدرس خود فوارم دهد	متداری که در این لحظه باید روی گذرگاه آداده پردازنده ظاهر شود
0000	00000 (آدرس حافظه)	DB (دربافت کد عمل)
0001	0001	00 (دربافت کد عمل)
		---- DB 00 ----
0001	0000 (آدرس ورودی)	---- DB 00 ---- محتویات بافر شماره صفر

پین EN تراشه بافر صفر در این لحظه باید فعال شود.

0010	0010	47 (دربافت کد عمل)
0011	0011	DB (دربافت کد عمل)
0100	0100	01 (دربافت کد عمل)
		---- DB 01 ----

0100	0001	محتویات بافر شماره ۱
------	------	----------------------

پین EN	تراشه بافر یک در این لحظه باید فعال شود.	
--------	--	--

0101	0101	(دریافت کد عمل) 80
------	------	--------------------

----	اجرای کد 80	
------	-------------	--

0110	0110	(دریافت کد عمل) D3
------	------	--------------------

0111	0111	(دریافت کد عمل) 02
------	------	--------------------

----	اجرای کد D3	
------	-------------	--

0111	0010	محتویات ثبات A
------	------	----------------

(که پردازنده روی گذرگاه داده قرار می‌دهد)	
---	--

پین LE	تراشه نگهدار در این لحظه باید فعال شود.	
--------	---	--

1000	1000	(دریافت کد عمل) 76
------	------	--------------------

----	اجرای کد 76	
------	-------------	--

به لحظه‌ای که پین EN بافر صفر باید فعال شود توجه کنید. به نظر می‌آید، در لحظه‌ای که آدرس 0000 روی گذرگاه آدرس می‌آید باید پین EN فعال شود. این ایده کاملاً درست نیست؛ چون همانطور که در روند اجرای برنامه مشاهده می‌کنید وقتی پردازنده می‌خواهد اولین کد عمل برنامه را بخواند نیز آدرس 0000 را روی گذرگاه آدرسش قرار می‌دهد. متأسفانه چون در هر دو حالت پردازنده مشغول عملیات خواندن گذرگاه داده است، دیگر برای تمایز دو حالت فوق نمی‌توانیم مانند مثال قبل از سیگنالهای RD و WR استفاده کنیم. تنها تفاوت این دو حالت این است که پردازنده در هنگام دریافت کد عمل با **حافظه** و هنگام خواندن بافر با **ورودی/خروجی** در ارتباط است.

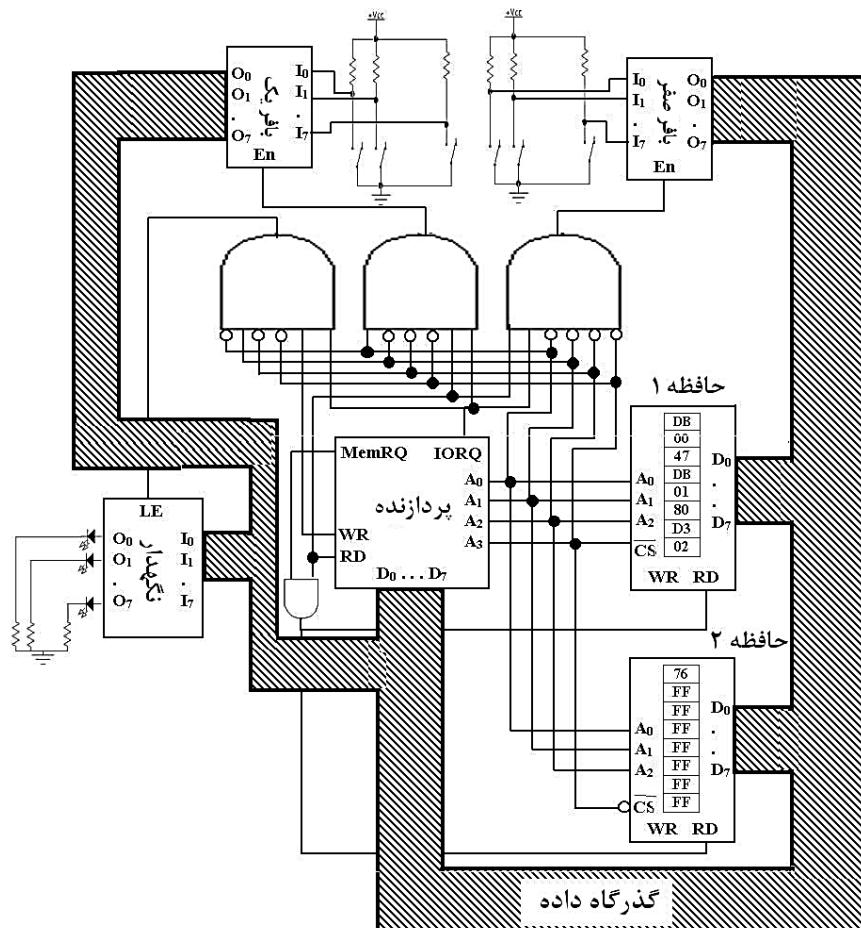
دو سیگنال مهم در پردازنده‌ها این مشکل را حل می‌کنند. هنگامی که پردازنده در حال تبادل اطلاعات با حافظه است **سیگنال MemRQ** و در هنگام تبادل اطلاعات با ورودی/خروجی **سیگنال IORQ** را فعال می‌کند.

بنابراین پردازنده در هنگام واکنشی کد عمل از آدرس صفر به خانه صفر حافظه اول (MemRQ فعال و IORQ غیرفعال) و هنگام خواندن عدد اول به بافر سه حالته اول (MemRQ غیرفعال و IORQ فعال) مراجعه می‌کند. به بیان دیگر، سیستم باید به نحوی طراحی شود که تنها در هنگام اجرای دستور IN کلیدها به گذرگاه داده پردازنده متصل شوند؛ این لحظه دو نشانه دارد که به کمک آن نشانه‌ها سیستم را طراحی می‌کنیم:

- ✓ فعال شدن سیگنالهای RD و IORQ
- ✓ قرار گرفتن آدرس ورودی روی گذرگاه آدرس پردازنده

جزییات مدار را در شکل ۱۵-۲ زیر می‌بینید.

نکته دیگری نیز در این شکل وجود دارد. سیگنال RD حافظه به سیگنال RD پردازنده متصل نشده است؛ بلکه از خروجی یک گیت AND گرفته شده که ورودیهای آن سیگنالهای RD و MemRQ هستند. یعنی حافظه باید هنگامی برای خواندن فعال شود که سیگنالهای RD و MemRQ فعال باشند. اگر سیگنال RD حافظه به سیگنال RD پردازنده متصل شود، هنگامی که پردازنده می‌خواهد از یک ورودی با آدرسی مشترک با حافظه (مثلاً از ورودی شماره صفر) نیز اطلاعات بخواند، حافظه برای خواندن فعال خواهد شد که درست نیست.

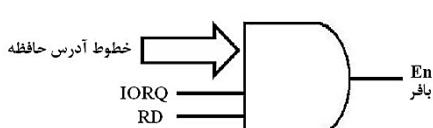
شکل ۱۵-۲-سخت افزار کامل مثال ۵

طراحی یک مدار رمزگشای آدرس کامل

پرسشی که ممکن است پیش آید این است که چرا در ورودی گیتهای AND فعالساز بافرها از سیگنال RD استفاده کرده ایم؟ در این سیستم دو آدرس صفر داریم که یکی برای خواندن از حافظه و یکی برای خواندن از ورودی استفاده می شود که به کمک سیگنالهای MemRQ و IORQ از هم جدا شده اند. در این سیستم از آدرس صفر برای هیچ گونه خروجی (حافظه یا نگهدار) استفاده نشده است که برای تفکیک آن از آدرس های صفر ورودی ناچار به استفاده از سیگنالهای RD و WR باشیم. بنابراین به نظر می آید استفاده از سیگنال RD در ورودی گیتهای AND فعالساز بافرها لزومی ندارد.

اصل زیر را همیشه (چه لازم باشد و چه لازم نباشد) رعایت می کنیم:

در ورودی گیت AND فعالساز بافرهای ورودی، همیشه از سیگنالهای IORQ و RD استفاده کنید.

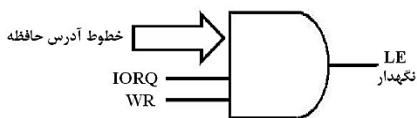

شکل کلی گیت AND فعالساز بافرهای ورودی به صورت مقابل است:

پرسش دیگر این است که با وجود اینکه ما در این برنامه فقط در خروجی (نگهدار) می نویسیم و نوشتن در حافظه نداریم، چرا در ورودی گیت AND فعالساز نگهدار هم از سیگنال IORQ استفاده کرده ایم، در حالیکه به نظر می آید جایی که یک مکان حافظه

و یک ورودی یا خروجی، آدرس مشابه داشته باشند و باید هر دو خوانده یا هردو نوشته شوند، از سیگنالهای MemRQ و IORQ برای تمایز آنها استفاده می‌کنیم؟

در ورودی گیت AND فعالساز تراشه‌های نگهدار خروجی، همیشه از سیگنالهای IORQ و WR استفاده کنید.

شکل کلی گیت AND فعالساز تراشه‌های نگهدار به صورت مقابل است:

برای اینکه خود را در گیر جزیات مدار (آیا آدرسی مشترک داریم؟

کدام مخصوص خواندن و کدام ویژه نوشتن است؟ کدام مربوط به حافظه و کدام مربوط به ورودی/خروجی است؟ و...) سیگنالهای زیر را می‌سازیم و همیشه (چه لازم باشد و چه نباشد) از آنها استفاده می‌کنیم:

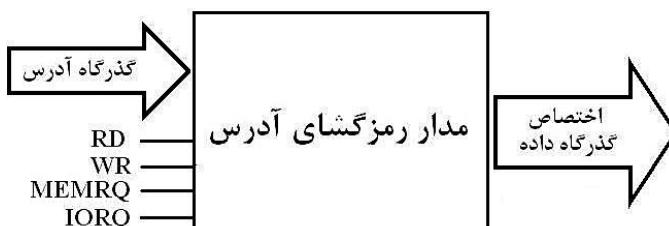

شکل ۱۶-۲-سیگنال‌های مدار رمزگشای آدرس

بنابراین از این پس:

- ✓ در ورودی گیت AND فعالساز بافرهای ورودی، همیشه از سیگنال IORD استفاده می‌کنیم.
- ✓ در ورودی گیت AND فعالساز تراشه‌های نگهدار خروجی، همیشه از سیگنال IOWR استفاده می‌کنیم.
- ✓ سیگنال RD حافظه‌هایی که محتويات آنها باید خوانده شود را به سیگنال MemRD متصل می‌کنیم.
- ✓ سیگنال WR حافظه‌هایی که در آنها باید اطلاعاتی نوشته شود را به سیگنال MemWR متصل می‌کنیم.

شکل ۱۷-۲ مدار کلی رمزگشای آدرس را نشان می‌دهد.

شکل ۱۷-۲-طرح کلی مدار رمزگشای آدرس

اصول کامل طراحی سیستم

اصل اول: پردازنده در هنگام واکشی کد عمل یک دستور، محتويات ثبات PC را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنالهای RD و MemRQ خود را فعال می‌کند و انتظار دارد در پاسخ این کار، کد عمل مناسب روی گذرگاه داده اش ظاهر شود تا بتواند آن را بخواند و اجرا کند.

اصل دوم: پردازنده هنگام خواندن محتويات یک خانه حافظه، شماره آن خانه را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنالهای RD و MemRQ خود را فعال می‌کند و انتظار دارد در پاسخ اين کار، محتويات آن خانه حافظه روی گذرگاه داده‌اش ظاهر شود تا بتواند آن را بخواند.

اصل سوم: پردازنده هنگام نوشتن عددی در یک خانه حافظه، شماره آن خانه را روی گذرگاه آدرس خود و عدد مورد نظر را روی گذرگاه داده‌اش قرار می‌دهد و سیگنالهای WR و MemRQ خود را فعال می‌کند.

اصل چهارم: پردازنده هنگام ارسال یک داده به خروجی، آن داده را روی گذرگاه داده و آدرس خروجی مزبور را روی گذرگاه آدرسش قرار می‌دهد و سیگنالهای WR و IORQ خود را فعال می‌کند.

اصل پنجم: پردازنده هنگام خواندن اطلاعات یک دستگاه ورودی، شماره (آدرس) آن ورودی را روی گذرگاه آدرس خود گذاشته و سیگنالهای RD و IORQ خود را فعال می‌کند و انتظار دارد در پاسخ این عمل، دستگاه ورودی مزبور اطلاعاتش را روی گذرگاه داده پردازنده قرار دهد.

اصل اول مربوط به زمان واکشی دستورات و چهار اصل دیگر به زمان اجرای دستورات مربوط می‌شوند. از اين پنج اصل، چند قانون کلی برای طراحی و سیم‌بندی سیستمها نتيجه می‌شود که باید آنها را همیشه به خاطر داشته باشیم:

- ✓ تنها یک گذرگاه داده در سیستم وجود دارد. بنابراین گذرگاه داده پردازنده و گذرگاه داده حافظه و ورودی تراشه نگهدار و خروجی تراشه بافر سه‌حالت همگی باید به هم متصل شوند.
- ✓ برای اتصال حافظه به پردازنده، خطوط آدرس آن حافظه را به **خطوط پایین آدرس** پردازنده متصل کرده و از خطوط بالای آدرس پردازنده برای انتخاب حافظه استفاده می‌کیم. خطوط RD و WR (حافظه‌ها) باید به سیگنالهای MemWR و MemRD متصل شوند.
- ✓ برای اتصال خروجی به گذرگاه داده باید از تراشه نگهدار استفاده کنیم. نگهدار باید تنها هنگام اجرای دستور OUT مربوط به خودش یعنی وقتی آدرس آن خروجی روی گذرگاه آدرس پردازنده می‌آید و سیگنالهای WR و IORQ فعال می‌شوند، فعال شود و خروجی را به گذرگاه داده پردازنده متصل کند.
- ✓ برای اتصال خروجی به سیستم، باید به هر خروجی یک آدرس نسبت داده و این آدرس را هم در نوشتمن برنامه و هم در طراحی مدار رمزگشای آدرس (گیت AND فعال کننده تراشه نگهدار) مورد توجه قرار دهیم.
- ✓ برای اتصال ورودی به گذرگاه داده باید از بافر سه‌حالت استفاده کنیم. بافر سه‌حالته باید تنها هنگام اجرای دستور IN مربوط به خودش یعنی وقتی آدرس آن ورودی روی گذرگاه آدرس پردازنده می‌آید و سیگنالهای RD و IORQ فعال می‌شوند، فعال شود و ورودی را به گذرگاه داده پردازنده متصل کند.
- ✓ برای اتصال ورودی به سیستم، باید به هر ورودی یک آدرس نسبت داده و این آدرس را هم در نوشتمن برنامه و هم در طراحی مدار رمزگشای آدرس (گیت AND فعال کننده تراشه بافر سه‌حالت) مورد توجه قرار دهیم.

پرسش) اگر آدرس ورودیها ۹ و ۱۰ و آدرس خروجی ۱۱ باشد و بخواهیم نتيجه جمع را در خانه ۱۳ حافظه هم بنویسیم، مدار رمزگشای آدرس به چه شکل در می‌آید؟ (از سیگنالهای IORD و MemRD و MemWR و IOWR و استفاده کنید).

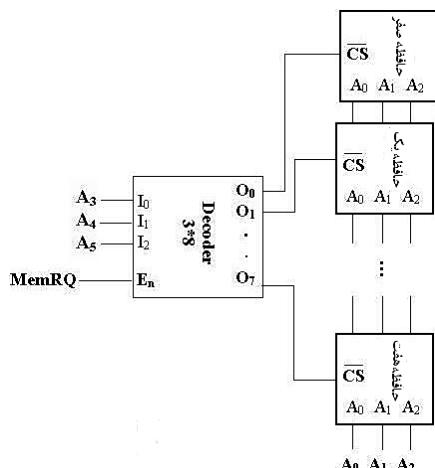
پرسش) در مورد مسئله زمانبندی در طراحی سیستم مثال ۵ بحث کنید.

پرسش) خروجی سیستم ما یک عدد ۸ بیتی است که روی ۸ عدد دیود نوری نشان داده می‌شود و حداکثر آن ۱۱۱۱۱۱۱۱ یا ۲۵۵ است. حال اگر مجموعه کلید اول عدد ۱۵۰ و مجموعه کلید دوم عدد ۲۰۰ را نشان دهنده، چه اتفاقی می‌افتد^۱? با نوشتן معادل دودویی اعداد فوق به پرسش پاسخ دهید.

پرسش) در مثالهای ذکر شده، حداکثر تعداد کدهای عمل برنامه‌ها، ۹ بایت بود. پردازنده فرضی ما چون دارای ۴ خط آدرس است حداکثر می‌تواند تا ۱۶ بایت (۱۱۱۱ تا ۰۰۰۰) را آدرس دهد کند. بنابراین اگر تعداد کدهای عمل برنامه‌ای بیش از ۱۶ بایت باشد، نمی‌توان از این پردازنده استفاده کرد.

فرض کنید پردازنده‌ای با ۶ خط آدرس (A_5 تا A_0) داریم. این پردازنده می‌تواند تا $2^6 = 64$ بایت را آدرس دهد

کند. حال فرض کنید برنامه‌ای به حجم ۶۰ بایت داریم و تنها حافظه‌های موجود، حافظه‌های ۸ بایتی است. بنابراین باید ۸ عدد از این حافظه‌ها را به پردازنده متصل کنیم.

الف) توضیح دهید مدار رمز گشای آدرس شکل مقابل چگونه آدرس دهی مناسب ۶۴ بایت را فراهم می‌کند؟ (خروجی دکودر، فعال پایین است).

ب) در صورت استفاده از مدار بالا، می‌توان سیگنال RD حافظه را مستقیماً به سیگنال RD پردازنده متصل کرد و نیازی به ساختن سیگنال MemRD نیست. چرا؟

روشهای اتصال ورودی/خروجی به سیستم

شاید تاکنون به این اندیشه باشید که چرا اصلاً باید آدرس‌های ورودی/خروجی با آدرس‌های حافظه مشترک باشند تا برای تمایز کردن آنها به زحمت اسفاده از سیگنالهای IORD و IOWR و MemRD و MemWR بیافتیم؟ آیا بهتر نیست برای ورودی/خروجی‌ها از آدرس‌هایی استفاده کنیم که در آن آدرسها حافظه‌ای نصب نشده باشد تا دیگر نیازی به استفاده از سیگنالهای کنترلی نباشد؟

روشی که در مثال ۵ برای اتصال ورودی/خروجی به پردازنده آموختیم، به روش **اتصال ورودی/خروجی با تگاشت ورودی/خروجی (I/O Mapped I/O)** موسوم است. در این روش، آدرس‌هایی که به ورودی/خروجی‌ها نسبت داده می‌شود ممکن است با آدرس‌های حافظه مشترک باشد و از سیگنالهای کنترلی برای تمایز کردن آنها استفاده می‌کنیم. دستورات IN و OUT در برنامه‌نویسی به این روش به کار می‌روند.

روش دیگری برای اتصال ورودی/خروجی به پردازنده وجود دارد که **اتصال ورودی/خروجی با تگاشت حافظه (Memory Mapped I/O)** نام دارد. در این روش، آدرس‌های ورودی/خرجی‌ها را به گونه‌ای انتخاب می‌کنند که با آدرس خانه‌های حافظه یکسان نباشد و دیگر از سیگنالهای کنترلی برای رمز گشایی آدرس استفاده نمی‌کنند؛ به

^۱ این مسئله به مشکل سرریز (Overflow) معروف است.

بیان دیگر آدرس ورودی/خروجی‌ها را در ادامه آدرسهای کدهای عمل برنامه در نظر گرفته و با ورودی/خروجی‌ها همانند خانه‌های حافظه رفشار می‌کنند تا سیستم ساده‌تر باشد.

در این حالت آدرس مشترکی در سیستم نخواهیم داشت و صرفاً بیان آدرس یک موجودیت برای مشخص کردن آن کافی است و دیگر به سیگنالهای کنترلی برای رمزگشایی آدرس نیازی نخواهد بود (البته طبعاً سیگنالهای RD و WR پردازندۀ باید به حافظه متصل شوند؛ اما هدف دیگر رمزگشایی آدرس نیست).

به عنوان مثال اگر بخواهیم مثال ۵ را با این روش طراحی کنیم، آدرس ورودیها (بافرها) و خروجی (نگهدار) نمی‌تواند با آدرسهای حافظه (که در این سیستم از آدرس صفر تا ۸ به کدهای عمل برنامه اختصاص یافته است) یکسان باشد؛ مثلاً باید به بافرهای صفر و ۱ به ترتیب آدرس‌های ۹ و ۱۰ و به تراشه نگهدار آدرس ۱۱ را اختصاص دهیم. یعنی دستور [9] MOV A,[9] ;input 1 برای خواندن بافر شماره «صفر»، دستور [10] MOV A,[10] ;input 2 برای خواندن بافر شماره «یک» و دستور [11] MOV A,[11] ;output 1 برای نوشتمن در نگهدار مورد استفاده قرار می‌گیرد.

برنامه سیستم در این روش به شکل زیر است:

```
MOV A, [9] ;input 1
MOV B, A
MOV A, [10] ;input 2
ADD A, B
MOV [11], A ;output
HALT
```

روش ورودی/خروجی با نگاشت حافظه از نظر طراحی ساده‌تر است؛ چون دیگر نیازی به استفاده از سیگنالهای کنترلی نیست. اما چون در این روش برای ورودی/خروجی هم از دستور MOV باید استفاده شود و تمایزی بین خواندن و نوشتمن در حافظه با خواندن و نوشتمن در ورودی/خروجی نیست، سیستمهای طراحی شده با این روش از نظر فهم پیچیده‌تر هستند. در این حالت کسی که برنامه این سیستم را می‌خواند بدون مراجعه به مدار نمی‌تواند بفهمد که آیا منظور از مثلاً آدرس ۱۲، آدرس یک خانه حافظه است یا یک واحد ورودی/خروجی؟ این موضوع فهم کلی سیستم را پیچیده می‌کند.

روش اتصال ورودی/خروجی با نگاشت ورودی/خروجی از نظر طراحی سخت افزاری (به خاطر استفاده از سیگنالهای کنترلی) مشکل‌تر و از نظر نرم افزاری ساده‌تر است. مزیت مهم این روش آن است که برخلاف روش قبلی، در این روش یک ورودی یا خروجی می‌تواند دارای آدرس مشترک با یک خانه حافظه باشد که تفاوت آن دو از طریق سیگنالهای MemRQ و IOREQ معلوم می‌شود. به همین دلیل یک آدرس در یک سیستم می‌تواند در آن واحد آدرس یک ورودی و آدرس یک خروجی و آدرس یک خانه حافظه برای خواندن و آدرس یک خانه حافظه برای نوشتمن باشد.

توجه کنید که در مدار مثال ۵ در هر ۱۶ بایت فضای آدرس دهی پردازندۀ حافظه نصب شده است. به همین جهت در این سیستم استفاده از روش اتصال ورودی/خروجی با نگاشت حافظه چندان معنایی ندارد (مگر اینکه سیستم را طوری طراحی کنیم که تنها در ۹ بایت اول فضای آدرس دهی، حافظه نصب شده باشد تا بتوان از بقیه آدرسها برای ورودی/خروجی استفاده کرد).

پرسش) علیرغم اینکه پردازنده فرضی ما دارای فضای آدرس دهی ۱۶ بایتی است، اما با استفاده از روش ورودی/خروجی می‌توان به این پردازنده ۱۶ خانه حافظه بعنوان ورودی (دستور یا اطلاعات)، ۱۶ خانه حافظه به عنوان خروجی، ۱۶ ورودی و ۱۶ خروجی متصل شود. با استفاده از عملکرد سیگنالهای RD و WR و MemRQ و IORQ این موضوع را نشان دهید.

پرسش) سیستم مثال ۵ را از نظر سخت افزاری و نرم افزاری به گونه‌ای تغییر دهید که خروجی علاوه بر نمایش روی دیودهای نوری، در خانه شماره ۱۳ حافظه نیز نوشته شود. طراحی خود را با دو روش گفته شده انجام دهید.

پرسش) سیستمی طراحی کنید که محتويات یک ورودی به آدرس ۷ و یک ورودی به آدرس ۸ را بخواند و محتويات آنها را با محتويات خانه شماره ۱۵ حافظه جمع کند و نتیجه را در خانه شماره ۱۴ حافظه و خروجی شماره ۱۰ بنویسد.

با مطالبی که تاکنون گفته شد، عملکرد کلی پردازنده‌ها و چگونگی اتصال حافظه و ورودی/خروجی به آنها تا حدودی روشن شد. در فصول بعد جزئیات بیشتری راجع به پردازنده‌های ۸۰۸۶/۸۰۸۸ را بیان خواهیم کرد.

زنگ تغیریح!

نگاهی به صفحه اول کاتالوگ پردازنده ۸۰۸۸ بیاندازید و ببینید چه نکاتی از آن برداشت می‌کنید؟ در فصل بعد به این پردازنده می‌پردازیم!

8088 8-BIT HMOS MICROPROCESSOR 8088/8088-2

- 8-Bit Data Bus Interface
- 16-Bit Internal Architecture
- Direct Addressing Capability to 1 Mbyte of Memory
- Direct Software Compatibility with 8086 CPU
- 14-Word by 16-Bit Register Set with Symmetrical Operations
- 24 Operand Addressing Modes
- Byte, Word, and Block Operations
- 8-Bit and 16-Bit Signed and Unsigned Arithmetic in Binary or Decimal, Including Multiply and Divide
- Two Clock Rates:
 - 5 MHz for 8088
 - 8 MHz for 8088-2
- Available in EXPRESS
 - Standard Temperature Range
 - Extended Temperature Range

The Intel 8088 is a high performance microprocessor implemented in N-channel, depletion load, silicon gate technology (HMOS-II), and packaged in a 40-pin CERDIP package. The processor has attributes of both 8- and 16-bit microprocessors. It is directly compatible with 8086 software and 8080/8085 hardware and peripherals.

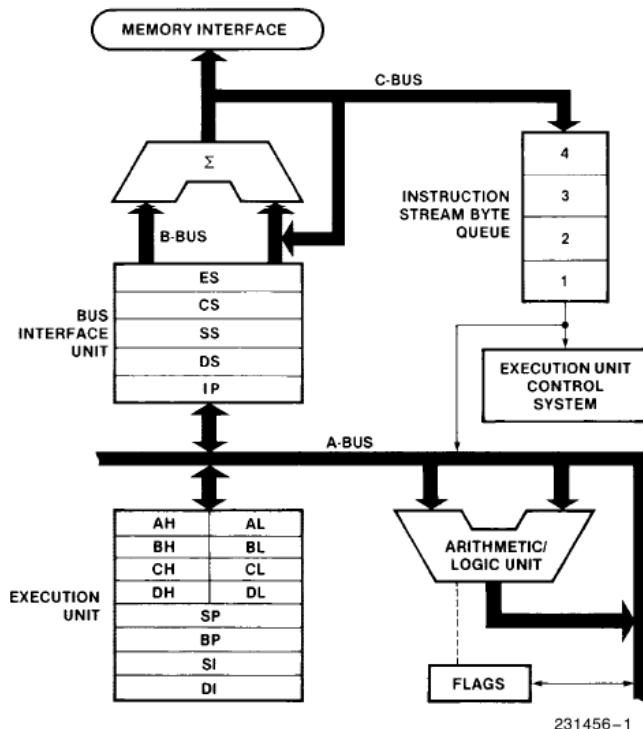

Figure 1. 8088 CPU Functional Block Diagram

	MIN MODE	MAX MODE
GND	1	40 Vcc
A14	2	39 A15
A13	3	38 A16/S3
A12	4	37 A17/S4
A11	5	36 A18/S5
A10	6	35 A19/S6
A9	7	34 SS0 (HIGH)
A8	8	33 MN/MX
AD7	9	32 RD
AD6	10 8088 CPU	31 HOLD (RQ/GTO)
AD5	11	30 HLDA (RQ/GT1)
AD4	12	29 WR (LOCK)
AD3	13	28 I0/M (S2)
AD2	14	27 DT/R (S1)
AD1	15	26 DEN (S0)
AD0	16	25 ALE (QS0)
NMI	17	24 INTA (QS1)
INTR	18	23 TEST
CLK	19	22 READY
GND	20	21 RESET

Figure 2. 8088 Pin Configuration

231456-1

231456-2

فصل سوم

پردازنده های ۸۰۸۶/۸۸

در فصل قبل با مباحث اساسی طراحی سیستم های مبتنی بر پردازنده ها همچون اتصال حافظه، اتصال وسایل ورودی/خروجی و رمز گشایی آدرس آشنا شدید. در این فصل می خواهیم پردازنده های ۸۰۸۶ و ۸۰۸۸ اینتل را به عنوان پردازنده های نمونه بررسی کنیم.

پردازنده های ۸۰۸۶/۸۸ در اواخر دهه ۱۹۷۰ به بازار عرضه شدند. ویژگی های پیشرفته این دو پردازنده از جمله معماری ۱۶ بیتی، وجود دستور العملهای ۸ بیتی و ۱۶ بیتی، فضای آدرس دهی یک مگابایتی، فضای آدرس دهی ورودی/خروجی ۶۴ کیلو بایتی، فرکانس کاری مناسب در آن زمان (حداکثر MHz ۸) و ... باعث شد این پردازنده ها محبوبیت زیادی کسب کنند و سرانجام در اوایل دهه ۱۹۸۰، اولین کامپیوترهای شخصی بر پایه پردازنده ۸۰۸۸ به بازار آمدند.

این موضوع تحول عظیمی در صنعت پردازنده ها ایجاد کرد که مهمترین آن سوق دادن راه تکامل پردازنده ها به سمت استفاده بهتر از آنها در کامپیوترهای شخصی بود. امکانات حافظه مجازی، چند کاربری بودن، مدیریت حافظه و ... که در نسلهای بعدی این پردازنده یعنی ۸۰۲۸۶ گنجانده شده بود، در حقیقت پاسخی به نیازهای کاربران کامپیوترهای شخصی بود. در کنار تحولات سخت افزاری پردازنده ها، سیستم های عامل نیز به سرعت رشد کردند و اینکه امروز شاهد وجود چند صد میلیون کامپیوتر شخصی در دنیا هستیم، جز با پیشرفت موازی پردازنده ها و نرم افزارهای مناسب برای استفاده از آنها نمی توانست محقق شود.

علیرغم اینکه پردازنده های پنجم که در کامپیوترهای امروزی به صورت گسترش مورد استفاده قرار می گیرند، دارای امکانات فوق العاده ای هستند که به بخشی از آنها در فصل قبل اشاره شد، اما پایه ای اساسی آنها همان پردازنده های ۸۰۸۶/۸۸ است؛ بنابراین برای آشنازی با پردازنده های پیشرفته و امکانات آنها آشنازی با ۸۰۸۶/۸۸ ضروری است. به علاوه معماری کامپیوترها که در ابتدا بر اساس ۸۰۸۸ بنا نهاده شد، تاکنون به صورت اساسی تغییر نکرده و آشنازی با پردازنده ۸۰۸۸ و کامپیوتر PC-XT که اولین نسل کامپیوترهای شخصی مبتنی بر ۸۰۸۸ است، برای شناسایی ساختار داخلی کامپیوتر و نحوه استفاده از امکانات آن مفید است.

هدف این فصل معرفی سخت افزار و نرم افزار ۸۰۸۶/۸۸ است؛ البته به جای توضیح مفصل در رابطه با کلیه امکانات این پردازنده ها که موضوعی پیچیده، وقتگیر و تاحدی غیرضروری است، کوشیده ایم با پرنگ کردن ویژگیهایی از این پردازنده ها که در نسلهای بعدی پردازنده های اینتل گسترش یافته و به تغییرات مهمی در معماری پردازنده ها منجر شد، به تشریح ساختار کاری ۸۰۸۶/۸۸ پردازیم؛ به صورتی که پس از مطالعه این فصل نکات لازم جهت طراحی یک سیستم کنترلی مبتنی بر ۸۰۸۸ را آموخته باشید.

ساختار سخت افزاری پردازنده های ۸۰۸۶/۸۸

همانطور که گفته شد، پردازنده ای با معماری ۸ بیتی بود. اینتل طی یک تحول مهم در سال ۱۹۷۸ پردازنده ۸۰۸۶ را معرفی کرد که چه از نظر ساختار داخلی (گذرگاه داده داخلی) و چه از نظر تعداد پینهای داده

(گذرگاه داده خارجی)، یک پردازنده ۱۶ بیتی بود. به رغم انتظار اینتل، از پردازنده ۸۰۸۶ استقبال چندانی نشد؛ دلیل اصلی این امر، وجود هزاران دستگاه کنترلی مبتنی بر گذرگاههای داده ۸ بیتی منطبق بر ۸۰۸۵ بود که تغییر ناگهانی آنها به سیستم‌های ۱۶ بیتی هیچ توجیه اقتصادی نداشت.

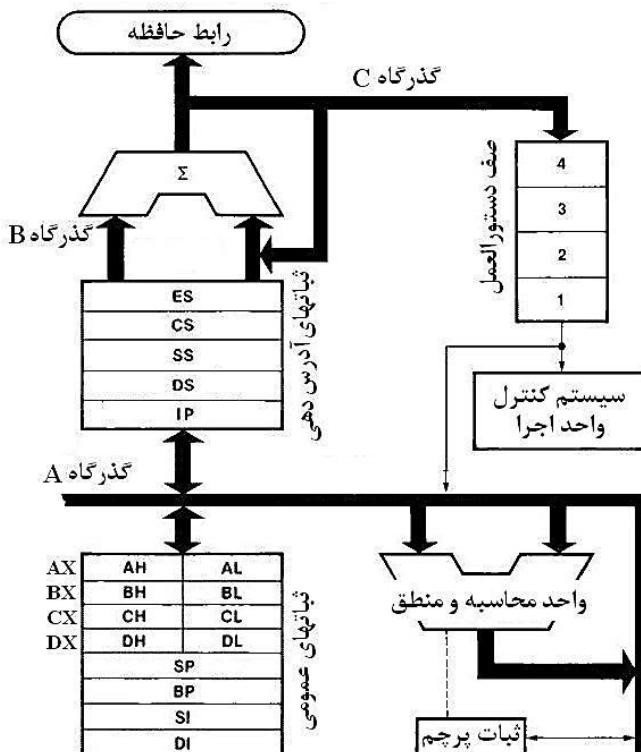
فروش ۸۰۸۶ در سال ۱۹۷۸ یک شکست مطلق بود؛ اما اینتل به جای عقب نشینی در مقابل این مشکل، دست به کاری جالب زد که در نوع خود در آن زمان بی نظیر بود. اینتل در سال ۱۹۷۹ پردازنده ۸۰۸۸ را معرفی کرد که از نظر معماری داخلی تطابق کامل با ۸۰۸۶ داشت؛ بنابراین می‌توانست از ویژگیهای مفید معماری آن مثل صفت دستورالعمل، ثباتها و دستورات ۱۶ بیتی و ... استفاده نماید. اما ۸۰۸۸ بر خلاف ۸۰۸۶ دارای گذرگاه داده خارجی ۸ بیتی (۸ پین برای گذرگاه داده) بود تا بتواند به راحتی جایگزین پردازنده سیستم‌های ۸ بیتی آن زمان شود. استقبال فوق العاده از ۸۰۸۸ و استفاده از آن به عنوان پردازنده اولین نسل کامپیوترهای شخصی، پاسخی به ایده جالب اینتل در مورد تغییر ساختار ۸۰۸۶ بود.

به مرور با ایجاد سیستم‌های ۱۶ بیتی، استفاده از پردازنده ۸۰۸۶ و نسلهای بعدی آن متداول شد و جایگاه ۸۰۸۸ به عنوان پلی‌بین پردازنده‌های ۱۶ بیتی و ۸ بیتی در عرصه پردازنده‌ها محفوظ ماند.

بنابر آنچه گفته شد، پایه اساسی بحث ما پردازنده‌ی ۸۰۸۸ خواهد بود و در قسمت آخر این فصل گذری مختصر بر ۸۰۸۶ نیز خواهیم داشت. کاتالوگ پردازنده ۸۰۸۸ نیز در پیوست کتاب آورده شده است.

۸۰۸۸ معماری پردازنده

معماری داخلی پردازنده ۸۰۸۸ را در شکل ۱-۳ می‌بینید.

شکل ۱-۳ - معماری داخلی پردازنده ۸۰۸۸

قسمتهای مهم این ساختار عبارتند از :

- واحد محاسبه آدرس

در ۸۰۸۸ یک واحد محاسبه آدرس در نظر گرفته شده که با استفاده از ثباتهای آدرس دهی IP، SS، DS و CS عمل استخراج آدرس و تبدیل آدرس منطقی به آدرس واقعی (فیزیکی) را انجام دهد. در بخش آینده به معنای این عمل پی خواهیم برد.

- رابط حافظه

آدرس محاسبه شده در واحد محاسبه آدرس به رابط حافظه داده می شود تا با استفاده از آن تبادل داده مناسب با خارج پردازنده را انجام دهد.

- صفت دستورالعمل

یکی از مهمترین قسمتهای ساختار داخلی ۸۰۸۸، بخش صفت دستورالعمل است. این بخش مبنای مباحث مهمی در علم پردازنده ها مانند Cache، چند وظیفگی، موازی سازی و ... است.

در فصل قبل خواندید که پردازنده برای اجرای یک دستورالعمل باید سه مرحله واکشی یا دریافت دستور از حافظه (Fetch)، رمزگشایی دستور (Decode) و اجرای دستور (Execution) را انجام دهد.

در پردازنده نسل قبل از ۸۰۸۸، یعنی ۸۰۸۵، این عمل به صورت پشت سرهم انجام می شد؛ یعنی ۸۰۸۵ برای اجرای یک دستورالعمل، آن را از حافظه دریافت، رمزگشایی و سپس اجرا می کرد. سپس این سه مرحله برای دستور بعدی دنبال می شد. این روش ساده است، اما با استفاده از امکانات ۸۰۸۸ می توان با نوعی موازی سازی این روش را بهبود بخشید.

همانطور که در شکل معماری داخلی ۸۰۸۸ می بینید، واحد محاسبه آدرس از واحد اجرای دستور مجزاست. این موضوع به ۸۰۸۸ این امکان را می دهد که در حین اجرای یک دستور (**موازی با اجرای یک دستور**) تا ۴ دستور بعد را از حافظه دریافت کرده و در یک صفت ذخیره کند تا به موقع رمزگشایی و اجرا شوند. این کار باعث کاهش زمان کلی اجرای برنامه می شود.

طول صفت دستورالعمل در ۸۰۸۶/۸۸، ۴ دستور است که در پردازنده های بعدی افزایش یافت و در نهایت به ایجاد Cache که در پردازنده های فعلی یکی از معیارهای قدرت آنها به شمار می رود، منجر گردید؛ بعلاوه ایده صفت دستورالعمل آغاز بحث موازی سازی در پردازنده ها نیز به شمار می رود.

ایده جدا کردن مرحله واکشی از مراحل رمزگشایی و اجرا، در پردازنده های بعدی اینتل منجر به ایده خط لوله^۱ شد که یکی از موضوعات بسیار مهم معماری پردازنده های فعلی به شمار می رود.

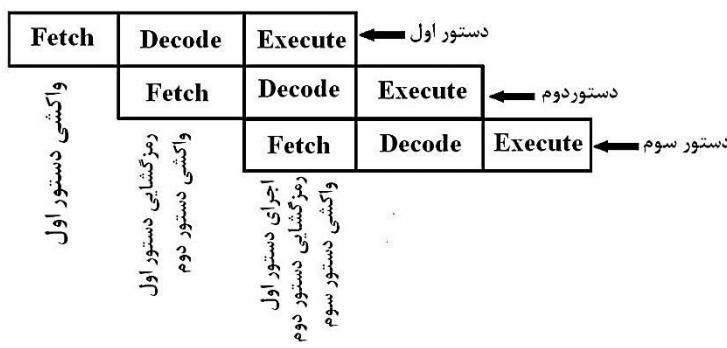
خط لوله

همانطور که گفته شد پردازنده ۸۰۸۵ سه مرحله واکشی، رمزگشایی و اجرا را برای هر دستور به طور مجزا و مستقل از دستورات قبلی و بعدی انجام می دهد. این موضوع باعث می شود که نتوانیم از امکانات پردازنده به درستی استفاده کنیم. چون وقتی ۱۰۱۵ دستور اول را واکشی می کند و سپس آن را به واحد رمزگشایی می سپارد، در حین

^۱ Pipelining

رمزگشایی دستور اول واحد واکشی بیکار است، در حالی که واکشی دستور دوم به رمزگشایی دستور اول هیچ ارتباطی ندارد و این دو عمل وابسته به هم نیستند و می‌توانند موازی هم اجرا شوند. به نحو مشابه وقتی ۸۰۸۵ دستور اول را پس از رمزگشایی به واحد اجرا می‌فرستد، واحدهای واکشی و رمزگشایی بیکارند؛ در حالی که در همین زمان می‌توانند به ترتیب به واکشی دستور سوم و رمزگشایی دستور دوم پردازنند.

این‌تل در پردازندۀ های بعدی خود، با بهره گیری از ایده صفت دستورالعمل ۸۰۸۸ به موضوع استفاده از واحدهای واکشی، رمزگشایی و اجرای دستور در زمانهای بیکاری جامه عمل پوشاند. این تکنیک به نام **خط لوله** معروف است که نمای آن را در شکل ۲-۳ مشاهده می‌کنید. این نام از تفاوت روش‌های آوردن آب از جایی به جای دیگر گرفته شده است؛ به جای آوردن آب به صورت سطل از چاه (مانند آنچه ۸۰۸۵ برای اجرای دستورات انجام می‌دهد) می‌توان یک خط لوله از چاه به منزل کشید تا آب به صورت جاری و پشت سرهم منتقل شود (مانند آنچه در پردازندۀ های دارای خط لوله می‌گذرد).

شکل ۲-۳ - خط لوله

- سیستم کنترل واحد اجرا

این واحد پس از دریافت دستورالعمل بعدی، دستورات کنترلی لازم برای اجرای آن را به قسمت‌های مختلف پردازندۀ ارسال می‌کند.

- واحد محاسبه و منطق (ALU)

این واحد علاوه بر انجام اعمال اساسی محاسباتی و منطقی، در ۸۰۸۸ قادر به انجام اعمال ضرب و تقسیم نیز می‌باشد.

- ثبات‌های داخلی

۸۰۸۸ به جز ثبات‌های آدرس دهی، دارای ۸ ثبات عمومی ۱۶ بیتی به نام‌های AX، BX، CX، DX، SP، SI، BP و PI است که با کاربردهای آنها در بخش‌های بعد آشنا خواهد شد. ثبات‌های همه منظوره معروفند، نکته قابل ذکر این است که چون ۸۰۸۸ قابلیت اجرای دستورات ۸ بیتی و ۱۶ بیتی را دارد، ثبات‌های همه منظوره آن به صورت دو ثبات ۸ بیتی مجزا نیز قابل دسترسی اند؛ مثلاً ثبات ۱۶ بیتی AX خود شامل ۲ ثبات ۸ بیتی AH (آبت بالای AX) و AL (آبت پایین AX) است.

- گذرگاه‌های A و B و C

این گذرگاه‌های داخلی، مسیرهای پردازندۀ داخلی برای جابجایی اطلاعات مختلف مانند کدهای عملیاتی یا داده هاست.

	MIN MODE	MAX MODE
GND	1	40
A14	2	39
A13	3	38
A12	4	37
A11	5	36
A10	6	35
A9	7	34
A8	8	33
AD7	9	32
AD6	10	8088 CPU
AD5	11	31 HOLD ($\overline{RQ}/\overline{GT0}$)
AD4	12	30 HLDA ($\overline{RQ}/\overline{GT1}$)
AD3	13	29 WR (\overline{LOCK})
AD2	14	28 IO/M ($\overline{S2}$)
AD1	15	27 DT/R ($\overline{S1}$)
AD0	16	26 DEN ($\overline{S0}$)
NMI	17	25 ALE (QS0)
INTR	18	24 INTA (QS1)
CLK	19	23 TEST
GND	20	22 READY
		21 RESET

شکل ۳-۳- پینهای پردازنده ۸۰۸۸

پینهای پردازنده ۸۰۸۸ پس از بررسی معماری داخلی ۸۰۸۸ به بررسی پینهای این تراشه ۴۰ که در شکل ۳-۳ نشان داده شده است، می‌پردازیم.

پین ورودی MN/ \overline{MX} (33): چون تعداد پینهای ۸۰۸۸ محدود است، برای گنجاندن کاربردهای زیادتر در همین تعداد پین محدود، دو مذکاری برای ۸۰۸۸ به نام مدهای مینیمم (Min) و ماکریمم (Max) تعریف شده است. اگر این پین به ولتاژ +۵ ولت («یک» منطقی) متصل باشد، در مذ مینیمم کار می‌کند و پینهای آن طبق نامهایی که در جلو آنها ذکر شده است، نامیده شده و عمل می‌کنند؛ اما اگر این پین به زمین (صفر منطقی) متصل باشد، معانی تعدادی از پینها عوض شده و به جای معانی اصلی، طبق نامهایی که در پرانتز جلوی آنها ذکر شده است، نامیده شده و عمل می‌کنند. در این فصل به شرح پینها در مذ مینیمم می‌پردازیم.

برای شناخت پینهای مذ مینیمم، در ابتدا به جستجوی پینهایی می‌پردازیم که در پردازنده فرضی فصل قبل به آنها برخورده ایم.

گذرگاه داده: پینهای AD0 تا AD7 (پینهای ۱۶ تا ۹)، پینهای مربوط به گذرگاه داده خارجی ۸۰۸۸ هستند (به یاد می‌آورید که گذرگاه داده داخلی ۸۰۸۸ مانند ۸۰۸۶ ۸۰۸۸ ۱۶ بیتی است و گذرگاه خارجی آن برای تطابق با دستگاههایی که گذرگاه داده ۸ بیتی دارند، به صورت ۸ بیتی در نظر گرفته شده است). همانطور که در فصل قبل دیدید، چون پردازنده برای ارسال و دریافت اطلاعات از گذرگاه داده خود استفاده می‌کند، این ۸ پین به صورت دوطرفه^۱ طراحی شده‌اند.

گذرگاه آدرس: پینهای A15 تا A19 (۳۹ تا ۳۵) و A8 تا A14 (۸ تا ۲)، پینهای مربوط به گذرگاه آدرس ۸۰۸۸ هستند. پس A0 تا A7 کجاست؟! باز هم پینهای ۱۶ تا ۹ را بینیم. نام AD (Address/Data) یا نگار این نکته است که این پینها هم به عنوان گذرگاه داده و هم به عنوان ۸ بیت ابتدایی گذرگاه آدرس به کار رفته‌اند. در واقع به دلیل صرفه جویی در تعداد پینهای تراشه، در پردازنده‌های ۸۰۸۶/۸۸ ۸ پینهای مربوط به گذرگاه داده با تعدادی از پینهای گذرگاه آدرس مشترکند^۲؛ در واقع تعدادی از پینها هم نقش گذرگاه داده و هم نقش قسمتی از گذرگاه آدرس را بازی می‌کنند. چگونه چنین چیزی ممکن است؟!

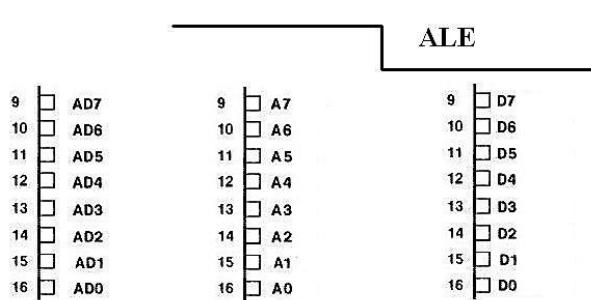
طبعی است که در یک لحظه یک پین باید یا محتوی داده باشد یا محتوی آدرس؛ بنابراین در لحظه T، ۸ پین AD0 تا AD7 محتوی آدرس (A7 تا A0) هستند که به همراه پینهای A19، A8 تا A14، گذرگاه آدرس ۸۰۸۸ را تشکیل می‌دهند و در لحظه T' این ۸ پین محتوی داده (D0 تا D7) می‌باشند.

¹ Bidirectional
² Multiplexed

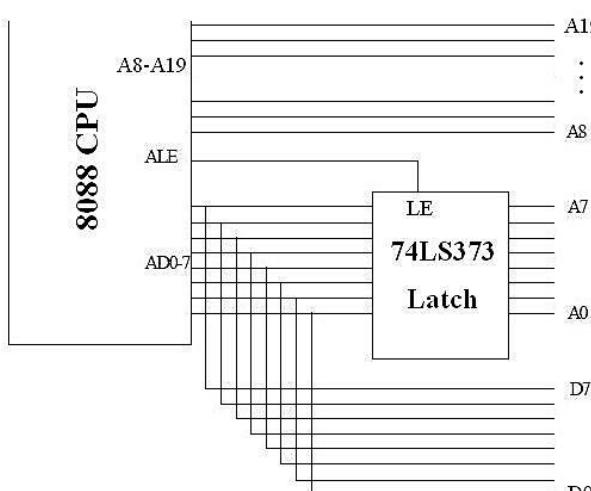
اولین سؤالی که به ذهن می‌رسد این است که آیا ابتدا لحظه T فرا می‌رسد یا T'؟ به بیان دیگر برای اجرای یک دستور آیا لازم است که پینهای AD0 تا AD7 ابتدا برای آدرس دهی به کار روند یا برای ارسال و دریافت داده‌ها؟ اگر مطالب فصل قبل را به دقت خوانده باشید، پاسخ شما «آدرس» خواهد بود. همانگونه که گفته شد، شماره‌ای (آدرسی) که پردازنده روی گذرگاه آدرس خود می‌گذارد، بیانگر هویت واحد جانبی است که مجاز به استفاده از گذرگاه داده می‌باشد. بنابراین طبیعی است که ابتدا باید آدرس به صورت کامل مشخص شود تا هویت واحدی که مجاز به استفاده از گذرگاه داده است تعیین گردد و سپس گذرگاه داده در اختیار آن قرار گیرد. بنابراین پینهای AD0 تا AD7 در ابتدا حاوی ۸ بیت ابتدایی آدرس (A0 تا A7) هستند تا بعلاوه پینهای دیگر آدرس (A8 تا A19) شماره واحدی که می‌تواند از گذرگاه داده استفاده کند را معلوم کنند و سپس این ۸ بیت به صورت گذرگاه داده (D0 تا D7) عمل می‌کنند تا برای ارسال و دریافت داده‌ها مورد استفاده قرار گیرند.

پرسش دوم این است که سیستم باید به چه نحوی طراحی شود تا در زمان مناسب با این پینها به صورت پین آدرس و در زمان مناسب به صورت پین داده رفتار کند؟

پین خروجی (Address Latch Enable) ALE

روی پینهای AD0 تا AD7 به کار می‌رود. بنا بر آنچه گفته شد، در ابتدای اجرای دستور این پین به نشانه وجود آدرس، «یک» می‌شود و پس از مدت زمانی، به نشانه اختصاص پینهای AD0 تا AD7 به گذرگاه داده صفر می‌شود. توجه کنید که سیستم کنترلی برای رمزگشایی آدرس به طور دائم به آدرس نیاز دارد. پینهای A8 تا A19 که در طول اجرای دستور حاوی بیت‌های آدرس هستند؛ بنابراین باید به نحوی ۸ بیت پایینی آدرس در مدت زمان کوتاهی که در ابتدای اجرای دستور روی پینهای AD0 تا AD7 قرار می‌گیرند، جایی قفل یا نگهدارشته شوند تا در ادامه کار که این پینها به گذرگاه داده اختصاص می‌یابند، بتوانند در کنار A8 تا A19 برای رمزگشایی آدرس به کار روند.

برای این کار از سیستم مقابل استفاده می‌کنیم. وقتی پردازنده A0 تا A7 را روی پینهای AD0 تا AD7 قرار می‌دهد، پین ALE را «یک» می‌کند. بنابراین نگهدارفعال شده و A7 تا A0 را در خروجی خود می‌گذارد. پس از مدت زمانی که پردازنده می‌خواهد AD0 تا AD7 را به D0 تا D7 اختصاص دهد، ALE را صفر می‌کند. پس نگهدار غیرفعال می‌شود و A7 تا A0 را در خروجی خود نگه می‌دارد که در کنار A8 تا A19 آدرس ۲۰ بیتی مورد نظر ۸۰۸۸ را تشکیل دهد. از این پس پینهای AD0 تا D0 به AD7 اختصاص خواهد داشت.

پرسش) با توجه به اینکه گذرگاه آدرس یکطرفه و گذرگاه داده دو طرفه است، در چه زمانی AD0 تا AD7 پرسش) با توجه به ۲۰ بیتی بودن گذرگاه آدرس ۸۰۸۸، فضای آدرس دهی این پردازنده چقدر است؟

پرسش) با توجه به ۲۰ بیتی بودن گذرگاه آدرس ۸۰۸۸، فضای آدرس دهی این پردازنده چقدر است؟

پرسش) پردازنده ۸۰۸۸ برای مراجعه به ورودی/خروجی تنها از ۱۶ بیت گذرگاه آدرس ۲۰ بیتی خود استفاده می‌کند. این پردازنده مجموعاً می‌تواند چند وسیله ورودی/خروجی را بشناسد؟ (این فضای آدرس دهی ورودی/خروجی در پردازنده‌های بعدی اینتل نیز ثابت ماند).

پین ورودی CLK (۱۹): پالس هماهنگ کننده فعالیتهای داخلی ۸۰۸۸ (پالس ساعت) از طریق این پین به پردازنده داده می‌شود. در فصل بعد با نحوه تولید این پالس ساعت توسط تراشه ۸۲۸۴ آشنا خواهید شد. فرکانس این پالس ساعت در ۸۰۸۸ پایه برابر ۵MHz و در ۸۰۸۸-۲ برابر ۸MHz می‌باشد.

پینهای خروجی RD و WR (۲۹ و ۳۲): پردازنده از این دو پین برای اعلام اینکه در حال خواندن یا نوشتن داده است استفاده می‌کند.

پین خروجی IO/M (۲۸): پردازنده با قرار دادن «یک» روی این پین اعلام می‌کند که مشغول تبادل داده با وسائل ورودی و خروجی است و وجود «صفر» روی این پین بیانگر تبادل داده پردازنده با حافظه است. معمولاً از ترکیب ۳ سیگنال اخیر، ۴ سیگنال مهم در پردازنده‌ها می‌سازیم که رده تبادل داده پردازنده با خارج را نشان می‌دهد.

پرسش : با توجه به ۶۴ کیلو بایتی بودن فضای آدرس دهی ورودی/خروجی در ۸۰۸۸، هنگامی که IO/M برابر یک است، مقادیر موجود روی کدامیک از پینهای گذرگاه آدرس معتبر هستند؟

پین ورودی Reset (۲۱): با فعال شدن این پین، ۸۰۸۸ اجرای برنامه فعلی را قطع کرده و به وضعیت اولیه پردازنده هنگام روشن شدن (که بعداً بررسی خواهیم کرد) باز می‌گردد و اجرای برنامه را از سر می‌گیرد. این پین حداقل برای ۴ سیکل ساعت باید (یک) باقی بماند تا عمل Reset به درستی انجام شود. معمولاً برای اینکه علاوه بر هنگام نیاز، هنگام اتصال برق به پردازنده نیز عمل Reset به طور اتوماتیک انجام شود، از مداری به نام Auto-Power on-Reset استفاده می‌شود که شکل مقابل این مدار را نشان می‌دهد.

هنگام روشن شدن سیستم (متصل شدن ولتاژ ۵+ ولت)، خازن اتصال کوتاه است و پین Reset به ۵+ ولت متصل و فعال می‌شود. خازن شروع به شارژ شدن می‌کند و پس از مدتی که به مقادیر C و R بستگی دارد، شارژ شده و اتصال بین پین Reset و ۵+ ولت را قطع می‌کند.

هرگاه نیاز به Reset مدار بود، با فشردن کلید فشاری پین Reset به ۵+ ولت متصل شده و خازن تخلیه می‌شود. با رها کردن کلید، خازن مجدداً شارژ شده و ارتباط پین Reset با ۵+ ولت را قطع می‌کند.

پرسش: مقادیر R و C چگونه انتخاب می‌شوند؟

معمولًاً سیگنال Reset پردازنده ۸۰۸۸ توسط تراشه ۸۲۲۴ تأمین می‌شود که در فصل بعد مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

پینهای HOLD و HLDA (۳۱ و ۳۰): این دو پین برای در اختیار گرفتن گذرگاههای سیستم توسعه وسایلی غیر از پردازنده (مثلاً در DMA) به کار می‌روند.

پینهای خروجی DT/R و DEN (۲۶ و ۲۷): این دو پین از سیگنالهای لازم در طراحی سیستم هستند. به طور خلاصه بدانید که پین DEN برای فعال کردن بافرهای متصل به گذرگاه سیستم و پین DT/R برای مشخص کردن جهت جریان داده در این بافرها به کار می‌رود.

پین ورودی Ready (۲۲): اگر حافظه یا وسیله ورودی/خروجی قادر نباشد با سرعت پردازنده کار کند باید به نحوی پردازنده را معطل کند تا بتواند قبل از آنکه پردازنده به سراغ دستور بعدی برود، تبادل داده مورد نظر دستور فعلی با پردازنده را به پایان رساند. پین Ready برای وادار کردن پردازنده به طولانی تر کردن جریان کار عادی به کار می‌رود.

پینهای INTA و NMI و INTR (۱۸ و ۱۷ و ۲۴): این پینها مخصوص سرویس دادن به وقفه هستند. اجمالاً بدانید که واحدهای جانبی سیستم می‌توانند با ارسال سیگنالهایی به پینهای INTR و NMI پردازنده، باعث شوند پردازنده در کاری که مشغول انجام آن است وقفه ایجاد کرده و به واحد وقفه دهنده سرویس ارائه کند و سپس به ادامه کار قبلی خود پردازد. پردازنده از طریق پین INTA، رسیدن سیگنال وقفه را تصدیق می‌کند.

پین ورودی Test (۲۳): این پین برای هماهنگی سخت افزار و نرم افزار به کار می‌رود.

پینهای خروجی آدرس/وضعیت (A19/S6-A18/S5-A17/S4-A16/S3) (۳۵-۳۸): این پینها در ابتدای اجرای دستور حاوی ۴ بیت بالای آدرس و در ادامه نشان دهنده وضعیت جاری سیستم از جمله سگمنت در حال استفاده و وضعیت پرچم وقفه می‌باشند. به کمک این پینها ارتباط مناسبی با تراشه های کمکی برقرار می‌شود. جزئیات را بعدها خواهید دید.

پین خروجی SSO (۳۴): این پین به همراه پینهای IO/M و DT/R، برای نشان دادن حالت فعلی گذرگاه سیستم و تشخیص سیکلها (مانند سیکل خواندن حافظه، سیکل نوشتمن در ورودی/خروجی و ...) به کار می‌رود.

الگوی برنامه نویسی ۸۰۸۶/۸۸

الگوی برنامه نویسی یک پردازنده شامل دو بخش است:

- ۱- آشنایی با معماری داخلی پردازنده: که شامل آشنایی با ثباتها، عملکرد و اندازه آنها و شیوه دسترسی پردازنده به حافظه و ورودی/خروجی هاست.
- ۲- آشنایی با قواعد زبان اسمبلی پردازنده

برای فرآگیری مدل برنامه نویسی پردازنده ۸۰۸۶/۸۸ ابتدا به معماری داخلی آن می‌پردازیم.

ثباتهای ۸۰۸۶/۸۸

الف) ثباتهای همه منظوره: ثباتهای همه منظوره AX و BX و CX و DX ثباتهای همه منظوره هستند که برای مقاصد مختلف قابل استفاده هستند. ویژگی منحصر به فرد این ثباتها قابلیت استفاده از آنها به صورت ۸ بیتی و ۱۶ بیتی است. مثلاً ثبات ۱۶ بیتی AX شامل یک بخش AH (۸ بیت بالایی) و AL (۸ بیت پایینی) است که می‌توان به هر بخش با نام آن مراجعه کرد.

B	B
AH	AL
ثبات	

در زیر با این ثباتها به صورت مختصر آشنا می‌شویم.

ثبات AX (Accumulator): ثبات ابزاره اصلی است و در دستورالعملهای ورودی/خروجی و محاسباتی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ثبات BX (Base): این ثبات به عنوان یک اندیس برای توسعه آدرس دهی و مراجعات جدولی به حافظه به کار می‌رود. کاربرد دیگر آن در انجام محاسبات است.

ثبات CX (Counter): از این ثبات معمولاً برای شمارش دفعات تکرار یک حلقه و نیز در محاسبات استفاده می‌شود.

ثبات DX (Data): از این ثبات در عملیات ورودی/خروجی به عنوان آدرس پورت و نیز در عملیاتهای ضرب و تقسیم با اعداد بزرگ استفاده می‌شود.

ب) ثبات پرچم: در هر پردازنده یک ثبات به نام پرچم وجود دارد که بیتهای آن، وضعیت پردازنده بعد از انجام یک عمل را نشان می‌دهند. بیتهای ثبات پرچم ۱۶ بیتی ۸۰۸۶/۸۸ را در شکل ۴-۳ می‌بینید.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

شکل ۴-۳- ثبات پرچم پردازنده ۸۰۸۶/۸۸

بیتهای خالی در ۸۰۸۶/۸۸ تعریف نشده‌اند. در زیر شرح مختصر بیتهای تعریف شده را می‌بینید.

بیت C (Carry): بیت رقم نقلی است. چنانچه یک عمل محاسباتی، تولید رقم نقلی کند (مثلاً جمع دو عدد بدون علامت که تولید سرریز کند) این بیت یک می‌شود. بعلاوه این بیت حاوی رقم نقلی در عملیات منطقی شیفت نیز می‌باشد.

بیت D (Direction): بیت جهت است و توسط برنامه نویس برای کنترل جهت اعمال رشته ای مانند مقایسه یا انتقال رشته مقداردهی می شود.

بیت P (Parity): بیت توازن است و برای کنترل صحت اطلاعات ۸ بیت پایینی نتیجه یک عمل از طریق توازن فرد به کار می رود.

بیت A (Auxiliary Carry): بیت رقم نقلی کمکی است و چنانچه در محاسبات ۸ بیتی رقم نقلی در بیت سوم ایجاد شود، برابر یک می شود. از این بیت در اعمال ریاضی BCD استفاده می شود.

بیت Z (Zero): بیت نشانگر نتیجه صفر است. چنانچه نتیجه یک عمل محاسباتی یا منطقی صفر باشد، این بیت برابر یک می شود.

بیت S (Sign): بیت علامت و معکوس کننده بیت علامت نتیجه آخرین عمل پردازندۀ است و از آن معمولاً برای تعیین علامت نتیجه استفاده می شود.

بیت T (Trap): بیت اجرای قدم به قدم است. چنانچه این بیت توسط برنامه نویس یک شده باشد، پردازندۀ بعد از اجرای هر دستور دچار وقفه خاصی می شود که نتیجه آن اجرای قطعه برنامه خاصی است که توسط برنامه نویس در مکان خاصی از حافظه نوشته شده و شامل دستوراتی برای نمایش محتويات ثباتهای داخلی و حافظه است. پس از استفاده کاربر از نتیجه این کار، با صدور فرمانی اجرای برنامه ادامه می یابد. از این بیت برای اشکال زدایی برنامه ها به کار می رود.

بیت I (Interrupt): بیت وقفه است و چنانچه توسط برنامه نویس صفر شده باشد، پردازندۀ به وقفه ها پاسخ نمی دهد.

بیت O (Overflow): بیت سریز است و در صورت ایجاد سریز در اعمال محاسباتی علامتدار، یک می شود.

ج) ثباتهای آدرس دهی: مجموع ثباتهای سگمنت (IP، SP، BP، CS، DS، SS و ES) و ثباتهای اشاره گر (SI و DI) که همگی ۱۶ بیتی هستند، برای آدرس دهی حافظه به کار می روند. پیش از مرور عملکرد آنها، نحوه مراجعه به حافظه در پردازندۀ ۸۰۸۶/۸۸ را بررسی می کنیم.

سگمنت های حافظه: برای مراجعه به حافظه در ۸۰۸۶/۸۸ (و پردازندۀ های بعدی اینتل)، حافظه به صورت قطعه هایی در نظر گرفته می شود که سگمنت نامیده می شوند. اندازه یک سگمنت حافظه حداقل ۶۴ کیلوبایت است.

چهار نوع سگمنت حافظه وجود دارد که آنها را در ذیل بررسی می کنیم:

سگمنت کد (Code Segment): دستورالعملهای زبان ماشین که باید توسط پردازندۀ اجرا شوند در ناحیه ای از حافظه به نام سگمنت کد ذخیره می شوند؛ یعنی اولین دستور اجرایی در ابتدای این سگمنت قرار می گیرد. اگر کد برنامه بیش از ۶۴ کیلوبایت باشد، باید چند سگمنت کد در حافظه تعریف شود.

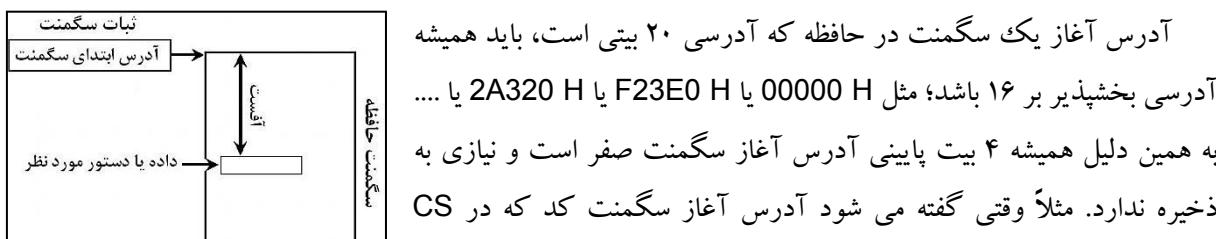
سگمنت داده (Data Segment): داده‌های مورد نیاز برنامه در این سگمنت قرار می‌گیرند. یک برنامه می‌تواند چند سگمنت داده داشته باشد.

سگمنت پشته (Stack Segment): اطلاعاتی که باید پیش از فرآخوانی زیربرنامه‌ها در حافظه ذخیره شود تا بعد از بازگشت به برنامه اصلی بازیابی شود، در این سگمنت ذخیره می‌شود.

سگمنت اضافی (Extra Segment): این سگمنت در اعمال رشته‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ثباتهای سگمنت: برای مراجعه به محتویات یک سگمنت باید آدرس آغاز آن سگمنت را بدانیم. ثباتهای ۱۶ بیتی سگمنت برای همین منظور به کار می‌روند: ثبات CS آدرس ابتدای سگمنت کد، ثبات DS آدرس ابتدای سگمنت داده، ثبات SS آدرس ابتدای سگمنت پشته و ثبات ES آدرس ابتدای سگمنت اضافی را در خود نگه می‌دارند.

توجه به یک نکته ضروری است. چون گذرگاه آدرس ۸۰۸۶/۸۸ ۲۰ بیتی است، قاعده‌تاً باید آدرس آغاز سگمنت‌ها که مکانهایی در حافظه هستند نیز ۲۰ بیتی باشد؛ پس چگونه آدرس آغاز یک سگمنت که ۲۰ بیتی است در ثبات ۱۶ بیتی سگمنت ذخیره می‌شود؟!

آدرس آغاز یک سگمنت در حافظه که آدرسی ۲۰ بیتی است، باید همیشه آدرسی بخشیده بر ۱۶ باشد؛ مثل H 00000 یا H F23E0 یا H 2A320 یا ... به همین دلیل همیشه ۴ بیت پایینی آدرس آغاز سگمنت صفر است و نیازی به ذخیره ندارد. مثلاً وقتی گفته می‌شود آدرس آغاز سگمنت کد که در CS ذخیره می‌شود، H 2B3F یا 2B3F0 است، در واقع منظور آدرس ۲۰ بیتی H 2B3F0 است. بنابراین برای دستیابی به آدرس واقعی سگمنت، باید آن را ۴ بیت به سمت چپ شیفت دهیم.

ثباتهای اشاره گر و اندیس: ثباتهای ۱۶ بیتی اشاره گر و اندیس حاوی فاصله دستورات و داده‌ها از مبدأ سگمنت هستند که اصطلاحاً آفست^۱ نامیده می‌شود. منظور از آفست، فاصله آدرس داده یا دستورالعمل از ابتدای سگمنت آن است.

پرسش) با توجه به ۱۶ بیتی بودن ثباتهای آفست، نشان دهید که حداقل اندازه یک سگمنت ۶۴ کیلوبايت است.

ثباتهای اشاره گر

ثبات اشاره گر دستور (IP): این ثبات حاوی فاصله دستور اجرایی بعدی از آغاز سگمنت کد است. آدرس دستورالعملها در برنامه‌نویسی به صورت CS:IP مشخص می‌شود؛ مثلاً وقتی به دستور واقع در مکان 2E35:0100 رجوع می‌شود، در واقع به دستوری که از مکان آغاز سگمنت کد (2E350) به اندازه 0100 واحد (۲۵۶ بایت) فاصله دارد، مراجعه می‌شود. آدرس این دستور در حافظه برابر $2E450 = 2E350 + 0100$ است. به این آدرس، آدرس حقیقی یا فیزیکی و به آدرس IP آدرس منطقی گفته می‌شود.

¹ Offset

² Instruction Pointer

ثبات اشاره گر مبنا (BP^۱): این ثبات حاوی فاصله‌ای در سکمانت پشته است و قابلیت دسترسی به محتویات پشته را برای برنامه نویس فراهم می‌آورد.

ثبات اشاره گر پشته (SP^۲): این ثبات حاوی فاصله ذخیره سازی داده‌ها در سکمانت پشته است و توسط پردازنده برای ذخیره و بازیابی اطلاعات در پشته مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ثبتاهای اندیس

ثبات اندیس مبدأ (SI^۳): این ثبات در عملیات رشته‌ای برای نگهداری اندیس رشته منبع به کار می‌رود.

ثبات اندیس مقصد (DI^۴): این ثبات برای نگهداری اندیس رشته مقصد در عملیات رشته‌ای به کار می‌رود.

آدرسهای منطقی و فیزیکی: آدرس داخل یک سکمانت می‌تواند از صفر تا FFFF (۶۵۵۳۵) تغییر کند. به آدرس داخل یک سکمانت، آدرس منطقی گفته می‌شود. مثلاً آدرس منطقی IP = 2F0A در سکمانت کد که CS = 204E معادل آدرس حقیقی (فیزیکی) ۲۰ ۲۳۳EA = 204E0 + 2F0A است. برای به دست آوردن آدرس حقیقی ۲۰ بیتی، آدرس شروع سکمانت را چهار بیت به سمت چپ شیفت داده و با آدرس آفست (آدرس منطقی) جمع می‌کنیم.

همانطور که می‌بینید آدرس حقیقی یک آدرس ۲۰ بیتی است که توسط پردازنده برای مراجعه به یک خانه حافظه روی گذرگاه آدرس گذاشته می‌شود؛ اما آدرس منطقی یک آدرس ۱۶ بیتی است که تنها درون محدوده ۶۴ کیلو‌بایتی یک سکمانت معنا دارد.

مهمنترین مزیت استفاده از حافظه سکمانت‌بندی شده این است که برنامه‌هایی که تنها به آدرس منطقی ارجاع دهند را می‌توان در هر جای حافظه ذخیره و اجرا کرد؛ چون تغییر مکان ذخیره برنامه فقط آدرس‌های شروع سکمانت را تغییر می‌دهد که مستقل از آدرس‌های منطقی است. بعنوان یک برنامه نویس به ندرت نیاز به دانستن آدرس فیزیکی یک مکان پیدا می‌کنید و معمولاً دانستن آدرس منطقی کافی است.

به این ترتیب مانند آنچه در سیستمهای عامل (مانند DOS و ویندوز) انجام می‌شود، می‌توان برای بهره برداری درست از فضای حافظه، انتخاب مکان بار کردن برنامه (مکان آغاز سکمانتها) را بدون نگرانی از درهم ریختن آدرسها به سیستم عامل سپرد. تنها شرط لازم، عدم مراجعه به آدرس‌های فیزیکی و نیز عدم تغییر ثباتاهای سکمانت در برنامه است.

ذخیره داده‌ها در حافظه: پردازنده ۸۰۸۸ از نظر معماری داخلی مانند ۸۰۸۶ یک پردازنده ۱۶ بیتی است؛ یعنی گذرگاه داده داخلی آن ۱۶ بیتی است. اما گذرگاه داده خارجی آن (پنهانی‌های تراشه ۸۰۸۸ که به تبادل داده اختصاص یافته اند) ۸ بیتی است. سؤالی که به ذهن می‌آید این است که دستورات تبادل اطلاعات ۱۶ بیتی با خارج، چگونه در ۸۰۸۸ اجرا می‌شوند؟

¹ Base Pointer

² Stack Pointer

³ Source Index

⁴ Destination Index

چون گذرگاه داده خارجی ۸۰۸۸ بیتی است، برای تبادل داده‌های ۱۶ بیتی چاره‌ای نیست جز اینکه داده‌های فوق را دو بار (در هر بار ۸ بیت) مبادله کنیم.

در پردازنده ۸۰۸۶ به دلیل ۱۶ بیتی بودن گذرگاه داده خارجی، این مشکل پیش نمی‌آید و ۸۰۸۶ می‌تواند هر بار ۱۶ بیت اطلاعات را با خارج مبادله کند. به همین دلیل اجرای یک عملیات مشابه در ۸۰۸۸ کنترل از ۸۰۸۶ صورت می‌گیرد. مشکلی که گذرگاه داده خارجی ۱۶ بیتی ۸۰۸۶ به وجود می‌آورد این است که تراشه‌های حافظه اکثراً دارای خانه‌های ۸ بیتی هستند، نه ۱۶ بیتی! شاید تحمیل حافظه‌های ۸ بیتی به یک پردازنده ۱۶ بیتی یک ضعف محسوب شود، اما حسن آن این است که کد ماشین بعضی دستورات، دارای تعداد فرد بایت (مثلاً یک یا ۳ یا ۵ بایت) است و پردازنده می‌تواند با آنها نیز به نحو مناسب رفتار کند.

در ۸۰۸۶ برای حل این مشکل،^{۲۰} بایت فضای حافظه در دو بانک زوج و فرد در نظر گرفته می‌شود که ظرفیت هر کدام^{۲۱} ۲ بایت است.

به یک نکته دیگر نیز دقت کنید. هنگامی که اسملر، برنامه‌ای که حاوی عدد ۱۶ بیتی ۲E34 است را به کد ماشین ترجمه می‌کند، در ترتیب کدهای ماشین ابتدا ۳۴ و سپس ۲E می‌آید و بهمین ترتیب در حافظه ذخیره می‌شوند. پردازنده نیز هنگام واکشی یک عدد ۱۶ بیتی از حافظه به ترتیب عکس معمول عمل می‌کند؛ یعنی ابتدا ۸ بیت کم ارزش و سپس ۸ بیت پردازش را دریافت می‌کند. چون پردازنده اعداد ۱۶ بیتی را به صورت معکوس واکشی می‌کند، در نهایت عدد ۲E34 به صورت واقعی در می‌آید.

واحدهای حافظه: کوچکترین واحد اطلاعاتی در پردازنده‌ها، واحد بیت یعنی یک رقم دودویی (صفر یا یک) است. واحدهای دیگر Nibble (یک رشته ۴ بیتی) و بایت (یک رشته ۸ بیتی یا مجموع دو Nibble) هستند.

واحدهای اطلاعاتی دیگری نیز به صورت زیر تعریف می‌شوند:

کلمه (Word): یک قلم داده ۲ بایتی (۱۶ بیتی)

کلمه مضاعف (Double Word): یک قلم داده ۴ بایتی (۳۲ بیتی)

کلمه چهارگانه (Quad Word): یک قلم داده ۸ بایتی (۶۴ بیتی)

پاراگراف (Paragraph): یک قلم داده ۱۶ بایتی (۱۲۸ بیتی)

هر ۱۰۲۴ بایت یک کیلوبایت، هر ۱۰۲۴ کیلوبایت یک مگابایت و هر ۱۰۲۴ مگابایت یک گیگابایت نامیده می‌شود.

مثالهایی از برنامه‌نویسی به زبان اسملی ۸۰۸۶/۸۸

مثال) قطعه برنامه‌ای بنویسید که مرتبًاً مقدار پورت ورودی شماره H 27 را خوانده و منفی آن را در پورت شماره H 28 نشان دهد.

AGAIN:

IN AL,27H

NEG AL

OUT AL,28H

JMP AGAIN

چون عمل خواسته شده باید مرتبًاً انجام شود، آخرین دستور برنامه، دستور بازگشت به ابتدای برنامه باید باشد.

برای این کار به نقطه ابتدایی برنامه نام AGAIN را نسبت می دهیم. نام انتخاب شده دلخواه است و می تواند شامل حروف و ارقام باشد (ولین کاراکتر حتماً باید حرف باشد). بعد از نام انتخاب شده علامت ":" آورده می شود. این نام را بر چسب^۱ می نامند.

دستور AGAIN JMP، سبب انجام پرس به نقطه ای از برنامه به نام AGAIN که نقطه ابتدایی برنامه است، می‌شود. بنابراین اجرای قطعه برنامه فوق بی‌نهایت بار (تا زمانی که پردازنده خاموش یا بازنشانده نشده یا وقفه‌ای برای آن اتفاق نفتاده است) ادامه می‌باید.

پرسش) الف) اگر در پایان برنامه ای دستور HERE: JMP HERE نوشته شود، با اجرای دستور فوق چه می شود؟

ب) آبا می توان از این دستور به جای HALT استفاده کرد؟

ب‌شیای شرطی، و ساختارهای تصمیم

دستور پرس غیر شرطی JMP در هر نقطه از برنامه که نوشته شود، سبب انجام پرس به نقطه‌ای دیگر از برنامه مم شود.

برای تصمیم گیری در برنامه های اسambilی از دستورات پرس شرطی استفاده می شود. این دستورات که تنوع زیادی نیز دارند، پس از یک دستور مقایسه مورد استفاده قرار می گیرند و بر اساس نتیجه مقایسه، تصمیم می گیرند. یک دستور پرس شرطی همیشه باعث پرس نمی شود، بلکه ابتدا یک شرط را برسی کرده و در صورت صحیح بودن شرط، پرس انجام می شود؛ در غیر این صورت بعد از دستور پرس شرط، احراخوهد شد.

قال کل استفاده از دسته، ات، ش ط به صورت زیر است:

عمله ند ۱ . عمله ند ۲

مقصید پرسش ام نقطه‌ای، از ب‌نامه

محمود عده دسته دات

JMP Next

مقدمة

۲ دستورات مجموعه

دستور **CMP** دستور مقایسه دو عملوند است و بر اساس این مقایسه در دستور پرش شرطی یک شرط بررسی می‌شود. در صورت صحت شرط پرش به "مقصد پرش" انجام شده و مجموعه دستورات ۲ اجرا می‌شود. در صورت صحیح نبودن شرط پرش انجام نشده و مجموعه دستورات ۱ اجرا شده و سپس با پرش به نقطه **Next** برنامه ادامه می‌یابد.

1 Label

Label 2 Compare

توجه کنید که دستور **JMP** ضروری است. اگر این دستور نباشد، بعد از مجموعه دستورات ۱، مجموعه دستورات ۲ نیز اجرا می شود! در حالی که می خواهیم در صورت صحیح نبودن شرط، فقط مجموعه دستورات ۱ اجرا شود. بنابراین بعد از اجرای این دستورات به نقطه **Next** که ادامه برنامه است پرش انجام شده است. البته نقطه **Next** می تواند جایی قبل از دستور **CMP** نیز باشد.

پرسش) نشان دهید چنانچه بخواهیم در صورت صحیح نبودن شرط فقط مجموعه دستورات ۲ و در صورت صحیح بودن شرط مجموعه دستورات ۱ و ۲ اجرا شوند، نیازی به دستور **JMP** نیست.

همانطور که گفته شد، دستورات پرش شرطی تنوع زیادی دارند. برای آشنایی با کاربرد آنها چند مثال می آوریم.

مثال) قطعه برنامه ای بنویسید که مرتبًا مقدار پورت 32H را بخواند و تا زمانی که مقدار آن برابر صفر نشده، عدد 20H را در پورت 35H بنویسد و با صفر شدن آن، عدد FFH را در پورت نوشته و به اجرای برنامه پایان دهد.

AGAIN:

```
IN      AL,32H
CMP    AL,0
JZ     EXIT_PRGM
MOV    AL,20H
OUT    AL,35H
JMP    AGAIN
```

EXIT_PRGM:

```
MOV    AL,0FFH
OUT    AL,35H
HALT
```

دستور **CMP AL,0**، محتويات ثبات **AL** (مقدار پورت ورودی 32H) را با صفر مقایسه می کند. این دستور تعدادی از بیتهاي ثبات پرچم را تغییر می دهد که دستورات پرش شرطی براساس این بیتها تصمیم می گیرند.

دستور **EXIT_PRGM** **JZ**^۱ در صورت صفر بودن نتیجه مقایسه، به جایی از برنامه به نام **EXIT_PRGM** پرش انجام می دهد. به جای دستور **ZL**، می توان از دستور **JE**^۲ استفاده کرد. هردو دستور بر اساس بیت **Z** ثبات پرچم تصمیم می گیرند و در صورت یک بودن این بیت، پرش را انجام می دهند.

اگر **AL** صفر باشد، دستور **JZ** اجرا شده و پرش به **EXIT_PRGM** انجام می شود. اگر **AL** صفر نباشد، دستور بعد از **JZ** اجرا می شود که شامل ارسال 20H به پورت 35H و بازگشت به ابتدای برنامه برای خواندن مجدد پورت 32H است.

پرسش) این برنامه را با استفاده از دستور **JNZ** (یا **JNE**) بنویسید.

مثال) قطعه برنامه ای بنویسید که مرتبًا پورتهای ورودی 40H و 41H را بخواند و اگر مقدار پورت 40H از پورت 41H بیشتر یا با آن مساوی بود، عدد 55H و در غیر این صورت عدد AAH را به پورت خروجی 30H ارسال کند.

AGAIN:

```
IN      AL,40H
MOV    BL,AL
```

^۱ Jump if Zero

^۲ Jump if Equal

```

IN    A,41H
CMP   AL,BL
JAE   SEND_AAH
MOV   AL,55H
OUT   AL,30H
JMP   AGAIN
SEND_AAH:
    MOV  AL,0AAH
    OUT  AL,30H
    JMP  AGAIN

```

دستور `CMP` محتويات ثباتهای `AL` و `BL` را با هم مقایسه می کند.

دستور `JAE SEND_AAH`^۱ در صورتی که عملوند اول دستور `CMP (AL)` بزرگتر یا مساوی عملوند دوم (`BL`) باشد، به مکانی به نام `SEND_AAH` پرس انجام می دهد که دستورات آن نقطه شامل ارسال `AAH` به پورت `30H` و بازگشت به ابتدای برنامه است.

در صورتی که `AL < BL`، دستور `JAE` باعث پرس نمی شود و دستورات بعد از آن که شامل ارسال `55H` به پورت `30H` و بازگشت به ابتدای برنامه است، انجام می شود.
به جای دستور `JAE`، می توان از دستور `JNB`^۲ نیز استفاده کرد.

ساختارهای تصمیم گیری: در این بخش به طور مختصر ساختارهای تصمیم گیری مورد استفاده در زبانهای برنامه سازی سطح بالا در زبان اسembly شبیه سازی می کنیم.

ساختار if-then-else: در این ساختار ابتدا شرطی بررسی می شود و در صورت درست بودن شرط، مجموعه دستورات زیر `if` و در غیر این صورت مجموعه دستورات زیر `else` اجرا می شود:

`if` شرط `then`

مجموعه دستورات ۱

`else`

مجموعه دستورات ۲

در صورت صحیح بودن شرط، مجموعه دستورات ۱ و در غیر این صورت مجموعه دستورات ۲ اجرا می شود.

مثالاً دستورات زیر را در نظر بگیرید:

`if` `sum > 100` `then`

مجموعه دستورات ۱

`else`

مجموعه دستورات ۲

معادل این دستورات در زبان اسembly به شرح زیر است:

^۱ Jump if Above or Equal

^۲ Jump if Not Below

```
CMP      sum,100
JA       P1
```

مجموعه دستورات ۲

```
JMP      end_if
```

P1:

مجموعه دستورات ۱

end_if: -----

پیاده‌سازی دیگر به صورت زیر است:

```
CMP      sum,100
JBE      P1
JMP      end_if
```

P1:

مجموعه دستورات ۲

end_if: -----

ساختار switch (case): در این ساختار مقدار یک متغیر با مقادیر ثابت مختلف مقایسه شده و در صورت تساوی

با هر کدام عمل خاصی انجام می‌شود.

مثالی از ساختار switch در زبان C را در زیر می‌بینید:

```
switch (average) {
```

```
case 10:
```

مجموعه دستورات ۱

```
case 15:
```

مجموعه دستورات ۲

```
default:
```

مجموعه دستورات ۳

```
}
```

معادل اsemblی ساختار بالا را در زیر می‌بینید:

```
CMP      average,10
JE       L1
CMP      average,15
JE       L2
JMP      L3
L1:
```

مجموعه دستورات ۱

```
JMP      Continue
L2:
```

مجموعه دستورات ۲

JMP

Continue

L3:

مجموعه دستورات ۳

Continue: ----

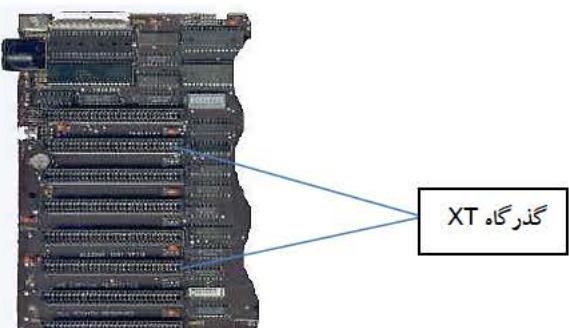
فصل چهارم

گذر گاههای کامپیوتري

هنگام خرید کامپیوترا باید راجع به امکانات آن تصمیم بگیرید. بسیاری از امکانات مهم کامپیوتراها، در قالب کارت‌هایی عرضه می‌شود که داخل شکافهایی^۱ که روی بورد اصلی تعیین شده‌اند قرار می‌گیرد. کارت گرافیکی، کارت صوتی، کارت شبکه، کارت مودم و ... رابطهای کامپیوترا با دنیای خارج هستند. بعضی از این کارت‌ها ورودی (مانند کارت TV^۲، بعضی خروجی (مانند کارت گرافیکی) و بعضی ورودی/خروجی (مانند کارت صوتی)^۳ هستند. کارت‌هایی که در اولین کامپیوتراهای IBM مورد استفاده قرار گرفتند، از خانواده کارت‌های XT^۴ بودند. نسلهای بعدی کارت‌های کامپیوترا عبارتند از ISA^۵، EISA^۶، MCA^۷ و PCI^۸. کارت‌های گرافیکی به دلیل نیاز به پهنای باند و سرعت بالا راه خود را در پیش گرفتند؛ کارت‌های AGP^۹ و PCI-EXPRESS^{۱۰} در زمرة کارت‌های گرافیکی پرسرعت هستند. لپ تاپها نیز دارای کارت‌هایی ویژه (مانند کارت‌های خانواده PCMCIA^{۱۱}) هستند. چون هر کارتی داخل یک شکاف روی بورد اصلی قرار می‌گیرد، هر کدام از این نامها هم به کارت و هم به شکاف متناظر با آن اطلاق می‌شود. مثلاً کارت مودم PCI در شکاف PCI بورد اصلی کامپیوترا قرار می‌گیرد. در این فصل ما از نام کلی گذرگاه برای اشاره به هر دو استفاده می‌کنیم. بنابراین در یک دید کلی می‌توان گفت:

گذرگاه، واسطه ارتباط کامپیوترا با دنیای خارج است.

در این بخش اصول طراحی کارت‌های کامپیوترا XT و ISA را مطالعه خواهیم کرد که بسیار شبیه به آن چیزی است که در مورد اتصال ورودی/خروجی به پردازنده‌ها آموختیم. هرچند این دو گذرگاه در کامپیوتراهای شخصی امروزی کمیابند؛ اما آموختن معماری پایه کارت‌های کامپیوترا به کمک آنها بسیار ساده است. در انتهای این بخش، مروری بر گذرگاههای دیگر و مقایسه‌ای بین ویژگیهای آنها خواهیم داشت.

شکل ۱-۴- گذرگاه XT روی مادربرد

گذرگاه XT: در سال ۱۹۸۱ در اولین کامپیوتراهای شخصی IBM برای اتصال دستگاههای ورودی/خروجی به کامپیوترا ایجاد شد. شکل ۱-۴ گذرگاه XT روی بورد اصلی کامپیوترا را نشان می‌دهد.

تمام کارت‌های کامپیوتراهای اولیه از نوع XT بودند و در

^۱ Slot

^۲ کارت TV، سیگنال تلویزیون را از آنتن دریافت کرده و روی کامپیوترا نمایش می‌دهد.

^۳ درگاه بلندگو (Speaker) خروجی کارت صوتی و درگاه Microphone ورودی کارت صوتی است.

^۴ Extended Slot

^۵ Industrial Standard Architecture

^۶ Extended ISA

^۷ Micro-Channel Architecture

^۸ Peripheral Component Interconnect

^۹ Accelerating Graphic Port

^{۱۰} Personal Computer Memory Card International Association

این شکافها قرار می‌گرفتند. هم‌اکنون نیز نمونه‌های زیادی از این کارت‌ها را در ماشینهای صنعتی می‌توانید پیدا کنید. از کارت XT عموماً برای اتصال ورودی/خروجی به کامپیوتر استفاده می‌شود (که البته می‌تواند حاوی حافظه هم باشد). به شکل ۳-۳ که پینهای پردازنده ۸۰۸۸ را نشان می‌دهد دقت کنید. انتظار داریم گذرگاه XT، کدام پایه‌های این پردازنده را در اختیار ما قرار داده باشد؟ حضور پایه‌های آدرس، سیگنالهای $\overline{IO/M}$ و \overline{RD} و \overline{WR} الزاماً است. اکنون به پینهای گذرگاه XT در شکل ۲-۴ دقت کنید.

		Pin Numbers		
Direction	Signals		Signals	Direction
Ground	GROUND	B1	A1	-IO CHK
O	RESETDRV	B2	A2	DATA 7
POWER	+5 V _{dc}	B3	A3	DATA 6
I	IRQ 2	B4	A4	DATA 5
POWER	-5 V _{dc}	B5	A5	DATA 4
I	DRQ 2	B6	A6	DATA 3
POWER	-12 V _{dc}	B7	A7	DATA 2
	Reserved	B8	A8	DATA 1
POWER	+12 V _{dc}	B9	A9	DATA 0
Ground	GROUND	B10	A10	-IO RDY
I/O	-SMEMW	B11	A11	AEN
I/O	-SMEMR	B12	A12	ADDR 19
I/O	-JOW	B13	A13	ADDR 18
I/O	-JOR	B14	A14	ADDR 17
O	-DACK 3	B15	A15	ADDR 16
I	DRQ 3	B16	A16	ADDR 15
O	-DACK 1	B17	A17	ADDR 14
I	DRQ1	B18	A18	ADDR 13
I/O	-REFRESH	B19	A19	ADDR 12
O	CLK (4.77MHz)	B20	A20	ADDR 11
I	IRQ 7	B21	A21	ADDR 10
I	IRQ 6	B22	A22	ADDR 9
I	IRQ 5	B23	A23	ADDR 8
I	IRQ 4	B24	A24	ADDR 7
I	IRQ 3	B25	A25	ADDR 6
O	-DACK 2	B26	A26	ADDR 5
O	T/C	B27	A27	ADDR 4
O	BALE	B28	A28	ADDR 3
POWER	+5 V _{dc}	B29	A29	ADDR 2
O	OSC (14.3MHz)	B30	A30	ADDR 1
Ground	GROUND	B31	A31	ADDR 0

شکل ۲-۴-پایه‌های گذرگاه XT

گذرگاه XT دارای ۶۲ پین است که با نامهای $A_1 \sim A_{31}$ و $B_1 \sim B_{31}$ مشخص می‌شوند. در شکل بالا رو بروی هر کدام از پینها، جهت سیگنال نسبت به شکاف کامپیوتر نوشته شده است (ا) برای ورودی به شکاف، O برای خروجی از شکاف و I/O برای ورودی/خروجی). علامت منفی قبل از نام سیگنال، نشانه فعال پایین بودن آن است.

گذرگاههای آدرس و داده: پینهای A_2 تا A_9 ، هشت پایه داده پردازنده (DATA 0 ~ DATA 7) و پینهای A_{12} تا A_{31} ، بیست پایه آدرس پردازنده (ADDR 0 ~ ADDR 19) را در اختیار ما قرار می‌دهند. دقت کنید برخلاف

پایه‌های اصلی پردازنده ۸۰۸۸ که پایه‌های داده و آدرس بر هم نهاده^۱ شده بودند، در گذرگاه XT این پایه‌ها از هم جدا شده‌اند و زحمت نگهداری موقت اطلاعات آدرس (Latch) از دوش طراح کارت برداشته شده است.

پایه‌های داده که طبیعتاً باید دو طرفه باشند؛ اما پایه‌های آدرس که اصولاً باید خروجی از پردازنده باشند، چرا در گذرگاه XT دو طرفه هستند؟ اگر کارت XT بتواند گذرگاه کامپیوتر را در اختیار بگیرد (به اصطلاح حاکم گذرگاه^۲ شود)، آدرس دهی نیز در اختیار اوست و باید به این منظور از همین پینهای آدرس به صورت ورودی استفاده کند.

سیگنالهای کنترل: پایه‌های B₁₄ تا B₁₁ هم برایمان آشنا هستند. **SMEMW**^۳ هنگام نوشتمن در حافظه توسط پردازنده فعال می‌شود. **SMEMR**^۴ نیز ویژه اعلام خواندن از حافظه است. پایه‌های **IOW** و **IOR**^۵ نیز به ترتیب برای اعلام نوشتمن در خروجی و خواندن از ورودی توسط پردازنده مورد استفاده قرار می‌گیرند. هر چند انتظار داریم این سیگنالها خروجی باشند، اما به لحاظ اینکه ممکن است گاهی کارت، حاکم گذرگاه شود و از این سیگنالها استفاده کند، دو طرفه طراحی شده‌اند.

با این مقدمه، طراحی کارت ورودی و خروجی XT ساده به نظر می‌رسد؛ اما پیش از بررسی مثالهای عملی، بهتر است با کارکرد پایه‌های دیگر گذرگاه XT نیز آشنا شویم.

پینهای تغذیه: پایه‌های B₃ و B₂₉، ولتاژ +5 ولت با حداکثر جریان ۱۱ آمپر برای تغذیه تراشه‌های TTL روی کارت را در اختیار طراح می‌گذارند. به علاوه ولتاژهای 5- ولت (پایه B₅ با حداقل جریان ۰/۳ آمپر)، ۱۲+ ولت (پایه B₉ با حداکثر جریان ۴/۵ آمپر) و ۱۲- ولت (پایه B₇ با حداقل جریان ۰/۲۵ آمپر) و نیز سه پایه زمین (B₁ و B₁₀ و B₃₁) در گذرگاه XT وجود دارند. خواهیم دید این تعداد کم پایه زمین یکی از موانع افزایش سرعت گذرگاه است.

پینهای درخواست وقفه: پایه‌های ورودی B₄ و B₂₁~B₂₅ برای درخواست وقفه از کامپیوتر مورد استفاده قرار می‌گیرند و به پایه‌های 7 IRQ 2~IRQ 7 تراشه کنترل کننده وقفه کامپیوتر متصل می‌شوند. اگر طراح کارت بخواهد از وقفه‌های سخت‌افزاری (خارجی) کامپیوتر سود ببرد، باید از این پینها استفاده کند.

پینهای DMA: گاهی طراح کارت تمايل دارد برای تبادل اطلاعات کارت خود با حافظه از روش DMA استفاده کند. سه پایه ورودی گذرگاه XT با نامهای 1 DRQ و 2 DRQ و 3 DRQ برای درخواست DMA^۶ توسط کاربر و سه پایه خروجی با نامهای 1 DACK و 2 DACK و 3 DACK برای پاسخ به DMA^۷ توسط پردازنده مورد استفاده قرار می‌گیرند.

پایه خروجی RESET DRV: این پایه از سیگنال Reset تراشه کنترل کننده گذرگاه پردازنده می‌آید و برای همزمان تراشه‌های کارت با پردازنده به کار می‌رود.

^۱ Multiplexed

^۲ Bus Master

^۳ System MEMory Write

^۴ System MEMory Read

^۵ Dma ReQuest

^۶ Dma ACKnowledge

پایه REFRESH: اگر این پایه در نقش خروجی ظاهر شود، فعال بودن آن نشان‌دهنده پیش روی سیکل تازه‌سازی^۱ حافظه‌های RAM پویا^۲ در سیستم است. این سیگنال می‌تواند ورودی نیز باشد و توسط کارت برای تعیین سیکل تازه‌سازی مورد استفاده قرار گیرد.

پایه خروجی (CLK (4.77MHz)): یک پالس مربعی با فرکانسی همزمان با پالس ساعت داخلی کامپیوتر را برای استفاده تراشه‌های کارت در اختیار طراح می‌گذارد. این فرکانس می‌تواند نوعاً از ۴/۷۷ مگاهرتز تا ۸ مگاهرتز باشد.^۳ در گذرگاه‌های بعدی این فرکانس بالاتر رفته و به عنوان مثال در اولین نسخه گذرگاه PCI به ۳۳ مگاهرتز رسیده است.

پایه خروجی (OSC (14.3MHz)): یک پالس مربعی با فرکانس ۱۴/۳ مگاهرتز غیرهمزن با پالس ساعت کامپیوتر در اختیار طراح می‌گذارد که سه برابر فرکانس کاری سیستم (۴/۷۷ مگاهرتز) است. در کارت‌های گرافیکی اولیه از این فرکانس برای تازه‌سازی نقاط^۴ تصویر استفاده می‌شد.

پایه خروجی (Terminal Count T/C): برای اعلام پایان شمارش تعداد بایتهای انتقالی در عملیات DMA توسط کامپیوتر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

پایه خروجی (Buffered ALE) BALE: سیگنال بافر شده ALE پردازنده است که فعال بودن آن نشانه معتبر بودن آدرس روی پایه‌های A₁₂~A₃₁ گذرگاه XT است. این سیگنال در طول عملیات DMA برابر «یک» خواهد بود.

پایه ورودی (I/O CHeCK I/O): طراح کارت می‌تواند از این پین برای اعلام خطای غیرقابل جبران به صورت وقفه غیرقابل چشم پوشی^۵ به کامپیوتر استفاده کند. اگر کارت حافظه به گذرگاه XT متصل شود از این پایه برای اعلام خطای توازن استفاده می‌شود.

پایه ورودی (I/O ReDY I/ORDY): سرعت عملکرد کارت XT معمولاً کمتر از پردازنده است. طراح کارت می‌تواند از این سیگنال برای ایجاد حالت انتظار^۶ در پردازنده و ایجاد فرصت برای انجام عملیات کارت استفاده کند. برای ایجاد صحیح حالت انتظار، پس از اینکه کارت از طریق مدار رمزگشای آدرسش متوجه شد مخاطب پردازنده قرار گرفته است، باید بلافاصله این سیگنال را «صفر» (Not Ready) کند. اگر کارت این سیگنال را به مدت طولانی (معمولًا بیش از ۱۵ میکروثانیه) در سطح «صفر» نگه دارد، ممکن است باعث جلوگیری از تازه‌سازی RAM پویا و به هم ریختن محتويات آن شود.

پایه خروجی (Address Enable) AEN: این سیگنال برای مشخص کردن اینکه کنترل گذرگاه در اختیار پردازنده است یا حاکم گذرگاه دیگر (مثلاً کنترل کننده DMA) مورد استفاده قرار می‌گیرد. اگر مقدار این سیگنال «صفر» باشد یعنی کنترل گذرگاه در اختیار پردازنده است. وجود «یک» روی این پایه نشان‌دهنده آن است که حاکم

^۱ Refresh

^۲ Dynamic

^۳ در بعضی کامپیوترها، این فرکانس در بایوس سیستم قابل انتخاب است.

^۴ Pixels

^۵ Non Maskable Interrupt (NMI)

^۶ Wait State

گذرگاه دیگری وارد عمل شده و گذرگاههای داده و آدرس و سیگنالهای \overline{IOW} و \overline{IOF} و \overline{SMEMR} در اختیار آن است. به بیان دیگر اگر این سیگنال «یک» باشد، نشان‌دهنده این است که آدرس روی گذرگاه آدرس سیستم متعلق به عملیات DMA است و از نظر عملیات ورودی/خروجی بی‌اعتبار می‌باشد و کارت نباید به این آدرس واکنش نشان دهد. از این سیگنال در طراحی مدار رمزگشای آدرس کارتهای ورودی/خروجی استفاده می‌شود. چون زمانی می‌توان از سیگنالهای گذرگاه در رمزگشایی آدرس کارت استفاده کرد که گذرگاه در اختیار پردازنده باشد.

از بین پایه‌های تشریح شده، تعدادی برای طراحی کارتهای ورودی/خروجی ضروری هستند و تصمیم به استفاده از بقیه با طراحی کارت است.

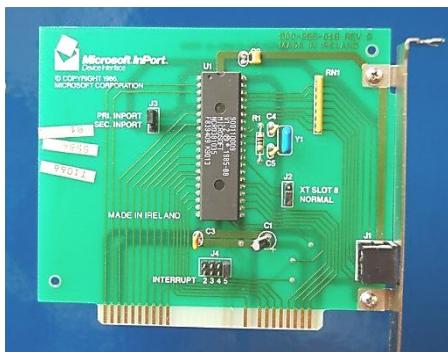
سیگنالهای ضروری عبارتند از: پینهای آدرس، پینهای $+5V$ ولت و زمین و \overline{AEN} و \overline{IOR} و \overline{IOW} .

سیگنالهای دیگری مانند \overline{CLK} و \overline{ORDY} نیز در بسیاری از کارت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. به یک نکته توجه کنید. همانطور که قبله گفته شد، با وجود زیاد شدن تعداد خطوط آدرس پردازنده‌ها در نسلهای متوالی پردازنده‌های اینتل، تعداد خطوط آدرس برای آدرس دهی ورودی/خروجی ثابت مانده است؛ یعنی در تمامی نسلهای پردازنده اینتل از ۸۰۸۵ به بعد، تعداد خطوط آدرس ورودی/خروجی ثابت و برابر ۱۶ خط هست و به همین لحاظ آدرس‌های ورودی/خروجی (حتی در کامپیوترهای امروزی) به صورت ۱۶ بیتی بیان می‌شوند. شکل ۳-۴ آدرس‌های ورودی/خروجی کامپیوترهای IBM اولیه از نسخه AT (که از پردازنده ۸۰۲۸۶ استفاده می‌کرد) به بعد را نشان می‌دهد. به جهت رعایت تطابق با قبل، این آدرسها همچنان در کامپیوترهای امروزی معتبرند.

Port (hex)	Port Assignments	Port (hex)	Port Assignments
000-0FF	DMA Controller	2A2-2A3	clock
010-01F	DMA Controller (PS/2)	2B0-2DF	EGA/Video
020-02F	Master Programmable Interrupt Controller (PIC)	2E2-2E3	Data Acquisition Adapter (AT)
030-03F	Slave PIC	2E8-2EF	Serial Port COM4
040-05F	Programmable Interval Timer (PIT)	2F0-2F7	Reserved
060-06F	Keyboard Controller	2F8-2FF	Serial Port COM2
070-071	Real Time Clock	300-31F	Prototype Adapter, Periscope Hardware Debugger, Data acquisition cards
080-083	DMA Page Register	320-32F	AVAILABLE
090-097	Programmable Option Select (PS/2)	330-33F	Reserved for XT/370
0A0-0AF	PIC #2	340-35F	AVAILABLE
0C0-0CF	DMAC #2	360-36F	Network
0E0-0EF	reserved	370-377	Floppy Disk Controller
0F0-0FF	Math coprocessor, PCJr Disk Controller	378-37F	Parallel Port 2
100-10F	Programmable Option Select (PS/2)	380-38F	SDLC Adapter
110-16F	AVAILABLE	390-39F	Cluster Adapter
170-17F	Hard Drive 1 (AT)	3A0-3AF	reserved
180-1EF	AVAILABLE	3B0-3BF	Monochrome Adapter
1F0-1FF	Hard Drive 0 (AT)	3BC-3BF	Parallel Port 1
200-20F	Game Adapter	3C0-3CF	EGA/VGA
210-217	Expansion Card Ports	3D0-3DF	Color Graphics Adapter
220-22F	Soundblaster cards	3E0-3EF	Serial Port COM3
278-27F	Parallel Port 3	3F0-3F7	Floppy Disk Controller
280-2A1	AVAILABLE	3FB-3FF	Serial Port COM1

شکل ۳-۴- آدرس‌های ورودی/خروجی کامپیوترهای IBM-PC-AT

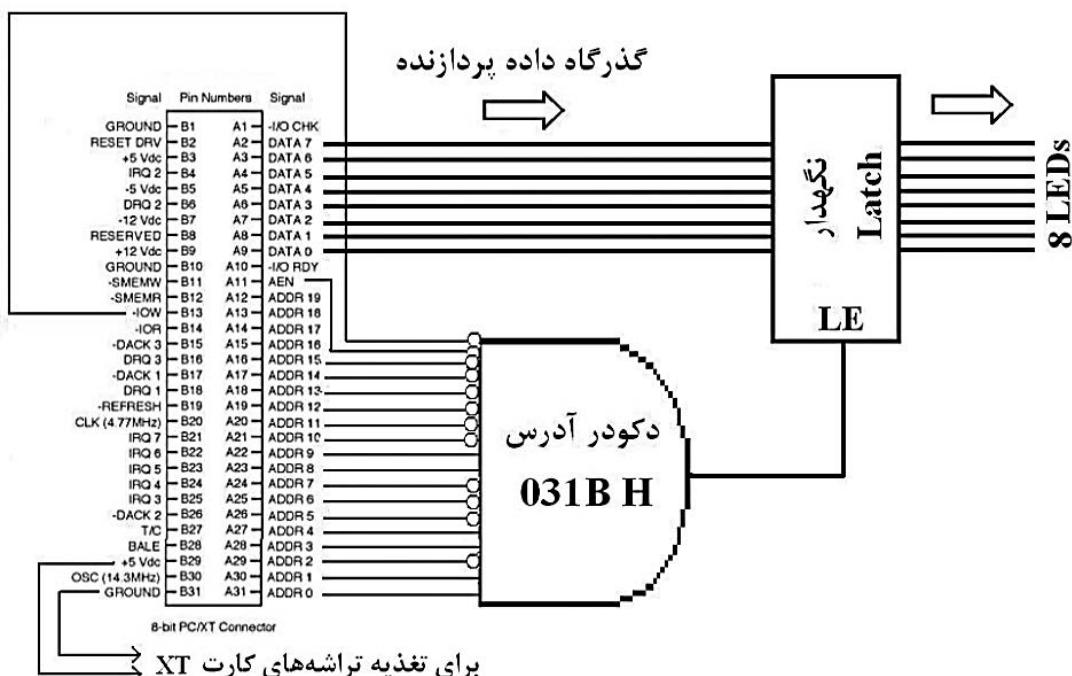
آدرس کارتهای XT (و ISA) که توسط کارت‌بر طراحی می‌شوند باید در بازه H ۰300 تا H ۰31F باشند.

دو مثال ساده طراحی کارت ورودی و کارت خروجی را در ادامه بررسی می‌کنیم. برای نرمافزار کامپیوتر از زبان C استفاده کرده‌ایم که کاربر می‌تواند به دلخواه خود آن را تغییر دهد. شکل مقابل نمونه‌ای از کارت‌های XT (کارت ماوس که در کامپیوتراهای اولیه که قادر پورت ویژه ماوس بودند استفاده می‌شد) را نشان می‌دهد.

طراحی کارت XT خروجی

می‌خواهیم سیستمی طراحی کنیم که یک رقص نور روی هشت LED به صورت زوج و فرد ایجاد کند؛ یعنی ابتدا LED های زوج روشن و LED های فرد خاموش و مدتی بعد عکس این عمل انجام شود و این کار مرتب‌آدامه یابد. برای این کار یک کارت XT طراحی می‌کنیم که روی آن هشت LED باشد و با اجرای یک برنامه در کامپیوتر، این رقص نور اجرا شود. بنا بر آنچه در فصل قبل گفته شد، نمی‌توان LED ها را مستقیماً به گذرگاه داده شکاف XT متصل کرد و باید از تراشه نگهدار استفاده کنیم که در موقع مقتضی، LED ها را به گذرگاه داده کامپیوتر متصل کند. شکل زیر نحوه طراحی این کارت را نشان می‌دهد. آدرس H 031B برای این کارت انتخاب شده است.

شکل ۴-۴- نمونه‌ای از کارت XT خروجی

به نکات زیر توجه کنید:

- ✓ چون برای تبادل اطلاعات با این کارت، پردازنده (و نه واحد دیگری) آدرس را روی گذرگاه آدرس قرار می‌دهد، سیگنال AEN به نشانه این موضوع صفر می‌شود. می‌بینید که یکی از شرطهای فعال شدن تراشه نگهدار، صفر بودن AEN است.
- ✓ چون آدرس‌های ورودی/خروجی در کامپیوتر ۱۶ بیتی هستند، از خطوط آدرس بالاتر از A₁₅ در رمزگشایی استفاده نشده است.

- ✓ چون این کارت برای اتصال خروجی به پردازنده طراحی شده و در این حال پردازنده سیگنال \overline{IOW} را فعال می‌کند، این سیگنال با واسطه یک گیت NOT به مدار رمزگشای آدرس متصل شده است.
- ✓ به جای گیت AND با تعداد ورودی زیاد (مانند تراشه 7430 که AND با ۸ ورودی است) می‌توان از تراشه دکودر (مثلاً 74LS138) برای طراحی مدار رمزگشای آدرس استفاده کرد.
- بنابراین هنگامی LED ها به گذرگاه داده متصل می‌شوند که پردازنده آدرس H 031B را روی گذرگاه آدرس خود قرار داده و سیگنالهای AEN و \overline{IOW} را نیز فعال کرده باشد.

```
// This program writes the 8-bit data to the
// address 031BH every 500 milli-second. Press
// any key to terminate.

#include <STDIO.H>
#include <CONIO.H>
#include <DOS.H>
void main(void){
    unsigned char data = 0x55;
    while ( !kbhit() ){
        asm {
            outportb(0x031B, data);
            {
                push ax
                push dx
                mov dx,31Bh
                mov al,data
                out dx,al
                pop dx
                pop ax
            }
            data = ~data;
            delay(500);
        }
    }
}
```

در برنامه کامپیوتري، به ترتیب اعداد H 55 (01010101) و H AA (10101010) هر ۵۰۰ میلی ثانیه یک بار به آدرس h 031B ارسال می شوند تا رقص نور مورد نظر روی LED ها انجام شود. برنامه صفحه بعد این کار را انجام می دهد.

در این برنامه از متغیر یک بایتی data برای ارسال اطلاعات به خروجی استفاده شده است. مقدار اولیه این متغیر برابر H 55 است و در هر دور اجرای برنامه به کمک عملگر "~" معکوس می شود تا رقص نور مورد نظر روی LED ها ایجاد کند.

در قسمتی از برنامه C که به زبان اسambilی نوشته شده، عمل ارسال متغیر data به خروجی انجام می شود. دستور out dx,al مقدار یک بایتی AL را به پورت خروجی که شماره آن

در DX قرار داده شده ارسال می کند. چون می خواهیم مقدار متغیر data را به پورت شماره H 031B ارسال کنیم، را در AL و شماره پورت را در DX کپی و دستور out را اجرا می کنیم. استفاده از push و pop قبل و بعد از دستور برای جلوگیری از تغییر محتويات ثباتهای AL و DX در اثر انجام اين عملیات است.

به جای قطعه برنامه اسambilی گفته شده، می توان از دستور outp outportb یا در زبان C استفاده کرد. دستور value یک بایتی value را به پورت شماره PortID ارسال می کند.^۱

دستور (delay(500)، پانصد میلی ثانیه تأخیر ایجاد می کند. برنامه با فشار هر کلیدی پایان می بارد.

نکات زیر در مورد این برنامه قابل توجه هستند:

^۱ دستورات outport و outpw در زبان C برای ارسال اعداد دو بايتی به پورتها استفاده می شوند.

✓ در سیستم‌هایی با سرعت بالا، استفاده از دو دستور ورودی/خروجی به صورت متوالی به درستی کار نمی‌کند و باید حتماً بین آنها از دستورات ایجاد تأخیر استفاده کرد. دلیل این موضوع بالا بودن سرعت پردازنده در اجرای دستورات نسبت به ارتباط با درگاه‌های ورودی/خروجی است.

✓ به جای استفاده از دستورات ورودی/خروجی که ویژه روش «ورودی/خروجی با نگاشت ورودی/خروجی» است، می‌توان از روش نگاشت حافظه و دستورات MOV استفاده کرد. عیب این روش در کامپیوترهای IBM این است که برای دسترسی به حافظه در این کامپیوترها از روش سگمنت/آفست استفاده می‌شود و طراح کارت در نوشتمن برنامه باید به این نکته دقت کند. به علاوه در سیم‌بندی باید از تمام بیتهاي گذرگاه آدرس پردازنده استفاده نمود.

چگونه باید این کارت را سیم‌بندی کرد؟ معمولاً در بازار بوردهای آماده‌ای وجود دارد که در شکاف XT قرار می‌گیرد و سیگنالهای این گذرگاه را در اختیار طراح قرار می‌دهد. به علاوه می‌توانید به کمک ابزارهای طراحی PCB خودتان این کار را انجام دهید. برای جلوگیری از سوختن بورد اصلی کامپیوتر، توصیه می‌شود تمام خطوط داده و آدرس و کنترل گذرگاه XT با استفاده از بافر به خارج متصل شوند.

برنامه این کارت به کمک C تحت DOS نوشته شده که اگر آن را در سیستم‌عامل DOS یا ویندوز ۹۵ یا ۹۸ یا Millenium (Me) اجرا کنید، به درستی با کارت ارتباط برقرار می‌کند. اما قصه ارتباط با پورتهای ورودی/خروجی در سیستم‌عامل‌های ویندوز NT به بعد (2000، XP، Vista و ...) متفاوت است. در این سیستم‌عامل‌ها، برنامه‌های کاربر در مد کاربردی^۱ و توابع سیستمی (از جمله توابع دسترسی به پورتهای ورودی/خروجی) در مد هسته سیستم‌عامل^۲ اجرا می‌شوند. این کار برای بالا بردن امنیت سیستم‌عامل و جلوگیری از حملات مخرب انجام می‌شود و آزادی عملی که کاربران DOS و ویندوز ۹۸ برای اجرای توابع سیستمی داشتند را از آنان می‌گیرد. بنابراین اگر برنامه گفته شده را در یکی از سیستم‌عامل‌های ویندوز NT به بعد (حتی در محیط مجازی DOS آنها) اجرا کنید، برنامه به پورتها دسترسی نداشته و پاسخ آن صحیح نخواهد بود. حتی اگر برنامه خود را به زبانهای تحت ویندوز (مانند Delphi و VC++) بنویسید و بخواهید مستقیماً به پورتهای ورودی/خروجی دسترسی داشته باشید، در ویندوزهای NT به بعد ناکام خواهید ماند. برای تصحیح این مشکل، باید از برنامه‌های کتابخانه‌ای استفاده کنیم که به صورت واسطه بین مد کاربردی و مد هسته عمل می‌کنند؛ به بیان دیگر درخواستهای کاربر برای دسترسی به پورتها را دریافت و به هسته سیستم‌عامل ارائه کرده و پاسخ را از هسته گرفته و به کاربر می‌دهند. کتابخانه پویای input32.dll یا برای همین هدف نوشته شده است. با الحاق آن به پروژه‌های خود در زبانهای تحت ویندوز (مانند Delphi و C#) می‌توانید به پورتهای کامپیوتر دسترسی داشته باشید. روش دیگر استفاده از برنامه کاربردی PortTalk است که می‌تواند پورتهای مورد نظر شما را در محیط DOS ویندوز باز کند. نحوه طراحی مدارهای واسطه کاربردی به کمک برنامه‌های تحت ویندوز در پیوست کتاب تشریح شده است.

به جای نوشنن برنامه، می‌توان دستورات ارتباط با ورودی/خروجی را در محیط Debug نوشت و با زحمت کمتری اجرا کرد. البته به تذکر قبلی در مورد دسترسی به پورتها در محیط ویندوز توجه کنید.

¹ Application Mode

² Kernel Mode

ملاحظات زمانبندی سیستم

آیا این سیستم از نظر زمانبندی درست کار می‌کند؟

پیشتر دیدیم که در طراحی سیستم‌های مبتنی بر پردازنده باید مسایل زمانبندی را در نظر گرفت؛ به این معنا که طراح این سیستم باید مطمئن شود مدت زمانی که پردازنده به اجرای دستور خروجی اختصاص می‌دهد، برای انتقال داده‌ها از گذرگاه داده پردازنده به خروجی تراشه نگهدار کافی است. به بیان دیگر، هنگامی که پردازنده دستور خروجی را اجرا می‌کند، تا پایان زمان اجرای دستور باید عمل رمزگشایی آدرس، فعال شدن نگهدار و ظاهر شدن داده‌ها روی خروجی تراشه نگهدار انجام شود. با این توضیحات، آیا کارت بالا به درستی کار می‌کند؟

پاسخ مثبت است. دستورات در کامپیوتر PC/XT در چهار سیکل ساعت انجام می‌شوند که معمولاً عملیات انتقال داده در **سیکل سوم** صورت می‌گیرد. در کامپیوتر PC/XT، فرکانس کاری گذرگاه 5 MHz بود که در گذرگاه ISA (نسخه گسترش‌یافته گذرگاه XT که در ادامه آن را خواهیم دید) به 8 MHz رسید. با فرض اینکه فرکانس کاری گذرگاه در سریعترین مقدار ممکن (8 MHz) باشد، زمان یک سیکل $\frac{1}{8\text{MHz}} = 125\text{ns}$ است. تأخیر مدار رمزگشا و تراشه نگهدار معمولاً از 70 نانوثانیه کمتر است. بنابراین انتقال داده‌ها در زمانی کمتر از یک سیکل ساعت انجام می‌شود و کارت فوق به درستی کار می‌کند.

توجه کنید این موضوع ارتباطی به پردازنده کامپیوتر ندارد؛ چون فرکانس کاری گذرگاه ISA به 8 MHz محدود است و هرچه پردازنده دارای فرکانس کاری بالای نیز باشد، باز ناچار است با فرکانس 8 MHz با گذرگاه ISA به تبادل داده بپردازد.

سؤالی که ممکن است پیش آید این است که چگونه پردازنده‌ای با سرعت بالا (مثلاً پتیومی که با فرکانسی بالاتر از 2 GHz کار می‌کند) با فرکانس 8 MHz با گذرگاه ISA تبادل داده می‌کند؟ در پاسخ باید به چند نکته توجه داشت:

- ✓ فرکانس کاری بورد اصلی کامپیوتر حدود 400 MHz است که در بوردهای جدید به حدود 800 MHz افزایش یافته است. در واقع فرکانس پردازنده می‌تواند برای اجرای دستورات داخلی آن بسیار بالا باشد، اما برای کار با تجهیزات بورد اصلی باید به مقادیر گفته شده کاهش یابد.
- ✓ هرچه مدل پردازنده بالاتر می‌رود، مدت زمان اجرای دستورات ورودی/خروجی در آن افزایش می‌یابد؛ مثلاً در پردازنده ۸۰۴۸۶ زمان اجرای این دستورات در مدقیقی ۱۲ سیکل ساعت است^۱؛ حال آنکه اجرای دستورات دیگر تنها ۲ سیکل ساعت به طول می‌انجامد. همین موضوع به کاهش سرعت پردازنده در ارتباط با گذرگاه‌های ورودی/خروجی کمک می‌کند.
- ✓ در بوردهای اصلی، یک سیکل انتظار (Wait State) به صورت خودکار به دستورات ورودی/خروجی تزریق می‌شود که زمان اجرای آنها را افزایش می‌دهد^۲.

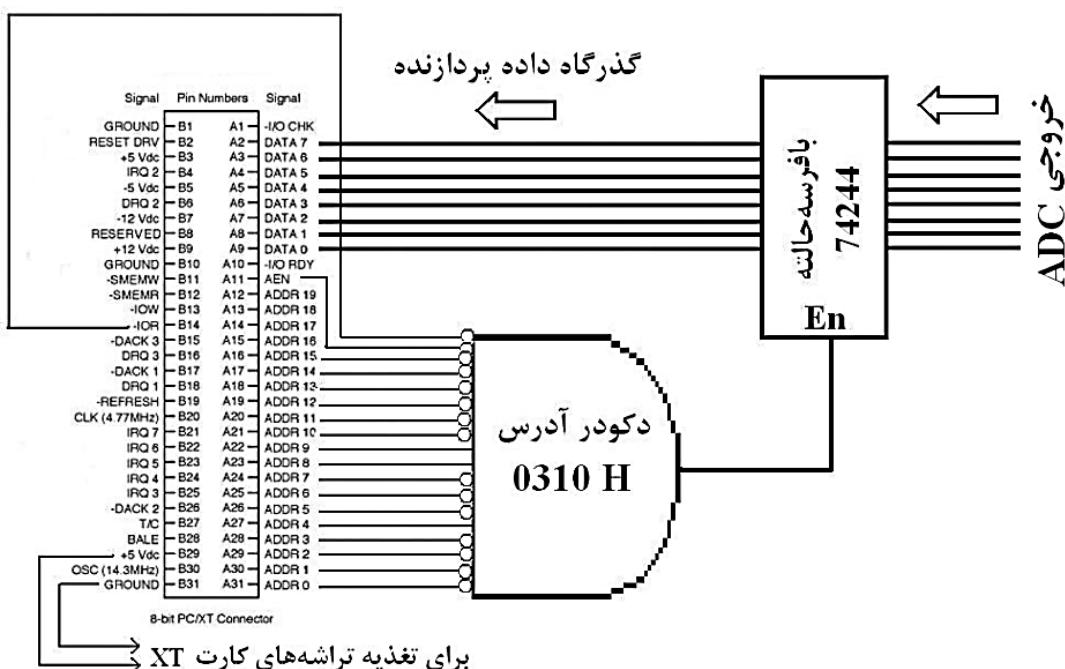
^۱ این زمان در مدقق حافظت شده ۱۷ سیکل ساعت است.

^۲ چنانچه مدار روی کارت سریع عمل کند، می‌توانید به کمک سیگنال NOWS که بعدها خواهیم دید، این سیکل انتظار اضافه را حذف کنید.

- ✓ با فرض تمام این موارد، چنانچه باز هم سرعت پردازنده زیاد بود، مدار کنترل کننده گذرگاه ISA در بورد اصلی به کمک سیگنال RDY زمان اجرای دستورات ورودی/خروجی مربوط به این گذرگاه را طولانی می‌کند.

طراحی کارت ورودی XT

فرض کنید می‌خواهیم یک کارت XT طراحی کنیم که به کمک آن هر یک ثانیه یک بار دمای اتاق را خوانده و روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهیم. بدینهی است چون دمای اتاق (که با حسگر^۱ دما اندازه گرفته می‌شود) یک کمیت آنالوگ است، برای وارد کردن آن به کامپیوتر (یا هر سیستم دیجیتال) باید از تراشه مولد آنالوگ به دیجیتال^۲ (مانند مبدل ۸ بیتی ADC804) استفاده کنیم. این تراشه، یک سیگنال آنالوگ را به عنوان ورودی دریافت کرده و مقدار آن را به صورت یک عدد ۸ بیتی نشان می‌دهد. کارت ما باید هر یک ثانیه یک بار مقدار این عدد ۸ بیتی را به عنوان ورودی خوانده و روی نمایشگر کامپیوتر نمایش دهد. بنا بر آنچه در فصل قبل آموختیم، نمی‌توان ورودی را مستقیماً به گذرگاه داده کامپیوتر متصل کرد و باید از بافر سه حالته برای این اتصال استفاده کنیم که در موقع مقتضی، کلیدها را به گذرگاه داده کامپیوتر متصل کند. شکل صفحه بعد نحوه طراحی این کارت را نشان می‌دهد. آدرس H 0310 برای این کارت انتخاب شده است. تفاوت اساسی ساخت افزار این کارت با نمونه قبلی، استفاده از سیگنال IOR به جای IOB است؛ چون این کارت برخلاف قبلی یک کارت ورودی است. به علاوه مدار رمزگشای آدرس طوری تغییر یافته که با قرار گرفتن آدرس H 0310 (و «صفر» شدن سیگنالهای AEN و IOR) بافر را فعال کند. دیگر نکات طراحی این کارت مانند نمونه قبلی خواهد بود.

شکل ۴-۵- نمونه ای از کارت XT ورودی

برنامه این سیستم نیز بسیار شبیه به سیستم قبلی است؛ فقط به جای دستور `out` که برای ارسال داده‌ها به خروجی است، باید از دستور `in` استفاده کنیم. دستور `in al,dx` یک عدد یک بایتی از پورت ورودی که شماره آن در DX قرار

¹ Sensor

² Analog to Digital Converter: ADC

```
// This program reads the 8-bit data at
// address 310H every 1 second and
// displays it on the screen. Press any
// key to terminate.

#include <STDIO.H>
#include <CONIO.H>
#include <DOS.H>

void main(void){

    clrscr();
    unsigned char data;
    while ( !kbhit() ){

        data = inportb(0x0310); // گذرگاه ISA
        {
            asm{
                push ax
                push dx

                mov dx,0310h
                in al,dx
                mov data,al

                pop dx
                pop ax
            }
            printf("%X\n",data);
            delay(1000);
        }
    }
}
```

گرفته می خواند و در AL ذخیره می کند. مانند قبل به جای دستورات اسکلی خواندن ورودی، می توان از دستور `inp` یا `inportb` در زبان C استفاده کرد. دستور `data = inp(port);` یا `data = inportb (port);` عدد یک بایتی از پورت ورودی به شماره port را خوانده و در متغیر یک بایتی `data` (که باید در برنامه تعریف شود) ذخیره می کند.^۱ با استفاده از دستور `printf` و فرمت `X%` می توان یک عدد را در دستگاه شانزده تایی نمایش داد.

گذرگاه ISA یا گذرگاه AT

گذرگاه ISA در سال ۱۹۸۴ برای جای دادن قابلیتهای پردازنده ۸۰۲۸۶ در گذرگاه سیستم ارائه شد. گذرگاه ISA دارای دو قسمت ۶۲ پایه‌ای و ۳۶ پایه‌ای است که بخش ۶۲ پایه‌ای آن عیناً همان گذرگاه XT است و بخش ۳۶ پایه‌ای گذرگاه داده ۱۶ بیتی و گذرگاه آدرس ۲۴ بیتی پردازنده ۸۰۲۸۶ به اضافه چند سیگنال کنترلی جدید را ارائه می کند. شکل ۶-۴ یک بورد اصلی کامپیوتر را نشان می دهد که هم گذرگاه XT و هم گذرگاه ISA دارد.

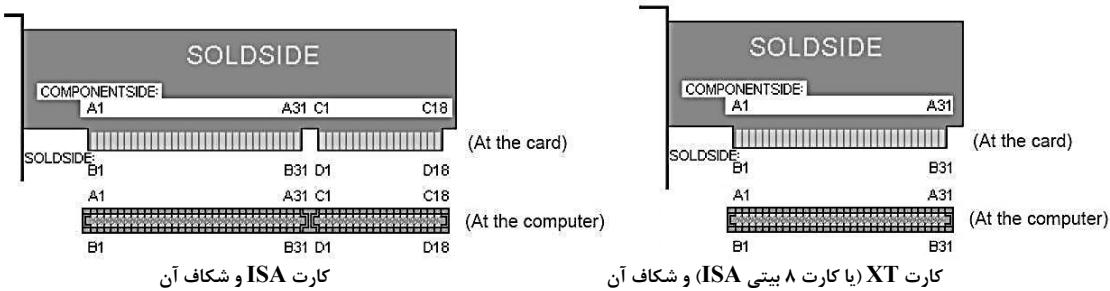

شکل ۶-۴- یک مادربرد دارای گذرگاه‌های ISA و XT

همانطور که در شکل بالا دیده می شود، اگر بورد اصلی کامپیوتر فاقد شکاف XT باشد، می توان کارت XT را در قسمت بزرگتر شکاف ISA قرار داد. شکل ۷-۴ مقایسه ای بین کارت ISA و کارت XT (که گاهی کارت ۸ بیتی ISA نامیده می شود) را نشان می دهد.

شکل ۸-۴ پایه‌های گذرگاه ISA را نشان می دهد. پایه B8 گذرگاه XT رزرو شده است؛ اما در گذرگاه ISA این پایه عملیات خاصی انجام می دهد.

^۱ دستورات `import` و `inpw` در زبان C برای خواندن اعداد دو بایتی از پورتها استفاده می شوند.

شکل ۷-۴- مقایسه شکاف و کارت گذرگاه‌های ISA و XT

پایه ورودی NOWS^۱: کارت ورودی/خروجی با فعال کردن این سیگنال به سیستم اطلاع می‌دهد نیازی به تزیریق حالت انتظار در سیکل خواندن و نوشتمن ندارد و می‌تواند انتقال داده را در دو سیکل (که حالت معمول در ۸۰۴۸۶ و پنجم است) به پایان برساند.

این کار باعث تسریع عملیات ورودی/خروجی می‌شود. اگر کارت XT ساختید که قرار باشد از شکاف ISA استفاده کند و پردازنده کامپیوتر از ۸۰۴۸۶ به بعد بود، این سیگنال را به زمین متصل کنید.

از آنجا که به جز تفاوت بالا، قسمت ۶۲ پایه‌ای گذرگاه ISA با گذرگاه XT که قبلًا معرفی شد یکسان است، به مرور بخش کوچکتر ۳۶ پایه‌ای این گذرگاه که برای استفاده از قابلیتهای پردازنده ۸۰۲۸۶ ایجاد شده می‌پردازیم.

پایه SBHE: این سیگنال، انتقال داده در ۸ بیت بالای گذرگاه داده ۱۶ بیتی را مشخص می‌کند.

پایه‌های آدرس: **LADDR17~LADDR23**: پردازنده ۸۰۲۸۶ دارای ۲۴ خط آدرس است که ۲۰ خط اول آن به صورت نگهداری (Latch) شده در بخش XT گذرگاه ISA و بقیه پایه‌های آدرس بدون قفل شدن در بخش کوچکتر این گذرگاه آمده‌اند که باید به کمک تراشه نگهدار و سیگنال BALE نگهداری شوند. انتظار داریم تنها پایه‌های A₂₀ به بعد به گذرگاه اضافه شده باشند، اما می‌بینید که پایه‌های A₁₇ و A₁₈ و A₁₉ نیز اضافه شده‌اند. سیکل حافظه پردازنده‌های ۸۰۲۸۶ به بعد از سیکل حافظه ۸۰۸۸ کوتاهتر است و به همین لحاظ، پایه‌های بالای آدرس پردازنده بدون قفل شدن در پایه‌های LADDR آمده‌اند تا با استفاده از تراشه‌های نگهدار سریع بتوان زمان تأخیر قفل (Latch) شدن آدرس را کاهش داد. بدیهی است از این خطوط آدرس تنها برای کارت‌های حافظه استفاده می‌شود و آدرس‌های ورودی/خروجی همچنان ۱۶ بیتی هستند.

پایه‌های خروجی MEMR و MEMW: پردازنده از این سیگنال‌ها برای اعلام تبادل اطلاعات با حافظه در کل فضای آدرس دهی ۱۶ مگابایتی پردازنده ۸۰۲۸۶ استفاده می‌کند. در بخش XT گذرگاه ISA نیز سیگنال‌های SMEMR و SMEMW وجود دارند که تنها برای تبادل اطلاعات در یک مگابایت اول حافظه (که با ۲۰ خط آدرس ذکر شده در گذرگاه XT قابل آدرس دهی است) معتبر هستند. پایه‌های MEMR و MEMW مانند SMEMR و SMEMW دو طرفه هستند و به DMA حاکم نیز اجازه دسترسی به فضای حافظه را می‌دهند.

^۱ No Wait State یا 0WS

خطوط داده DATA 8-DATA 15: هشت خط

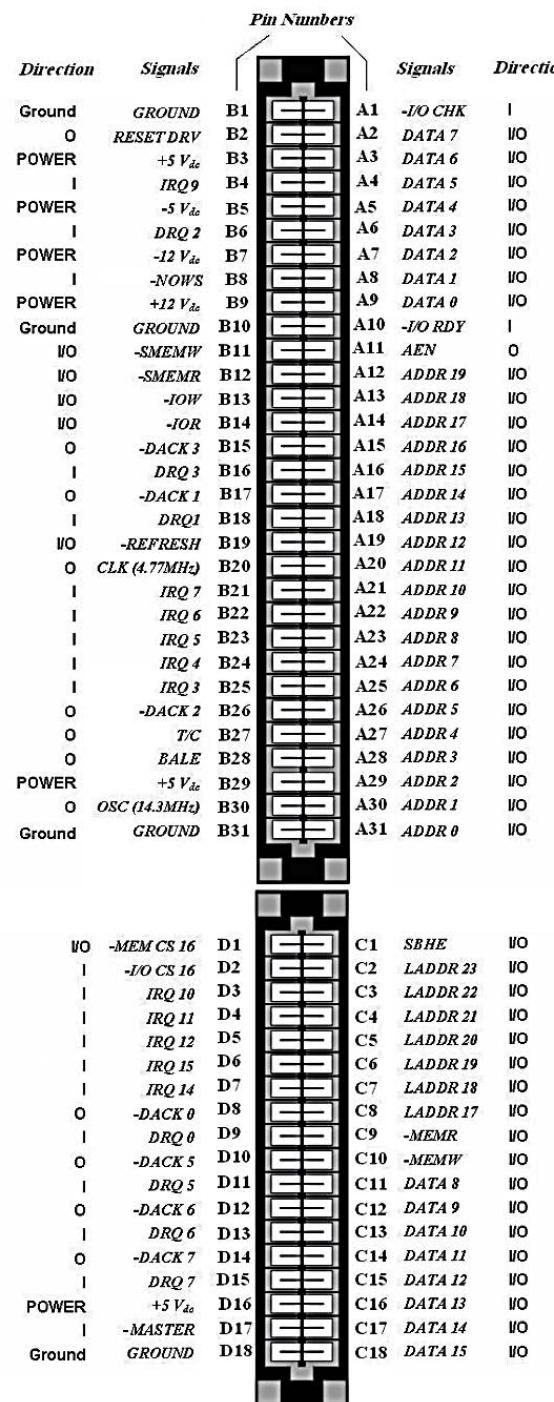
بالای گذرگاه داده پردازنده ۱۶ بیتی ۸۰۲۸۶ در این پایه‌ها آمده است.

پایه‌های ورودی I/O CS16 و MEMCS16

اگر کارت حافظه بخواهد داده‌های ۱۶ بیتی انتقال دهد، باید سیگنال MEMCS16 را فعال نماید. همین وضعیت در مورد کارتهای ورودی/خروجی ۱۶ بیتی وجود دارد که باید سیگنال I/O CS16 را فعال نمایند. برای حفظ سازگاری با گذرگاه XT، گذرگاه ISA فرض می‌کند انتقال داده‌ها ۸ بیتی است مگر اینکه خلاف آن از طریق فعال کردن این دو سیگنال توسط طراح کارت به سیستم اطلاع داده شود. اگر در هنگام انتقال داده‌های ۱۶ بیتی از این دو سیگنال استفاده‌ای نشود، یک انتقال ۱۶ بیتی در دو سیکل انتقال ۸ بیتی انجام خواهد شد. این پایه‌ها کلکتور باز هستند.

پایه ورودی MASTER: کارت ISA می‌تواند با

فعال کردن این سیگنال، حاکم گذرگاه شده و کنترل آن را به دست گیرد و وسائل دیگری در سیستم به صورت تابع^۱ آن عمل کنند. در این حالت کارت باید به گونه‌ای طراحی شده باشد که کنترل گذرگاه را جهت تازه‌سازی RAM دینامیک آزاد کند، و گرنجه خرابی اطلاعات را به دنبال خواهد داشت. به یاد دارید که در گذرگاه XT راهی برای حاکم شدن کارت XT وجود نداشت. مشکل این شیوه در گذرگاه ISA این است که فعال کردن سیگنال فوق باید به دنبال دریافت یک سیگنال DACK (تصدیق DMA) انجام شود. یعنی کارت نمی‌تواند مستقل از DMA حاکم گذرگاه شود. این

شکل ۴-۸-۴-پایه‌های گذرگاه ISA

موضوع در سیستمهای چند پردازنده‌ای که هر پردازنده می‌خواهد مستقل از DMA کنترل گذرگاه را به دست گیرد مشکل‌ساز می‌شود. این محدودیت در گذرگاه‌های بعدی برداشته شده است.

پایه‌های دیگر

پایه‌های درخواست وقفه (IRQ)، درخواست DMA ۱۶ بیتی (DMA DRQ)، پذیرش DMA (DMA DACK) و تغذیه اضافی در بخش ۳۶ پایه‌ای گذرگاه ISA آمده‌اند. جریان پایه‌های تغذیه تقریباً دو برابر پایه‌های مشابه در گذرگاه XT است.

^۱ Slave

شکل ۴-۴ نشان می‌دهد کارت‌های مختلف ISA چگونه از سیگنال‌های این گذرگاه استفاده می‌کنند. دقت کنید که جهت سیگنال‌ها در این جدول نسبت به کارت بیان شده است. علامت منفی قبل از نام سیگنال نشانه فعال پایین بودن آن است.

Signal Name	ISA Bus Master	ISA 16-bit Mem Slave	ISA 16-bit I/O Slave	ISA 8-bit Mem Slave	ISA 8-bit I/O Slave	ISA DMA Device
AEN	-	-		-		-
BALE	-		-	(I)	-	-
CLK	(I)	(I)	(I)	(I)	(I)	(I)
-DACK		-	-	-	-	
DRQ	O	-	-	-	-	O
-IO CS16		-	O	-	-	-
-I/O CH CK	(O)	(O)	(O)	(O)	(O)	(O)
I/O CH RDY		(O)	(O)	(O)	(O)	-
-IOR	O	-		-		
-IOW	O	-		-		
IRQ	(O)	(O)	(O)	(O)	(O)	(O)
LA(23:17)	O		-	(I)	-	-
-MASTER	O	-	-	-	-	-
-MEMCS16		O	-	-	-	-
-MEMR	O		-	(I)	-	-
-MEMW	O		-	(I)	-	-
OSC	(I)	(I)	(I)	(I)	(I)	(I)
-REFRESH	(O)		-		-	-
RESETDRV						
SA(16:0)	O					-
SA(19:17)	-	(I)	-	(I)	-	-
SD(7:0)	I/O	I/O	I/O	I/O	I/O	I/O
SD(15:8)	I/O	I/O	I/O	-	-	(I/O)
-SBHE	O			-	-	-
-SMEMR	-	-	-		-	-
-SMEMW	-	-	-		-	-
TC	-	-	-	-	-	(I)
-OWS	-	(O)	-	(O)	(O)	-

شکل ۹-۴- نحوه استفاده از پایه‌های گذرگاه ISA در کارت‌های مختلف

وقفه‌ها

برای اطلاع از روی دادن یک رخداد دو روش وجود دارد:

روش سرکشی (سرشماری ت Polling) که در آن، دستگاه سرویس‌دهنده (مثلاً کامپیوتر) مرتباً به دستگاه سرویس‌دهنده (مثلاً کنترل کننده ارتفاع ماده مذاب در دیگ) سرکشی می‌کند تا بینند نیاز به سرویس دارد یا خیر؟ این روش ساده است؛ اما زمان زیادی از دستگاه سرویس‌دهنده را تلف می‌کند.

در روش وقفه (Interrupt)، دستگاه سرویس‌دهنده به کارهای معمول خود می‌پردازد و هرگاه دستگاه سرویس‌گیرنده نیاز به ارائه خدماتی داشت، این نیاز خود را به دستگاه سرویس‌دهنده اعلام می‌کند. سرویس‌دهنده در عملیات معمول خود وقفه آی ایجاد کرده و خدمت مورد نیاز را در قالب اجرای برنامه‌ای به نام ISR^۱ ارائه می‌کند و سپس به ادامه عملیات عادی خود می‌پردازد.

به عنوان مثال، فرض کنید یک روبات مین‌یاب طراحی کرده‌ایم و آن را به کامپیوتر متصل کرده‌ایم. کامپیوتر از یک سو باید حرکت روبات را کنترل کند و از سوی دیگر هرگاه روبات به یک مین برخورد کرد، مختصات محل مین را در نقشه میدان مین ثبت کند. اگر از شیوه سرکشی برای کنترل پیدا شدن مین استفاده کنیم، کامپیوتر ناجار است علاوه بر

^۱ Interrupt Service Routine

کنترل حرکت روبات، مرتباً حالت سنسور فلزیاب روبات را چک کند و در صورت پیدا شدن مین، مختصات آن را ثبت کند.

روش دیگر این است که کامپیوتر فقط به کنترل روبات پردازد و روبات هرگاه مین یافته، خودش به کامپیوتر اطلاع دهد؛ در این حال، کامپیوتر کار عادی خودش را قطع می کند و قطعه برنامه‌ای (ISR) را اجرا می کند که مختصات مین را ثبت کند و مجدداً به کار عادی خود بر می گردد.

چون در پاسخ به هر وقفه‌ای باید ISR خاصی اجرا شود، کنترلر باید جدولی داشته باشد که به ازای هر شماره وقفه، آدرس آغاز ISR ویژه آن وقفه را مشخص کند. به این جدول بردار وقفه (Interrupt Vector) گفته می شود.

وقفه‌های کامپیوتر PC/XT: پردازنده ۸۰۸۸ (و اعضای بعدی خانواده اینتل) دارای ۲۵۶ منبع وقفه است که بعضی از آنها توسط سخت‌افزار جانبی (IRQ)، بعضی توسط سیستم (مانند وقفه تقسیم بر صفر) و بعضی توسط نرم‌افزار (مانند دستور int 21h در زبان اسملی) مورد استفاده قرار می گیرند.

در بردار وقفه کامپیوتر، به ازای هر شماره وقفه باید آدرس آغاز ISR آن وقفه نگهداری شود که یک آدرس ۴ بایتی (CS:IP) است. بنابراین طول بردار وقفه کامپیوتر $1024 \times 4 = 4096$ بایت است که در ابتدای حافظه قرار می گیرد؛ یعنی ۴ بایت اول بردار وقفه (بایت شماره صفر تا ۳) آدرس آغاز ISR وقفه شماره صفر، ۴ بایت دوم (بایت شماره ۴ تا ۷) آدرس آغاز ISR وقفه شماره یک، ۴ بایت سوم (بایت شماره ۸ تا ۱۱) آدرس آغاز ISR وقفه شماره دو و ... را نگهداری می کند. پس برای دسترسی به آدرس آغاز ISR یک وقفه در بردار وقفه کامپیوتر کافی است شماره آن وقفه را در ۴ ضرب کنیم و به بایتی با آن شماره در بردار وقفه مراجعه کنیم.

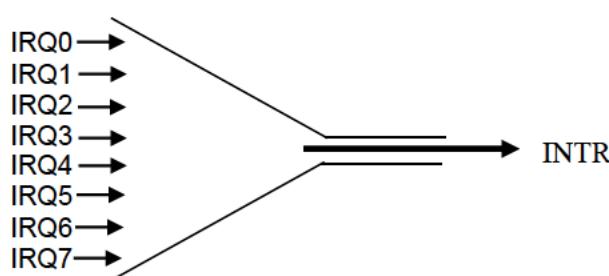
در کل می توان مراحل کاری کامپیوتر پس از دریافت وقفه را به صورت زیر خلاصه کرد:

- ✓ کامپیوتر اجرای دستور فعلی را به پایان می رساند.
- ✓ آدرس دستور بعدی (نقطه بازگشت) را در پشته ذخیره می کند.
- ✓ از کنترلر وقفه شماره وقفه رخ داده را می برسد.
- ✓ شماره وقفه را در ۴ ضرب می کند.
- ✓ به بایتی با آن شماره در بردار وقفه مراجعه می کند و آدرس ۴ بایتی آغاز ISR را از آنجا می خواند.
- ✓ به آدرس مذکور مراجعه کرده و ISR را اجرا می کند.
- ✓ به کمک آدرس ذخیره شده در پشته، به نقطه قطع اجرای برنامه بازمی گردد و به روای کاری عادی خود ادامه می دهد.

لیست وقفه‌های کامپیوتر اولیه IBM PC/XT را در جدول زیر می بینید. بسیاری از این آدرسها در کامپیوترهای امروزی نیز معتبرند.

با کاربرد بعضی از این وقفه‌ها در زبان اسملی آشنا هستیم (وقفه 10h برای تصویر، وقفه 16h برای کار با صفحه کلید، وقفه 21h برای استفاده از توابع DOS و ...).

هدف	شاره وقفه	هدف	شاره وقفه
ctrl+Break	1B	(Divide Error)	0
کنترل تایمر	1C	(Single Step)	1
جدول پارامترهای تصویر	1D	NMI	2
جدول پارامترهای فلاپی دیسک	1E	(Break point)	3
جدول کاراکترهای گرافیکی	1F	سرریز محاسبات علامت دار	4
DOS خاتمه برنامه	20	(Print Screen)	5
DOS فرآخوانی توابع	21	رزرو شده	6,7
DOS آدرس پایان	22	IRQ0 از ۸۲۵۹ (وقفه تایمر)	8
آدرس خروج ctrl+Break	23	IRQ1 از ۸۲۵۹ (وقفه کلید)	9
بردار مدیریت خطای بحرانی DOS	24	IRQ2 از ۸۲۵۹ (رزرو شده - اتصال به ۸۲۵۹ دوم در سیستم های AT)	A
خواندن مطلق دیسک در DOS	25	(COM2) پورت ۸۲۵۹ از IRQ3	B
نوشتن مطلق دیسک در DOS	26	(COM1) پورت ۸۲۵۹ از IRQ4	C
پایان برنامه DOS و مقیم سازی در حافظه	27	IRQ5 از ۸۲۵۹ (دیسک سخت یا LPT2 در گاه)	D
DOS رزرو برای	28,2E	IRQ6 از ۸۲۵۹ (فلاپی دیسک)	E
Multiplex وقفه	2F	(LPT1) در گاه IRQ7	F
DOS رزرو برای	30-3F	Video I/O	10
ورودی/خروجی دیسک (XT)	40	بررسی پیکرنندی تجهیزات	11
پارامترهای دیسک سخت (XT)	41	بررسی اندازه حافظه	12
DOS رزرو برای	42-5F	ورودی/خروجی دیسک	13
تعريف شده توسط کاربر	60-66	ورودی/خروجی پورت سریال	14
مدیریت حافظه توسعه یافته (Expanded)	67	ورودی/خروجی نوار	15
به کار نرفته است	68-7F	ورودی/خرجی صفحه کلید	16
BASIC رزرو برای	80-85	ورودی/خرجی چاپگر	17
BASIC پارامترهای	86-F0	Load ROM BASIC	18
به کار نرفته است	F1-FF	Load Boot Strap	19
		تاریخ	1A

به وقفه های ۰۸ تا ۰F دقت کنید. این وقفه ها که به ^۱IRQ معروفند، در واقع وقفه های سخت افزاری کامپیوتر هستند. پیشتر دیدیم که پردازنده کامپیوتر تنها یک پایه وقفه سخت افزاری (INTR) دارد. بنابراین برای اتصال وقفه های سخت افزاری مختلف به پردازنده، باید از ساختاری

مانند قیف استفاده کنیم که سیگنالهای وقفه سخت افزاری را دریافت و آنها را مدیریت کنند؛ به بیان دیگر با رعایت اولویت، درخواست وقفه را به کامپیوتر انتقال داده و شماره وقفه را نیز به پردازنده اطلاع دهد. این ساختار قیف مانند،

¹ Interrupt Request

^۱PIC نام دارد که در کامپیوتر تراشه ۸۲۵۹ این وظیفه را بر عهده دارد. اولویت وقفه‌ها از IRQ0 تا IRQ7 کاهش می‌یابد.

تعداد وقفه‌های سخت‌افزاری در کامپیوتر PC/XT (مبنی بر ۸۰۸۸) هفت (یا هشت با احتساب وقفه NMI) و در کامپیوتر PC/AT (مبنی بر ۸۰۲۸۶ به بعد) پانزده (یا شانزده با احتساب وقفه NMI) می‌باشد.

در کامپیوتر PC/XT وقفه IRQ0 (INT 08h) توسط تایمر کامپیوتر برای تازه‌سازی حافظه RAM پویا به کار رفته است. از آنجا که این وقفه هر ثانیه ۱/۸ مرتبه رخ می‌دهد (به اصطلاح تیک می‌زند)، از آن در نوشتن برنامه‌های مقیم در حافظه‌ای که باید در زمانهای مشخصی مرتب‌آجرا شوند استفاده می‌شود. برای این کار، باید قطعه برنامه مورد نظر خودتان را بنویسید و آدرس آن را در جدول وقفه‌ها جایگزین آدرس قبلی ISR وقفه تایمر کنید. توجه کنید چون در کامپیوتر اعمال اساسی بر اساس زمانبندی تایمر در ISR این وقفه انجام می‌شود، حتماً باید در انتهای ISR خودتان پرشی به ابتدای ISR اصلی کامپیوتر انجام دهید.

وقفه IRQ1 نیز در بوردهای اصلی کامپیوتر PC/XT برای اتصال صفحه کلید به کامپیوتر استفاده شده است. صفحه کلید به کمک این سیگنال به کامپیوتر اطلاع می‌دهد که کلیدی توسط کاربر فشرده شده است. وقت کنید که این وقفه سخت‌افزاری است و با وقفه نرم‌افزاری ۱۶h که برای کار با صفحه کلید (مثلًا خواندن کاراکتر) به کار می‌رود متفاوت است. اگر می‌خواهید کامپیوتر در هنگام فشرده شدن کلیدی، واکنش خاصی نشان دهد، باید برنامه‌ای مقیم در حافظه بنویسید که طی آن ISR وقفه ۰۹h بازنویسی شود. پرش به ابتدای ISR اصلی کامپیوتر در انتهای ISR خودتان را فراموش نکنید. در مراجع زبان اسمنبلی و برنامه‌نویسی سیستم طریقه نوشتن این برنامه‌ها مشخص شده است.

پرسش) ویروسی بنویسید که جای کلیدهای A و S را با هم عوض کند و کلیدهای D و F را نیز از کار بیندازد.

پرسش) ویروسی بنویسید که صفحه کلید کامپیوتر را از کار بیندازد.

وقفه‌های IRQ2 تا IRQ7 برای منابع دیگر وقفه سخت‌افزاری استفاده شده‌اند. همانطور که قبلاً مشاهده کردید، این وقفه‌ها در پایه‌های گذرگاه XT ظاهر شده‌اند. برای استفاده از این وقفه‌ها، کافی است کاربر ISR وقفه مربوطه را بازنویسی کند (در واقع ISR جدیدی بنویسید و آدرس آن را در بردار وقفه جایگزین آدرس ISR اصلی بنماید). مثلًا اگر طراح کارت XT می‌خواهد از منبع وقفه سخت‌افزاری IRQ7 استفاده کند، باید ISR مربوط به وقفه INT 0Fh را بازنویسی کند.

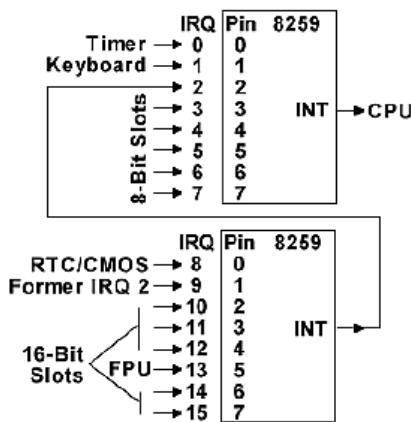
پرسش) وقفه IRQ4 برای پورت سریال COM1 استفاده می‌شود. کاربر برای استفاده از این وقفه چه باید بکند؟ اگر ISR اصلی مربوط به پورت سریال هم باشد، آیا باز هم می‌توان از این IRQ در کارتی که خود طراحی کرده‌ایم، استفاده کنیم؟

پرسش) فرض کنید می‌خواهیم از روبات مین‌یاب (که پیشتر در مورد آن سخن گفتم) به شیوه وقفه استفاده کنیم. سیگنالی در روبات تعییه می‌کنیم که هرگاه به یک مین برخورد کرد، این سیگنال را فعال کند. در کارت ورودی XT

^۱ Peripheral Interrupt Controller

که برای نظارت بر مینیابی طراحی شده، این سیگنال را به IRQ6 متصل می‌کنیم. توضیح دهید نحوه برنامه‌ریزی این کارت باید به چه صورتی باشد؟

پرسش) با توجه به اولویت وقفه‌های IRQ، چرا وقفه‌های IRQ0 و IRQ1 به تایمر و صفحه کلید اختصاص یافته‌اند؟

وقفه‌های کامپیوتر PC/AT: در کامپیوترهای PC/AT (مبتنی بر پردازنده‌های ۸۰۲۸۶ به بالا) یک تراشه ۸۲۵۹ در کنار تراشه ۸۲۵۹ قبلی اضافه شد که به صورت مقابل به هم متصل شده‌اند. اولین ۸۲۵۹ در مد حاکم^۱ و دیگری در مد تابع^۲ مورد استفاده قرار گرفته است.

همانطور که در شکل می‌بینید، خروجی وقفه تراشه ۸۲۵۹ دوم به پایه IRQ2 متصل شده است؛ بنابراین رخ دادن هر کدام از وقفه‌های IRQ8 تا IRQ15 از طریق IRQ2 مربوط به تراشه ۸۲۵۹ اول به پردازنده اطلاع داده می‌شود.

پرسش) نشان دهید اولویت وقفه‌های IRQ در PC/AT به شکل زیر کاهش می‌یابد (از چپ به راست).

IRQ0- IRQ1- IRQ8- IRQ9- IRQ10- IRQ11- IRQ12- IRQ13- IRQ14- IRQ15- IRQ3- IRQ4- IRQ5- IRQ6- IRQ7

وقفه‌های IRQ جدید به صورت معمول طبق جدول زیر مورد استفاده قرار گرفته‌اند:

وقفه سخت افزاری	شماره وقفه	هدف معمول
IRQ8	70H	ساعت بلادرنگ تراشه CMOS RAM
IRQ9	71H	تغییر جهت نرم افزاری به (INT 0Ah) IRQ2
IRQ10	72H	-
IRQ11	73H	-
IRQ12	74H	ماوس PS/2
IRQ13	75H	کمک پردازنده (FPU)
IRQ14	76H	دیسک سخت
IRQ15	77H	-

اگر به قسمت ۳۶ پایه‌ای گذرگاه ISA دقت کنید، می‌بینید که IRQ10، IRQ11، IRQ12، IRQ13، IRQ14، IRQ15 و IRQ15 در این قسمت در اختیار طراح دارند. پایه‌های IRQ8 و IRQ13 برای مقاصد سیستمی (جدول بالا را بینید) استفاده شده‌اند.

IRQ9 کجاست؟

در PC/XT، وقفه IRQ2 از طریق گذرگاه XT در اختیار طراح کارت بود. اما چون در PC/AT به عنوان ورودی سیگنال وقفه تراشه ۸۲۵۹ دوم به کار رفت، آن را با سیگنال IRQ9 (IRQ10 دوم تراشه ۸۲۵۹ دوم) جایگزین کرد. اگر به قسمت ۶۲ پایه‌ای گذرگاه ISA دقت کنید، می‌بینید که سیگنال IRQ9 دقیقاً سر جای سیگنال IRQ2 قرار

¹ Master

² Slave

گرفته است. طراح کارت باید در نوشتن برنامه و بازنویسی **ISR** مناسب، مراقب این نکته باشد. دلیل این جایگزینی به شیوه فوق این است که بالاترین اولویت وقفه در **PC-XT** مربوط به **IRQ2** و در **PC-AT** مربوط به **IRQ9** است. چون در **PC-AT** سیگنال **IRQ2** دیگر وجود ندارد، بنابراین **IRQ9** دقیقاً در جای **IRQ2** قرار گرفته تا چنانچه یک کارت **XT** در شکاف **ISA** جا زده شود، اولویت وقفه آن تغییری نکند.

پرسش) اگر برای کارت ورودی **ISA** روابط مینیاب بخواهیم از سیگنال **IRQ11** استفاده کنیم، کارت باید به چه صورتی برنامه‌ریزی شود؟

وقفه‌های گذرگاه **ISA** حساس به ^۱لبه هستند. این موضوع سبب می‌شود که سیگنالهای مزاحم نیز بتوانند ایجاد وقفه کنند. به همین لحاظ در گذرگاههای بعدی وقفه‌ها حساس به سطح^۲ شده‌اند. با این کار به اشتراک گذاشتن یک وقفه **IRQ** بین چند منبع وقفه نیز به سادگی انجام می‌شود. چون در حالت حساس به لبه، اعلام وقفه تنها در یک لحظه انجام می‌شود و تشخیص اینکه کدامیک از منابع مشترک وقفه اعلام وقفه کرده‌اند پیچیده خواهد بود. این موضوع به ویژه در سالیان اخیر که برای تجهیزات جدید با اتمام پذیرنده‌های وقفه خارجی (**IRQ**) مواجهیم حائز اهمیت است.

پرسش) با الهام از چگونگی اضافه کردن ۸ وقفه سخت‌افزاری جدید به **PC/AT**، توضیح دهید چگونه می‌توانید یک کارت **XT** طراحی کنید که ۱۰ منبع ایجاد وقفه بتواند داشته باشد.

استثناءها^۳ در کامپیوترهای **PC/AT**

شرکت IBM برای کامپیوتر **PC/XT** از پردازنده **8088** بهره برد. در آن زمان تنها پنج منبع وقفه **INT 00h** تا **INT 04h** پیش‌بینی شده بود که IBM نیز از آنها استفاده کرد. تنها وضعیت خطای غیرعادی که باعث بروز استثناء شود، وضعیت تقسیم بر صفر بود که با **INT 0h** پوشش داده می‌شد.

اینتل ۳۲ وقفه اول (**INT 00h** تا **INT 1Fh**) را رزرو کرده بود تا برای پوشش استثناء‌ها در پردازنده‌های آینده از آنها استفاده کند؛ اما متأسفانه IBM به این موضوع توجهی نشان نداد و از بعضی وقفه‌های این فضای رزرو شده نیز استفاده کرد. به همین لحاظ در کامپیوترهای **AT** که از تعدادی از وقفه‌های رزرو شده برای پوشش استثناهای پردازنده در مدد حفاظت شده استفاده شده است، طراحان کامپیوتر ناچار شده‌اند همه وقفه‌های جدید را برای جلوگیری از تداخل وقفه با **IRQ**‌های کامپیوتر به کار گیرند.

جدول صفحه بعد، وقفه‌های پردازنده‌های **80286** به بعد را نشان می‌دهد.

پیش از آن که به بحث راجع به گذرگاههای دیگر پردازیم ذکر نکته‌ای لازم است. اکنون شما با اصول کلی طراحی کارتهای کامپیوتری آشنا هستید. اما این آشنایی به این معنا نیست که برای حل هر مسئله و انجام هر پروژه‌ای باید یک کارت «طراحی» کرد. هنر یک مهندس تنها طراحی دقیق و ماهرانه یک سیستم نیست؛ بلکه باید بتواند به تناسب موضوع پروژه، از سیستمهای از پیش طراحی شده نیز استفاده کند. به عنوان مثال شرکت **Advantek** طیف وسیعی از کارتهای کامپیوتری با ویژگیها و عملکردهای بسیار متنوع را در اختیار کاربران قرار می‌دهد. شما باید علاوه بر توانایی طراحی

¹ Edge Triggered

² Level Triggered

³ Exceptions

کارت، در موقع ضروری بتوانید با مراجعه به کاتالوگ‌های شرکت‌های تولیدکننده سخت‌افزارهای آماده، محصولات مناسب برای کار خود را نیز انتخاب کنید. در دنیای امروزی، یک مهندس موفق، لزوماً یک «طراح^۱» موفق نیست؛ بلکه یک «جمع‌کننده سیستم^۲» موفق است.

عملکرد	پردازنده	شماره وقه
خطای تقسیم	همه	0
(Single Step)	همه	1
NMI	همه	2
(Break Point)	همه	3
(INTO) وقه سریز	همه	4
نادیده گرفتن مرز (Bound)	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	5
کد عملیاتی نامعتبر	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	6
پیدا نشدن کمک پردازنده	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	7
خطای دوگانه (Double Fault)	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	8
Co-processor Segment Overrun	۸۰۳۸۶	9
نامعتبر TSS	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	A
سگمنت پیدا نشد	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	B
خطای پشتہ	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	C
خطای حفاظت (General Protection Fault)	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	D
خطای صفحه (Page Fault)	IV تا پنتیوم ۸۰۳۸۶	E
رزرو شده	-	F
خطای پردازنده کمکی (Floating Point erro)	IV تا پنتیوم ۸۰۲۸۶	10
بررسی انطباق (Allignment Check)	SX ۸۰۴۸۶ مدل	11
بررسی ماشین (Machine Check)	پنتیوم به بعد	12
رزرو شده	-	13-1F
وقه‌های کاربر	-	20-FF

محدودیت‌های گذرگاه ISA

گذرگاه ISA سالها در کامپیوترها مورد استفاده قرار می‌گرفت و حتی در بوردهای کامپیوترا با پردازنده پنتیوم هم یک یا دو شکاف ISA به چشم می‌خورد. اما محدودیتهای این گذرگاه باعث شد کم کم استفاده از آن محدود به دستگاههای صنعتی شود. این محدودیتها عبارتند از:

- ✓ گذرگاه داده آن محدود به ۱۶ بیت است و نمی‌تواند از گذرگاههای داده ۳۲ بیتی پردازنده‌های بعدی حمایت کند.

¹ Designer

² System Integrator

- ✓ گذرگاه آدرس آن محدود به ۲۴ بیت و تنها قادر به آدرس دهی ۱۶ مگابایت است. در حالی که گذرگاه آدرس پردازنده‌های بعدی ۳۲ بیتی و قادر به آدرس دهی ۴ گیگابایت هستند.
- ✓ به دلیل سطح بزرگ شکاف، به هر سیگنال بار خازنی و القایی بزرگی وارد می‌شود که باعث محدودیت فرکانس در ۸ مگاهرتز می‌شود.^۱ یعنی پردازنده می‌تواند در فرکانسهای بسیار بالاتر (مثلاً ۲۳۳ مگاهرتز) کار کند، اما هنگام تبادل داده با کارت ISA این سرعت به ۸ مگاهرتز کاهش می‌یابد. نداشتن پایه‌های زمین اضافی برای کاهش اثرات تداخل و تشبع‌های رادیویی به این موضوع دامن می‌زند.^۲
- ✓ سطح بزرگی را روی بورد اصلی اشغال می‌کند.

مشکل Plug & Play: شاید بتوان مهمترین مشکل گذرگاههای ISA و XT را بعد از محدودیت سرعت، عدم پیکربندی خود کار آنها دانست. هنگامی که مدار رمزگشای آدرس یک کارت ISA یا پایه‌های DACK و DRQ را روی کارت سیم‌بندی می‌کنید، این آدرس و منابع وقفه و DMA سیم‌بندی شده به این کارت نسبت داده می‌شود و قابل تغییر نیست. البته روی بعضی کارتهای XT یا ISA به کمک DIP Switch می‌توان کمی انعطاف‌پذیری ایجاد کرد. در این روش مثلاً ۴ بیت پایین آدرس کارت را به کمک یک سوییچ چهارتایی ایجاد می‌کنند. به این صورت کارت می‌تواند دارای ۱۶ آدرس مختلف باشد.

حال عملیاتی مناسب‌تر این است که سیستم انعطاف‌پذیر باشد و بتواند نسبت به نصب کارتهایی با منابع درخواستی مختلف واکنش مناسب نشان داده و پیکربندی آنها را خود بر عهده گیرد. گذرگاههای جدید (مانند PCI) دارای خاصیت پیکربندی خود کار هستند که به اصطلاح به آن Plug & Play (یا به اختصار PnP) گفته می‌شود. آدرس کارتهای PnP و نیز مشخصات دقیق منابعی که به آن اختصاص داده می‌شود، از پیش تعیین شده نیست و هر بار با روش شدن سیستم و طی یک همکاری بین BIOS و سیستم عامل مشخص می‌شود. عبارت Plug & Play به معنای «نصب کن و استفاده کن» است؛ یعنی کاربر تنها باید کارت را داخل شکاف وارد کند و دیگر نگرانی از جانب تداخل آدرسها و تخصیص منابع ندارد.

این در حالی است که در کارتهای ISA و XT آدرسی که به کارت نسبت داده شده قابل تغییر نیست و خود کاربر باید مراقب باشد تداخل^۳ بین آدرس و منابع کارتهای نصب شده در سیستم به وجود نیاید.

وقتی در سیستمی هم کارتهای PnP و هم کارتهای ISA یا XT وجود داشته باشد، این نگرانی افزایش می‌یابد. چون کاربر از آدرسها و منابعی که سیستم به کارتهای PnP اختصاص می‌دهد بی‌اطلاع است و نمی‌داند مجاز به استفاده از چه آدرسها و منابعی است که مشکل تداخل ایجاد نشود. به این خاصیت کارتهای فوق به اصطلاح Plug & Pray گفته می‌شود؛ یعنی کاربر باید کارت را در شکاف بگذارد و دعا کند که مشکل تداخل به وجود نیاید! البته IBM تلاشهایی

^۱ در واقع امپدانس معادل خازن برابر $\frac{1}{j\omega}$ است که با بالاتر رفتن C باید $\text{کاهش} \rightarrow \text{یابد}$ تا امپدانس معادل خط ثابت بماند.

^۲ حالت ایده‌آل از نظر الکترونیکی این است که هر سیگنال دارای مسیر برگشت (زمین) جداگانه‌ای باشد. اگر مسیرهای برگشت یکسان باشند، باعث جمع شدن آثار برگشتی سیگنالهای مختلف و ایجاد نویز روی زمین مدار می‌شوند. بنابراین هرچه تعداد خطوط تغذیه و زمین گذرگاه بیشتر باشد، آثار نویز در آن کمتر است. به علاوه وجود سیگنالهای زمین متعدد طبق قانون قفس فارادی باعث کاهش آثار تداخل‌های الکترومغناطیسی می‌شود.

^۳ conflict

برای ارائه ISA Plug & Play انجام داد که به موقعيت چندانی نيانجاميد. در حال حاضر ويندوز Vista تنها از اين نوع گذرگاه ISA حمايت محدودي می کند.

در بعضی سистемهای صنعتی گذرگاهی به نام PC/104 وجود دارد که سیگنالهای آن مانند ISA با اتصالهای متفاوت است. گسترش گذرگاه ISA بيشتر برای اتصال ديسکهای سخت به کامپيوتر دنبال شد که گذرگاههای ATA^۱ (که به گذرگاه IDE^۲ نيز معروف است) و نوع فعلی آن SATA^۳ حاصل اين گسترش هستند. گذرگاه PCMCIA نسخه‌اي مشتق شده از گذرگاه ATA است.

امروزه طراحی کارت‌های ISA کاربرد محدودی در سیستمهای صنعتی و قدیمی دارد. اما آشنایی با اصول طراحی این کارت، دید مهندسی نسبت به موضوع را تقویت می کند. در حال حاضر برای طراحی مدارهای واسطه با کامپيوتر معمولاً از پورتهای کامپيوتر (موازی، سریال، USB، Joystick و ...) استفاده می شود. واسطه‌ای پیشرفته‌تر در قالب کارت‌های PCI هستند که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت.

گذرگاه MCA: اين گذرگاه توسط IBM در سال ۱۹۸۷ برای استفاده از ويژگيهای پردازنده ۸۰۳۸۶ در کامپيوترهای IBM-PS/2 ارائه شد. گذرگاه MCA قرباني اشتباهاres IBM شد که می‌تواند برای طراحان بعدی عبرت‌آموز باشد. طرح پایه و مشخصات سیگنالهای MCA کلاً با گذرگاه ISA متفاوت بود و همین موضوع باعث ناسازگاری تعداد زیادی از کارت‌های موجود در بازار با کامپيوترهای جدید IBM می‌شد. اما قصه به همينجا ختم نشد. IBM گذرگاه MCA را يك گذرگاه انحصاری اعلام و از سازندگان ديگر کامپيوتر که تمایل به استفاده از آن داشتند تقاضای حق مجوز کرد و حتی کار را به جایی رساند که برای هر کامپيوتر فروخته شده تا آن زمان درخواست حق امتياز ثابت نمود! با اين تفاصيل، تحريم MCA توسط سازندگان ديگر امری دور از انتظار نبود. ^۴ شركت بزرگ کامپيوتری آن زمان^۵، با يكديگر متعدد شده و ضمن مستندسازی ويژگيهای گذرگاه ISA^۶، نسخه توسعه‌يافته‌اي از آن به نام EISA را معرفی نمودند که کاربرد وسیعی يافت.

بد نیست نگاهی به ويژگيهای گذرگاه ناکام MCA بیندازیم:

- ✓ گذرگاه آدرس آن ۳۲ بیتی است.
- ✓ می‌تواند با گذرگاههای داده ۸ و ۱۶ و ۳۲ بیتی کار کند.
- ✓ تطبیق با ويژگيهای پردازنده‌های ۸۰۳۸۶/۴۸۶
- ✓ ساختار چندحاکمی^۷
- ✓ قابلیت آرایش نیمه‌خودکار (در ويژگيهای گذرگاه EISA توضیح بیشتری داده خواهد شد)

^۱ Advanced Technology Attachment

^۲ Integrated Drive Electronics

^۳ Serial ATA

^۴ AST Research, Compaq Computer, Epson, Hewlett-Packard, NEC, Olivetti, Tandy, WYSE, Zenith Data Systems

این ۹ شركت به گروه Gang of Nine معروف شدند.

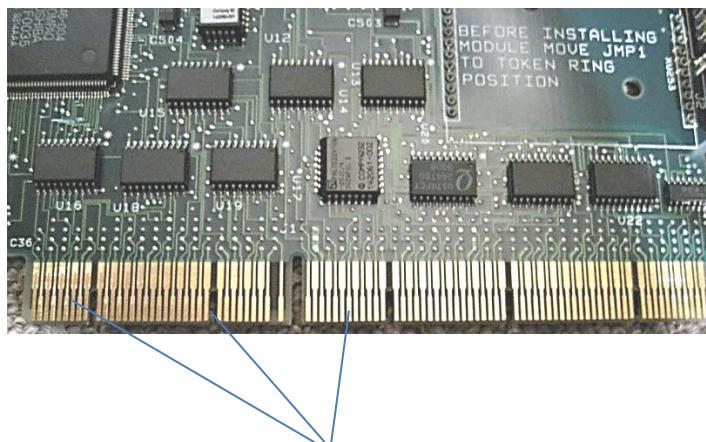
^۵ در واقع نام رسمي اين گذرگاه AT بود که بعد از مستندسازی ويژگيهایش به ISA تغییر نام یافت. مستند IEEE در مورد گذرگاه ISA به P996 معروف است.

^۶ Multi-Matser

- ✓ فرکانس کاری آن ۱۰ مگاهرتز است که از نظر توری می‌تواند تا ۳۰ مگاهرتز نیز افزایش یابد. این افزایش سرعت به کمک اضافه شدن خطوط تغذیه و زمین بین هر سه خط دیگر که منجر به کاهش نویز می‌شود، میسر شده است. به علاوه ابعاد شکاف MCA و سطح اتصال آن نسبت به ISA کوچکتر است و با کاهش خاصیت خازنی، اجازه کار در فرکانسهای بالا را می‌دهد.

✓ شکاف MCA دارای پایه‌های استفاده نشده برای گسترش آینده است.

گذرگاه EISA: برای رفع محدودیتهای گذرگاه ISA و برای مقابله با انحصار طلبی IBM در مورد گذرگاه MCA، نسخه گسترش یافته این گذرگاه به نام EISA توسط سازندگان دیگر در سال ۱۹۸۸ ارائه شد. ایده اصلی این گذرگاه، جای دادن به پایه‌های جدید پردازنده ۸۰۳۸۶ بود. اما چون تعداد زیادی از کامپیوترها تنها گذرگاه ISA داشتند و نیز تعداد زیادی کارت ISA در بازار موجود بود، گذرگاه EISA باید به نحوی طراحی می‌شد که در صورت لزوم کارت EISA بتواند با شکاف ISA و بالعکس کار کند. به همین دلیل، پایه‌های جدید بین پایه‌های قبلی شکاف ISA اضافه شدند. شکل ۱۰-۴ یک کارت EISA را نشان می‌دهد. اگر به یک شکاف EISA به دقت نگاه کنید، خواهید دید که گیرنده‌های پایه‌های ویژه EISA که بین گیرنده‌های پایه‌های ISA تعییه شده‌اند، در عمق بیشتری قرار دارند؛ بنابراین اگر یک کارت ISA در یک شکاف EISA قرار گیرد، فقط با گیرنده‌های پایه‌های ویژه ISA در تماس است و به درستی کار می‌کند. اگر یک کارت EISA نیز در شکاف ISA قرار بگیرد، فقط پایه‌های ویژه ISA از کارت با شکاف در تماس است و می‌تواند از قابلیتهای گذرگاه ISA استفاده کند.

پایه‌هایی که در گذرگاه ISA قرار می‌گیرند. بقیه پایه‌ها که بین آنها هستند مربوط به گذرگاه EISA هستند.

شکل ۱۰-۴- گذرگاه EISA

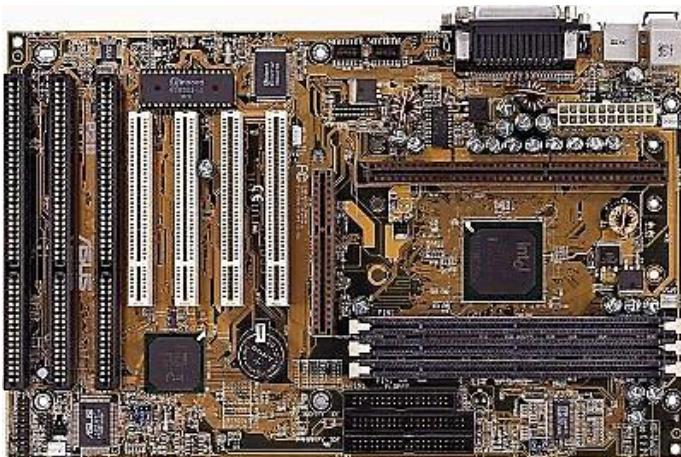
ویژگیهای گذرگاه EISA عبارتند از:

- ✓ اضافه شدن خطوط آدرس جدید (تا A₂₃~A₃₁) و خطوط داده جدید (تا D₁₆~D₃₁) برای جای دادن به پهنای بیشتر گذرگاه داده و آدرس پردازنده ۸۰۳۸۶
- ✓ چون پایه‌های جدید بین پایه‌های قبلی اضافه شده‌اند، سطح گذرگاه تغییر نکرده و به همین لحاظ سرعت گذرگاه ISA همچنان در ۸ مگاهرتز محدود است.

✓ کارت‌های EISA آرایش نیمه خودکار دارند. به همراه کارت EISA یک فایل پیکربندی نیز دریافت می‌کنید که با اجرای آن، کامپیوتر اطلاعات مربوط به آن کارت از قبیل آدرس پورتهای ورودی/خروجی و نیز حافظه‌هایی که به کارت اختصاص داده شده و کانالهای IRQ و DMA را در حافظه‌ای که روی کارت قرار دارد، ذخیره کرده و در دفعات بعدی از آن استفاده می‌کند.

گذرگاه محلی^۱: همانطور که بروز توانایی یک خودروی سریع السیر بستگی به وجود یک جاده مناسب دارد، پردازنده‌های پیشرفته نیز به گذرگاه مناسبی نیاز دارند تا بتوانند از تمام توانایی خود استفاده کنند. در حالی که سرعت کاری پردازنده‌ها رو به افزایش بود، محدودیت سرعت گذرگاههای ISA و EISA در ۸ مگاهرتز ایجاد مشکل می‌نمود. سرعت دستیابی پردازنده به حافظه از دیگر مشکلات مهمتر بود. به همین لحاظ شرکت Compaq شکافهای مخصوص حافظه و مجزا از ISA طراحی کرد که هماکون نیز روی بوردهای اصلی استفاده می‌شود. این گذرگاهها در سرعتی نزدیک به سرعت پردازنده کار می‌کنند و به همین خاطر از سرعت بالایی برخوردارند. این سیستمها به دو گذرگاهی^۲ معروف شدند.

برای افزایش سرعت ارتباط کارت‌های جانبی (کارت گرافیکی، دیسک سخت یا شبکه) با پردازنده، بعضی سازندگان برای کامپیوتراهای خود، گذرگاههای اختصاصی ارائه نمودند که به دلیل انحصاری بودن موجب هزینه بالایی در تولید می‌شد. به همین جهت طراحی گذرگاهی که بتواند با سرعتی نزدیک به پردازنده کار کند، در دستور کار سازندگان کامپیوتر قرار گرفت. این گذرگاه به نام گذرگاه محلی معروف شد. از آنجا که سرعت بالا برای نمایش تصاویر و گرافیک بیش از بقیه کاربردها اهمیت دارد، سازمان استانداردهای تصویر الکترونیک^۳ در طراحی این گذرگاه پیش‌قدم شد و گذرگاهی به نام VL^۴ ارائه کرد که با تغییراتی تبدیل به گذرگاه PCI شد.

گذرگاه PCI: شرکت اینتل بعد از معرفی پردازنده ۸۰۴۸۶، کار بر روی گذرگاه محلی PCI را برای استفاده مناسب از توانایی‌های پردازنده‌هاییش در سال ۱۹۹۰ آغاز نمود و پس از تکمیل، آن را به رایگان در اختیار تمام سازندگان قرار داد تا تجهیزات خود را تحت استاندارد آن ارائه کنند. کارت‌های PCI سالهاست به صورت گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرند. کارت‌های صوتی، مودم، شبکه و حتی USB از نمونه‌های کارت‌های PCI هستند. اگر درب جعبه کامپیوتر خود را باز کنید، تعدادی شکاف سفیدرنگ می‌بینید (شکافهای XT و ISA و سیاهرنگ بودند) که همان شکافهای PCI هستند و کارت‌های PCI در آنها نصب می‌شوند.

^۱Local Bus

^۲ Dual Bus

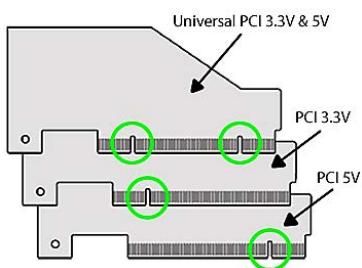
^۳ Video Electronics Standard Association: VESA

^۴ VESA Local Bus

پرسش) در شکل صفحه قبل، کدام گذرگاهها را می‌توانید تشخیص دهید؟

ویژگیهای گذرگاه PCI عبارتند از:

- ✓ با قرار دادن پایه‌های زمین و تغذیه بین سیگنالهای دیگر و نیز کاهش سطح اتصال گذرگاه به بود اصلی، سرعت گذرگاه به ۳۳ مگاهرتز رسیده است.
- ✓ توانایی کار با گذرگاه داده ۳۲ بیتی و ۶۴ بیتی
- ✓ ساختار چندحاکمی
- ✓ ساختار مستقل از پردازنده (با پردازنده‌های غیر اینتل نیز می‌تواند کار کند)
- ✓ به کمک قطعه‌ای به نام پل^۱، می‌تواند با کارت‌های دیگر (ISA، EISA و MCA) نیز کار کند.
- ✓ در دو نوع ۵ ولتی و ۳/۳ ولتی ارائه شده است. ساختار قسمت پایین این دو نوع کارت با هم متفاوت است تا به اشتباہ کارت ۵ ولتی در شکاف ۳/۳ ولتی قرار داده نشود. شکل روبرو این دو نوع کارت به اضافه کارتی که در هر دو شکاف قرار می‌گیرد را نشان می‌دهد. اگر تعداد شکافها به بیش از پنج عدد برسد سرعت گذرگاه از ۳۳ مگاهرتز کمتر می‌شود.
- ✓ خاصیت Plug & Play دارد و تراشه کنترل کننده PCI وظیفه تشخیص منابع را بدون نیاز به دخالت کاربر بر عهده می‌گیرد. در کامپیوترهای فعلی، گذرگاههای معمول برای اتصال وسایل جانبی (PCI، AGP، USB، PCI EXPRESS IEEE1394، Fire Wire) و ... همگی دارای این خاصیت هستند.

طراحی کارت‌های PCI: همانطور که گفته شد، امروزه طراحی کارت‌های ISA کاربرد محدودی در سیستمهای صنعتی دارد. در حال حاضر برای اتصال یک دستگاه ورودی/خروجی به کامپیوتر معمولاً از گذرگاه PCI استفاده می‌شود. اصول طراحی کارت PCI با کارت ISA که قبل‌آموختیم شباهت زیادی دارد. اما شناخت سیگنالهای گذرگاه PCI و نیز مفاهیم جدید آن مانند ساختار چندحاکمی و Plug & Play ضروری است که در مراجع [۱] و [۵] به آنها پرداخته شده است.

برای طراحی کارت‌های PCI معمولاً از دو روش استفاده می‌شود. در روش اول، از تراشه‌های کنترل کننده گذرگاه PCI که به صورت آماده توسط شرکتهای سخت‌افزاری (مانند PLX) ارائه می‌شود، استفاده می‌کنند. این تراشه‌ها که به رابط PCI^۲ معروفند، از یک طرف به گذرگاه PCI متصل شده و پاسخگوی عملیات و سیگنالهای گذرگاه هستند و از سوی دیگر یک گذرگاه ساده برای اتصال به وسایل ورودی/خروجی فراهم می‌آورند.

در روش دیگر، می‌توان از تراشه‌های قابل برنامه‌ریزی FPGA استفاده کرد. در این روش، طراح کارت باید کد توصیف سخت‌افزار^۳ گذرگاه PCI را بنویسد (یا خریداری کند) و به همراه کد عملیاتی که باید توسط کارت انجام شود، داخل یک FPGA قرار دهد. این روش از روش قبلی دشوارتر است؛ اما این مزیت را دارد که طرح سیستم در

¹ Bridge یا Daughter-Board

² PCI Interface

³ Hardware Description Language: HDL

اختیار طراح است و می‌تواند به سادگی آن را تغییر دهد. به علاوه اگر کد PCI نیز توسط طراح نوشته شود، هزینه کمتری خواهد داشت.

پهنهای باند گذرگاه: منظور از سرعت یک گذرگاه چیست؟ چرا گفته می‌شود سرعت گذرگاه‌های ISA و حتی PCI برای عملیات گرافیکی مناسب نیست؟ آیا فرکانس کاری یک گذرگاه (۸ مگاهرتز برای گذرگاه ISA و ۳۳ مگاهرتز برای گذرگاه PCI) همان سرعت گذرگاه است؟

این جمله کاملاً صحیح نیست؛ منظور از سرعت گذرگاه، توانایی آن در انتقال داده‌ها در واحد زمان است که بر حسب بایت در ثانیه بیان می‌شود و به فرکانس گذرگاه، تعداد خطوط داده گذرگاه و مد انتقال داده بستگی دارد. هر عمل انتقال داده شامل دو سیکل کاری (یک سیکل برای تعیین آدرس و یک سیکل برای خواندن یا نوشتمن داده‌ها) است. وقتی گفته می‌شود فرکانس کاری گذرگاه ISA برابر ۸ مگاهرتز است، در واقع می‌توان به کمک این گذرگاه ۴ میلیون انتقال داده در ثانیه انجام داد. چون پهنهای گذرگاه داده در ISA برابر ۲ بایت (۱۶ بیت) است، پهنهای باند گذرگاه ISA برابر ۸ میلیون بایت در ثانیه یا 8 MegaByte/Sec ۸ خواهد بود.

جدول زیر، پهنهای باند گذرگاه‌های مختلف کامپیوتري را با هم مقایسه می‌کند.

حداکثر پهنهای باند گذرگاه در حالت انتقال پیاپی (MByte/Sec)	حداکثر پهنهای باند گذرگاه در حالت انتقال معمولی (MByte/Sec)	حداکثر فرکانس گذرگاه (MHz)	پهنهای گذرگاه داده (بیت)	نوع گذرگاه
-	۸	۸	۱۶	ISA
۳۲	۱۶	۸/۳	۳۲	EISA
۴۰	۲۰	۱۰	۳۲	MCA
۱۳۳/۳۳	۶۶/۶۶	۳۳/۳۳	۳۲	PCI
۲۶۶/۶۶	۱۳۳/۳۳	۶۶/۶۶	۳۲	PCI-2X
۲۶۶/۶۶	۱۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۶۴	PCI-64bit
۵۳۳/۳۳	۲۶۶/۶۶	۶۶/۶۶	۶۴	PCI2X-64bit

ذکر نکته‌ای در اینجا لازم است. از گذرگاه EISA به بعد، قابلیتی به نام انتقال در حالت پیاپی^۱ وجود دارد که برای انتقال بلوکی داده‌ها به کار می‌رود. در این حالت، حاکم ابتدا آدرس ابتدایی مقصد را برای تابع ارسال کرده و اطلاعات مربوط به آن آدرس را منتقل می‌کند. برای انتقالهای بعدی، دیگر نیازی به تولید آدرس نیست و تابع به صورت خودکار یک واحد به آدرس اضافه کرده و داده بعدی را انتقال می‌دهد. در این حالت هر انتقال داده فقط شامل یک سیکل است و پهنهای باند ذکر شده در جدول بالا به دوباره افزایش می‌یابد.

برای نمایش گرافیکی با دقت^۲ بسیار بالا و نیز اجرای نرم‌افزارهایی که نیاز به کیفیت گرافیکی بالایی دارند (مانند بعضی بازیها) به پهنهای باند بالا نیاز است.

مثلاً اگر دقت تصویر نمایشگر کامپیوترا روی 1200×1600 پیکسل و تفکیک رنگ آن روی ۴ میلیارد رنگ (سیستم رنگ ۳۲ بیتی) که به سیستم نمایش با کیفیت بالا^۳ معروف است) تنظیم شده باشد و در هر ثانیه ۸۰ بار تصویر تازه‌سازی

¹ Burst Mode Transfer

² Resolution

³ High Quality

شود، در هر ثانیه باید حدود ۶۱۴ مگابایت ($1200 \times 1600 \times 32 \times 80$ بیت) اطلاعات برای نمایشگر کامپیوتر ارسال شود.^۱ به همین لحاظ هرچند کارتهای گرافیکی ISA و PCI نیز وجود داشتند (و دارند)، اما در حال حاضر اکثر کارتهای گرافیکی (و کارتهایی که در رابطه با نمایش گرافیکی کار می‌کنند مانند کارت Capture و کارت TV) از نوع AGP یا PCI-EXPRESS هستند که برای رهایی از کندی ارتباطات با پردازنده، خود دارای پردازنده مجزا روی کارت هستند.

در انتها بد نیست مرواری بر گذرگاههای معمول دیگر داشته باشیم.

گذرگاه AGP: این گذرگاه در سال ۱۹۹۶ توسط ایتل برای کارتهای گرافیکی پیشنهاد شد. اگر بورد اصلی کامپیوتر خود را نگاه کنید، یک شکاف به رنگ قهوه‌ای یا بنفش می‌بینید که گذرگاه AGP است.

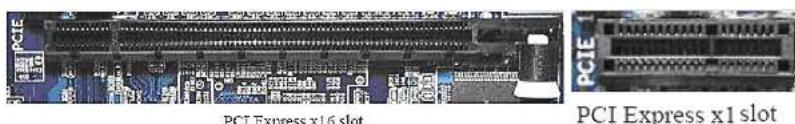
گذرگاه AGP با فرکانس پایه ۶۶ مگاهرتز کار

می‌کند و تاکنون سرعتهای ۱X و ۲X و ۴X و ۸X آن به بازار عرضه شده است. جدول صفحه بعد، ویژگیهای این نسخه‌های AGP را با هم مقایسه می‌کند. توجه کنید با وجودی که فرکانس گذرگاه AGP ثابت است، پهنای باند انتقال داده گذرگاه به کمک تکنیک‌هایی (مثلًا ارسال داده‌ها در هر دو لبه پایین رونده و بالارونده) افزایش یافته است.

نوع گذرگاه	AGP-8X	AGP-4X	AGP-2X	AGP-1X
پهنای گذرگاه داده (بیت)	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲
حداکثر فرکانس گذرگاه (MHz)	۶۶/۶۶	۶۶/۶۶	۶۶/۶۶	۶۶/۶۶
پهنای باند انتقال داده (MB/Sec)	۲۱۳۳/۳۲	۱۰۶۶/۶۶	۵۳۳/۳۳	۲۶۶/۶۶

گذرگاه PCIe یا PCI-E: این گذرگاه در سال ۲۰۰۴ توسط ایتل به عنوان جایگزینی برای گذرگاههای PCI و AGP معرفی شد. برخلاف گذرگاههای قبلی، PCIe یک گذرگاه یک‌بیتی سریال یک‌طرفه و نقطه‌به‌نقطه است. در هر گذرگاه از یک تا ۳۲ گذرگاه تک‌بیتی وجود دارد که در نسخه فعلی PCIe (۱/۱) سرعت انتقال داده در هر خط بالغ بر $250 \text{ مگابایت در ثانية} \times 32 \text{ خط}$ است که این سرعت در نسخه ۲ (سال ۲۰۰۷) دو برابر شده است و در نسخه ۳ که تا سال ۲۰۱۰ عرضه خواهد شد افزایش خواهد یافت. بنابراین سرعت گذرگاه PCIe-X32 برابر $8 \text{ گیگابایت در ثانية}$ (۲۵۰ مگابایت در ثانية $\times 32$ خط) است. سرعت گذرگاه PCIe-X8 از سریعترین نسخه گذرگاه AGP بیشتر است.

شکل زیر، دو گذرگاه PCIe-X16 و PCIe-X1 را نشان می‌دهد.

^۱ البته این پنهانی باند در عمل به خاطر «سکوت» سیگنال تصویر در موقع برگشت افقی و عمودی، کمتر است.

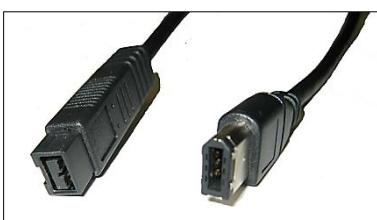
گذرگاه PC-CARD یا PCMCIA: این گذرگاه ویژه اتصال تجهیزات جانبی مانند حافظه، کارت شبکه، کارت صوتی، کارت TV و ... به کامپیوترهای همراه^۱ است. ویژگیهای آن عبارتند از:

- ✓ پهنای گذرگاه ۳۲ بیتی با فرکانس ۳۳ مگاهرتز
- ✓ ولتاژ کاری و توان مصرفی پایین
- ✓ پشتیبانی از تکنولوژیهای APM، PnP، DMA^۲
- ✓ واسط ZV^۳ که به کارت اجازه می‌دهد اطلاعات ویدیو را مستقیماً به کنترل کننده VGA ارسال کند و معطل بافر شدن انتقال از طریق گذرگاه سیستم نشود.

گذرگاه USB: معروفترین گذرگاه کامپیوتری که حتماً با آن آشنایی دارید، گذرگاه USB است. این گذرگاه خارجی بستری مناسب برای اتصال طیف وسیعی از دستگاههای خارجی (چاپگر، اسکنر، حافظه MP3 Player، FLASH و ...) را فراهم می‌آورد. ویژگی جالب گذرگاه USB این است که با اتصال دستگاه به این پورت، نیازی به تنظیم آدرس یا ایجاد تغییراتی در سیستم یا حتی روشن و خاموش کردن سیستم نیست و تمام عملیات پیکربندی بلا فاصله توسط سیستم انجام می‌شود (این ویژگی به اصطلاح Hot PnP نامیده می‌شود). ویژگی دیگر پورت USB این است که مبدل‌های آن برای تبدیل به گذرگاههای دیگر در بازار موجود هستند. مبدل‌های USB به موازی، USB به سریال، SCSI به USB، Ethernet به USB، ماوس و صفحه کلید، USB به ویدیو و تلویزیون و ... به شما این امکان را می‌دهند از پورت USB برای طراحی هر واسطی استفاده کنید.

نسخه ۱/۱ گذرگاه USB که در سال ۱۹۹۸ عرضه شد دارای سرعتهای ۲/۵ و ۱۲ مگابایت است. کابل‌های با کیفیت بالاتر (شیلددار) سرعت بالاتر را حمایت می‌کنند و معمولاً برای اتصال چاپگر و اسکنر و ... به کار می‌روند. کابل‌های ارزانتر که کیفیت پایینتری دارند برای اتصال صفحه کلید و ماوس استفاده می‌شوند که نیاز به سرعت بالایی ندارد. نسخه ۲ USB که در سال ۲۰۰۲ به بازار آمد، با سرعتی بالاتر یعنی ۶۰ مگابایت در ثانیه کار می‌کند. بستر گذرگاه USB، گذرگاه PCI است؛ یعنی در هرم تجهیزات سیستمی، گذرگاه USB زیرمجموعه گذرگاه PCI است.

گذرگاه IEEE1394 یا I.Link یا Firewire: این گذرگاه معمولاً برای انتقال صوت و تصویر و نیز اتصال دیسکهای سخت خارجی به کار می‌رود و اکثر دوربینهای دیجیتال فعلی از آن حمایت می‌کنند. نسخه‌های مختلف آن در سرعتهای ۱۰۰ و ۲۰۰ و ۴۰۰ و ۸۰۰ مگابایت در ثانیه ارائه شده‌اند و در نیمه اول سال ۲۰۰۸، نسخه ۱۳۹۴C با سرعت ۱۶۰۰ مگابایت در ثانیه عرضه شده است.

^۱ Laptop

^۲ Advanced Power Management

^۳ Zoomed Video

منابع این فصل

[1] "The 80x86 IBM PC & Compatible Computers", Muhammed Ali Mazidi and et al, Prentice Hall,2000.

[2] "PC Interfaces under Windows", Burkhard Kaink and Hans-Joachim Berndt, Elektor Electronics Publications, 2002.

(این کتاب با ترجمه کیهان حدادشرق توسط انتشارات نشر علوم به چاپ رسیده است)

[۳] "مرجع علمی-کاربردی سختافزار"، شیرزاد شهریاری، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۴

[۴] "اسلاتهای توسعه و طراحی کارتها"، شیرزاد شهریاری، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۷۸

[۵] "گذرگاهها و درگاههای کامپیوترهای شخصی"، عبدالmegid منصوریانفر و اصغر کریمی، انتشارات دانشپژوهان برین - ارکان،

۱۳۸۳

[6] ISA & EISA Theory and Operation, by Edward Solari. (Annabooks) (ISBN 0-929392-15-9)

[7] ISA System Architecture, by Don Anderson and Tom Shanley (MindShare) (ISBN 0-201-40996-8)

فصل پنجم

پورت‌های ارتباطی کامپیوتر

در بخش قبل با نحوه طراحی کارت‌های کامپیوتری آشنا شدیم. امروزه بسیاری از وسایل ورودی/خروجی مانند کارت صوتی و گرافیکی (حتی مودم و کارت شبکه) روی بورد اصلی کامپیوتر جاسازی شده‌اند^۱ و شکافهای بورد نیز برای اضافه کردن کارت‌های دیگر تعییه شده‌اند. اما رفته‌رفته پورت‌های خارجی کامپیوتر، جای کارت‌ها را برای اتصال ورودی/خروجی به کامپیوتر می‌گیرند. در بازار امروز تجهیزات بسیاری از جمله کارت حافظه، چاپگر، CD-ROM خارجی^۲، اسکرر، کارت TV، دیسک سخت و ... از طریق پورت USB به کامپیوتر متصل می‌شوند. مزیت مهم این اتصال این است که نیازی به باز کردن درب جعبه کامپیوتر نیست و به راحتی می‌توان تجهیزات ورودی/خروجی را به کامپیوتر متصل و نیز قطع نمود. به علاوه اگر در طراحی کارت برای انجام یک عملیات ورودی/خروجی اشتباہی رخداد، با قرار دادن کارت در شکاف بورد اصلی کمترین حاصل روشن نشدن کامپیوتر و بدترین نتیجه سوختن بورد اصلی کامپیوتر خواهد بود. در عوض سرعت تعامل با کامپیوتر از طریق شکاف‌ها بیشتر است.

در این نوشتار دو پورت موازی^۳ و سریال^۴ کامپیوتر را معرفی و نحوه اتصال تجهیزات به آنها را بررسی خواهیم کرد. چاپگرهای قدیمی‌تر (و حتی بعضی انواع جدید) به پورت موازی کامپیوتر متصل می‌شوند. به همین لحاظ پورت موازی به پورت چاپگر نیز معروف است. پورت سریال نیز قبلاً برای اتصال اسکرر و مودمهای خارجی^۵ مورد استفاده قرار می‌گرفت. با مطالبی که در این بخش می‌آموزید خواهید توانست به راحتی دستگاههایی که خودتان می‌سازید (مانند دستگاههای جمع‌آوری اطلاعات یا روباتها) را با این دو پورت متدائل کامپیوتر کنترل کنید. به علاوه از این دو پورت برای ارتباط اطلاعاتی بین دو کامپیوتر نیز استفاده می‌شود. البته پورت USB رفته‌رفته جای دیگر پورت‌ها را در کامپیوترهای شخصی می‌گیرد. اما گذشته از آنکه اصول ارتباط USB مبتنی بر ارتباط سریال است، پورت‌های موازی و سریال در بسیاری از دستگاهها و مادربردهای صنعتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. مطالبی که در ادامه می‌آموزید به شما کمک می‌کند حتی وقتی کامپیوتری در بین نباشد بتوانید ارتباط بین سیستم‌های مبتنی بر پردازنده را برقرار کنید. پیش از بررسی جزیی ویژگیهای این دو پورت، بیان مطالبی راجع به ارتباطات کامپیوتری و طبقه‌بندی آنها ضروری به نظر می‌رسد. این مطالب در مورد ارتباط بین هر دو سیستم مبتنی بر پردازنده نیز صدق می‌کند.

دسته‌بندی ارتباطات کامپیوتری

برای بررسی و مقایسه ویژگیهای انواع ارتباطات کامپیوتری، به دسته‌بندی آنها از دیدگاههای مختلف می‌پردازیم:

- ✓ از دید حجم سیم‌های رابط
- ✓ از دید شیوه کنترل جریان داده
- ✓ از دید جهت انتقال اطلاعات

^۱ به اصطلاح on-board هستند.

² External

³ Parallel

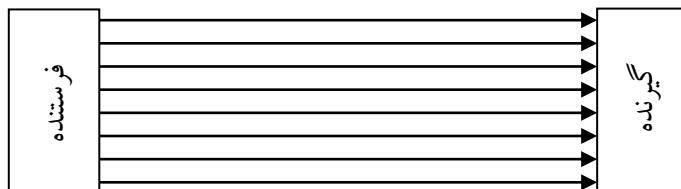
⁴ Serial

⁵ External

ارتباطات کامپیوتری از دید حجم سیمهای رابط

از این دیدگاه، ارتباطات کامپیوتری به دو دسته ارتباط موازی و ارتباط سریال تقسیم می‌شوند.

فرض کنید می‌خواهیم یک داده ۸ بیتی را از یک سیستم به سیستم دیگری انتقال دهیم. هر بیت، یک ولتاژ دیجیتال است که باید روی سیم انتقال داده شود. یک راه برای انتقال این داده ۸ بیتی این است که ۸ سیم از سمت فرستنده به گیرنده برقار شود و هر بیت داده روی یک سیم منتقل شود.^۱ شکل ۱-۵ این نوع ارتباط را نشان می‌دهد:

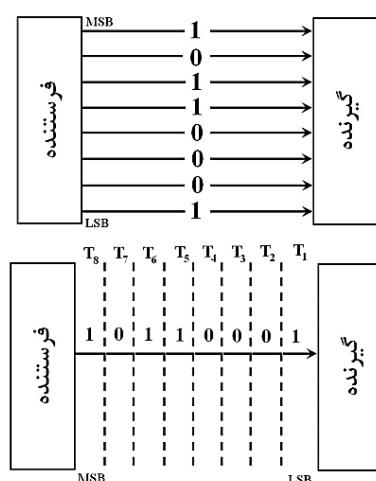

شکل ۱-۵-ارتباط موازی

چون هر ۸ بیت موازی با هم از فرستنده ارسال و در گیرنده دریافت می‌شوند، این نوع ارتباط به **ارتباط موازی** معروف است. هنگامی که از یکی از پورتهای ورودی/خروجی یک میکروکنترلر اطلاعاتی را ارسال یا دریافت می‌کنید و یا هنگام استفاده از پورت چاپگر کامپیوتر، از ارتباط موازی استفاده می‌کنید.

راه دیگر برای برقاری ارتباط بین فرستنده و گیرنده این است که به جای استفاده از ۸ سیم و ارسال هر بیت داده روی یک سیم، تنها از یک سیم بین فرستنده و گیرنده برای انتقال داده‌ها استفاده کنیم. واضح است یک سیم در هر لحظه تنها می‌تواند یک ولتاژ (یک بیت داده) را روی خود نگه دارد؛ بنابراین فرستنده باید ۸ بیت داده را یکی یکی و به صورت متوالی (سریال) روی سیم انتقال داده‌ها قرار دهد و گیرنده نیز بیتها را یکی یکی از رسانه انتقال داده‌ها بخواند و بایت انتقالی را بسازد. این ارتباط به **سریال** معروف است. پورت COM و پورت USB کامپیوتر و نیز شبکه‌های کامپیوتری از این نوع ارتباط استفاده می‌کنند. اکثر میکروکنترلرها امکانات ارتباط سریال دارند.

برای مثال فرض کنید می‌خواهیم بایت 10110001 را از فرستنده به گیرنده انتقال دهیم. شکل ۲-۵ این ارسال را در دو حالت موازی و سریال نشان می‌دهد.

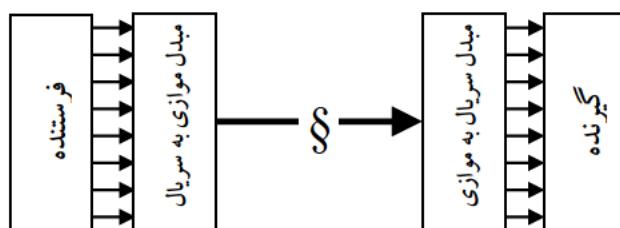
شکل ۲-۵-مقایسه ارتباط موازی با سریال

^۱ البته واضح است که دست کم یک سیم زمین به عنوان ولتاژ مرجع مورد نیاز است. به طوری که خواهیم دید، در پورت موازی کامپیوتر به ازای هر سیم داده یک سیم زمین وجود دارد.

همانطور که می‌بینید در ارتباط سریال ابتدا کم ارزش‌ترین بیت ارسال می‌شود. هر بیت مدت زمانی روی خط می‌ماند تا گیرنده فرصت خواندن آن را داشته باشد. معمولاً زمانهای T_1 تا T_8 با هم مساوی هستند.

با مشخصاتی که گفته شد، مقایسه‌ای بین ارتباط موازی و سریال مفید است:

- ✓ حجم سیمهای ارتباطی در ارتباط موازی بیشتر از ارتباط سریال است. این موضوع از طرفی باعث بالا رفتن هزینه سیم‌کشی می‌شود و از طرف دیگر باعث می‌شود سیمهای ارتباطی روی یکدیگر ایجاد نویز کنند. به همین لحاظ، فاصله دو سیستم با ارتباط موازی حداقل می‌تواند تا ۵ متر باشد؛ اما طول ارتباط سریال می‌تواند در محیط‌های کم نویز تا ۱۵ متر باشد.
- ✓ چون در ارتباط موازی هر ۸ بیت داده به صورت موازی ارسال می‌شوند، سرعت آن بیشتر از ارتباط سریال است که در آن، بیتها یکی فرستاده می‌شوند. سرعت ارتباط موازی می‌تواند تا ۱۰۰ کیلوبایت در ثانیه نیز باشد، در حالی که سرعت ارتباط سریال حداقل ۲۵۶۰۰۰ بیت در ثانیه (۳۲ کیلوبایت در ثانیه) است.
- ✓ وقتی در ارتباط سریال سیم رابط قطع شود، کل ارتباط قطع می‌شود؛ اما در ارتباط موازی با قطع یک سیم، فقط یکی از بیتها مخدوش می‌شود.
- ✓ اگر در طول ارتباط، نویز شدید و کوتاه‌مدتی رخ دهد، بیتها ارسالی سریال را خراب می‌کند. اما در ارتباط موازی چون هر ۸ بیت اطلاعات مدت زمانی روی خطوط ارتباطی می‌مانند، امکان خراب نشدن اطلاعات بیشتر است.
- ✓ ارتباط موازی ساده است؛ چون به ازای هر بیت داده یک سیم وجود دارد. اما در ارتباط سریال چون تنها یک سیم برای انتقال داده موجود است، در فرستنده باید یک «مبدل موازی به سریال» و در گیرنده یک «مبدل سریال به موازی» باید وجود داشته باشد تا هماهنگی ارسال و دریافت اطلاعات را انجام دهند:

شکل ۳-۵- ارتباط سریال

وظیفه مبدل موازی به سریال، دریافت اطلاعات به صورت موازی از فرستنده و گذاشتن (به اصطلاح «سوار کردن») اطلاعات روی خط انتقال است. مبدل سریال به موازی، اطلاعات را به اصطلاح از روی خط «پیاده کرده» و به صورت موازی در اختیار گیرنده قرار می‌دهد. سیستمهای آمدهای وجود دارند که عمل سوار کردن (مدوالاسیون-MODulation) و پیاده کردن (دمدوالاسیون-DEModulation) اطلاعات را انجام می‌دهند که به اصطلاح مودم (MODEM) نامیده می‌شوند.^۱ حتماً از مودم خط تلفن^۱ یا مودم ADSL برای اتصال به اینترنت استفاده کرداید. این

^۱ این موضوع یک دیدگاه کلی است. از دید مخباراتی، اگر بیتها به صورت دو ولتاژ مختلف روی رسانه انتقال قرار داده شوند، به مدوالاسیون نیازی نیست. بلکه در حالتی که سیگنالهای دیجیتال باید به شکل دیگری از سیگنال (ممولاً آنالوگ) تبدیل شوند تا قابل حمل روی رسانه باشند (مثلًا وقتی

کارتهای رده خاصی از مودمها هستند که از خط تلفن برای انتقال اطلاعات به صورت سریال بین کامپیوتر شما و شرکت سرویس دهنده اینترنت^۱ استفاده می‌کنند. در این مثال فاصله بین فرستنده و گیرنده دو سر ارتباط می‌تواند میلیونها کیلومتر باشد.

بنا به مقایسه‌ای که انجام شد، برای برقراری ارتباط بین دو سیستم می‌توان از هر کدام از ارتباطات موازی یا سریال استفاده کرد.

دسته‌بندی ارتباطات کامپیوتری از دید شیوه کنترل جریان داده^۲

فرض کنید سیستم فرستنده می‌خواهد ۱۰۰۰ قلم اطلاعات را برای سیستم گیرنده ارسال کند. باید مکانیسمی بین فرستنده و گیرنده پیش‌بینی شود تا جریان داده بین آنها کنترل شده باشد. به بیان دیگر، فرستنده باید پس از ارسال هر قلم اطلاعات، مطمئن شود که گیرنده آن را دریافت و ذخیره (و در بعضی مواقع پردازش) کرده و بعد قلم بعدی اطلاعات را ارسال کند. به اصطلاح فرستنده نباید گیرنده را در اطلاعات غرق^۳ کند.

برای کنترل جریان داده دو روش تأخیر^۴ و دستدهی^۵ وجود دارد. برای بررسی این دو روش بیان یک مثال مفید است.

فرض کنید شما می‌خواهید برای دوستان اسم ده نفر را بخوانید تا او بنویسد. طبیعی است که نمی‌توان اسم ده نفر را پشت سرهم بخوانید؛ و گرنه دوستان نمی‌تواند آنها را بنویسد. یک راه ساده این است که بعد از خواندن هر اسم، مدت زمان ثابتی (مثلاً ۳۰ ثانیه) صبر کنید و سپس اسم بعدی را بخوانید. این روش ساده است، اما ممکن است منجر به ایجاد مشکل شود؛ مثلاً سرعت نوشتمن دوستان زیاد باشد و زمانی که بین خواندن دو اسم صرف می‌کنید، به هدر رود. از طرف دیگر، ممکن است در حین نوشتمن مشکلی برای دوستان پیش بیاید (مثلاً نوک مدادش بشکند!) و نتواند در مدت زمان ثابتی که بین خواندن دو اسم صبر می‌کنید، اسم قبلی را بنویسد. به صورت خلاصه اشکال روش ایجاد تأخیر ثابت بین ارسال دو قلم اطلاعات این است که ممکن است این زمان زیاد باشد که باعث اتلاف وقت شود یا کم باشد که گیرنده نتواند اطلاعات را به درستی ثبت کند.

روش دیگر این است که یک اسم را بخوانید، صبر کنید تا دوستان به شما بگویید که اسم قبلی را نوشته و سپس اسم بعدی را بخوانید. رحمت این روش کمی بیشتر از روش قبل است؛ اما در عوض زمان به هدر نمی‌رود و در صورت بروز مشکل در ثبت اطلاعات، فرستنده قبل از تصدیق دریافت اطلاعات قبلی توسط گیرنده اطلاعات بعدی را ارسال نخواهد کرد. به این روش به اصطلاح دستدهی^۶ گفته می‌شود.

به صورت خلاصه برای کنترل جریان داده دو روش وجود دارد:

مودم کامپیوتر «صفر» و «یک»‌ها را به سیگنالهای قابل حمل به کمک حامل‌های روی خط تلفن تبدیل می‌کند، به مدولاسیون و در مقصد به دمودولاسیون نیاز است.

^۱ Dial-up Modem

^۲ Internet Service Provider: ISP

^۳ Flow Control

^۴ Overwhelm

^۵ Delay

^۶ Hand-Shaking

^۷ اصطلاح دستدهی معادل فارسی Hand Shaking است که در زبان انگلیسی به معنای دست دادن (و به نوعی توافق و تفاهم کردن) می‌باشد.

روش تأخیر: در این روش، فرستنده پس از ارسال هر قلم اطلاعات، مدت زمان ثابتی (مثلاً T) تأخیر ایجاد کرده و سپس داده بعدی را ارسال می‌کند. گیرنده نیز در فواصل زمانی T خطوط ارتباطی را خوانده و اطلاعات را ثبت می‌کند. این روش ساده است؛ اما ثابت بودن زمان تأخیر ایجاد مشکل می‌کند. ممکن است این زمان زیاد باشد که باعث اتلاف وقت شود یا کم باشد که گیرنده نتواند اطلاعات را به درستی ثبت کند.

روش دست‌دهی: در این روش، فرستنده پس از ارسال هر قلم اطلاعات، صبر می‌کند تا گیرنده دریافت آن را تصدیق کند و سپس داده بعدی را می‌فرستد. در این روش علاوه بر داده‌ها، سیگنال‌های کنترلی هم باید رد و بدل شوند و به همین خاطر ماهیتی پیچیده‌تر از روش قبل دارد؛ اما در عوض زمان به هدر نمی‌رود و در صورت بروز مشکل در ثبت اطلاعات، فرستنده قبل از تصدیق دریافت اطلاعات قبلی توسط گیرنده اطلاعات بعدی را ارسال نخواهد کرد.

مراحل ارسال هر قلم اطلاعات به این روش توسط فرستنده عبارتند از:

(۱) ارسال داده

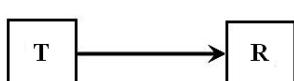
(۲) آگاه کردن گیرنده از ارسال داده

(۳) انتظار برای تصدیق دریافت داده توسط گیرنده

توجه کنید دسته‌بندی ارتباطات از دید شیوه کنترل جریان داده، ارتباطی با دسته‌بندی از دید حجم سیمه‌های ارتباطی ندارد؛ یک ارتباط موازی (یا سریال) می‌تواند از هر کدام از دو شیوه تأخیر یا دست‌دهی برای کنترل جریان داده استفاده کند.

دسته‌بندی ارتباطات کامپیوترویی از دید جهت انتقال داده‌ها

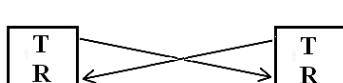
از این دیدگاه، سه نوع ارتباط وجود دارد:

ارتباط یک‌طرفه^۱: در این نوع ارتباط یک فرستنده^۲ و یک گیرنده^۳ داریم و جهت انتقال داده‌ها همواره از فرستنده به گیرنده است.

ارتباط نیمه دوطرفه^۴: در این نوع ارتباط هر کدام از طرفین ارتباط می‌توانند فرستنده یا گیرنده باشند؛ اما چون تنها یک کانال داده بین آنها وجود دارد، در هر لحظه یکی از دو طرف فرستنده و دیگری گیرنده است. به بیان دیگر در هر لحظه یکی از طرفین فرستنده و دیگری گیرنده است.

ارتباط کاملاً دوطرفه^۵: در این نوع ارتباط نیز هر کدام از طرفین ارتباط می‌توانند فرستنده یا گیرنده باشند. اما دو کانال مجزا بین فرستنده و گیرنده وجود دارد و هر دو طرف می‌توانند همزمان هم فرستنده و هم گیرنده باشند.

^۱ Simplex

^۲ Transmitter

^۳ Receiver

^۴ Half-Duplex

^۵ Full-Duplex

مانند قبل، دسته‌بندی ارتباطات از این دیدگاه، ارتباطی با دسته‌بندی‌های قبلی ندارد. به عنوان مثال یک ارتباط یک‌طرفه می‌تواند برای کنترل جریان داده از روش تأخیری یا دست‌دهی استفاده کند. توجه کنید تصدیق دریافت داده قبلی توسط گیرنده که در روش دست‌دهی استفاده می‌شود، سیگنالی از سمت گیرنده به فرستنده است؛ اما منظور از ارتباط یک‌طرفه، انتقال یک‌طرفه داده‌های کنترلی می‌تواند از سمت گیرنده به سمت فرستنده باشد.

تشخیص خطأ و تصحیح خطأ^۲

در حین یک ارتباط ممکن است به علت وجود نویز، قطع و وصل رسانه انتقال داده و ... خطای در ارتباط رخ دهد و اطلاعاتی که فرستنده ارسال می‌کند به درستی در گیرنده دریافت نشود. به همین لحاظ معمولاً در ارتباطات کامپیوتری مکانیسمی برای تشخیص و در صورت امکان تصحیح خطأ در نظر گرفته می‌شود.

روش اساسی برای تشخیص خطأ این است که در فرستنده، محاسباتی روی داده‌هایی که قرار است ارسال شود انجام شده و نتیجه این محاسبات به عنوان اطلاعات کشف خطأ به همراه داده‌ها ارسال می‌شود. در گیرنده همین محاسبات روی داده‌های دریافته شده و نتیجه آن با نتیجه‌ای که از فرستنده دریافت شده (اطلاعات کشف خطأ) مقایسه می‌شود. اگر دو نتیجه یکسان نباشند، نشان‌دهنده این است که در طول ارتباط خطای رخ داده است. اما نکته مهم این است که اگر نتیجه‌ها یکسان باشند نمی‌توان با قاطعیت گفت خطای رخ نداده است!

به عنوان مثال فرض کنید قرار است ۵ عدد از فرستنده به گیرنده ارسال شود. فرستنده برای کشف خطأ، اعداد فوق را با هم جمع کرده و رقم یکان مجموع را به عنوان اطلاعات کشف خطأ ارسال می‌کند. در گیرنده نیز اعداد دریافته با هم جمع می‌شوند و رقم یکان مجموع با اطلاعات کشف خطأ مقایسه می‌شود تا موقع خطأ بررسی شود. بسته اطلاعات زیر را در نظر بگیرید:

اطلاعات کشف خطأ	داده‌های ارسالی					
۱	۶	۱۸	۳۳	۲۴	۱۰	

فرستنده داده‌های ارسالی را با هم جمع می‌کند ($۹۱ = ۱۰ + ۱۸ + ۳۳ + ۲۴ + ۱$) و رقم یکان آن را به عنوان اطلاعات کشف خطأ به همراه داده‌ها ارسال می‌کند.

در گیرنده داده‌های دریافته با هم جمع می‌شوند و اگر رقم یکان مجموع «۱» شود، گیرنده به این نتیجه می‌رسد که داده‌ها به درستی دریافت شده‌اند.

حال فرض کنید خطای رخ دهد و به جای عدد ۳۳ عدد ۳۵ دریافت شود. گیرنده اعداد فوق را با هم جمع می‌کند ($۹۳ = ۱۰ + ۱۸ + ۳۵ + ۲۴ + ۱$) و با مقایسه رقم یکان مجموع «۳» با اطلاعات کشف خطأ (۱) متوجه وقوع خطأ می‌شود.

اما آیا ممکن است خطای رخ دهد و گیرنده متوجه وقوع خطأ نشود؟! فرض کنید خطای رخ دهد و به جای عدد ۳۳ عدد ۳۵ و به جای عدد ۶ دریافت شود. گیرنده اعداد فوق را با هم جمع می‌کند ($۹۱ = ۱۰ + ۱۸ + ۳۵ + ۲۴ + ۶$) و با مقایسه رقم یکان مجموع «۱» با اطلاعات کشف خطأ (۱) به این نتیجه نادرست می‌رسد که خطای رخ نداده است! در حالی که نه تنها خطأ رخ داده، بلکه دو قلم اطلاعات را نیز خراب کرده است.

^۱ Error Detection

^۲ Error Correction

روشهای معمول کشف خطا در ارتباطات کامپیوتری از همین شیوه پیروی می‌کنند. در روش ارسال بیت توازن^۱، بر مبنای تعداد «یک»‌ها در یک بسته داده عمل می‌شود. روش بیت توازن که از یک بیت به عنوان اطلاعات کشف خطا استفاده می‌کند، به دو صورت توازن زوج^۲ و توازن فرد^۳ عمل می‌کند. در روش توازن زوج، فرستنده تعداد «یک»‌های بسته داده را می‌شمارد و در صورتی که تعداد آنها زوج باشد بیت توازن را «صفر» و اگر فرد باشد بیت توازن را «یک» می‌کند. به بیان دیگر مجموع تعداد «یک»‌های بسته داده و بیت توازن باید زوج باشد. در روش توازن فرد مجموع تعداد «یک»‌های بسته داده و بیت توازن باید فرد باشد. مثالهای زیر بسته‌های ۸ بیتی به همراه بیت توازن زوج را نشان می‌دهند.

بیت توازن زوج	بسته داده							
.	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰
بیت توازن زوج	بسته داده							
۱	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱

اگر در جریان انتقال داده‌ها خطای رخ دهد و یک بیت «یک» به «صفر» یا یک بیت «صفر» به «یک» تبدیل شود، گیرنده با ارزیابی بیت توازن متوجه وقوع این خطا می‌شود. مثلاً فرض کنید بسته داده دومی به صورت زیر دریافت شود:

بیت توازن زوج	بسته داده							
۱	۰	۱	۱	۰	(۱)	۱	۱	۱

گیرنده با شمارش تعداد «یک»‌های بسته داده و بیت توازن به عدد ۷ می‌رسد و چون از قبل مکانیسم توازن زوج بین فرستنده و گیرنده توافق شده و ۷ یک عدد فرد است، گیرنده متوجه وقوع خطا می‌شود. واضح است که اگر تعداد بیتهاي خطای زوج باشد (دو بیت یا چهار بیت یا شش بیت داده دچار خطا شود)، با مکانیسم توازن (چه توازن زوج و چه توازن فرد) نمی‌توان به آن پی‌برد. چون تعداد «یک»‌ها تغییری نمی‌کند.

در شبکه‌های TCP/IP از مکانیسمی به نام CRC^۴ برای کشف خطا استفاده می‌شود. در این روش، فرستنده اطلاعات بسته داده که شامل «صفر» و «یک» است را برابر چندجمله‌ای ویژه تقسیم می‌کند و باقیمانده آن (موسم به CRC) را به همراه بسته داده می‌فرستد. گیرنده بسته دریافتی را برهمان چندجمله‌ای تقسیم می‌کند و باقیمانده را با دریافتی مقایسه می‌کند. تحقیقات فراوانی برای انتخاب چندجمله‌ای مزبور انجام شده تا امکان وقوع خطا و کشف نشدن آن توسط مکانیسم CRC (مانند آنچه در مورد بیت توازن دیدیم) را به حداقل برساند.

حال فرض کنید وقوع خطا کشف شده است. اکنون چه باید کرد؟!

می‌توان با تغییراتی در روش کشف خطا، آن را به روش تصحیح خطا تبدیل کرد؛ به گونه‌ای که گیرنده بتواند به کمک این اطلاعات محل وقوع بیت خطا را تشخیص دهد. تعداد بیتهاي که فرستنده برای تصحیح خطا باید به همراه بسته داده ارسال کند، از تعداد بیتهاي کشف خطا بیشتر است و قسمت زیادی از پهنای باند را هدر می‌دهد؛ به همین لحاظ

¹ Parity

² Even Parity

³ Odd Parity

⁴ Cyclic Redundancy Check

عمولأً از روش تصحیح خطأ استفاده نمی‌شود. شیوه معمول این است که گیرنده با کشف خطأ، درخواست ارسال مجدد بسته^۱ را می‌نماید که از دید آماری نسبت به روش تصحیح خطأ، پهنای باند کمتری صرف می‌کند.

۲ پروتکل^۲

به مجموعه قراردادهای مابین فرستنده و گیرنده برای یک ارتباط صحیح، پروتکل گفته می‌شود. در پروتکل باید موارد زیر مشخص شود:

- ✓ نحوه آغاز و پایان ارتباط
- ✓ سرعت ارتباط
- ✓ شیوه کنترل جریان داده
- ✓ نوع ارتباط از دید حجم سیمهای ارتباطی (موازی یا سریال)
- ✓ جهت انتقال داده‌ها
- ✓ نحوه تشخیص و تصحیح خطأ
- ... ✓

¹ Retransmission

² Protocol

فصل ششم

پروتکل ارتباط موازی کامپیوتر

اگر به پشت بورد اصلی کامپیوتر خود نگاه کنید، یک پورت با ۲۵ پایه مانند شکل مقابل می‌بینید که به پورت موازی، پورت چاپگر، پورت LPT^۱ یا در اصطلاح فنی الکترونیک به پورت DB25 معروف است.

در این بخش به بررسی سیگنالهای پورت موازی کامپیوتر می‌پردازیم. با شناخت این سیگنالها دو مطلب را خواهیم آموخت؛ اول چگونگی کنترل یک چاپگر بدون نیاز به کامپیوتر و دوم نحوه کنترل یک دستگاه جانبی به کمک پورت موازی کامپیوتر.

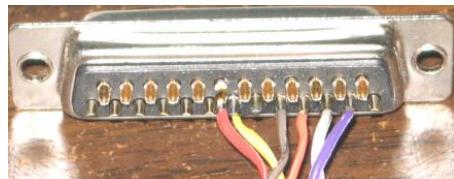
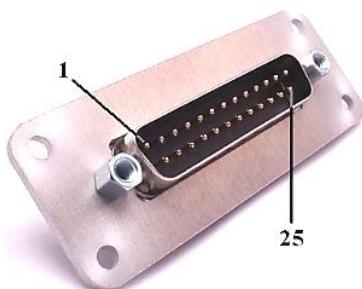
پیش از توضیح عملکرد پایه‌ها، توضیحی راجع به نحوه شماره‌گذاری پایه‌ها لازم است. پورتی که پشت کامپیوتر مشاهده می‌کنید، دارای ۲۵ حفره است که سیگنالها را در اختیار کاربر قرار می‌دهد.^۲ شماره‌گذاری این حفره‌ها به صورت مقابل است:

معمولًاً برای استفاده از این پورت، قطعه‌ای به کار می‌رود که به جای حفره دارای میله است و میله‌ها درون حفره‌ها قرار می‌گیرند.^۳ این قطعه نیز به نام DB25 معروف است. شکل بعدی را ببینید. سر کابل چاپگر که درون پورت موازی قرار می‌گیرد نیز چنین شکلی دارد.

دقت کنید که در پورت اصلی کامپیوتر، پایه بالا سمت راست و در قطعه رویرو که درون پورت قرار می‌گیرد، پایه بالا سمت چپ شماره

یک است. چون وقتی قطعه بالا درون پورت قرار می‌گیرد، سمت چپ آن با سمت راست پورت مقابل هم قرار می‌گیرد. پشت این قطعه در محل هر میله، جایی برای لحیم کردن سیم تعییه شده تا به راحتی بتوانید از سیگنالهای پورت موازی استفاده کنید. شکل زیر را ببینید:

جدول صفحه بعد سیگنالهای پورت موازی را نشان می‌دهد:

^۱ Line Printer

^۲ این نوع پورت معمولاً به Socket یا Female معروف است.

^۳ این نوع پورت معمولاً به Plug یا Male معروف است.

نوع سیگنال	جهت سیگنال (از دید چاپگر)	عملکرد	شماره پایه	نوع سیگنال	جهت سیگنال (از دید چاپگر)	عملکرد	شماره پایه
وضعیت	خروجی	-ACK	۱۰	کنترل	ورودی	-STROBE	۱
وضعیت	خروجی	+BUSY	۱۱	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۰	۲
وضعیت	خروجی	+PE	۱۲	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۱	۳
وضعیت	خروجی	+SLCT OUT	۱۳	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۲	۴
کنترل	ورودی	-AUTO FEED	۱۴	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۳	۵
وضعیت	خروجی	-ERROR	۱۵	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۴	۶
کنترل	ورودی	-INIT	۱۶	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۵	۷
کنترل	ورودی	-SLCT IN	۱۷	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۶	۸
داده	-	GND	۱۸-۲۵	داده	ورودی / خروجی	+DATA BIT ۷	۹

چون پورت موازی از ابتدا برای اتصال چاپگر به کامپیوتر استاندارد شد، سیگنالهای این پورت نیز با نامهایی که در ارتباط کامپیوتر و چاپگر به کار می‌روند نامگذاری شده‌اند.

سه نوع سیگنال در پورت موازی کامپیوتر وجود دارد:

سیگنالهای داده^۱ که برای تبادل اطلاعات استفاده می‌شوند و در پورتهای موازی جدید^۲ می‌توانند هم ورودی و هم خروجی باشند.

سیگنالهای وضعیت^۳ که برای اطلاع دادن وضعیت چاپگر به کامپیوتر به کار می‌رود. همانطور که در جدول می‌بینید، جهت تمام سیگنالهای وضعیت، خروجی از چاپگر و ورودی به کامپیوتر است.

سیگنالهای کنترل^۴ که برای کنترل چاپگر توسط کامپیوتر به کار می‌رود. همانطور که در جدول می‌بینید، جهت تمام سیگنالهای کنترل، ورودی به چاپگر و خروجی از کامپیوتر است.

هنگامی که کامپیوتر به کمک یک چاپگر می‌خواهد یک جمله را چاپ کند، باید کاراکترهای آن جمله را یکی‌یکی و با کنترل جریان داده برای چاپگر ارسال کند تا چاپگر فرصت چاپ هر کاراکتر را داشته باشد. در ارتباط کامپیوتر با چاپگر، از روش دست‌دهی برای کنترل جریان داده استفاده می‌کند. برای ارسال داده‌ها به روش دست‌دهی طبق روندنمای صفحه بعد باید عمل شود.

برای شرح سیگنالهای پورت موازی، ابتدا به سیگنالهایی می‌پردازیم که در این رابطه دست‌دهی شرکت دارند.

سیگنالهای داده^۵: هشت پایه (از شماره ۲ تا شماره ۹) برای ارسال کد اسکی کاراکترها به چاپگر به کار می‌روند.

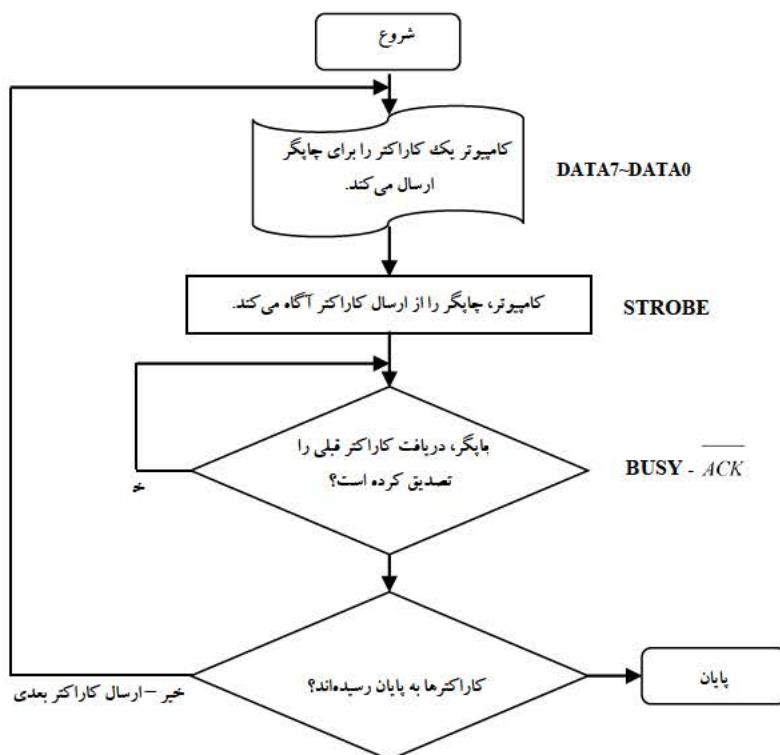
پایه‌های ۱۸ تا ۲۵ نیز هشت پایه زمین هستند. هر چند استفاده از یکی از این پایه‌های زمین نیز به عنوان ولتاژ مرجع کافی است؛ اما اگر از سیمهای داده و زمین در کابل انتقال داده به صورت یکی در میان استفاده شود، در کاهش نویز تأثیر به سزاگی دارد و به این صورت می‌توان فاصله کامپیوتر و چاپگر را افزایش داد. به علاوه استفاده از یک سیم زمین به ازای هر سیم داده، نویز ناشی از تداخل جریانهای برگشتی را کاهش می‌دهد.

^۱ Data

^۲ با استانداردهای EPP و ECP که بعداً خواهیم دید.

^۳ Status

^۴ Control

سیگنال STROBE: یک سیگنال کنترلی فعال پایین و جهت آن از کامپیوتر به چاپگر می‌باشد. هنگامی که کامپیوتر کد اسکی کاراکتری که باید چاپ شود را روی خطوط داده قرار می‌دهد، یک پالس H-L-H¹ روی این پایه ایجاد می‌کند تا چاپگر را از ارسال کاراکتر آگاه کند. کد اسکی کاراکتر باید دست کم ۰/۵ میکروثانیه قبل و ۰/۵ میکروثانیه بعد از فعال شدن STROBE، روی پایه‌های داده پورت موازی قرار داشته باشد. شکل بالا را ببینید.

سیگنال BUSY: یک سیگنال وضعیت فعال بالا و جهت آن از چاپگر به سمت کامپیوتر می‌باشد. هنگامی که چاپگر از طریق سیگنال STROBE متوجه می‌شود کامپیوتر برایش کاراکتری ارسال کرده، سیگنال BUSY را فعال می‌کند تا به کامپیوتر نشان دهد که مشغول چاپ کاراکتر است. کامپیوتر مرتباً این سیگنال را کنترل می‌کند و مدامی که فعال است، کاراکتر بعدی را ارسال نمی‌کند.

سیگنال ACK^۲: یک سیگنال وضعیت فعال پایین و جهت آن از چاپگر به سمت کامپیوتر می‌باشد. هنگامی که چاپگر به چاپ یک کاراکتر پایان می‌دهد، یک پالس H-L-H (که دست کم باید ۰/۵ میکروثانیه در حالت فعال باقی بماند) روی این پایه برای کامپیوتر ارسال می‌کند. کامپیوتر با دریافت این پالس متوجه می‌شود چاپ کاراکتر قبلی به پایان رسیده و می‌تواند کاراکتر بعدی را برای چاپگر ارسال کند. معمولاً از این سیگنال در ارتباط با پایه وقهه دستگاه در خواست کننده چاپ (مثلًاً کامپیوتر) استفاده می‌شود.

¹ High to Low to High

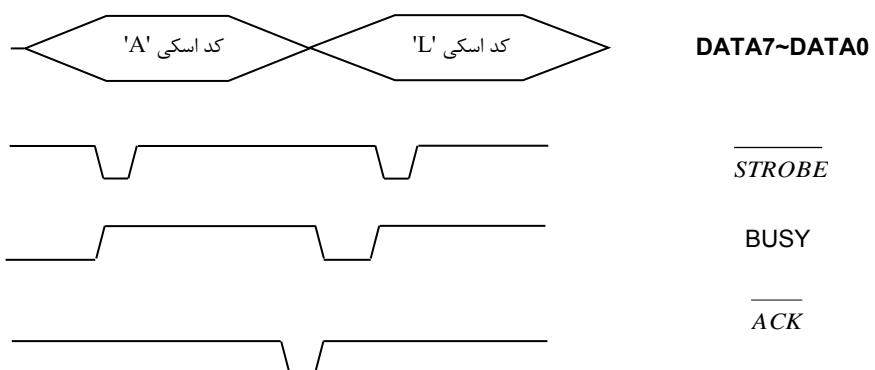
² مخفف Acknowledgment و به معنای تصدیق است.

- به عنوان مثال روند چاپ رشته ALI در کامپیوتر را بررسی می‌کنیم. برای این کار کامپیوتر:
- ✓ کد اسکی کاراکتر A (01000001) را روی خطوط داده پورت موازی قرار می‌دهد.
 - ✓ یک پالس روی پایه STROBE ایجاد می‌کند.
 - ✓ منتظر می‌ماند تا چاپگر سیگنال BUSY را غیرفعال کند و یک پالس روی سیگنال ACK برایش ارسال کند.
 - ✓ کد اسکی کاراکتر L را روی خطوط داده پورت موازی قرار می‌دهد.
 - ✓ یک پالس روی پایه STROBE ایجاد می‌کند.
 - ✓ منتظر می‌ماند تا چاپگر سیگنال BUSY را غیرفعال کند و یک پالس روی سیگنال ACK برایش ارسال کند.
 - ✓ کد اسکی کاراکتر A را روی خطوط داده پورت موازی قرار می‌دهد.
 - ✓ یک پالس روی پایه STROBE ایجاد می‌کند.
 - ✓ منتظر می‌ماند تا چاپگر سیگنال BUSY را غیرفعال کند و یک پالس روی سیگنال ACK برایش ارسال کند.

در سمت چاپگر چه روی می‌دهد؟ چاپگر:

- ✓ منتظر می‌ماند تا پالس STROBE را از کامپیوتر دریافت کند.
- ✓ با دریافت سیگنال STROBE، سیگنال BUSY را فعال می‌کند.
- ✓ اطلاعات مربوط به کد اسکی ارسالی توسط کامپیوتر را از روی خطوط داده می‌خواند و مشغول به چاپ آن می‌شود.
- ✓ پس از پایان چاپ، سیگنال BUSY را غیرفعال کرده و یک پالس روی پایه ACK برای کامپیوتر می‌فرستد.
- ✓ منتظر می‌ماند تا پالس STROBE را از کامپیوتر دریافت کند.
- ✓ ...

شکل زیر بخشی از نمودار زمانبندی چاپ رشته ALI را نشان می‌دهد:

وظیفه عملیاتی سیگنالهای BUSY و ACK مشابه یکدیگر است و در بعضی سیستم‌ها از اولی و در بعضی از دومی استفاده می‌شود. در زیر به معرفی سیگنالهای دیگر پورت موازی کامپیوتر می‌پردازیم:

سیگنال PE¹: یک سیگنال وضعیت فعل بالا و جهت آن از چاپگر به کامپیوتر است. هنگامی که چاپگر با اتمام کاغذ مواجه شود این سیگنال را فعل می‌کند تا مراتب را به کامپیوتر اطلاع دهد.

سیگنال SLCT IN: یک سیگنال کنترلی فعال پایین و جهت آن از کامپیوتر به چاپگر می‌باشد. در رابطه کامپیوتر با چاپگر این سیگنال به نشانه انتخاب شدن چاپگر باید فعال باشد.

سیگنال SLCT OUT: یک سیگنال وضعیت فعال بالا و جهت آن از چاپگر به کامپیوتر است. هنگامی که کامپیوتر برای انتخاب چاپگر سیگنال SLCT IN را فعال می‌کند، چنانچه چاپگر مشکلی برای این ارتباط نداشته باشد، در پاسخ سیگنال SLCT OUT را فعال می‌نماید.

سیگنال AUTOFEED: یک سیگنال کنترلی فعال پایین و جهت آن از کامپیوتر به چاپگر می‌باشد. اگر کامپیوتر این سیگنال را فعال کرده باشد، به چاپگر فرمان می‌دهد پس از پایان چاپ یک خط (دریافت کاراکتر ۱۳ یا CR^۱) به صورت خود کار به خط بعد برود.

سیگنال ERROR: یک سیگنال وضعیت فعال پایین و جهت آن از چاپگر به کامپیوتر است. اگر در حین چاپ خطایی (غیر از اتمام کاغذ) رخ دهد، چاپگر به کمک این سیگنال کامپیوتر را از وقوع این خطا مطلع می‌کند.

سیگنال INIT: یک سیگنال کنترلی فعال پایین و جهت آن از کامپیوتر به چاپگر می‌باشد. در ابتدای ارتباط، کامپیوتر با ایجاد یک پالس روی این پایه (که دست کم باید ۵۰ میلی ثانیه فعال بماند)، چاپگر را Reset می‌کند. با این کار، چاپگر مجدداً مقداردهی درونی اولیه‌اش را انجام می‌دهد (مثلاً حافظه بافر داخلی‌اش را پاک می‌کند).

حال که نحوه تعامل بین کامپیوتر و چاپگر را شناختیم، به دو موضوع مهم می‌پردازیم. اول اینکه چگونه می‌توان بدون کمک کامپیوتر (مثلاً با یک میکروکنترلر) از چاپگر استفاده کرد و دوم اینکه چگونه به کمک پورت موازی کامپیوتر و با الهام از نحوه ارتباط بین کامپیوتر و چاپگر، می‌توان یک دستگاه جانبی (مثلاً یک نمایشگر LCD) را کنترل کرد.

استفاده از چاپگر بدون نیاز به کامپیوتر

در بخش قبل آموختیم که کامپیوتر چگونه برای چاپ یک رشته با چاپگر ارتباط برقرار می‌کند. حال فرض کنید می‌خواهید اطلاعات جمع آوری شده توسط یک دستگاه را چاپ کنید؛ مثلاً یک دستگاه کارت‌خوان که پس از خواندن بارکد روی کارت یک کارمند، باید برای او ژتون غذا چاپ کند، دستگاهی که باید دمای اتاق را هر ۱۰ ثانیه یک بار چاپ کند و آیا برای چاپ این اطلاعات، باید حتماً آنها را به کامپیوتر فرستاد و به کمک کامپیوتر این اطلاعات را چاپ نمود؟

مطلوبی که در بخش قبل آموختیم به ما می‌گویند در این موارد نیازی به استفاده از کامپیوتر نیست. کافی است یک میکروکنترلر را طوری برنامه‌ریزی کنید که برای چاپ یک رشته اطلاعات، دقیقاً رفتاری مشابه کامپیوتر با چاپگر داشته باشد. به این صورت بدون اینکه نیازی به کامپیوتر باشد می‌توانید اطلاعات مورد نظر خود را به کمک چاپگر چاپ کنید. به عنوان مثال، رشته ALL را به کمک میکروکنترلر ۸۰۵۱ چاپ می‌کنیم. برای این کار اتصالات صفحه بعد را بین

^۱ Carriage Return

میکروکنترلر و چاپگر برقرار کنید. توجه کنید که پورت P0 میکروکنترلر برای تبادل داده با چاپگر، بیتهاي پورت P1 برای ارسال سیگنالهای کنترلی و بیتهاي پورت P2 برای دریافت سیگنالهای وضعیت چاپگر مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

پورت میکروکنترلر ۸۰۵۱	عملکرد	شماره پایه	پورت میکروکنترلر ۸۰۵۱	عملکرد	شماره پایه
P2.0	-ACK	۱۰	P1.0	-STROBE	۱
P2.1	+BUSY	۱۱	P0.0	+DATA BIT 0	۲
P2.2	+PE	۱۲	P0.1	+DATA BIT 1	۳
P2.3	+SLCT OUT	۱۳	P0.2	+DATA BIT 2	۴
P1.1	-AUTO FEED	۱۴	P0.3	+DATA BIT 3	۵
P2.4	-ERROR	۱۵	P0.4	+DATA BIT 4	۶
P1.2	-INIT	۱۶	P0.5	+DATA BIT 5	۷
P1.3	-SLCT IN	۱۷	P0.6	+DATA BIT 6	۸
زمین میکروکنترلر	GND	۱۸-۲۵	P0.7	+DATA BIT 7	۹

دقت کنید سر کابل چاپگر چون باید داخل پورت موازی کامپیوتر قرار گیرد دارای ۲۵ میله است که شماره گذاری پایه‌های آن معکوس آینه‌ای پورت پشت کامپیوتر است (یعنی جای چپ و راست عوض می‌شود). اما چون شما می‌خواهید میکروکنترلر خود را به این کابل متصل کنید، باید از یک قطعه DB25 دارای حفره (مانند شکل مقابل) استفاده کنید. شماره گذاری پایه‌های این قطعه (که در جدول بالا آمده است) مانند پورت پشت کامپیوتر است.

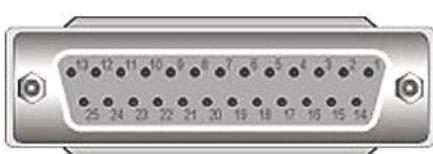
برنامه صفحه بعد برای میکروکنترلر ۸۰۵۱ نوشته شده تا با فرض وجود

اتصالات بالا، رشته ALI را به کمک چاپگر چاپ کند.

توجه کنید در این برنامه تنها از سیگنال BUSY برای کنترل وضعیت

چاپگر استفاده شده است. می‌توانید از سیگنال ACK همزمان با

استفاده کنید.


```

ORG    0
MOV    P2,#255 ; Define P2 as input (for reading status signals)
CLR    P1.3   ; Activating -SLCT IN
JNB    P2.3,$ ; Wait until +SLCT OUT is actiated by printer
CLR    P1.2   ; Activating -INIT
ACALL  DELAY  ; Wait
SETB   P1.2   ; Deactivating -INIT to make a pulse to reset the printer
JNB    P2.3,$ ; Wait until +SLCT OUT is actiated by printer
JB     P2.1,$ ; Wait until +BUSY is deactiated by printer

MOV    P0,#'A' ; Put the ASCII code of 'A' on DATA lines
CLR    P1.0   ; Activating -STROBE
ACALL  DELAY  ; Wait
SETB   P1.0   ; Deactivating -STROBE to make a pulse
JB     P2.1,$ ; Wait until +BUSY is deactiated by print

MOV    P0,#'L' ; Put the ASCII code of 'L' on DATA lines
CLR    P1.0   ; Activating -STROBE
ACALL  DELAY  ; Wait
SETB   P1.0   ; Deactivating -STROBE to make a pulse
JB     P2.1,$ ; Wait until +BUSY is deactiated by print

MOV    P0,#'I' ; Put the ASCII code of 'I' on DATA lines
CLR    P1.0   ; Activating -STROBE

```

```

ACALL  DELAY      ; Wait
SETB    P1.0       ; Deactivating -STROBE to make a pulse
JB     P2.1,$     ; Wait until +BUSY is deactiated by print

JMP     $

DALEY:
MOV   R1,#50
AGAIN:
    NOP
DJNZ  R1, AGAIN
RET

END

```

پرسش) با استفاده از ACK به جای BUSY و اتصال آن به پایه وقفه میکروکنترلر می‌توانید برنامه حرفه‌ای تری بنویسید. برنامه بالا را با این فرض اصلاح کنید.

پرسش) در برنامه بالا فرض کردہ‌ایم فرآیند چاپ بدون هیچ مشکلی انجام شود. برای حرفه‌ای تر شدن برنامه می‌توانید هنگامی که منتظر غیرفعال شدن سیگنال BUSY هستید، سیگنال‌های PE و ERROR را نیز چک کنید و در صورت فعال شدن آنها واکنش مناسب را نشان دهید. به علاوه می‌توانید زمان انتظار برای غیرفعال شدن BUSY را نیز اندازه بگیرید و اگر بیش از حد عادی به طول انجامید پیغام خطا صادر کنید. برنامه میکروکنترلر را طوری اصلاح کنید که این موارد را نیز به انجام برساند.

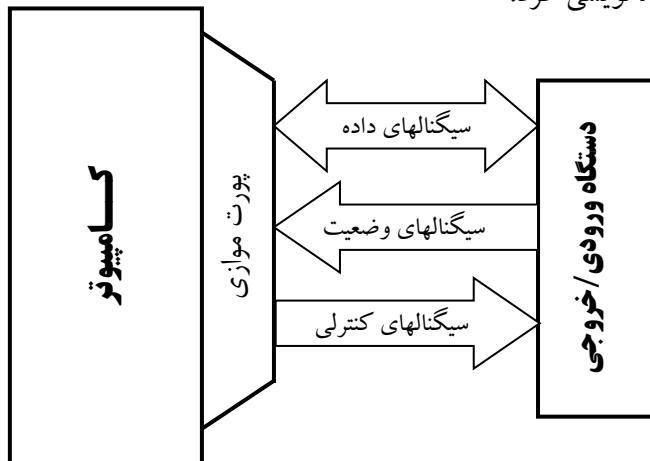
دقت کنید مطالب گفته شده تنها در مورد چاپگرهای سوزنی (ماتریسی) صادق است. نمونه‌ای از کاربرد این نوع چاپگر پر صدا در بانکها برای چاپ اطلاعات روی قبوض آب و برق و ... است. اگر یک چاپگر سوزنی را به صورت گفته شده به میکروکنترلر ۸۰۵۱ متصل کنید و برنامه بالا را روی میکروکنترلر اجرا کنید، رشته ALI به چاپ می‌رسد. چاپگرهای جوهرافشان و لیزری دارای پردازنده‌های خاصی داخل خود هستند و برای تبادل اطلاعات با آنها باید از زبانهای برنامه‌نویسی مخصوص استفاده کرد.

کنترل دستگاههای جانبی به کمک پورت موازی کامپیوتر

در بخش قبل آموختیم چگونه کامپیوتر با چاپگر رفتار می‌کند. آیا می‌توان دستگاهی دیگر غیر از چاپگر (مثلاً یک تابلو تبلیغات، یک روبات یا ...) را با پورت موازی کامپیوتر کنترل کرد؟ خوشبختانه پاسخ مثبت است. به کمک برنامه‌نویسی پورت موازی و با طراحی مناسب سخت‌افزار می‌توان به سادگی دستگاههای جانبی را به کمک این پورت کنترل کرد. جزئیات این کار، موضوع این بخش است.

دیدیم که در پورت موازی کامپیوتر سه دسته سیگنال داده، وضعیت و کنترل وجود دارند. برای طراحی دستگاهی که به پورت موازی کامپیوتر متصل شود، از سیگنال‌های داده برای ارتباط داده‌ای، از سیگنال‌های کنترلی برای کنترل دستگاه و از سیگنال‌های وضعیت برای بررسی وضعیت دستگاه استفاده می‌شود. شکل صفحه بعد این ارتباط را نشان می‌دهد.

متناظر با این سه دسته سیگنال، هر پورت موازی در کامپیوتر دارای سه ثبات داده^۱ و وضعیت^۲ و کنترل^۳ است که بیتها مرتبط با سیگنالهای متناظر در پورت موازی کامپیوتر هستند. از طریق برنامه‌ریزی این سه ثبات می‌توان پورت موازی کامپیوتر را برنامه‌نویسی کرد.

شکل ۶- سیگنالهای لازم برای کنترل دستگاه جانبی توسط کامپیوتر

جدول زیر بیتها این سه ثبات را نشان می‌دهد:

ثبات کنترلی			ثبات وضعیت			ثبات داده		
عملکرد	Low	High	عملکرد	Low	High	عملکرد	Low	High
Not Used	-	-	Busy	Busy	Not Busy	Data7	0	1
Not Used	-	-	Acknowledge	Ack	Nack	Data6	0	1
Direction	Output	Input	Paper Status	Paper	No Paper	Data5	0	1
Interrupt Control	Interrupt Disabled	Interrupt Enabled	Selection Status	Not Selected	Selected	Data4	0	1
Select	Not Selected	Selected	Error Status	Error	No Error	Data3	0	1
Initialize	Enable	Disable	IRQ	True	False	Data2	0	1
Auto Feed	Disable	Enable	Not Used	-	-	Data1	0	1
Strobe	Disable	Enable	Not Used	-	-	Data0	0	1

همانطور که در جدول بالا می‌بینید:

سیگنالهای داده پورت موازی به بیتها ثبات داده پورت موازی مربوط هستند؛ یعنی هر چه در این ثبات توسط کامپیوتر نوشته شود از طریق سیگنالهای داده پورت موازی به صورت سیگنالهای دیجیتال الکترونیکی قابل دسترسی است. به همین صورت اگر به شیوه‌ای که بعداً می‌بینیم، از پورت موازی به عنوان ورودی استفاده شود، برای خواندن عدد دیجیتالی که به سیگنالهای داده پورت موازی متصل شده کافی است ثبات داده پورت موازی را بخوانیم.

بیتها ثبات وضعیت با سیگنالهای وضعیت پورت موازی متناظرند. در واقع کامپیوتر برای خواندن سیگنالهای وضعیت، ثبات وضعیت را می‌خواند. مثلاً اگر بیت شماره ۳ ثبات وضعیت صفر باشد، یعنی سیگنال ERROR پورت موازی توسط دستگاه خارجی (چاپگر یا دستگاه دیگر) فعال (صفر) شده است. اما سیگنال BUSY (که با حروف پررنگ‌تر مشخص شده است) داستانی متفاوت دارد؛ حالت بیت BUSY در ثبات وضعیت، عکس حالت سیگنال

^۱ Data Register

^۲ Status Register

^۳ Control Register

BUSY در پورت موازی است؛ به بیان دیگر دستگاه خارجی برای غیرفعال کردن سیگنال فعال بالای BUSY باید آن را «صفر» کند؛ در این حال بیت ویژه BUSY در ثبات وضعیت «یک» خواهد بود. بنابراین کامپیوتر مرتبًا ثبات وضعیت را می‌خواند و تا زمانی که بیت BUSY «صفر» است (سیگنال BUSY «یک» است) منتظر می‌ماند.

برای تغییر سیگنالهای کنترلی پورت موازی باید از ثبات کنترلی استفاده کنیم. به عنوان مثال برای فعال کردن سیگنال INIT کافی است بیت شماره ۲ این ثبات را صفر کنیم. سه بیت این ثبات که با حروف پررنگ تر مشخص شده‌اند، وضعیتی مانند سیگنال BUSY دارند و حالت بیتی آنها عکس حالت سیگنال معادل آنهاست. مثلاً برای کردن سیگنال STROBE باید در بیت معادل آن در ثبات کنترلی «یک» بنویسیم؛ با این کار سیگنال فوق در پورت موازی «صفر» می‌شود.

بیت شماره ۵ ثبات کنترلی اهمیتی خاص دارد. اگر بخواهید از پورت موازی کامپیوتر که به صورت پیش‌فرض در حالت خروجی قرار دارد به عنوان ورودی استفاده کنید، باید این بیت را در ثبات کنترلی «یک» کنید.

بنابراین برای کنترل هر دستگاهی که به پورت موازی متصل است، باید با سیگنالهای این پورت به کمک ثبات‌های ذکر شده کار کنیم. اما چگونه می‌توان به این ثبات‌ها دسترسی داشت؟

آدرس ثبات‌های پورت موازی

هر پورت موازی در کامپیوتر دارای یک آدرس پایه در فضای آدرس دهی ورودی/خروجی است که سه ثبات ذکر شده با شروع از این آدرس قرار می‌گیرند. اگر این آدرس را Base بنامیم، آدرس ثبات داده پورت موازی برابر Base، آدرس ثبات وضعیت پورت موازی برابر Base+1 و آدرس ثبات کنترل پورت موازی برابر Base+2 خواهد بود. مثلاً اگر آدرس پورت موازی کامپیوتر برابر 0378h^۱ باشد (که در اکثر کامپیوترهای IBM چنین است)، آنگاه آدرس ثبات داده پورت موازی برابر 0378h، آدرس ثبات وضعیت پورت موازی برابر 0379h و آدرس ثبات کنترل پورت موازی برابر 037Ah خواهد بود. به بیان دیگر برای تبادل داده با پورت موازی با ثباتی به آدرس 0378h، برای خواندن سیگنالهای وضعیت پورت موازی با ثباتی به آدرس 0379h و برای ایجاد تغییر در سیگنالهای کنترلی پورت موازی با ثباتی به آدرس 037Ah سروکار داریم.

در کامپیوترهای امروزی اغلب یک پورت موازی وجود دارد که آدرس مبنای آن معمولاً 0378h است. در کامپیوترهای قدیمی‌تر به کمک کارت I/O امکان اضافه کردن پورتهای موازی بیشتری به کامپیوتر نیز وجود داشت. در صورت وجود دو پورت موازی، آدرس LPT1 و LPT2 به ترتیب برابر 0378h و 0278h یا 03BCh یا 0378h بود. در انتهای این بخش چگونگی به دست آوردن آدرس‌های مذبور در ویندوز را خواهیم دید.

به کمک BIOS نیز می‌توان آدرس مبنای ثبات‌های ورودی/خرجی

پورت موازی را دانست. در واقع این آدرسها از آفست 0008 به بعد سگمنت 0040 حافظه ذخیره می‌شود. جدول مقابل را بینید.

آدرس پایه ورودی/خرجی ثبات‌های پورت	پورت LPT
0040:0008 – 0040:0009	LPT1
0040:000A – 0040:000B	LPT2
0040:000C – 0040:000D	LPT3
0040:000E – 0040:000F	LPT4

^۱ به یاد دارید که آدرس‌های ورودی/خرجی در کامپیوتر ۱۶ بیتی هستند.

مثالاً دستور **L8 0040:0008 D** در نرم افزار **Debug**, آدرس پایه پورتهای موازی نصب شده در کامپیوتر را نشان می‌دهد. قبلًا با نرم افزار **Debug** و فرمانهای آن آشنا شدیم.

به کمک برنامه‌نویسی **C** نیز می‌توان آدرسهای ذخیره شده در این بخش حافظه را مشاهده کرد. برنامه زیر، آدرس پورت **LPT1** و در صورت عدم نصب پورت مزبور، پیغامی را نمایش می‌دهد.

```
#include    <STDIO.H>
#include    <DOS.H>

void    main(){
    unsigned int far *fptr;
    fptr = (unsigned int far *) 0x00000408;
    if (*fptr > 0)
        printf("LPT1 I/O base address = %X", *fptr);
    else
        printf("LPT1 not found");
}
```

برنامه‌نویسی پورت موازی

برای این کار باید از ثباتهای داده و وضعیت و کنترل پورت موازی استفاده کنیم. سه تابع برای این کار پیشنهاد می‌کنیم:

ارسال داده‌ها به پورت موازی

```
void SendData(int PortID, unsigned char Data){
    outportb(PortID, Data);
}
```

قبلًا با تابع **outp** و **outportb** برای ارسال یک بایت به پورتی با آدرس مشخص آشنا شدیم.^۱ برای استفاده از این توابع، شامل کردن فایلهای سرآیند مناسب را فراموش نکنید. مثلاً برای ارسال عدد **55h** به پورت موازی از دستور **SendData(0x0378,0x55);** استفاده می‌کنیم. این دستور عدد **55h** (01010101) را در ثبات داده پورت موازی نویسد. با این کار عدد فوق روی سیگنالهای داده این پورت نمایش داده خواهد شد.

بررسی وضعیت یک بیت ثبات وضعیت

```
int Bit_Status(int PortID, int BitNumber){
    unsigned char status, temp;
    status = inportb(PortID);
    temp = 1;
    temp = temp << BitNumber;
    if ((status & temp) > 0)
        return 1;
    else
        return 0;
}
```

قبلًا با تابع **inpb** و **inp** برای دریافت یک بایت از پورتی با آدرس مشخص آشنا شدیم.^۲ برای استفاده از این توابع، شامل کردن فایلهای سرآیند مناسب را فراموش نکنید. تابع **Bit_Status** مقدار بیت شماره **BitNumber** ثباتی به

^۱ در فصل قبل نحوه استفاده از دستور OUT در زبان اسمنبلی برای ارسال داده‌ها به یک پورت خروجی را مشاهده کردید.

^۲ در فصل قبل نحوه استفاده از دستور IN در زبان اسمنبلی برای دریافت داده‌ها از یک پورت ورودی را مشاهده کردید.

آدرس PortID را برمی‌گرداند. به عنوان مثال، دستور printf("%d", Bit_Status(0x0379, 5)); مقدار بیت شماره ۵ ثبات وضعیت (بیت Paper Status) را نمایش می‌دهد. این کار چگونه انجام می‌شود؟ ابتدا مقدار پورت به کمک دستور inportb خوانده و در متغیر status ذخیره می‌شود. برای بررسی مقدار بیت شماره ۵ این متغیر، باید کاری کرد که مقدار تمام بیتهاي آن غیر از بیت شماره ۵ صفر شود. دستور زیر این کار را انجام می‌دهد:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
AND	0	0	1	0	0	0	0	0
	0	0	D5	0	0	0	0	0

حال اگر مقدار حاصل AND برابر صفر باشد نشان‌دهنده این است که D5 نیز صفر بوده است. اگر حاصل مقداری غیر از صفر داشته باشد (۳۲) یعنی بیت D5 یک بوده است.

در تابع بالا متغیر temp با مقدار اولیه ۱ تعریف شده است. برای بررسی بیت شماره BitNumber، مقدار به تعداد BitNumber به سمت چپ شیفت داده شده و حاصل آن با متغیر status بررسی می‌شود.

مثال) قطعه برنامه صفحه بعد، اعداد صفر تا ۲۵۵ را برای دستگاهی که به پورت موازی کامپیوتر متصل است، ارسال می‌کند. بعد از ارسال هر عدد، کامپیوتر باید منتظر بماند تا دستگاه مقابل سیگنال Busy را غیرفعال کند.

```
void main(void){
    for (unsigned char num = 0; num <= 255; num++){
        SendData(0x378, num);
        while (!Bit_Status(0x379, 7));
    }
}
```

تغییر مقدار یک بیت ثبات کنترلی

```
void Change_Bit(int PortID, int BitNumber, int value){
    unsigned char In, temp, Out;
    In = inportb(PortID);

    temp = 1;
    temp = temp << BitNumber;

    if (value == 1)
        Out = In | temp;

    else // value = 0
        Out = In & (~temp);

    outportb(PortID, Out);
}
```

تابع فوق مقدار بیت شماره BitNumber ثباتی به آدرس PortID را بر اساس پارامتر value تغییر می‌دهد. مثلاً (Direction تابع Change_Bit(0x37A,5,1); باعث می‌شود بیت شماره ۵ ثبات کنترلی پورت موازی (بیت

یک شود. همانطور که قبلاً دیدیم، این کار باعث می‌شود پورت موازی در حالت ورودی عمل کند. برای صفر کردن این بیت می‌توان از دستور Change_Bit(0x37A, 5,0) استفاده کرد.

همانطور که در تابع فوق دیده می‌شود برای تغییر یک بیت از یک ثبات، ابتدا مقدار فعلی آن ثبات را می‌خوانیم، مقدار بیت مورد نظر را تغییر می‌دهیم و مجددآ مقدار جدید را در ثبات می‌نویسیم. با این کار فقط مقدار بیت مورد نظر ما تغییر می‌کند.

پرسش) با توجه به توضیحات تابع Bit_Status، راجع به نحوه عملکرد تابع Change_Bit توضیح دهید.

اتصال دستگاههای خروجی به پورت موازی

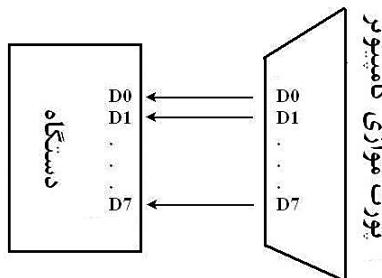
اکنون آماده هستیم نحوه اتصال دستگاههای خارجی (غیر از چاپگر) به پورت موازی و کنترل آنها را شرح دهیم. در حال حاضر فقط در مورد ارسال داده‌ها به دستگاه خارجی از طریق پورت موازی صحبت می‌کنیم و در ادامه به نحوه دریافت داده‌ها از این پورت نیز خواهیم پرداخت.

پیشتر دیدیم که برای ارسال داده‌های متوالی از فرستنده به گیرنده، به روشهای کنترل جریان داده نیازمندیم تا اطمینان حاصل شود حجم انتقال داده‌ها از فرستنده به گیرنده کنترل شده است و گیرنده فرصت پردازش آنها را دارد.

اکنون می‌خواهیم دستگاهی طراحی کنیم که از طریق پورت موازی یک بلوک اطلاعات (مثلاً ۱۰۰ بایت داده) برای آن ارسال شود. به عنوان مثال دستگاهی طراحی می‌کنیم که بایتهای داده را از پورت موازی کامپیوتر دریافت و در حافظه داخلی اش ذخیره کند. بدیهی است دستگاه برای ذخیره هر بایت نیاز به زمان دارد و کامپیوتر نباید بدون وقهه داده‌ها را برای آن ارسال کند.

بنابراین باید در برنامه‌ای که در کامپیوتر برای ارسال این داده‌ها به پورت موازی اجرا می‌شود، مکانیسمی برای کنترل جریان داده پیش‌بینی شود. قبلاً دو مکانیسم تأخیر و دست‌دهی را در مبحث کنترل جریان داده بررسی کردیم. نحوه طراحی دستگاه فوق با دو مکانیسم فوق را بررسی می‌کنیم.

کنترل جریان داده به شیوه تأخیر

در این روش، در برنامه کامپیوتری بین هر ارسال داده به پورت موازی مقداری تأخیر ایجاد می‌کنیم تا دستگاهی که به این پورت متصل است، فرصت کافی برای دریافت و ذخیره این اطلاعات را داشته باشد. برنامه زیر اعداد یک تا ۱۰۰ را با کنترل جریان داده به روش تأخیر برای پورت موازی ارسال می‌کند.

حلقه اصلی برنامه، یک بایت را به پورت موازی ارسال می‌کند و سپس یک ثانیه تأخیر ایجاد می‌کند تا دستگاهی که به این پورت متصل است فرستت دریافت و ذخیره این بایت را داشته باشد. سپس بایت بعدی را ارسال می‌کند.

```
#include    <STDIO.H>
#include    <STDLIB.H>
#include    <DOS.H>

void SendData(int PortID, unsigned char Data) {
    outportb(PortID, Data);
}
```

```

void main() {
    SendData(0x0378, 0x55); // Start of Data Transfer
    delay(1000);

    for (unsigned char i = 1; i < 101; i++) {
        SendData(0x0378, i);
        delay(1000);
    }

    SendData(0x0378, 0xAA); // End of Data Transfer
}

```

چرا در ابتدای ارتباط عدد $55h$ و در انتهای عدد AAh برای دستگاه ارسال شده است؟

چون اطلاعات به روش تأخیر برای پورت ارسال می‌شود، دستگاه باید در فواصل زمانی مشخص (که برابر با تأخیر تعییه شده در برنامه کامپیوتری است)، سیگنالهای داده پورت موازی را برای دریافت اطلاعات ارسالی بخواند. نکته مهم این است که در برنامه‌ریزی دستگاه، باید نحوه آغاز و پایان ارتباط به نحوی مشخص شود تا دستگاه بداند از چه زمانی دریافت اطلاعات را آغاز کند. در این ارتباط ما از این قرارداد استفاده کردیم که کامپیوتر در ابتدای ارتباط عدد $55h$ و در انتهای عدد AAh (01010101) را ارسال می‌کند. دستگاه نیز باید از همین قرارداد پیروی کند. توجه کنید اعداد فوق ($55h$ و AAh) نشانه‌اند و نباید جزء داده‌های ارسالی باشند.

شبه کد برنامه دستگاه را ببینید.

```

Wait to receive 55h; // Start of communication
Delay (1500); // Wait until the first data is ready

Repeat {
    Receive new data from Parallel Port;

    If data = AAh then
        exit the loop; // End of communication
    else {
        Store Data;
        Delay (1000);
    }
}

```

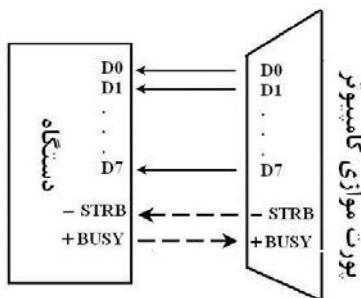
پرسش) چرا بعد از دریافت عدد نشانه $55h$ به میزان 1500 میلی ثانیه و در دفعات بعدی به میزان 1000 میلی ثانیه تأخیر ایجاد می‌شود؟

روش فوق همانطور که قبلاً دیدیم ساده، اما دارای مشکلاتی است. ممکن است دستگاه نیازی به یک ثانیه زمان برای ذخیره داده نداشته باشد که در این حالت زمان به هدر خواهد رفت. از طرف دیگر ممکن است به دلیل بروز مشکلی، دستگاه نتواند طی یک ثانیه بایت دریافتی را ذخیره کند؛ در این حال کامپیوتر بدون توجه به این مشکل بایت بعدی را ارسال خواهد کرد.

کنترل جریان داده به شیوه دستدهی

راه فنی تر و البته پیچیده‌تر کنترل جریان داده استفاده از سیگنالهای دستدهی است. در این روش دو سیگنال دستدهی به سیگنالهای داده اضافه می‌شوند.

برنامه کامپیوتری باید:

✓ داده را ارسال کند.

✓ یک پالس روی سیگنال STROBE ارسال کند تا دستگاهی را که به پورت موازی متصل است، از ارسال داده مطلع کند.

✓ منتظر بماند تا سیگنال BUSY از سوی دستگاه مقابل غیرفعال شود.

✓ داده بعدی را ارسال کند.

..... ✓

اکنون می‌خواهیم برنامه قبلی را با فرض اتصال سیگنالها به صورت شکل بالا بنویسیم. برنامه زیر، اعداد یک تا ۱۰۰ را با کنترل جریان داده به روش دستدهی برای پورت موازی ارسال می‌کند.

```
#include <STDIO.H>
#include <STDLIB.H>
#include <DOS.H>
void SendData(int PortID, unsigned char Data){
    outportb(PortID, Data);
}
int Bit_Status(int PortID, int BitNumber){
    unsigned char status, temp;
    status = inportb(PortID);
    temp = 1;
    temp = temp << BitNumber;
    if ((status & temp) > 1)
        return 1;
    else
        return 0;
}
void Change_Bit(int PortID, int BitNumber, int value){
    unsigned char In, temp, Out;
    In = inportb(PortID);
    temp = 1;
    temp = temp << BitNumber;
    if (value == 1)
        Out = In | temp;
    else // value = 0
        Out = In & (~temp);
    outportb(PortID, Out);
}
void main(){
    unsigned char status;
    // Set STROBE bit to 0 (disabled)
    Change_Bit(0x037A, 0, 0);
    for (unsigned char i = 1 ; i < 101 ; i++){
        // Send data
        SendData(0x0378, i);
        // Send a pulse on STROBE pin
        // Set STROBE bit to 1 (Enabled)
        Change_Bit(0x037A, 0, 1);
        delay(1);
        // Set STROBE bit to 0 (disabled)
        Change_Bit(0x037A, 0, 0);
        // wait while BUSY bit = 0 (active)
        while (Bit_Status(0x0379, 7) == 0);
    }
}
```

دستگاه متصل به پورت موازی باید طوری برنامه‌ریزی شده باشد که در ابتدا سیگنال BUSY را غیرفعال کند و سپس:

✓ منتظر دریافت پالس روی سیگنال STROBE بماند.

✓ با دریافت این پالس، سیگنال BUSY را فعال کند.

✓ سیگنالهای داده را بخواند و پردازش اطلاعات را آغاز کند.

✓ پس از پایان پردازش، سیگنال BUSY را غیر فعال کند.

✓ منتظر دریافت سیگنال STROBE بعدی بماند.

...

در رابطه دست دهی، به جای سیگنال BUSY می‌توان از سیگنال ACK هم استفاده کرد.

شبه کد برنامه دستگاه را در زیر می‌بینید:

```
Deactivate BUSY signal
```

```
Repeat{
    Wait for a pulse on STROBE signal
    Activate BUSY signal
    Read DATA signals and process the data unit
    Inactivate BUSY signal
}
```

توجه کنید چون آغاز ارتباط با ارسال پالس روی STROBE مشخص می‌شود، مانند برنامه قبل نیازی نیست به کمک ارسال بایتهای خاص، آغاز ارتباط را معلوم کنیم. در صورت لزوم می‌توانید مانند قبل روشی برای پایان ارتباط به کار بیندید.

آیا می‌توان از سیگنالهای دیگر پورت موازی نیز در این ارتباط استفاده کرد؟

پرسش) برنامه کامپیوتری را طوری اصلاح کنید که در ابتدای کار یک پالس روی پایه INIT ارسال کند تا دستگاه مقابل reset شود. سیگنال INIT پورت موازی باید به پایه reset تراشه‌های دستگاه متصل شود.

پرسش) برنامه کامپیوتری را طوری اصلاح کنید که در حین انتظار برای غیرفعال شدن سیگنال BUSY، سیگنال ERROR را هم چک کند و در صورت فعال شدن آن، با صادر کردن پیغام مناسب از برنامه خارج شود. سیگنال ERROR پورت موازی را در دستگاه به یکی از پایه‌های تراشه کنترل کننده دستگاه متصل می‌کنیم. اصلاحات لازم را در برنامه تراشه فوق نیز طوری انجام دهید که در صورت بروز خطا در سیستم (مثلاً به طول انجامیدن بیش از حد ذخیره یک بایت) پایه فوق را فعال کند.

توجه کنید که سیگنالهای کنترلی پورت موازی برای استفاده در رابطه با دستگاههای دیگر باید با مقاومت 4.7 K Ω بالا کشیده^۱ شوند.

^۱ Pull-up

استفاده از پورت موازی به عنوان ورودی

در کامپیوترهای ابتدایی IBM، از پورت موازی تنها به هدف ارسال اطلاعات به چاپگر و به صورت خروجی استفاده می‌شد. این استاندارد به گونه‌ای که به زودی خواهیم دید SPP نامیده می‌شد. در این استاندارد خواندن اطلاعات از پورت موازی (استفاده از پورت موازی به عنوان پورت ورودی) مجاز نیست و باعث آسیب رسیدن به بورد اصلی کامپیوتر می‌شود.

در استانداردهای بعدی که EPP و ECP نامیده می‌شوند، خواندن از پورت موازی نیز تعریف شده است. برای این کار باید مراحل زیر انجام شوند:

- ✓ بیت Direction ثبات کنترلی باید «یک» شود.
- ✓ پنهانی داده را با مقاومت $K\Omega$ ۱۰ بالا بکشید.
- ✓ بین سیگنالهای پورت موازی و دستگاه خارجی از بافر استفاده کنید تا چنانچه دستگاه دچار مشکلی شد و جریان زیادی کشید، به پورت موازی و بورد اصلی کامپیوتر شما آسیب نرساند.
- ✓ در بعضی پورتهای موازی، بهتر است قبل از هر عملیات خواندن پورت، یک بایت ۱۱۱۱۱۱۱۱ (FFh) برای این پورت ارسال کنید.

مثال کاربردی - قفل سخت‌افزاری

تاکنون راههای زیادی برای نصب قفل روی نرم‌افزارها و جلوگیری از کپی غیرمجاز آنها ارائه شده است که به جرأت می‌توان گفت اکثر آنها با ناکامی مواجه شده‌اند. این قفل‌های نرم‌افزاری با وجود ملاحظات امنیتی بسیار تاکنون نتوانسته‌اند از دسترسی‌های غیرمجاز به نرم‌افزارها جلوگیری کنند.

یک راه مطمئن (و البته هزینه) برای جلوگیری از کپی غیرمجاز نرم‌افزارها استفاده از قفل‌های سخت‌افزاری است. در این روش، تولیدکننده نرم‌افزار به همراه لوح فشرده حاوی نرم‌افزار، یک دستگاه کوچک به نام «قفل سخت‌افزاری» نیز ارائه می‌کند که در یکی از پورتهای کامپیوتر نصب می‌شود. نرم‌افزار فوق را فقط وقتی می‌توان مورد استفاده قرار داد که قفل مزبور داخل پورت کامپیوتر نصب شده باشد. با این روش، دیگر نمی‌توان کپی‌های غیرمجاز دیگری از نرم‌افزار فوق تهیه کرد.

کاربرد دیگر قفل‌های سخت‌افزاری در سیستم‌های امنیتی است. فرض کنید پایگاه اطلاعاتی مهمی در یک سازمان وجود دارد که تنها مدیران ارشد آن سازمان باید به آن دسترسی داشته باشند. می‌توان به تمام اشخاص مجاز یک قفل سخت‌افزاری داد و نرم‌افزار را به گونه‌ای طراحی کرد که استفاده از آن منوط به نصب قفل فوق در پورت کامپیوتر باشد. به بیان دیگر، تنها هنگامی می‌توان به این پایگاه اطلاعاتی دسترسی داشت که قفل در پورت نصب شده باشد. برای بالاتر بردن امنیت سیستم، معمولاً از روش‌های نرم‌افزاری در کنار قفل سخت‌افزاری استفاده می‌شود.

قفل سخت‌افزاری چگونه کار می‌کند؟

روش معمول در طراحی این قفلها این است که ارتباطی بین قفل و نرم‌افزار کامپیوتری قرارداد می‌شود که در صورت برقراری آن ارتباط دسترسی به نرم‌افزار انجام خواهد شد.

طراحی قفل سخت افزاری با پورت موازی کامپیووتر

مثلاً فرض کنید نرم افزار کامپیووتری را به گونه‌ای طراحی می‌کنیم که در ابتدای کار، پنج عدد تصادفی تولید و برای پورت موازی ارسال کند و منتظر بماند تا عددی از این پورت دریافت کند. سپس عدد دریافتی را با مجموع پنج عددی که ارسال کرده مقایسه می‌کند و در صورت تساوی، اجازه ادامه کار را صادر می‌کند.

قفل سخت افزاری که به پورت موازی کامپیووتر متصل است باید پنج عدد از این پورت دریافت و با هم جمع کند و نتیجه را برای پورت موازی ارسال کند.

با ترکیب این قفل و نرم افزار کامپیووتری، یک روش امنیتی برای دسترسی به سیستم ایجاد می‌شود. اگر قفل در پورت موازی باشد، این ارتباط به درستی صورت می‌گیرد؛ و گرنه عددی که نرم افزار کامپیووتری از پورت دریافت می‌کند برابر مجموع پنج عددی که ارسال کرده نیست و مجوز ادامه کار با نرم افزار صادر نمی‌شود.

برنامه صفحه بعد نمونه‌ای از استفاده از این روش را نشان می‌دهد.

```
#include    <STDIO.H>
#include    <STDLIB.H>
#include    <DOS.H>
void SendData(int PortID, unsigned char Data) {
    outportb(PortID, Data);
}
void Change_Bit(int PortID, int BitNumber, int value) {
    unsigned char In, temp, Out;
    In = inportb(PortID);
    temp = 1 << BitNumber;
    if (value == 1) Out = In | temp;
    else // value = 0
        Out = In & (~temp);
    outportb(PortID, Out);
}
void Check_Lock(int PortID) {
    SendData(PortID, 0x55); // Start of Data Transfer
    delay(200);
    unsigned char Data[5], total = 0, sum;
    // Generate random numbers
    randomize();
    for (int i = 0; i < 5; i++) {
        Data[i] = random(10);
        total = total + Data[i];
    }
    // Send random numbers to parallel port
    for (i = 0; i < 5; i++) {
        SendData(PortID, Data[i]);
        delay(200);
    }
    Change_Bit(PortID+2, 5, 1); // Parallel Port as input
    delay(1000); // wait to receive the result from port
    sum = inport(PortID);
    Change_Bit(PortID+2, 5, 0); // Parallel Port as output
    if (total != sum) {
        printf("Lock is not installed in parallel port");
        exit(0);
    }
    else return;
}
void main() {
    Check_Lock(0x0378);
    ... // Continue to program
}
```

توجه داشته باشید همانطور که قبلاً گفته شد، این برنامه صرفاً تحت DOS یا ویندوز ۹۸ اجرا می‌شود. برای استفاده از این برنامه تحت ویندوزهای NT به بعد، باید از روش‌های خاص دسترسی به پورتها استفاده کنید.

شبیه کد برنامه قفل سخت‌افزاری به صورت زیر است:

```
Wait to receive 55h; // Start of communication
Delay (300);           // Wait until the first data is ready

unsigned char sum = 0;

Repeat for 5 times{
    Receive new data from Parallel Port;
    Add new data to sum;

    Delay (200);
}

Send sum to parallel port;
```

(پرسش) سیستم بالا به کمک روش کنترل جریان داده تأخیر طراحی شده است. برنامه‌ها را طوری اصلاح کنید که از روش دست‌دهی برای کنترل جریان داده استفاده کنند.

استفاده از پورت موازی به شیوه وقفه

بیت شماره ۴ ثبات کنترلی Interrupt Control نام دارد. اگر این بیت را در برنامه کامپیوتری خود «یک» کنید، وقفه پورت موازی فعال می‌شود. در این حالت، هنگامی که دستگاه خارجی یک لبه بالارونده روی پین ACK پورت موازی ایجاد کند، وقفه‌ای رخ می‌دهد، اجرای برنامه فعلی قطع و زیربرنامه ISR مربوط به آن وقفه اجرا می‌شود و سپس اجرای برنامه قبلی دنبال می‌شود.

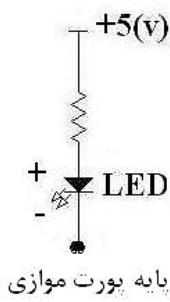
این روش برای جلوگیری از هدر رفتن وقت پردازنده برای کنترل رخ دادن یک اتفاق بسیار مفید است. به بیان دیگر، وقتی پردازنده باید در صورت روی دادن یک اتفاق خاص به اجرای زیربرنامه‌ای پردازد، نیازی نیست مرتبًا روی دادن آن اتفاق را کنترل کند. در روش وقفه به هنگام رخ دادن آن اتفاق، به پردازنده اطلاع داده می‌شود و پردازنده عملیات خود را رها کرده و زیربرنامه مورد نظر را اجرا می‌کند.

در پورت موازی معمولاً از IRQ5 یا IRQ7 استفاده می‌شود (هرچند احتمال استفاده از شماره‌های دیگر نیز وجود دارد). برای استفاده از پورت موازی به شیوه وقفه، منبع وقفه‌دهنده (که در اینجا یک دستگاه خارجی است) باید سیگنالی در حالت خروجی داشته باشد که در هنگام نیاز به جلب توجه پردازنده (مثلاً وقتی ارتفاع ماده مذاب در یک دیگر از حد مجاز زیاد می‌شود و باید به سرعت برنامه‌ای اجرا شود که ارتفاع را کم کند)، یک لبه بالارونده روی آن ایجاد کند. با اتصال این سیگنال به پایه ACK پورت موازی، در صورت وقوع لبه بالارونده وقفه (شماره ۵ یا ۷ یا شماره‌های دیگر) در کامپیوتر رخ داده و زیربرنامه ISR مربوط به آن وقفه اجرا می‌شود. تنها کار باقی مانده این است که زیربرنامه ISR فوق را به صورت مطلوب‌تان تغییر دهید.

تغییر ISR یک وقفه در کامپیوتر چندان پیچیده نیست و می‌توان آن را به کمک برنامه‌های اسمبلي یا سطح بالا (مانند C) انجام داد. در کتابهای زبان اسمبلي در بخش برنامه‌های مقیم در حافظه^۱ می‌توانید شیوه این کار را فرا بگیرید. در منابع انتهای این فصل نیز برنامه‌های نمونه آورده شده است.

نکاتی در مورد استفاده از پورت موازی برای کنترل دستگاهها

- ✓ برد مطمئن ارسال داده‌ها به کمک روش موازی حدود ۳ متر است. در فواصل بیش از ۳ متر سیمهای کابل انتقال موازی روی یکدیگر ایجاد نویز کرده و باعث اختلال در ارسال صحیح داده‌ها می‌شوند. برای به کارگیری ارتباط موازی در فواصل زیاد باید اطلاعات در فواصل ۳ متری بافر شده و مجدداً ارسال شوند.
- ✓ برای کنترل جریان داده‌ها، استفاده از روش دست‌دهی راهکار حرفه‌ای تری نسبت به روش تأخیر است؛ اما این روش دو سیم به تعداد سیمهای زیاد ارتباط موازی اضافه کرده و هزینه ارتباط را بالاتر می‌برد.
- ✓ مقاومت خروجی پایه‌های پورت موازی برابر ۴۷۰ اهم و حداکثر جریان هر پایه ۱۰/۶ میلی‌آمپر است که در طراحی بخش واسط بین دستگاه و پورت موازی باید مورد توجه قرار گیرد. اگر بیش از مقدار مجاز از یکی از پایه‌های پورت موازی جریان کشیده شود، احتمال آسیب رسیدن به پورت زیاد است. حتی توصیه می‌شود برای اتصال LED به پایه‌های پورت موازی، LED را به صورت مقابل در گرایش معکوس بیندید تا جریان زیادی از پورت نکشد. بنابراین هرگز از پایه‌های پورت موازی به صورت مستقیم برای روشن کردن عناصری مانند رله، SCR، Triistor، Triac، سوییچهای الکترونیکی^۲ و ... استفاده نکنید و حتماً واسطه‌ایی مانند بافر، ترانزیستور، اوپتوکوپلر^۳ و ... را به کار ببرید. این کار به ویژه در مورد مدارات قدرت که با جریانهای زیاد سروکار دارند برای پیشگیری از سوختن بورد اصلی کامپیوتر الزامی است.

- ✓ در برنامه‌هایی که دیدیم، از سیگنالهای وضعیت و کنترل پورت موازی برای عملیات دست‌دهی استفاده شد. طبیعی است که می‌توانید از سیگنالهای وضعیت برای دریافت و از سیگنالهای کنترلی برای ارسال داده‌ها نیز استفاده کنید.
- ✓ همانطور که قبله گفته شد، چون پورت موازی از ابتدا برای اتصال چاپگر به کامپیوتر استاندارد شده است، سیگنالهای این پورت نیز با نامهایی که در ارتباط کامپیوتر و چاپگر به کار می‌روند نامگذاری شده‌اند. اما در طراحی دستگاههای خارجی که باید به پورت موازی کامپیوتر متصل شوند، نیازی نیست از این سیگنالها با همان اسامی و معانی استفاده کنید. مثلاً سیگنال PE که در رابطه کامپیوتر با چاپگر برای اعلان خطای اتمام کاغذ توسط چاپگر به کار می‌رود، می‌تواند در رابطه کامپیوتر با دستگاه خارجی دیگر برای اعلام وضعیت یا خطایی مربوط به همان رابطه مورد استفاده قرار گیرد.

^۱ Terminate & Stay Resident - TSR

^۲ این سوییچها به عنوان جایگزینی برای رله‌های مکانیکی به کار می‌روند که از جمله آنها می‌توان به تراشه 4066B که با تکنولوژی CMOS ساخته شده یا 74HC22106 اشاره کرد.

^۳ Optocoupler قطعه‌ای است که ورودی و خروجی آن به کمک نور با یکدیگر در ارتباط هستند و از دید الکتریکی کاملاً مجزا می‌باشند. از جمله آنها می‌توان به CNY17 اشاره کرد.

استانداردهای پورت موازی

تاکنون استانداردهای مختلفی از پورت موازی معرفی شده است که در زیر به معرفی مختصر آنها می‌پردازیم:

استاندارد SPP^۱ یا ISA-Compatible یا ATI-Type: در سال ۱۹۸۱ و در اولین کامپیوترهای IBM به عنوان

رابط چاپگر استانداردی به نام چاپگر سنترونیکس^۲ یا EPSON FX-100 معرفی شد. مدارات داخلی پورت استاندارد SPP فقط برای خروج داده طراحی شده و استفاده از آن به عنوان ورودی باعث آسیب رساندن به آن می‌شود.

استاندارد PS/2: در سال ۱۹۸۷ معرفی شد و برخلاف پورت استاندارد SPP به عنوان ورودی نیز قابل استفاده است. این کار با «یک» کردن بیت Direction ثبات کنترلی پورت موازی انجام می‌شود.

در دو استاندارد ذکر شده، هر عملیات ورودی/خروجی در ۴ سیکل ساعت گذرگاه ISA انجام می‌شود.

استاندارد EPP^۳: این استاندارد در ۱۹۹۶ تحت عنوان IEEE-1284 ارایه شد و توسط شرکتهای Intel و Zenith و Xircom توسعه یافت. در این استاندارد، عملیات ورودی/خروجی در یک سیکل ساعت گذرگاه ISA انجام می‌شود که باعث سرعت بالاتر در تبادل داده (از 500 KBps تا 2 MBps) و نیز سرعت سویچ بیشتر می‌شود. یکی از دلایل این سرعت بالا، تولید سیگنالهای کنترلی دستدهی به کمک مدارات سختافزاری در پورت LPT است. در استانداردهای قبلی تولید این سیگنالها از وظایف نرمافزار کامپیوتر بود. در این استاندارد، تعداد ثباتهای پورت موازی به ۸ عدد افزایش یافته است.

استاندارد ECP^۴: این استاندارد تمام قابلیت‌های استاندارد EPP علاوه بر قابلیت‌های DMA و فشرده‌سازی تا حد

$\frac{1}{64}$ را دارد و برای تبادل بلوکهای بزرگ داده کارایی خوبی دارد.

امروزه اکثر کامپیوترها از پورتهای موازی دارای استاندارد ECP استفاده می‌کنند. در ویندوز می‌توانید استاندارد پورت موازی کامپیوتر خود و نیز آدرس‌های تخصیص داده شده به ثباتهای ویژه پورت را بیینید. برای این کار:

✓ از Control Panel گزینه System را انتخاب کنید.

✓ به سربرگ Hardware بروید و گزینه Device Manager را انتخاب کنید.

✓ حال در قسمت Ports می‌توانید مشخصات پورتهای کامپیوتر خود را بیینید.

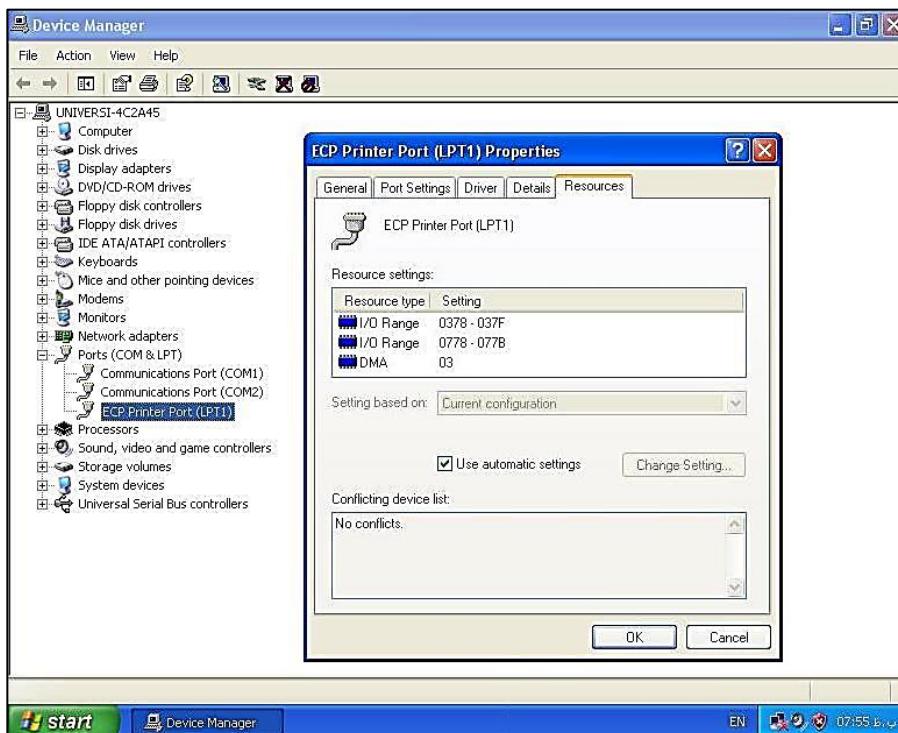
شکل ۲-۶، گزینه Ports مربوط به یک کامپیوتر نوعی را نشان می‌دهد. همانطور که در شکل بالا می‌بینید، پورت موازی این کامپیوتر از استاندارد ECP پیروی می‌کند. با کلیک راست روی نام پورت موازی و انتخاب گزینه Properties، قادر سمت راست ظاهر می‌شود که ویژگیهای پورت موازی را نشان می‌دهد. با انتخاب سربرگ Resources، منابع اختصاص داده شده به پورت موازی را می‌بینید (شکل بالا). به این پورت بازه آدرس‌های ورودی/خروجی h-037F h – 0378 h (مجموعاً ۸ ثبات) و نیز کanal شماره ۳ DMA اختصاص داده شده است.

^۱ Standard Parallel Port

^۲ Centronics

^۳ Enhanced Parallel Port

^۴ Extended Compatibilities Port

شکل ۲-۶-مشخصات پورت موازی یک کامپیوتر نوعی

توجه کنید آنچه در این فصل برای ارتباط با پورت موازی گفته شد، ساده‌ترین استاندارد این ارتباط را نشان می‌دهد که سازگار با تمام کامپیوترهاست. ارتباط با پورتهایی با استاندارد EPP و ECP به کمک ثباتهای اضافی و ویژگیهای پیشرفته‌تر این پورتها، شامل عملیاتی نسبتاً متفاوت است که طی آن عملکرد پنهانی پورت موازی نیز تغییر می‌یابند. ارتباط با استاندارد ECP از استاندارد EPP پیچیده‌تر است؛ چرا که در آن لازم است وسیله‌ای که به پورت موازی متصل می‌شود نیز برنامه‌ریزی مفصل و هوشمندی داشته باشد. در حالی که در استاندارد EPP کنترل ارتباط کاملاً در دست کامپیوتر است. برای طولانی نشدن بحث، این شیوه ارتباطی را در اینجا بررسی نمی‌کنیم. اگر به مطالب بیشتری در این رابطه علاقه دارید، می‌توانید جزئیات بیشتر را در منابع معرفی شده در انتهای فصل ببینید.

پروژه‌های کاربردی با پورت موازی کامپیوتر

- (۱) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرم‌افزار طراحی کنید یک رقص نور روی هشت عدد LED که به پورت موازی متصل است ایجاد کند. برای این کار LED‌ها باید هر یک ثانیه یک بار به صورت یکی در میان روشن شوند.
- (۲) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرم‌افزار طراحی کنید که محتویات ۸ عدد کلید دو حالته که به پورت موازی کامپیوتر متصل است را بخواند و روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهد.
- (۳) تعداد LED‌های سیستم ۱ را با استفاده از سیگنالهای کنترلی به عنوان سیگنالهای داده خروجی، به ۱۲ عدد افزایش و اصلاحات لازم را در سخت‌افزار و نرم‌افزار انجام دهید.
- (۴) تعداد کلیدهای سیستم ۲ را با استفاده از سیگنالهای وضعیت به عنوان سیگنالهای داده ورودی، به ۱۳ عدد کلید افزایش و اصلاحات لازم را در سخت‌افزار و نرم‌افزار انجام دهید.
- (۵) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرم‌افزار طراحی کنید که محتویات هشت کلید دو حالته را از طریق پورت موازی بخواند، در برنامه کامپیوتری آن را منفی کند و حاصل را روی هشت LED متصل به پورت موازی نمایش دهد.

راهنمایی: چون پورت موازی تنها هشت پایه دارد که هم برای خواندن محتویات کلیدها و هم برای نمایش نتیجه روی LED‌ها به کار می‌رود، باید از تکنیکهایی که در فصل اول برای استفاده مشترک از گذرگاه داده آموختید استفاده کنید؛ یعنی تراشه نگهدار (Latch) را برای اتصال خروجی و تراشه بافر سه‌حالته را برای اتصال ورودی به کار ببرید. از سیگنالهای کنترلی برای فعال کردن این تراشه‌ها در زمان مناسب استفاده کنید.

۶) LCD یک نمایشگر ساده است که در دستگاههای بسیاری برای نمایش اطلاعات کاراکتری و رقمی مورد استفاده قرار می‌گیرد. نمونه‌ای از LCD را در شکل مقابل می‌بینید.

برای ارسال اطلاعات متوالی به LCD، باید از روش‌های کنترل جریان داده بهره ببرید که در LCD هر دو روش قابل استفاده است. با مطالعه ساختار LCD، سیستمی شامل نرمافزار و سخت‌افزار طراحی کنید که با اجرای برنامه‌ای روی کامپیوتر، نامتنان روی LCD متصل به پورت موازی نمایش داده شود. این سیستم را در عمل می‌توانید به راحتی بسازید.

۷) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرمافزار طراحی کنید که یک LED را با فرکانس ۱ هرتز روشن و خاموش کند.

۸) برنامه قبلی را به گونه‌ای تغییر دهید که فرکانس مورد نظر کاربر را در ابتدای برنامه از وی سؤال کند. بازه این فرکانس باید از ۱ هرتز تا ۱۰ کیلوهرتز متغیر باشد. توجه کنید در فرکانس‌های بالاتر از ۵۰ هرتز، چشم متوجه خاموش و روشن شدن LED نمی‌شود و همیشه آن را روشن می‌بینید. برای دیدن این فرکانس‌های بالا می‌توانید از اسیلوسکوپ استفاده کنید.

۹) سیستم ۷ را به گونه‌ای تغییر دهید که روی هشت پایه داده پورت موازی، هشت موج مربعی با فرکانس‌های مختلف تولید کند. برای این کار باید از کوچکترین دوره تناوب به عنوان پایه دوره‌های تناوب دیگر استفاده کنید.

۱۰) سیستمی طراحی کنید که به کمک مبدل دیجیتال به آنالوگ (DAC) یک موج سینوسی با فرکانس دلخواه را روی یکی از پایه‌های داده پورت موازی ایجاد کند.

۱۱) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرمافزار طراحی کنید که هر یک ثانیه یک بار دمای اتاق را از یک سنسور دما خوانده و به کمک مبدل آنالوگ به دیجیتال (ADC) مقدار آن را به یک عدد دیجیتال تبدیل کند و روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهد.

۱۲) سیستمی طراحی کنید که بدون نیاز به کامپیوتر، هر یک ثانیه یک بار دمای اتاق را به کمک چاپگر چاپ کند.

۱۳) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرمافزار طراحی کنید که به عنوان یک کارت اسیلوسکوپ عمل کند. سخت‌افزار این سیستم باید یک سیگنال آنالوگ را به کمک ADC به عدد دیجیتال تبدیل کرده و به پورت موازی کامپیوتر ارسال کند. برنامه کامپیوتری نیز باید منحنی تغییرات آن سیگنال را در نمایشگر کامپیوتر نشان دهد.

۱۴) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرمافزار طراحی کنید که فرکانس یک موج مربعی که به کمک تراشه ۵۵۵ تولید و به پورت موازی کامپیوتر وارد می‌شود را روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهد.

۱۵) سیستمی شامل سخت‌افزار و نرمافزار طراحی کنید که جهت و سرعت چرخش یک موتور پله‌ای را به کمک برنامه کامپیوتری کنترل کند. با این سیستم می‌توانید روباتی بسازید که به کمک پورت موازی کامپیوتر کنترل شود.

(۱۶) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که اعداد صفر تا ۹ را با فواصل زمانی یک ثانیه روی یک نمایشگر هفت قسمتی^۱ نمایش دهد. از تراشه مبدل کد BCD به کد نمایشگر هفت قسمتی استفاده نکنید. برنامه خود را طوری بنویسید که نوع نمایشگر هفت قسمتی (آند مشترک یا کاتد مشترک) را در ابتدای برنامه از کاربر سؤال کند.

(۱۷) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که اعداد ۰.۰۰ تا ۹.۹۹ را با فواصل زمانی ۵۰۰ میلی ثانیه روی سه عدد نمایشگر هفت قسمتی نمایش دهد. چون پورت موازی تنها دارای ۸ بیت داده است که باید به هر سه نمایشگر متصل شود، در هر لحظه باید یکی از آنها انتخاب شود. برای انتخاب نمایشگر مورد نظر از سیگنالهای کنترلی پورت موازی استفاده کنید.

(۱۸) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که یک ولتاژ آنالوگ بین صفر تا ۵ ولت که به کمک یک پتانسیومتر تولید می شود را از طریق پورت موازی خوانده و مقدار این ولتاژ را با دقت دو رقم اعشار روی سه عدد نمایشگر هفت قسمتی که به پورت موازی متصلند، نمایش دهد.

(۱۹) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که مقدار یک ولتاژ آنالوگ بین صفر تا ۵ ولت که به کمک یک پتانسیومتر تولید می شود را از طریق پورت موازی کنترل کند. چنانچه این ولتاژ از ۳ ولت بیشتر شد (به کمک تراشه های مقایسه کننده مانند LM311 می توانید این موضوع را نشان دهید)، باید از طریق وقفه به کامپیوتر اطلاع داده شده و پیغام خاصی روی نمایشگر کامپیوتر نشان داده شود.

(۲۰) فرض کنید می خواهید یک فایل متنی را از کامپیوتر ۱ به کامپیوتر ۲ ارسال کنید. روش هایی مانند استفاده از شبکه های کامپیوتری، اینترنت و یا حافظه های قابل حمل (فلاپی، CD، فلاش و ...) اولین راههایی است که به ذهن می رسند.

یک راه ساده و کم خرج، اتصال مستقیم پورتهای دو کامپیوتر به یکدیگر و انتقال اطلاعات از این راه است. این شیوه به اصطلاح مودم پوچ^۲ نامیده می شود؛ چون کامپیوتراها تصور می کنند از طریق مودم به یکدیگر متصل هستند، در حالی که علماً مودمی وجود ندارد و کامپیوتراها فقط از طریق یک کابل ساده به یکدیگر متصل هستند. یکی از راههای ایجاد مودم پوچ، اتصال پورتهای موازی دو کامپیوتر به یکدیگر است.

سیستمی شامل نرم افزار کامپیوتر فرستنده و کامپیوتر گیرنده و سخت افزار طراحی کنید که با اتصال پورتهای موازی دو کامپیوتر و اجرای برنامه ها روی دو کامپیوتر، ارسال فایل از فرستنده به گیرنده میسر شود.

منابع این فصل

- [۱] "اصول کامل راه اندازی و کنترل دستگاههای جانبی توسط کامپیوتر"، محسن شکیافر، انتشارات نص، ۱۳۸۴.
- [۲] "گذرگاهها و درگاههای کامپیوتراهای شخصی"، عبدالمحیم منصوریان فر و اصغر کریمی، انتشارات دانش پژوهان برین - ارکان، ۱۳۸۳
- [۳] "دیجیتال پایه و طراحی مدارهای واسطه"، شیرزاد شهریاری، انتشارات پرتونگار، ۱۳۸۵.

^۱ Seven Segments

^۲ Null Modem

فصل هفتم

ارتباط سریال

آموختیم که در ارتباط سریال، بین فرستنده و گیرنده تنها یک سیم داده (و یک سیم زمین) وجود دارد. فرستنده بیتها را به صورت پشت‌سرهم (سریال) روی این سیم قرار می‌دهد و در سمت گیرنده نیز بیتها یک به یک دریافت شده و کنار هم قرار می‌گیرند. با توجه به اینکه برای ارتباط سریال تنها یک جفت سیم ضروری است، این نوع ارتباط برای تجهیزات مخابراتی و ارتباطات راه دور کاربرد وسیعی دارد. مثلاً ارتباطات در شبکه (با کابل 5-CAT در فواصل چند متری) و اینترنت (خط تلفن در فواصل چند کیلومتری) از این نوع ارتباط استفاده می‌کنند (تصور کنید اگر ارتباطات اینترنتی با اتصال موازی انجام می‌شد، تمام معادن مس دنیا هم برای تأمین این همه سیم کافی نبود!). کنترل از راه دور تلویزیون یا دزدگیر، اتصال صفحه کلید به کامپیوتر و پورت سریال و USB مثالهایی از ارتباط سریال هستند.

در پروتکل ارتباط سریال چند موضوع مهم باید مورد توجه قرار بگیرند:

- ✓ نحوه هماهنگی سرعت ارسال و دریافت داده‌ها بین فرستنده و گیرنده
- ✓ نحوه قاب‌بندی^۱ اطلاعات (نحوه مشخص کردن آغاز و پایان واحد اطلاعاتی، طول واحد اطلاعاتی و ...)
- ✓ مکانیسم کشف خطا
- ✓ نحوه کنترل جریان داده

در مورد هر کدام از موارد فوق، شرح مختصری مفید است.

هماهنگی سرعت بین فرستنده و گیرنده

ارتباط سریال را می‌توان مانند نوار نقاله‌ای در نظر گرفت که یک کارگر در یک سمت آن، جعبه‌هایی را روی نقاله قرار می‌دهد و کارگری در سمت دیگر باید جعبه‌ها را از روز نقاله بردارد. بدیهی است سرعت کار هر دو کارگر باید یکسان باشد؛ اگر کارگر اول با سرعت بیشتری کار کند، کارگر دوم فرصت برداشتن جعبه‌ها از روی نقاله را پیدا نمی‌کند. اگر سرعت کارگر اول کمتر باشد، کارگر دوم که سریعتر کار می‌کند بارها به نقاله مراجعه می‌کند بدون اینکه جعبه جدیدی رسیده باشد.

در ارتباط سریال، چون فرستنده داده‌ها را بیت‌به‌بیت روی خط می‌گذارد و گیرنده نیز بیتها را یکی‌یکی از روی خط برمی‌دارد، برای یک ارتباط بی‌نقص باید سرعت فرستنده و گیرنده یکسان باشد؛ و گرنه داده‌های ارسالی به درستی در گیرنده دریافت نمی‌شوند. بنابراین یکی از موارد مهم در برقراری یک ارتباط سریال، توافق بر سر سرعت ارتباط بین فرستنده و گیرنده است.

هنگامی که با مودم Dial-up به اینترنت متصل می‌شوید، سروصدایی در ابتدای ارتباط از مودم به گوش می‌رسد و سپس ارتباط برقرار می‌شود. این سروصدایی مذاکره ابتدایی بین مودم کامپیوتر شما و مودم شرکت تأمین کننده اینترنت شما (ISP) است که بخشی از آن مربوط به توافق بر سر سرعت ارتباط است.

^۱ Framing

سرعت ارتباط سریال با واحد بیت بر ثانیه (bps)^۱ سنجیده می‌شود و نرخ بیتی^۲ نامیده می‌شود؛ مثلاً هنگامی که بعد از اتصال به اینترنت، عبارت Kbps 49 روی مانیتور کامپیوتر نشان داده می‌شود، نشان‌دهنده این است که هم‌اکنون بین مودم کامپیوتر شما و مودم ISP یک ارتباط سریال با سرعت ۴۹۰۰۰ بیت در ثانیه برقرار است^۳. حداکثر سرعت مودمهای Dial-up برابر 56 Kbps است که در عمل از 52 فراتر نمی‌رود. پورت سریال کامپیوتر از سرعتهای مختلفی مانند ۱۱۰، ۳۰۰، ۲۴۰۰، ۹۶۰۰ و ... تا ۹۲۱۶۰۰ بیت در ثانیه حمایت می‌کند.

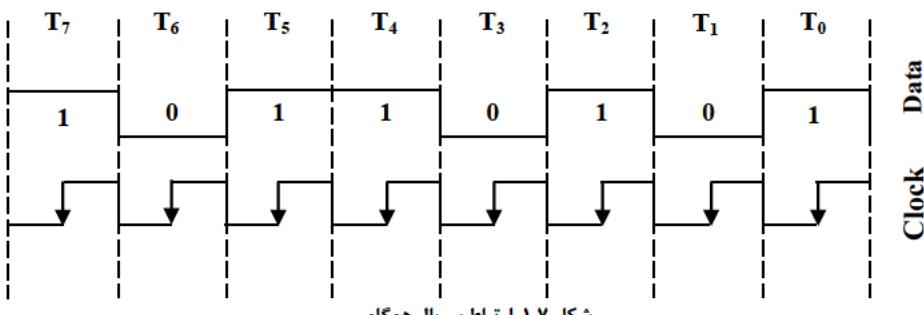
بر اساس نحوه هماهنگی بین فرستنده و گیرنده بر سر سرعت انتقال داده‌ها، دو نوع ارتباط سریال همگام^۴ و غیرهمگام^۵ تعریف می‌شود.

ارتباط سریال همگام

مثال قبلی در مورد نوار نقاله و دو کارگر را در نظر بگیرید. دیدیم سرعت کارگر اول در قرار دادن جعبه‌ها باید با سرعت کارگر دوم در برداشتن جعبه‌ها یکسان باشد.

یک روش برای همگام کردن دو کارگر این است که کارگر اول چند لحظه پس از قرار دادن جعبه روی نقاله، زنگی را به صدا درآورد تا کارگر دوم را متوجه کند. کارگر دوم نیز با شنیدن صدای زنگ متوجه می‌شود که وقت برداشتن جعبه فرا رسیده است.

در روش ارتباط سریال همگام، فرستنده به همراه داده‌ها، یک سیگنال ساعت (CLK) نیز ارسال می‌کند. در موقعي که گیرنده باید خط را بخواند، فرستنده یک لبه بالارونده روی سیگنال ساعت ارسال می‌کند. گیرنده به سیگنال ساعت توجه می‌کند و هرگاه متوجه لبه بالارونده‌ای روی آن شد، خط داده‌ها را خوانده و بیتی که روی آن است را ثبت می‌کند. شکل ۱-۷ این نوع ارتباط را نشان می‌دهد.

شکل ۱-۷ ارتباط سریال همگام

پیشتر در بورد اصلی کامپیوتر یک پورت ۲۵ پین سریال وجود داشت که از این روش برای ارتباط استفاده می‌کرد. ارتباط صفحه کلید با کامپیوتر نیز از این نوع است. در حال حاضر دو استاندارد ارتباط سریال همگام به نامهای SDLC و BISYNC وجود دارد.

¹ Bits Per Second

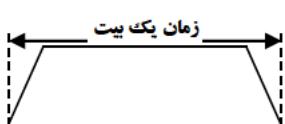
² Bit Rate

³ گاهی در کتابهای مدارهای واسط از این نرخ به عنوان نرخ باود (Baud Rate) نیز یاد می‌شود. نرخ باود در واقع تعداد تغییرات سیگنال داده در ثانیه است که لزوماً در مخابرات با تعداد بیت‌های ارسال یکسان نیست. اما در بحث ما، چون تنها دو ولتاژ وجود دارد که هر کدام نشان‌دهنده یک بیت است، تعداد تغییرات در ثانیه با تعداد بیت در ثانیه یکسان است. بنابراین در این بحث می‌توان نرخ بیتی و نرخ باود را یکسان در نظر گرفت.

⁴ در مخابرات منظور از کیلو، ۱۰۰۰ است. تنها در اندازه‌گیری حافظه کیلو برابر ۱۰۲۴ در نظر گرفته می‌شود.

⁵ Synchronous

⁶ Asynchronous

همانطور که در شکل ۱-۷ دیده می‌شود، فرستنده لبے بالاروند را در «وسط» زمانی که بیت روی خط است روی سیگنال ساعت قرار می‌دهد. شکل مقابل دلیل این موضوع را نشان می‌دهد. همانطور که می‌بینید، بیشترین پایداری و تنازع بیت روی خط داده در «وسط» زمان قرار داشتن بیت روی خط داده است.

ارتباط سریال غیرهمگام

در این نوع ارتباط، دیگر خط CLK بین فرستنده و گیرنده وجود ندارد؛ بنابراین تنها راهی که برای تطابق سرعت بین فرستنده و گیرنده می‌ماند این است که قبل از آغاز ارتباط، نرخ داده بین فرستنده و گیرنده مورد توافق قرار گیرد. این نوع ارتباط سریال کاربردهای فراوانی دارد. پورت COM کامپیوترهای فعلی که ۹ پین دارد، پورت سریال میکروکنترلرهای، ارتباط دستگاه کنترل از راه دور با تلویزیون و ... از جمله این کاربردها هستند.

قاب‌بندی داده‌ها در ارتباط سریال

چون در ارتباط سریال داده‌ها به صورت بیت‌به‌بیت پشت سر هم روی سیم ارتباطی ارسال می‌شوند، باید ابتدا و انتهای یک «مجموعه داده» مشخص باشد. به اصطلاح هر مجموعه داده باید «قاب»^۱ شده و سپس روی خط داده قرار بگیرد.

قاب‌بندی در ارتباط سریال همگام

در ارتباط سریال همگام، چون زمان خواندن هر بیت اطلاعات از روی خط داده دقیقاً مشخص است، فرستنده می‌تواند هر تعداد بیت را پشت‌سرهم ارسال کند (خواهیم دید که در ارتباط غیرهمگام این گونه نیست). به بیان دیگر طول بسته اطلاعاتی می‌تواند بزرگ باشد.

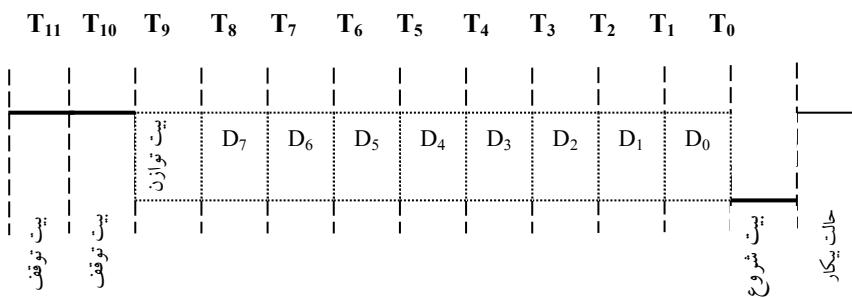
ابتدا و انتهای قاب یا بسته اطلاعاتی با الگوهای خاصی که به ترتیب Postamble و Preamble نام دارند مشخص می‌شود. در واقع گیرنده مرتب خط داده را می‌خواند تا الگوی Preamble را دریافت کند. سپس تا وقتی که الگوی Postamble را دریافت نکرده خط را می‌خواند و اطلاعات روی آن را ثبت می‌کند.

در بعضی طرحهای ارتباط سریال همگام، بعد از الگوی Preamble تعداد بایهای اطلاعاتی گنجانده شده در بسته توسط فرستنده به گیرنده ابلاغ می‌شود. گیرنده نیز بعد از دریافت Preamble و اطلاعات کنترلی ابتدای بسته، به همان تعدادی که ذکر شده بایهای اطلاعاتی را از خط می‌خواند.

قاب‌بندی در ارتباط سریال غیرهمگام

همانطور که ذکر شد، در ارتباط غیرهمگام سیگنال ساعت وجود ندارد و نرخ ارسال داده‌ها باید قبل از آغاز ارتباط بین فرستنده و گیرنده مورد توافق قرار گیرد. به همین لحاظ قاب ارتباط سریال غیرهمگام با قاب سریال همگام متفاوت است.

شکل زیر یک قاب داده در ارتباط سریال غیرهمگام را نشان می‌دهد:

شکل ۲-۷- ارتباط سریال غیرهمگام

خط ارتباطی سریال غیرهمگام در حالت عادی (بیکار) حاوی «یک» است. هنگامی که فرستنده می‌خواهد ارسال اطلاعات را آغاز کند، باید به نحوی گیرنده را مطلع کند. به همین لحاظ در ابتدای قاب داده، یک بیت «صفر» به نام بیت شروع^۱ ارسال می‌شود تا گیرنده از تغییر «یک» به «صفر» متوجه آغاز ارسال اطلاعات شود.

به دنبال بیت شروع، تعدادی بیت داده با شروع از کم ارزشترین بیت (LSB)^۲ ارسال می‌گردد. این تعداد می‌تواند از ۵ بیت (صفحه کلیدهای کوچک غیراسکی) تا ۸ بیت (سیستمهای مهمول انتقال داده) باشد. بیت بعدی، بیت توازن^۳ برای کشف خطأ است که می‌تواند از نوع توازن زوج یا فرد باشد. قاب می‌تواند حاوی بیت توازن نباشد.

در انتهای بسته دو بیت «یک» توسط فرستنده ارسال می‌شود که به بیت توقف^۴ معروفند. ارسال این بیتهاي توقف به دو هدف انجام می‌شود: اول اينكه به گيرنده فرصت كافى برای پردازش بسته درياfati داده داده شود. هدف دیگر اين است که خط را به حالت عادي (حالت بیکار که حاوی «یک» است) برگرداند تا آغاز بسته بعدی به کمک بیت شروع که «صفر» است بتواند مشخص شود. تعداد بیتهاي توقف می‌تواند ۱ یا ۱/۵ یا ۲ بیت باشد که معمولاً به تعداد بیتهاي داده وابسته است. در سیستمهای قدیمی تر که کند بودند از دو بیت توقف استفاده می‌شد. در سیستمهای امروزی استفاده از یک بیت توقف رایج است.

نکته تأمل برانگیز در ساختار قاب ارتباط سریال غیرهمگام، تعداد بیتهاي داده است که به حداقل هشت بیت محدود شده است (البته این تعداد می‌تواند از ۵ تا ۸ بیت متغیر باشد). چون در ارتباط غیرهمگام سیگنال ساعت وجود ندارد، فرستنده و گیرنده باید بر سر یک سرعت به توافق برسند و گیرنده با فرض آن سرعت خط داده را بخواند.

فرض کنید سرعت توافق شده ۹۶۰۰ بیت در ثانیه است. این بدان معناست که فرستنده در هر ثانیه ۹۶۰۰ بیت ارسال

می‌کند؛ بنابراین زمان ارسال هر بیت $\frac{1}{9600}$ ثانیه است. وقتی گیرنده بیت شروع را دریافت می‌کند، متوجه آغاز یک

بسته اطلاعاتی می‌شود. پس از سپری شدن زمانی که بیت شروع روی خط قرار دارد ($\frac{1}{9600}$ ثانیه)، گیرنده باید بیتهاي

بعدی را به موقع (یعنی در «وسط» زمانی که بیت روی خط قرار دارد) از روی خط بخواند. بنابراین گیرنده پس از سپری

شدن زمانی که بیت شروع روی خط قرار دارد ($\frac{1}{9600}$ ثانیه)، به اندازه نصف زمان یک بیت ($\frac{1}{9600 \times 2}$ ثانیه) صبر

¹ Start Bit² Least Significant Bit³ Parity⁴ Stop Bit

می کند و سپس بیت D_0 را می خواند، $\frac{1}{9600}$ ثانیه بعد بیت D_1 را می خواند، $\frac{1}{9600}$ ثانیه بعد بیت D_2 را می خواند و ... تا سرانجام به انتهای بسته برسد.

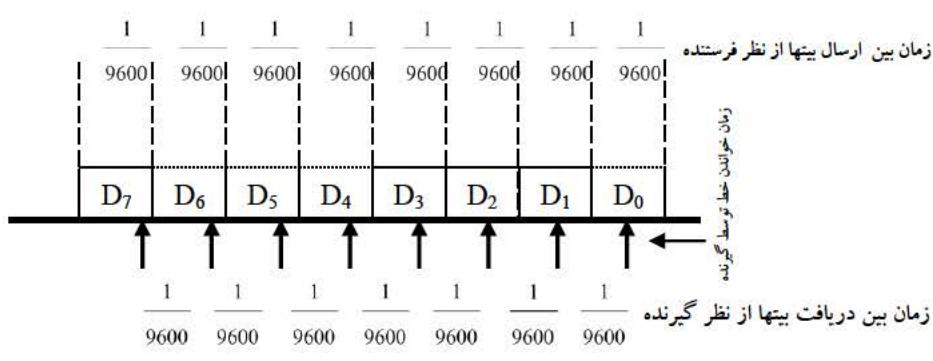
اگر همه چیز طبق برنامه بالا پیش برود، باید فرستنده در هر ثانیه ۹۶۰۰ بیت ارسال و گیرنده این ۹۶۰۰ بیت را به درستی دریافت کند. پس چرا طول قسمت داده قاب اطلاعاتی غیرهمگام محدود به ۸ بیت شده است؟

مشکل اینجاست که همه چیز طبق برنامه جلو نمی روید

فرستنده «با ساعت خودش» یک بیت می فرستد، $\frac{1}{9600}$ ثانیه صبر می کند، بیت بعدی را می فرستد، $\frac{1}{9600}$ ثانیه صبر می کند، بیت بعدی را می فرستد، $\frac{1}{9600}$ ثانیه صبر می کند و ...

گیرنده «با ساعت خودش» یک بیت از روی خط می خواند، $\frac{1}{9600}$ ثانیه صبر می کند، بیت بعدی را از روی خط می خواند، $\frac{1}{9600}$ ثانیه صبر می کند، بیت بعدی را از روی خط می خواند، $\frac{1}{9600}$ ثانیه صبر می کند و ...

مسئله همین جاست که ساعت فرستنده با ساعت گیرنده یکسان نیست. در واقع در سیستم های مبتنی بر پردازنده برای تولید پالس ساعت از اجزاء الکترونیکی طبیعی (مانند کریستال) استفاده می شود که پیدا کردن دو جزء کاملاً یکسان در طبیعت تقریباً غیرممکن است. به همین لحاظ زمان $\frac{1}{9600}$ ثانیه در فرستنده با زمان $\frac{1}{9600}$ ثانیه در گیرنده متفاوت است و همین اختلاف زمان باعث ایجاد مشکل می شود. شکل ۳-۷ نشان می دهد اگر ساعت گیرنده سریعتر از ساعت فرستنده کار کند چه مشکلی ایجاد می شود:

شکل ۳-۷- مشکل عدم تطابق زمانی در ارتباط سریال غیرهمگام

گیرنده و فرستنده توافق کرده اند زمان بین بیتها $\frac{1}{9600}$ ثانیه باشد و هر کدام بر اساس ساعت خود این زمان را اندازه می گیرند. همانطور که می بینید بعد از خواندن هر بیت، لحظه خواندن خط توسط گیرنده کمی زودتر اتفاق می افتد. بعد از دریافت ۸ بیت اطلاعات، لحظه خواندن خط توسط گیرنده از «وسط» زمانی که بیت روی خط دارد فاصله زیادی پیدا کرده و اگر تعداد بیتها داده بیشتر شود امکان دارد گیرنده زمانی خط را بخواند که هنوز بیت روی خط نیامده است.

پرسش) با رسم شکل توضیح دهید اگر ساعت گیرنده کندتر از ساعت فرستنده کار کند چه مشکلی ایجاد می شود؟

بنابر آنچه گفته شد، طول بیتها داده بسته اطلاعاتی در ارتباط غیرهمگام محدود به ۸ بیت است و در ادامه ممکن است فرستنده و گیرنده از همگامی خارج شوند.

ممکن این سؤال برای شما پیش بیاید که چرا این مشکل در ارتباط همگام وجود ندارد؟ پاسخ واضح است. در ارتباط همگام، فرستنده به کمک سیگنال ساعت که به همراه داده‌ها ارسال می‌کند به گیرنده اعلام می‌کند که چه زمانی باید خط را بخواند. به همین جهت فرستنده و گیرنده هیچگاه از همگامی خارج نمی‌شوند. اما در ارتباط غیرهمگام چون سرعت قبل از ارتباط مورد توافق قرار می‌گیرد و سپس فرستنده و گیرنده هر کدام طبق ساعت خودشان عمل می‌کنند، به علت عدم تطابق کامل بین ساعت فرستنده و ساعت گیرنده، امکان دارد بعد از ارسال تعدادی بیت فرستنده و گیرنده از همگامی خارج شوند. به همین لحاظ، تعداد بیتها داده به حداقل ۸ بیت محدود شده است. در بسته اطلاعاتی بعدی، به کمک بیت شروع همگامی مجددًا برقرار می‌شود.

مقایسه بین ارتباطات همگام و غیرهمگام

هرچند هم‌اکنون بیشتر ارتباطات سریال از نوع غیرهمگام هستند، اما مقایسه‌ای بین ارتباطات همگام و غیرهمگام مفید است:

- ✓ در ارتباط همگام طول بسته اطلاعاتی محدود نیست (مگر اینکه محدودیتها بی از ناحیه لایه‌های بالاتر ارتباطی اعمال شده باشد).
- ✓ در ارتباط همگام، فرستنده در حین ارتباط می‌تواند با تغییر سیگنال ساعت، سرعت ارتباط را تغییر دهد (هرچند این کار معمول نیست). اما در ارتباط غیرهمگام سرعت باید از ابتدا بین فرستنده و گیرنده مورد توافق قرار بگیرد.
- ✓ سربار^۱ اطلاعات در ارتباط غیرهمگام بالا است. در این نوع ارتباط برای ارسال ۸ بیت اطلاعات باید یک قاب ۱۲ بیتی ارسال شود که ۴ بیت آن سربار است. بنابراین تنها از $\frac{8}{12} = 66\%$ پنهانی باند خط استفاده مفید می‌شود. در ارتباط همگام تعداد بیتها داده بیشتر است و به کارایی بیشتری در استفاده از خط ارتباطی می‌انجامد.
- ✓ در ارتباط غیرهمگام نیازی به سیگنال ساعت (CLK) نیست که این موضوع در کاهش هزینه ارتباط مؤثر است. به علاوه در ارتباطات بیسیم (مانند دستگاه کنترل از راه دور تلویزیون که از سیگنالهای مادون قرمز استفاده می‌کند یا دزدگیر رادیویی) ارسال دو سیگنال داده و ساعت منطقی به نظر نمی‌رسد.

کنترل جریان داده

پیشتر دیدیم فرستنده باید حجم اطلاعات ارسالی را کنترل کند تا به گیرنده فرصت پردازش اطلاعات بدهد. این موضوع را کنترل جریان داده نامیدیم.

آیا کنترل جریان داده بحثی مجزا از تطابق سرعت بین فرستنده و گیرنده است؟ به بیان دیگر، اگر سرعت فرستنده و گیرنده با هم تطابق داشته باشد، باز هم نگرانی در مورد کنترل جریان داده وجود دارد؟ پاسخ مثبت است. برای مثال فرض کنید شخصی اطلاعاتی برای شما می‌خواند تا یادداشت کنید. ممکن است آن شخص آنقدر تند صحبت کند که شما اصلاً متوجه حرفاهای او نشوید. این مشکل عدم تطابق سرعت بین فرستنده و گیرنده است. اما در حالتی دیگر ممکن است آن شخص طوری صحبت کند که شما متوجه حرفاهای او بشوید، اما آنقدر اطلاعات را به سرعت بخواند که شما موفق به یادداشت کردن اطلاعات نشوید. این مشکل عدم کنترل صحیح

^۱ Overhead

جريان داده است. بنابراین در ارتباط سریال، هم تطابق سرعت بین فرستنده و گیرنده و هم راهکاری برای کنترل جریان داده لازم است.

در ارتباطات سریال غیرهمگام دو نوع کنترل جریان داده وجود دارد. یکی روش سخت‌افزاری است که پس از معرفی در گاه سریال کامپیوتر به آن خواهیم پرداخت.

روش دیگر کنترل جریان داده به شیوه نرم‌افزاری است. در این روش، هر گاه با فر گیرنده در شرف پر شدن باشد و نتواند اطلاعات جدید را ثبت کند، یک کاراکتر ویژه به نام **XOff**^۱ برای فرستنده ارسال می‌کند. فرستنده با دریافت این کاراکتر، ارسال اطلاعات را متوقف می‌کند و صبر می‌کند تا گیرنده آمادگی خویش برای دریافت اطلاعات جدید را با ارسال کاراکتری ویژه به نام **XOn**^۲ اعلام کند. این روش کنترل جریان داده به **Xon/Xoff** موسوم است.

مشخصات ارتباط غیرهمگام

به صورت خلاصه در ارتباط غیرهمگام باید مشخصات زیر بین فرستنده و گیرنده مورد توافق قرار بگیرد:

- ✓ نرخ داده (مثلاً ۹۶۰۰ یا ۱۹۲۰۰ بیت در ثانیه)
- ✓ تعداد بیت‌های داده (۵ یا ۶ یا ۷ یا ۸ بیت)
- ✓ نوع توازن به کار رفته (زوج، فرد، بدون توزان، همیشه «یک»، همیشه «صفرا»)
- ✓ تعداد بیتهاي توقف (۱ یا ۱/۵ یا ۲ بیت)
- ✓ روش کنترل جریان داده (سخت‌افزاری، **Xon/Xoff** یا بدون کنترل جریان داده)

تراشه‌های ارتباط سریال

به لحاظ پیچیدگی‌هایی که در مدیریت ارتباط سریال وجود دارد، تراشه‌هایی وجود دارند که عمل تبدیل داده‌های موازی به سریال و بالعکس را انجام می‌دهند. این تراشه‌ها قابل برنامه‌ریزی هستند و می‌توانند ارتباطات سریال با مشخصات مختلف را حمایت کنند.

یک دسته از این تراشه‌ها **UART**^۳ نامیده می‌شوند که برای ارتباطات غیرهمگام به کار می‌روند. از جمله این تراشه‌ها می‌توان به 8250 یا 16450 اشاره کرد. اکثر میکروکنترلرهای یک یا دو کنترل کننده **UART** داخل خود دارند. دسته دیگر از این تراشه‌ها **USART**^۴ نام دارند و برای مدیریت هر دو نوع ارتباط همگام و غیرهمگام به کار می‌روند که تراشه 8251 از جمله آنهاست.

در گذشته، کامپیوتربهای از هر دو نوع ارتباط همگام و غیرهمگام حمایت می‌کردند. اما در بوردهای کامپیوتربهای امروزی، تنها یک نوع پورت سریال یافته می‌شود که ویژه ارتباط غیرهمگام است. برای مدیریت این ارتباط به یک تراشه **UART** نیاز است. مودمهای خارجی که به پورت سریال متصل می‌شوند این تراشه را دارند؛ اما مودمهای ارزان‌قیمت فاقد این تراشه هستند و پردازنده کامپیوتربهای مدیریت ارتباط سریال را انجام می‌دهد که باعث کاهش سرعت ارتباط می‌شود (این

^۱ کاراکتر اسکی DC3 که با فشردن کلیدهای Ctrl+S تولید می‌شود.

^۲ کاراکتر اسکی DC1 که با فشردن کلیدهای Ctrl+Q تولید می‌شود.

^۳ Universal Asynchronous Reciever/Transmitter

^۴ Universal Synchronous/ Asynchronous Reciever/Transmitter

مودهای در اصطلاح WinModem یا مودهای نرمافزاری نامیده می‌شوند). در کامپیوترهای امروزی تراشه UART در تراشه SUPER I/O یا South Bridge که تراشه اصلی ارتباطی بورد اصلی کامپیوتر است، گنجانده می‌شود. جدول زیر ویژگیهای تراشه‌های UART گوناگونی که در بوردهای کامپیوتر استفاده می‌شوند را نشان می‌دهد.

نوع سیستم	طول بافر	حداکثر سرعت	نوع UART
(XT) ۸۰۸۸	-	9600 bps بالای	۸۲۵۰
(XT) ۸۰۸۸	-	9600 bps بالای	۸۲۵۰A
۸۰۲۸۶ و ۸۰۸۸	-	9600 bps بالای	۸۲۵۰B
۸۰۴۸۶ و ۸۰۳۸۶	۱ بایت	19200 bps بالای	۱۶۴۵۰
۸۰۴۸۶ و ۸۰۳۸۶ و پنتیوم	۱۶ بایت	115200 bps بالای	۱۶۵۵۰
کارتهای خاص I/O و ترمینالهای داخلی ISDN	۳۲ بایت	230000 bps بالای	۱۶۶۵۰
کارتهای خاص I/O و ترمینالهای داخلی ISDN	۶۴ بایت	460000 bps بالای	۱۶۷۵۰
کارتهای خاص I/O و ترمینالهای داخلی ISDN	۱۲۸ بایت	921.6 kbps بالای	۱۶۹۵۰

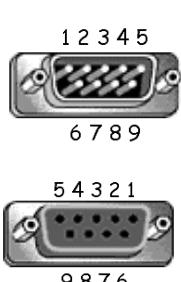
سه تراشه آخر از استانداردی به نام ^۱ESP (پورت سریال با سرعت بالا) پیروی می‌کنند. در ذیل به مشخصات پورت سریال غیرهمگام کامپیوتر و نحوه تبادل اطلاعات با آن می‌پردازیم.

پورت سریال کامپیوتر

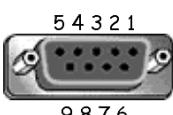

اگر به پشت بورد اصلی کامپیوتر خود نگاه کنید، یک پورت با ۹ پایه مانند شکل مقابل می‌بینید که به پورت سریال، پورت COM^۲ یا در اصطلاح فنی الکترونیک به پورت DB9 معروف است. به کمک این پورت، می‌توان یک ارتباط سریال غیرهمگام با مشخصات قابل تغییر داشت.^۳

در ادامه به بررسی سیگنالهای پورت سریال کامپیوتر می‌پردازیم. با شناخت این سیگنالها دو مطلب را خواهیم آموخت؛ اول چگونگی عملکرد مودهای خارجی^۴ در تعامل با کامپیوتر و دوم نحوه کنترل یک دستگاه جانبی به کمک پورت سریال کامپیوتر.

پیش از توضیح عملکرد پایه‌ها، توضیحی راجع به نحوه شماره گذاری پایه‌ها لازم است. پورتی که پشت کامپیوتر مشاهده می‌کنید، دارای ۹ میله است که سیگنالها را در اختیار کاربر قرار می‌دهد.^۵ شماره گذاری این حفراهای به صورت مقابل است:

معمولًا برای استفاده از این پورت، قطعه‌ای به کار می‌رود که جای میله دارای حفوه است و طوری روی پورت سریال کامپیوتر نصب می‌شود که میله‌ها درون حفراهای قرار می‌گیرند.^۶ این قطعه

^۱ Enhanced Serial Port

^۲ COMmunication – این نام به دلیل کاربرد این پورت در ارتباطات و مخابرات به آن داده شده است.

^۳ پیشتر در بورد اصلی کامپیوتر یک پورت ۲۵ پین سریال وجود داشت که از روش همگام برای ارتباط استفاده می‌کرد. امروزه این نوع پورت را بیشتر در دستگاههای صنعتی می‌توان یافت.

^۴ External

^۵ این نوع پورت معمولًا به Plug یا Male معروف است.

^۶ این نوع پورت معمولًا به Socket یا Female معروف است.

نیز به نام DB9 معروف است. شکل مقابل را بینید. سر کابل مودم خارجی (یا دستگاههای دیگر مانند اسکنر که به پورت سریال متصل می‌شوند) نیز چنین شکلی دارد.

دقت کنید که در پورت اصلی کامپیوتر، پایه بالا سمت چپ و در قطعه دومی که روی پورت نصب می‌شود، پایه بالا سمت راست شماره یک است. چون وقتی قطعه بالا روی پورت سریال نصب می‌شود، سمت چپ آن با سمت راست پورت مقابل هم قرار می‌گیرد. پشت این قطعه در محل هر میله، جایی برای لحیم کردن سیم تعییه شده تا به راحتی بتوانید از سیگنانلهای پورت سریال استفاده کنید. شکل بالا را بینید.

استاندارد ارتباط سریال کامپیوتر

در سال ۱۹۶۰ سازمان صنایع الکترونیک (EIA)^۱) برای استاندارد کردن ارتباط سریال بین وسائل مختلف (از جمله کامپیوترها) پروتکلی پیشنهاد کرد که به RS232 یا EIA232 معروف شد.^۲ بخش سخت‌افزاری این پروتکل شامل سیگنانلهای داده و کنترلی است که در ادامه با آشنا خواهیم شد.

ولتاژهای منطقی در RS232

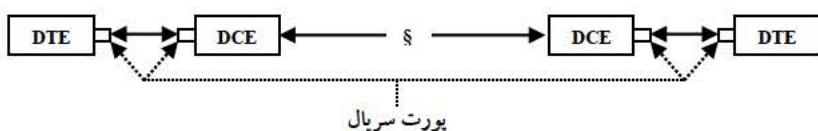
قبل‌آموختیم که اگر ولتاژی بین صفر تا $1/8$ ولت باشد از آن به «صفر منطقی» و اگر بین 3 تا 5 ولت باشد از آن به «یک منطقی» تعبیر می‌شود.^۳ چون RS232 قبل از TTL استاندارد شد، سطوح ولتاژ منطقی آن با TTL متفاوت است. در RS232 (که پورت سریال کامپیوتر نمونه‌ای از کاربرد آن است)، ولتاژی بین -3 تا -25 ولت به عنوان «یک» و ولتاژی بین $+3$ تا $+25$ ولت به عنوان «صفر» منطقی در نظر گرفته می‌شود.

توجه کنید چون معمولاً تراشه‌هایی با استاندارد TTL به پورت سریال کامپیوتر متصل می‌شود (مانند تراشه‌های مدیریت ارتباط سریال یا میکروکنترلرهای)، به تراشه‌ای نیاز داریم که ولتاژهای RS232 را به TTL و بالعکس تبدیل کند. این تراشه‌ها Line Driver نامیده می‌شوند که MAX232 و MAX233 نمونه‌ای از آن هستند.

یکی از مزایای پورت سریال این است که برای دستگاههای کم‌صرف که به آن متصل شوند، می‌تواند تغذیه مورد نیاز را تأمین کند. جریان خروجی پورت سریال کامپیوتر بین 10 تا 20 میلی آمپر و مقاومت ورودی 10 کیلو اهم است.

سیگنانلهای RS232

چون پورت سریال از ابتدا برای اتصال مودم خارجی به کامپیوتر استاندارد شد، سیگنانلهای این پورت نیز با نامهایی که در ارتباط کامپیوتر و مودم به کار می‌روند نامگذاری شده‌اند. برای فهم این سیگنانلهای ابتدا به نحوه برقراری ارتباط بین دو کامپیوتر به کمک مودم خارجی می‌پردازیم. شکل ۴-۷ این ارتباط را نشان می‌دهد.

شکل ۴-۷- ارتباط سریال به کمک مودم

^۱ Electronics Industries Association

^۲ کامپیوترهای اپل مکینتاش (که دارای پردازنده موتورولا هستند) دارای رابط سریال با استانداردی به نام RS422 هستند.

^۳ این منطق ولتاژ موسوم به TTL است. در منطقهای ولتاژی دیگر مانند CMOS، ولتاژهای دیگری به «صفر» و «یک» منطقی نسبت داده می‌شوند.

منظور از DTE^۱ هر دستگاهی است که بخواهد اطلاعاتی ارسال یا دریافت کند. کامپیوتر یا میکروکنترلر مثالی از DTE هستند.

DCE^۲ دستگاهی است که وظیفه آن دریافت داده‌ها از DTE و ارسال آن روی خط داده یا دریافت داده‌ها از روی خط انتقال ارائه آن به DTE است. مودم مثال خوبی از DCE است.

برای ارسال داده‌ها از DTE اولی به DTE دوم روند زیر دنبال می‌شود:

- ✓ ارسال داده‌ها از DCE اول به DTE اول
- ✓ ارسال داده‌ها از DCE اول به DCE دوم
- ✓ ارسال داده‌ها از DCE دوم به DTE دوم

اکنون بینیم پورت سریال چگونه به عنوان رابط بین DCE و DTE عمل می‌کند. جدول زیر سیگنالهای پورت سریال کامپیوتر را نشان می‌دهد:

نوع سیگنال	جهت سیگنال (از دید کامپیوتر)	عملکرد	شماره پایه
کنترل	ورودی	Data Carrier Detect (DCD)	۱
داده	ورودی	Received Data (RxD)	۲
داده	خروچی	Transmitted Data (TxD)	۳
کنترل	خروچی	Data Terminal Ready (DTR)	۴
-	-	Ground (Gnd)	۵
کنترل	ورودی	Data Set Ready (DSR)	۶
کنترل	خروچی	Request To Send (RTS)	۷
کنترل	ورودی	Clear To Send (CTS)	۸
کنترل	ورودی	Ring Indicator (RI)	۹

سیگنالهای فوق را می‌توان به سه دسته کلی تقسیم کرد.

الف) سیگنالهای داده

پایه RxD

کامپیوتر از طریق این پایه، اطلاعات را به صورت سریال از مودم دریافت می‌کند.

پایه TxD

کامپیوتر از طریق این پایه، اطلاعات را به صورت سریال برای مودم ارسال می‌کند.

پایه Gnd

زمین پورت سریال است که باید با زمین DCE مشترک شود.

¹ Data Terminal Equipment

² Data Communication Equipment

ب) سیگنالهای اعلام آمادگی ارتباط

پایه DCD

وقتی مودم با مودم طرف مقابل ارتباط برقرار می‌کند و سیگنال حامل^۱ معتبر روی خط کشف می‌کند، از طریق این پایه مراتب را به کامپیوتر سمت خودش اطلاع می‌دهد.

پایه DTR

وقتی کامپیوتر آماده ارتباط با مودم است این پایه را فعال می‌کند.

پایه DSR

وقتی مودم آماده ارتباط با کامپیوتر است این پایه را فعال می‌کند.

پایه RI

وقتی مودم سیگنال زنگ (Ring) را روی خط ارتباطی با مودم دیگر دریافت می‌کند، از طریق این پایه به کامپیوتر اطلاع می‌دهد تا به خط جواب بدهد.

ج) سیگنالهای دستدهی برای کنترل جریان داده

پایه RTS

هنگامی که کامپیوتر می‌خواهد برای مودم یک بایت بفرستد، با فعال کردن این پایه از مودم درخواست اجازه می‌کند.

پایه CTS

وقتی مودم سیگنال RTS را از کامپیوتر دریافت کرد، در صورت آمادگی برای دریافت داده، سیگنال CTS را برای کامپیوتر ارسال می‌کند.

پوشش) روش کنترل جریان داده به روش سختافزاری (Hardware Flow Control) به کمک سیگنالهای RTS و CTS را توضیح دهید.

توجه کنید در توضیحات بالا کامپیوتر مثالی از DTE و مودم مثالی از DCE است. اصول ارتباط هر DTE با هر DCE طبق استاندارد RS232 مانند آنچه گفته شد می‌باشد.

به صورت خلاصه می‌توان گفت برای ارتباط بین دو DTE به کمک:

✓ به کمک سیگنالهای DTR و DSR و DCD و RI ارتباط برقرار می‌شود.

✓ به کمک سیگنالهای RXD و TXD داده‌ها رد و بدل می‌شوند.

✓ به کمک سیگنالهای RTS و CTS کنترل جریان داده بین DTE و DCE انجام می‌شود.

^۱ Carrier

مودم پوج (Null Modem)

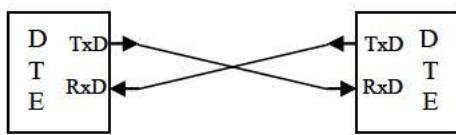
در بخش قبل دیدیم چگونه می‌توان دو DCE را به کمک دو DTE به هم متصل کرد. حال فرض کنید می‌خواهیم دو DTE (مثلاً دو کامپیوتر، دو میکروکنترلر یا یک کامپیوتر و یک میکروکنترلر) را به یکدیگر متصل کنیم، اما (مثلاً مودم) در اختیار نداریم. در این حالت، باید با توجه به عملکرد سیگنالهای RS232، طوری بین پورتهای سریال دو DTE سیم‌بندی کنیم که تصور کنند از طریق DCE بهم متصل هستند، در حالی که عالمًا DCE بین آنها وجود ندارد. به این اتصال، مودم پوج گفته می‌شود.

سیم‌بندی بین پورتهای سریال برای شبیه‌سازی وجود DCE چگونه باید باشد؟

به عنوان مثال، اول می‌خواهد برای DTE دوم اطلاعات ارسال کند. اگر DCE وجود داشته باشد:

- ✓ اول از طریق خط TxD خودش اطلاعات را برای DCE خودش ارسال می‌کند
- ✓ اطلاعات را برای DCE مقابله ارسال می‌کند.
- ✓ مقابله اطلاعات را برای DTE دوم می‌فرستد که از طریق سیگنال RxD پورت سریال DTE دریافت می‌شود.

حال که DCE وجود ندارد، بدیهی است که باید خط RxD هر DTE به خط TxD در DTE مقابله و بالعکس متصل شود.

شکل مقابل ساده‌ترین نوع مودم پوج را نشان می‌دهد. بدیهی است زمین هر دو DTE باید مشترک باشد؛ به همین لحاظ سیگنال Gnd دو پورت سریال به هم متصل می‌شود.

تکلیف سیگنالهای دست‌دهی چیست؟

گفتیم هنگامی که DTE می‌خواهد برای DCE یک بایت بفرستد، با فعال کردن پایه RTS از وی درخواست اجازه می‌کند. وقتی DCE سیگنال RTS را از DTE دریافت کرد، در صورت آمادگی برای دریافت داده، سیگنال CTS را برای DTE ارسال می‌کند. حال که DCE وجود ندارد که DTE بخواهد از آن اجازه بگیرد، یعنی این اجازه باید همیشه داده شود، به همین لحاظ در ساختار مودم پوج، RTS هر DTE به CTS آن متصل می‌شود. یعنی هرگاه DTE برای اجازه گرفتن از DCE سیگنال RTS را فعال کند، بلافاصله سیگنال CTS خودش فعال می‌شود و DTE تصور می‌کند که اجازه از سوی DCE صادر شده است.

Pin No.

5	GND	—	GND
3	TxD	X	TxD
2	RxD	X	RxD
7	RTS	X	RTS
8	CTS	X	CTS
1	CD	—	CD
6	DCR	X	DCR
4	DTR	X	DTR
9	RI	X	RI
COM port (Computer1)		COM port (Computer2)	

شکل مقابل ساختار کامل مودم پوج برای ارتباط بین پورت سریال دو کامپیوتر را نشان می‌دهد.

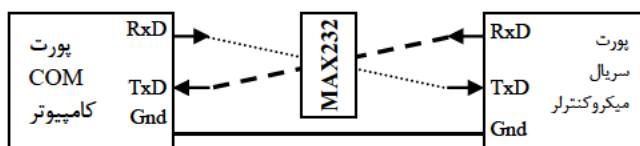
کابل CAT-5 که در سیم کشی شبکه LAN معمول است، برای برقراری این ارتباط مناسب می‌باشد. چون ۴ زوج سیم و یک سیم بدن (شیلد) دارد که می‌توان هر ۹ اتصال را به کمک آن برقرار کرد. به کمک دو قطعه DB9 که روی پورت سریال دو کامپیوتر نصب شوند و مقداری سیم CAT-5

می توان ارتباط مودم پوچ را بین دو کامپیوتر برقرار کرد. در این حالت به کمک ارتباط نرم افزاری مناسب (که بعدها خواهیم دید) می توان ارتباط داده‌ای و حتی شبکه بین دو کامپیوتر برقرار کرد.

پرسش) با بررسی ساختار کامل مودم پوچ، دلیل سیم‌بندی‌های ذکر شده را توضیح دهد.

اتصال میکروکنترلر به کامپیوترا

اکثر میکروکنترلرها دارای کنترل کننده ارتباط سریال غیرهمگام (UART) هستند. برای ارتباط بین میکروکنترلر و کامپیوترا می توان از ساختار مودم پوچ به صورت زیر استفاده کرد:

شکل ۷-۵- ارتباط میکروکنترلر با کامپیوترا به کمک مودم پوچ

شرح برنامه میکروکنترلر برای ارتباط سریال به دلیل نوع میکروکنترلرها در حوصله بحث ما نیست. تنها به یاد داشته باشید که مشخصات ارتباط غیرهمگام (نرخ داده، تعداد بیت‌های داده، نوع توازن به کار رفته، تعداد بیت‌های توقف، روش کنترل جریان داده) در کامپیوترا و میکروکنترلر باید یکسان باشد.

نرم افزار کامپیوترا برای ارتباط با پورت سریال

اکنون اتصال سخت‌افزاری بین کامپیوترا و DTE دیگر (کامپیوترا دیگر یا میکروکنترلر یا ...) برقرار شده است. می خواهیم در کامپیوترا برنامه‌ای بنویسیم که ارتباط سریال را با DTE مقابله برقرار کند؛ یعنی اطلاعات را به صورت سریال ارسال و دریافت کند.

برای برقراری ارتباط نرم افزاری در ابتدا باید ارتباط سریال پیکربندی شود؛ یعنی نرخ داده، تعداد بیت‌های داده، نوع توازن به کار رفته، تعداد بیت‌های توقف و روش کنترل جریان داده مشخص شود. این مشخصات عیناً در نرم افزار DTE طرف مقابل برای پیکربندی پورت سریال آن نیز باید به کار برود.

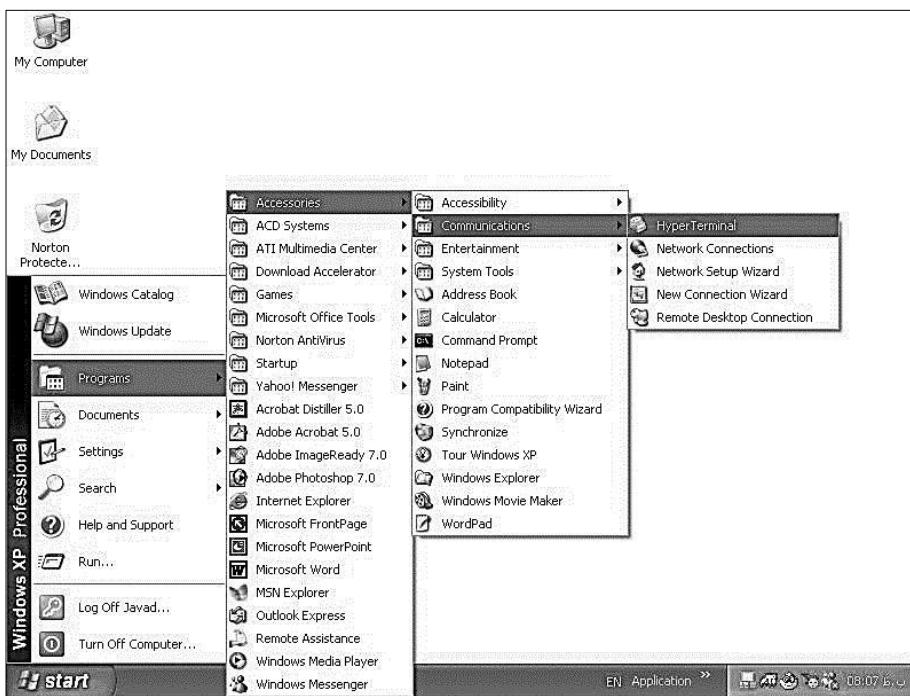
نرم افزار ارتباط سریال در کامپیوترا می تواند به کمک زبانهای سطح بالا مانند C یا Delphi یا Visual C++ یا ... نوشته شود که در ادامه مثالهایی در DOS و ویندوز خواهیم دید.

اما راه ساده‌تری نیز وجود دارد؛ ویندوز دارای نرم افزاری به نام HyperTerminal است که می تواند ارتباطهای مختلف از جمله ارتباط سریال را به راحتی برقرار کند. ابتدا با این نرم افزار آشنا می شویم.

نرم افزار HyperTerminal

این نرم افزار در نسخه‌های مختلف ویندوز وجود دارد. برای استفاده از آن (در ویندوز XP) به ترتیب زیر عمل کنید:

- ۱) از منوی Start ویندوز به مسیر Programs/Accessories/Communications بروید و گزینه HyperTerminal را انتخاب کنید (شکل ۶-۷).

شکل ۶-۷- ورود به محیط HyperTerminal

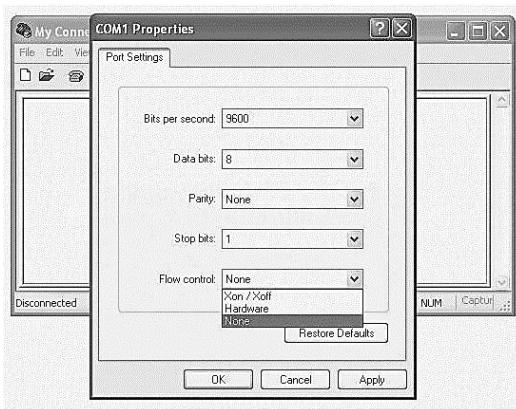
(۲) مرحله بعد مانند شکل مقابل است که در آن باید نام ارتباط را انتخاب کنید. در این شکل نام My Connection برای ارتباط انتخاب شده است.

(۳) در مرحله بعد باید وسیله ارتباطی را انتخاب کنید. این وسیله ارتباطی می‌تواند کارت شبکه، کارت مودم یا پورتهای سریال باشد. پورت COM1 را انتخاب کنید. توجه کنید که کامپیوتر دارای یک یا دو پورت سریال سخت‌افزاری (COM1 و COM2) است که برای اتصال تجهیزات خارجی به کار می‌روند. به علاوه تعدادی پورت سریال داخلی (COM3، COM4 و ...) نیز وجود دارد که برای اتصال کارت مودمهای داخلی استفاده می‌شوند. در بعضی مตون به این پورتهای سریال، پورتهای مجازی^۱ گفته می‌شود.

(۴) در مرحله بعد باید ویژگی‌های ارتباط سریال را تنظیم کنید. در ارتباط مقابل نرخ داده برابر ۹۶۰۰ بیت در ثانیه، تعداد بیتهاي داده برابر ۸ بیت، بدون بیت توازن، با یک بیت توقف انتخاب شده است. توجه کنید که پورت سریال کامپیوتر از نرخهای ارتباط داده محدودی مانند ۱۱۰، ۳۰۰، ۶۰۰، ۱۲۰۰، ۲۴۰۰، ۴۸۰۰ و ۹۶۰۰ و ۱۹۲۰۰ بیت در ثانیه حمایت می‌کند و دستگاه متصل به این پورت باید نرخ داده مورد نظرش را این لیست انتخاب کند.^۲

^۱ Virtual

^۲ دلیل استفاده از کریستال بسیار دقیق ۱۱.۰۵۹۲MHz برای میکروکنترلر ۸۰۵۱ هنگامی که می‌خواهد با پورت سریال کامپیوتر ارتباط برقرار کند همین موضوع است.

برای کنترل جریان داده می‌توان از روش‌های سخت‌افزاری یا نرم‌افزاری (Xon/Xoff) استفاده کرد. اگر DTE مقابله از یکی از این روشها حمایت کند (مانند میکروکنترلر AWC86) که از روش سخت‌افزاری RTS/CTS حمایت می‌کند، می‌توان روش مناسب را برگزید. اما برای ارتباطات ساده، لازم به استفاده از کنترل جریان داده نیست و باید گزینه None را در قسمت Flow Control برگزید.

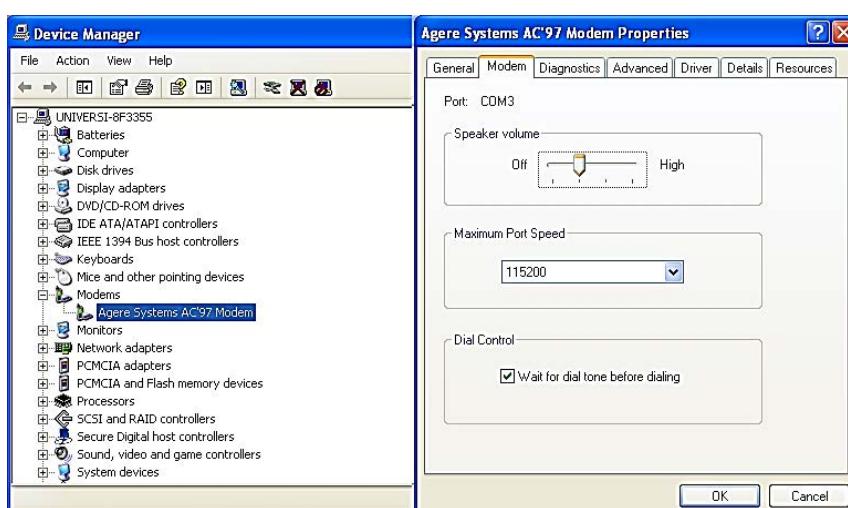
پس از این مراحل، وارد محیط HyperTerminal می‌شویم. از این پس هرچه در این محیط تایپ کنید، با مشخصات تنظیم شده از پورت سریال کامپیوتر به بیرون فرستاده می‌شود. توجه کید آنچه از پورت بیرون فرستاده می‌شود، کد اسکی کاراکترهایی است که تایپ می‌کنید. به علاوه آنچه تایپ می‌کنید در محیط HyperTerminal نشان داده نمی‌شود.

از سوی دیگر، هر اطلاعاتی به صورت سریال با مشخصات تنظیم شده به پورت سریال کامپیوتر برسد، در محیط HyperTerminal نمایش داده می‌شود. نحوه نمایش این اطلاعات در HyperTerminal قابل تنظیم است. در حالت پیش‌فرض، هر عددی دریافت شود، کاراکتری که کد اسکی آن برابر آن عدد است در محیط HyperTerminal نشان داده می‌شود.

اگر پورت COM دو کامپیوتر را به کمک کابل مودم پوچ (که ساختار آن پیشتر گفته شد) به هم وصل کنید، هرچه در محیط HyperTerminal یک کامپیوتر تایپ کنید در محیط HyperTerminal کامپیوتر دیگر دیده می‌شود. به علاوه به کمک منوی Transfer می‌توانید بین دو کامپیوتر فایل نیز رد و بدل کنید.

اتصال مودم

همانگونه که گفته شد، کامپیوتر دارای تعدادی پورت COM داخلی (COM3 و COM4 و ...) است که برای اتصال مجازی کارتهای مودم داخلی به پورت سریال استفاده می‌شوند. با انتخاب گزینه Modem در Device Manager می‌توانید بینید کامپیوتر شما به کدام پورت COM مربوط شده است.

شکل ۷-۷-مودم مجازی

ارتباط دو کامپیوتر به کمک خط تلفن و HyperTerminal

حتماً برای شما پیش آمده که نیاز به فایلی داشته باشد که دوستان باید آن را از روی کامپیوترش برای شما بفرستند. ساده‌ترین راه این مسأله چیست؟ خواهید گفت اینترنت! حق با شماست. اما اگر شما یا دوستان به اینترنت دسترسی نداشته باشید چه باید کرد؟ نگران نباشید! به کمک HyperTerminal و مودم، می‌توانید با استفاده از خطوط تلفن اطلاعات را با کامپیوتر دوستان مبادله کنید.

برای این کار، یکی از دو کامپیوتر باید به عنوان تماس‌گیرنده و دیگری به عنوان پذیرنده تماس مشخص شود. فرض کنید شما تماس‌گیرنده باشید. برای این کار مانند آنچه قبله گفته شد، وارد محیط HyperTerminal شوید، نامی برای ارتباط انتخاب کنید و به مرحله بعد بروید.

در این مرحله، از ابزارهای مختلف ارتباطی، مودم را انتخاب کنید و در کادرهای بالا، شماره و کد تلفن منزل دوستان را وارد کنید. با انتخاب گزینه OK به مرحله بعد بروید. اگر اکنون گزینه Dial را انتخاب کنید، کامپیوتر شما به کمک مودم با شماره تلفنی که مشخص کرده‌اید (در مثال بالا ۷۹۳۲۰۹۷) تماس می‌گیرد و می‌خواهد با مودم مقابله تماس ارتباطی برقرار کند.

قبل از این کار، باید دوست شما در کامپیوتر منزل خودش همین مراحل را طی کند و با رسیدن به مرحله بالا، با انتخاب گزینه Cancel وارد محیط HyperTerminal شود. در ادامه، دوست شما باید از منوی Call گزینه Wait for Call را انتخاب کند تا مودم کامپیوتر منتظر تماس تلفنی شما بماند. اکنون شما باید گزینه Dial را در HyperTerminal کامپیوتر خودتان انتخاب کنید. وقتی مودم کامپیوتر شما با تلفن منزل دوستان تماس می‌گیرد، زنگ تلفن منزل او به صدا درمی‌آید. اگر کسی در منزل او گوشی تلفن را بردارد، جز سر و صدای گوشخراش مودم کامپیوتر شما چیزی نمی‌شود! اگر کسی به تلفن جواب ندهد، مودم کامپیوتر دوستان که منتظر تماس از سوی مودم کامپیوتر شماست گوشی را برمی‌دارد. در این حالت همان سر و صدایی که هنگام اتصال به اینترنت از مودم کامپیوترا نمی‌شنوید به گوش می‌رسد و سپس ارتباط بین دو کامپیوتر به کمک خط تلفن و مودمهای برقرار می‌شود.

از این به بعد هرچه شما در HyperTerminal کامپیوتر خودتان تایپ کنید در محیط HyperTerminal کامپیوتر دوستان دیده می‌شود و عکس این موضوع نیز برقرار است. در ضمن با انتخاب گزینه Transfer می‌توانید برای یکدیگر فایل ارسال کنید.

استفاده از پورت سریال در زبانهای سطح بالا

نرم‌افزار HyperTerminal تنها برای برقرار کردن ارتباط‌های داده‌ای ساده به کمک ابزارهای ارتباطی کامپیوتر به کار می‌رود. چنانچه بخواهید یک ارتباط هوشمند برقرار کنید (مثلًاً نمودار تغییرات دمای اتاق در طول یک شب‌نوروز را روی کامپیوتر مشاهده کنید یا یک روبات را به کمک کامپیوتر کنترل کنید)، دیگر استفاده از HyperTerminal به کار نمی‌آید و باید به کمک برنامه‌ای که در کامپیوتر می‌نویسید این کار را انجام دهید.

اکثر زبانهای سطح بالا از ارتباط با پورت سریال حمایت می‌کنند. برای نوشتن برنامه ارتباط سریال در هر زبانی باید موارد زیر مشخص شود:

✓ چگونه پورت سریال باید پیکربندی شود؟ به بیان دیگر ویژگیهای ارتباط سریال مانند نرخ داده، تعداد بیت‌های داده، نوع توازن به کار رفته، تعداد بیتها توقف و روش کترل جریان داده باید به چه صورتی مشخص می‌گردد؟

✓ ارسال داده به پورت سریال به چه صورت انجام می‌شود؟

✓ چگونه می‌توان از دریافت کاراکتر توسط پورت سریال مطمئن شد؟

✓ دریافت داده از پورت سریال به چه صورت انجام می‌شود؟

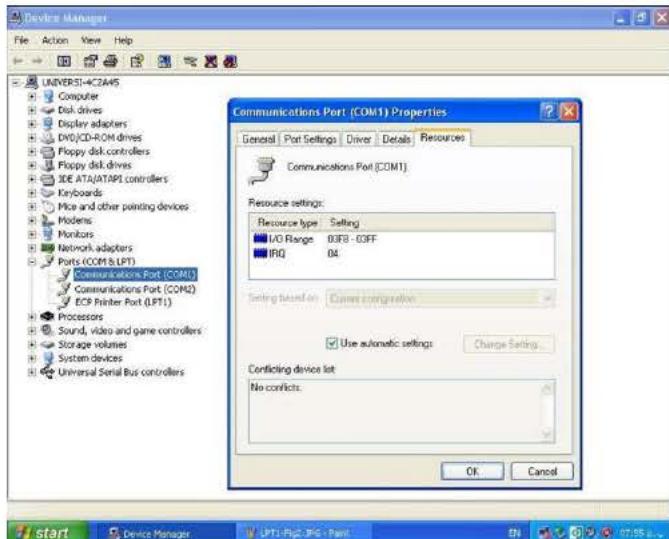
در ادامه به سوالات بالا در زبان C پاسخ می‌دهیم. توجه داشته باشید که همانطور که قبلاً گفته شد، داستان ارتباط با پورتهای ورودی/خروجی کامپیوتر (از جمله پورت سریال) در DOS و ویندوز متفاوت است. آنچه در ادامه می‌آید، برقراری ارتباط در C تحت DOS را نشان می‌دهد. برای برقراری ارتباط سریال در زبانهای تحت ویندوز باید به شیوه‌ای متفاوت عمل کنید که در بخش برقراری ارتباط با پورتهای در ویندوز، به نحوه ارسال و دریافت داده‌ها در زبان Visual C++ خواهیم پرداخت. گفتنی است این مشکل در HyperTerminal وجود ندارد.

ثباتهای پورت سریال

آدرس پورت	پورت
03F8-03FF	COM1
02F8-02FF	COM2
03E8-03EF	COM3
02E8-02EF	COM4

مانند پورت موازی که دارای یک مجموعه ثبات است، هر پورت سریال کامپیوتر نیز یک مجموعه‌ای مشکل از هشت ثبات برای مدیریت ارتباط سریال دارد. آدرس پایه این ثباتها برای پورتهای COM مختلف را در جدول مقابل می‌بینید.

در ویندوز می‌توانید پورتهای سریال سخت‌افزاری کامپیوتر خود و نیز آدرس‌های تخصیص داده شده به ثباتهای ویژه پورت را ببینید. برای این کار:

شکل ۸-۷- مشخصات یک پورت کامپیوترا

✓ از Control Panel گزینه System را انتخاب کنید.

✓ به سربرگ Hardware بروید و گزینه Device Manager را انتخاب کنید.

حال در قسمت Ports می‌توانید مشخصات پورتهای کامپیوترا خود را ببینید.

شکل ۸-۷، گزینه Ports مربوط به یک کامپیوترا نوعی را نشان می‌دهد.

همانطور که دیده می‌شود، هشت ثبات با شروع از h ۰۳F8 به پورت COM1 اختصاص داده شده است.

آدرس پایه ورودی/خروجی ثباتهای پورت	پورت COM
0040:0000 – 0040:0001	COM1
0040:0002 – 0040:0003	COM2
0040:0004 – 0040:0005	COM3
0040:0006 – 0040:0007	COM4

به کمک BIOS نیز می‌توان آدرس مبنای ثباتهای ورودی/خروجی پورت سریال را دانست. در واقع این آدرسها از آفست 0000 به بعد سگمنت 0040 حافظه ذخیره می‌شود. جدول مقابل را بینید.

مثالاً دستور `L8 0040:0000 D` در نرم‌افزار Debug، آدرس پایه پورتهای سریال نصب شده در کامپیوتر را نشان می‌دهد. قبلًا با نرم‌افزار Debug و فرمانهای آن آشنا شدیم.

به کمک برنامه‌نویسی C نیز می‌توان آدرسهای ذخیره شده در این بخش حافظه را مشاهده کرد. برنامه زیر، آدرس پورت COM1 و در صورت عدم نصب پورت مذبور، پیغامی را نمایش می‌دهد.

```
#include <STDIO.H>
#include <DOS.H>

void main(){
    unsigned int far *fptr;
    fptr = (unsigned int far *) 0x00000400;
    if (*fptr > 0)
        printf("COM1 I/O base address = %X", *fptr);
    else
        printf("COM1 not found");
}
```

جدول زیر ثباتهای پورت سریال و آدرس آنها نسبت به آدرس مبنای Base را نشان می‌دهد:

آدرس	عملکرد	خواندنی/نوشتندی	نام	بیت DLAB
Base+0	بافر ارسال اطلاعات	نوشتندی	-	0
	بافر دریافت اطلاعات	خواندنی	-	0
Base+1	قسمت پایین نرخ داده	خواندنی/نوشتندی	IER	1
	فعال کننده وقفه	خواندنی/نوشتندی	-	1
Base+2	قسمت پایین نرخ داده	خواندنی/نوشتندی	IIR	-
	شناسایی وقفه	خواندنی	-	-
Base+3	FIFO	نوشتندی	FCR	-
	کنترل کننده قالب اطلاعات	خواندنی/نوشتندی	LCR	-
Base+4	کنترل کننده مودم	خواندنی/نوشتندی	MCR	-
	نمایشگر وضعیت خط	خواندنی	LSR	-
Base+5	نمایشگر وضعیت مودم	خواندنی	MSR	-
	ثبات حافظه پنهان	خواندنی/نوشتندی	-	-
Base+7				

مثالاً اگر آدرس مبنای پورت سریال COM1 برابر `h 03F8` باشد، در برنامه کامپیوتر برای ارسال داده به این پورت و نیز دریافت داده از آن باید از ثبات واقع در آدرس `h 03F8` استفاده کنیم (به خط اول جدول توجه کنید). با نوشتندی داده ۸ بیتی در این ثبات، تراشه UART آن را به صورت مناسب قالب‌بندی کرده و از پورت سریال به بیرون ارسال می‌کند. وقتی نیز بسته‌ای توسط پورت سریال دریافت می‌شود، تراشه UART داده را از دل آن بسته بیرون کشیده و در ثبات فوق قرار می‌دهد. توجه داشته باشید که داده‌های ارسالی و دریافتی در بافرهای جداگانه‌ای از نوع FIFO^۱ ذخیره می‌شوند.

^۱ First In First Out مانند صفت

با سایر ثباتها در ادامه آشنا می‌شویم.

پیکربندی ارتباط سریال

گفتم پیش از آغاز ارتباط، ویژگیهای ارتباط سریال مانند نرخ داده، تعداد بیت‌های داده، نوع توازن به کار رفته و تعداد بیتهاي توقف باید مشخص شود. برای مشخص کردن نرخ داده باید عدد ویژه‌ای (وابسته به نرخ داده) را در ثباتهای اول و دوم قرار بدھید. در این حالت باید بیت DLAB (بیت شماره ۷ ثبات کنترل کننده قالب اطلاعات) یک باشد. برای تعیین ویژگیهای دیگر ارتباط سریال باید بیتهاي ثبات کنترل کننده قالب اطلاعات مقداردهی شوند:

DLAB	Break	Parity	Parity	Parity	Stop	Data	Data
		0: بدون توازن 000: توازن فرد 001: توازن زوج 011: توازن همیشه «یک» 101: توازن همیشه «صفر» 111: توازن همیشه «صفر»	0: یک بیت توقف 1: دو بیت توقف			0: ۵ بیت داده 00: ۶ بیت داده 01: ۷ بیت داده 10: ۸ بیت داده	

با «یک» شدن بیت قطع (Break)، فرستنده ارسال اطلاعات را قطع می‌کند.

پیکربندی پورت سریال در C (اسمبلی)

در سیستم عامل DOS، وقفه 14H برای ارتباط با پورت سریال تعریف شده است که شامل توابعی برای پیکربندی پورت سریال و ارسال و دریافت داده با این پورت است. برای پیکربندی پورت سریال در زبانهای تحت DOS مانند اسambilی یا C تحت DOS، از تابع شماره 4 این وقفه استفاده می‌کنیم. با مقداردهی ثباتهای مختلف پردازنده و اجرای این تابع، می‌توان بردون نیاز به درگیر شدن با ثباتهای پورت سریال به پیکربندی دلخواه برای ارتباط سریال دست یافته.

جزییات این تابع در ذیل آمده است:

AH = 04

AL = 00H، (توقف) 01H (بدون توقف)

DX = شماره بورت (COM1 = 0, COM2 = 1,...)

(توازن زوج 04H , (توازن فرد پایدار) 03H, (توازن زوج) 02H, (توازن فرد) 01H, (بدون توازن) 00H)

(۲) بیت توقف برای کلمه های بزرگتر از ۰۲H، (۱/۵ بیت توقف برای کلمه ۵ بیتی) H01، (۱ بیت توقف) H00L = BL

CH = 00H, کلمه ۵ بسته), 01H, کلمه ۶ بسته), 02H, کلمه ۷ بسته), 03H, کلمه ۸ بسته)

CL = 00H (110 bps), 01 (150 bps), 02 (300 bps), 03 (600 bps), 04 (1200 bps), 05 (2400 bps),
06 (4800 bps), 07 (9600 bps), 08 (19200 bps)

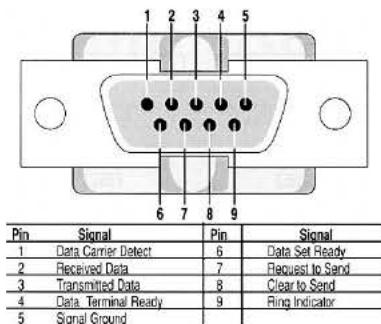
تابع صفحه بعد در زبان C پورت سریال را با نرخ داده ۹۶۰۰ بیت در ثانیه، کلمه ۸ بیتی، یک بیت توقف و بدون استفاده از سمت توازن سکریندی مه کند.

```

void InitialSerialPort(void) {
    asm {
        mov ah,04h
        mov al,00h
        mov bh,00h // No Parity
        mov bl,00h // 1 Stop Bit
        mov ch,03h // 8 bit data
        mov cl,07h // 9600 bps
        mov dx,00h // port COM1
        int 14h
    }
}

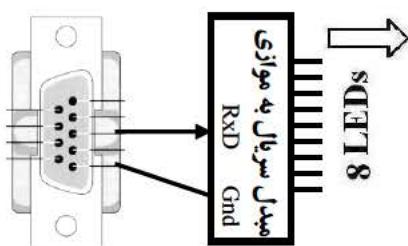
```

ارسال داده به پورت سریال

برای ارسال داده به پورت سریال، مشابه با آنچه قبل‌آیدیم ازتابع `outportb` استفاده می‌شود. البته تابع شماره ۱ وقفه `14h` نیز برای این منظور می‌تواند به کار رود. در ادامه یک مثال عملی را بررسی می‌کنیم.

پایه‌های پورت سریال را قبل‌آیدیم. شکل روبرو خلاصه‌ای از آنچه گفتمیم و باید در مثالهای طراحی سیستم به کار ببریم را نشان می‌دهد.

فرض کنید می‌خواهیم طراحی کنیم که اعداد صفر تا ۲۵۵ را روی هشت عدد LED نمایش دهد. برای این کار، از پورت سریال کامپیوتر به صورت مقابل استفاده می‌کنیم.

همانطور که می‌بینید، پایه `TxD` پورت سریال کامپیوتر به پایه `RxD` مبدل سریال به موازی (مثلاً یک میکروکنترلر) متصل شده است. این مبدل، اطلاعات را به صورت سریال از کامپیوتر دریافت و پس از تبدیل به اطلاعات موازی روی هشت LED نمایش می‌دهد.

برنامه را در زیر می‌بینید.

```

#include <STDIO.H>
#include <CONIO.H>
#include <STDLIB.H>

void InitialSerialPort(void) {
    asm {
        mov ah,04h
        mov al,00h
        mov bh,00h
        mov bl,00h
        mov ch,03h
        mov cl,07h // 9600 bps
        mov dx,00h
        int 14h
    }
}

void main(void){
    unsigned char data = 0;
    InitialSerialPort();
    while (!kbhit()){
        outportb(0x3F8,data);
        delay(500);
        if (data == 255)
            data = 0;
        else
            data++;
    }
}

```

```
}
```

این برنامه، اعداد صفر (00000000) تا ۲۵۵ (11111111) را با تأخیر ۵۰۰ میلی ثانیه به پورت سریال کامپیوتر ارسال می کند. پس از رسیدن متغیر خروجی به ۲۵۵، مجدداً مقدار آن صفر می شود. برنامه با فشار یک کلید به پایان می رسد.

پوشش) برنامه را به گونه ای اصلاح کنید که LED های زوج و فرد را به ترتیب و با تأخیر یک ثانیه روشن و خاموش کند و یک رقص نور ایجاد کند. برنامه باید با فشار یک کلید، همه LED ها را خاموش کرده و به پایان برسد.

دریافت داده از پورت سریال

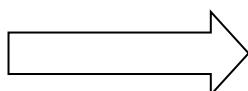
فرض کنید دستگاهی به پورت سریال کامپیوتر متصل است که اطلاعات را به صورت سریال برای کامپیوتر ارسال می کند. می خواهیم در کامپیوتر برنامه ای بنویسیم که این اطلاعات را دریافت کند.
به نظر می رسد دستور `inportb` کافی باشد:

```
data = inportb(0x3F8);
```

این دستور غلط نیست. یعنی اطلاعات را از پورت COM1 (به آدرس h 03F8) می خواند و در متغیر `data` ذخیره می کند. اما به کار بردن این دستور به تنها یک صحیح نیست. بلکه:
باید ابتدا از دریافت داده توسط پورت سریال مطمئن شویم و سپس داده فوق را بخوانیم.

تابع ۳ وقه h 14 برای خواندن وضعیت پورت به کار می رود:

AH = 03

شماره پورت =

بایت وضعیت پورت = AH

بایت وضعیت مودم = AL

بعد از اجرای این تابع، بایت وضعیت پورت سریال در ثبات AH قرار می گیرد که بیتهای آن به شرح زیر هستند:

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
۷. زیر پسند آزاد	۶. زیر پسند آزاد	۵. فرآیند شناسنایی	۴. فرآیند شناسنایی	۳. قدرت ارسال	۲. قدرت ارسال	۱. قدرت ارسال	۰. قدرت ارسال

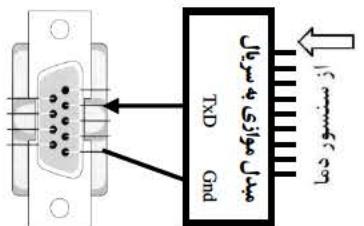
```
int RecvData(){
    unsigned char status;
    asm {
        mov ah, 03h
        mov dx, 00h
        int 14h
        mov status, ah
    }
    status = status & 128;
    if (status == 0) return 0;
    else return 1;
}
```

به بیت شماره ۷ دقیق کنید. وقتی تابع ۳ وقه h 14 اجرا شود، با بررسی بیت شماره ۷ ثبات AH می توان دانست آیا داده ای دریافت شده است یا نه؟ اگر پورت سریال داده ای دریافت کرده باشد، این بیت «یک» و در غیر این صورت «صفر» خواهد بود. تابع مقابله ای دریافت داده را بررسی می کند و در صورت آماده بودن داده ارزش منطقی صحیح («یک») و در غیر این صورت ارزش

منطقی غلط («صفر») را باز می‌گرداند. این تابع، بایت وضعیت صفحه کلید که در ثبات AH قرار دارد را در متغیر status کپی می‌کند. سپس این م تغییر را با عدد ۱۲۸ (1000000 AND 00000001) می‌کند. با این کار، چنانچه بیت شماره ۷ متغیر فوق «صفر» باشد، حاصل AND صفر بوده و مقدار «صفر» (ارزش منطقی نادرست) به عنوان خروجی تابع برگردانده می‌شود. در غیر این صورت حاصل AND غیر صفر است و مقدار «یک» (ارزش منطقی درست) به عنوان خروجی به تابع برگردانده می‌شود. بنابراین اگر خروجی تابع RecvData درست باشد یعنی داده‌ای دریافت شده و آماده خوانده شدن است. اکنون به کمک تابع inportb می‌توانید داده را بخوانید. تابع شماره ۲ و فقه ۱۴h نیز برای این منظور قابل استفاده است.

اکنون می‌خواهیم سیستمی طراحی کنیم که دمای اتاق را هر یک ثانیه یک بار خوانده و روی نمایشگر کامپیوتر نمایش دهد. برای این کار، باید از سنسور دما استفاده شود. خروجی سنسور دما که یک کمیت آنالوگ است به کمک تراشه ADC^۱ به کمیتی دیجیتال تبدیل می‌شود.

مثلاً با استفاده از یک ADC هشت بیتی (مانند تراشه ADC804)، خروجی آنالوگ سنسور دما به یک عدد دیجیتال ۸ بیتی تبدیل می‌شود.^۲ اکنون برای ارسال این عدد هشت بیتی (که در خروجی تراشه ADC به صورت موازی قرار دارد) به پورت سریال کامپیوتر، به یک مبدل سریال به موازی (مثلاً میکروکنترلر) نیاز داریم. همانطور که در شکل مقابل می‌بینید، پایه TxD (ارسال) مبدل موازی به سریال به پایه RXD (دریافت)

پورت سریال کامپیوتر متصل و زمینهای دو طرف مشترک شده است. اکنون باید در کامپیوتر برنامه‌ای بنویسیم که اطلاعات را از پورت سریال دریافت کرده و نمایش دهد. برنامه زیر را ببینید.

```
#include <STDIO.H>
#include <CONIO.H>
#include <STDLIB.H>
void InitialSerialPort(void){
    asm {
        mov ah,04h
        mov al,00h
        mov bh,00h
        mov bl,00h
        mov ch,03h
        mov cl,07h // 9600 bps
        mov dx,00h
        int 14h
    }
}
int RecvData(){
    unsigned char status;
    asm {
        mov ah,03h
        mov dx,00h
        int 14h
        mov status,ah
    }
    status = status & 128;
    if (status == 0)
        return 0;
    else

```

^۱ Analog to Digital Converter

^۲ بعضی از میکروکنترلرها خود دارای ADC داخلی هستند.

```

    return 1;
}
void main(void) {
    unsigned char data;
    InitialSerialPort();
    while (1) {
        while (RecvData() == 0 && !kbhit());
        if (kbhit()) exit(0);
        data = inportb(0x3F8);
        printf("%X\n", data);
    }
}

```

به این خط برنامه توجه کنید:

`while (RecvData() == 0 && !kbhit());`

تا زمانی که کاراکتری دریافت نشده (خروجی تابع `RecvData` صفر است) و نیز کاربر کلیدی را فشار نداده باشد، برنامه در همین نقطه متوقف می‌ماند. با نقص شدن یکی از این دو شرط، برنامه از این خط عبور کرده و ادامه می‌دهد. در خط بعدی، بررسی می‌شود که آیا در اثر فشرده شدن کلیدی از خط قبلی عبور کرده‌ایم؟ اگر اینگونه باشد، برنامه به پایان می‌رسد. در غیر این صورت، به کمک تابع `inportb` داده دریافتی خوانده شده و در دستگاه شانزده‌تایی روی نمایشگر کامپیوتر نشان داده می‌شود. به صورت خلاصه، برنامه بالا تا زمانی که کاربر کلیدی را فشار نداده باشد، اطلاعات دریافتی از پورت سریال را خوانده و روی نمایشگر کامپیوتر نشان می‌دهد.

پرسش) برنامه بالا را به گونه‌ای اصلاح کنید که قبل از خروج، تعداد بایتهای دریافتی را نمایش دهد.

در زبان C، تابع `bioscom` که در فایل سرآیند `bios.h` قرار دارد، برای پیکربندی ارتباط سریال، ارسال و دریافت داده‌های سریال و نیز بررسی وضعیت ارتباط سریال به کار می‌رود.

در دو مثال طراحی سیستم، سخن از مبدل سریال به موازی و مبدل موازی به سریال گفته شده است. اکثر میکروکنترلرهای دارای پورت سریال هستند و می‌توانند نقش این دو مبدل را ایفا کنند. با مطالبی که در این بخش آموختید، می‌توانید برنامه‌هایی بنویسید که به کمک پورت سریال اطلاعاتی به خارج کامپیوتر ارسال یا از پورت سریال داده‌هایی دریافت کنند.

همانگونه که قبلاً گفته شد، ارتباط سریال در زبانهای تحت ویندوز به گونه‌ای متفاوت انجام می‌شود. در بخش ارتباط با پورتهای کامپیوتر تحت ویندوز، برنامه‌هایی به زبان C++ Visual C++ نوشته شده است که به کمک آنها می‌توانید برنامه‌نویسی پورت سریال در ویندوز را به راحتی انجام دهید.

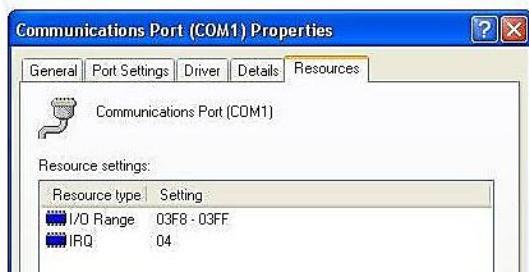
استفاده از پورت سریال به شیوه وقفه

فرض کنید می‌خواهیم در کامپیوتر برنامه‌ای بنویسیم که داده‌هایی را از پورت سریال کامپیوتر خوانده و نمایش دهد. یک راهکار این است که مرتبًا بررسی کنیم آیا داده‌ای در پورت سریال دریافت شده یا خیر و در صورت مثبت بودن پاسخ، آن را بخوانیم و نمایش دهیم (روش سرشماری یا Polling). این راه ساده است؛ اما وقت را بیهوده هدر می‌دهد. برنامه در هر ثانیه هزاران بار پورت سریال را کنترل می‌کند که آیا داده‌ای در آن دریافت شده است یا خیر؟ که به

خصوص در مورد ارتباطاتی که حجم انتقال داده‌ها در آن زیاد نیست به صرفه نمی‌باشد. حداکثر سرعت ارتباط در این روش بدون از بین رفتن داده‌ها 34.7 Kbps است.

راه دیگر این است که از پورت سریال در حالت وقفه استفاده کنیم. در این حالت، وقتی داده‌ای توسط پورت سریال دریافت شود وقفه‌ای در کامپیوتر رخ می‌دهد. می‌توانید با بازنویسی زیربرنامه پاسخ به آن وقفه (ISR)، واکنش لازم در قبال دریافت آن داده (مثلاً نمایش آن در کامپیوتر) را نشان دهید. با این کار دیگر نیازی نیست مرتب‌آپورت سریال را بررسی کنید؛ بلکه هرگاه داده‌ای دریافت شد، وقفه‌ای رخ خواهد داد. با این روش حتی در کامپیوترهای قدیمی سرعت به راحتی تا 115.2 Kbps بالا می‌رود.

تغییر ISR یک وقفه در کامپیوتر چندان پیچیده نیست و می‌توان آن را به کمک برنامه‌های اسambilی یا سطح بالا (مانند C) انجام داد. در کتابهای زبان اسambilی در بخش

برنامه‌های مقیم در حافظه^۱ می‌توانید شیوه این کار را فرا بگیرید. برای این کار باید بدانید کامپیوتر کدام شماره وقفه را به پورت سریال اختصاص داده است. در شکل مقابل که مربوط به یک کامپیوتر نوعی است و قبلًا شیوه مشاهده آن در ویندوز را دیدیم، وقفه IRQ4 (INT 0C h) به پورت سریال اختصاص داده شده است.

وقفه 4 IRQ به پورتهای COM1 و COM3 و وقفه 3 IRQ به پورتهای COM2 و COM4 اختصاص دارد. اما چگونه باید از سیستم خواست که با دریافت یک کاراکتر اعلام وقفه کند؟ مقداردهی ثبات فعال کننده وقفه (از مجموعه ثباتهای پورت سریال) این کار را انجام می‌دهد. بیتهای این ثبات را ببینید:

0	0	0	0	IN	ER	TBE	RxRDY
---	---	---	---	----	----	-----	-------

اگر بیت RxRDY (یک) باشد، دریافت داده باعث ایجاد وقفه می‌شود.

اگر بیت TBE (یک) باشد، خالی شدن بافر ارسال داده باعث روی دادن وقفه می‌شود.

بیت ER در رابطه با وقفه وضعیت خط و بیت IN در رابطه با وقفه وضعیت مودم عمل می‌کند.

دستور; outportb(0x3F8+1,1) وقفه دریافت داده را فعال می‌کند. از این پس، با دریافت داده توسط پورت سریال وقفه‌ای رخ می‌دهد.

شبکه مودم پوج

همانطور که قبلًا دیدیم، با اتصال پورتهای سریال دو کامپیوتر به یکدیگر به کمک یک کابل مودم پوج (که ساختار کامل آن را دیدید و البته عملاً در بیشتر اوقات، تنها اتصالات TxD، RxD و CTS کافی است) و با استفاده از نرم‌افزار HyperTerminal، می‌توانید ارتباط داده‌ای بین دو کامپیوتر برقرار کنید و حتی فایل بین دو کامپیوتر رد و بدل نمایید.

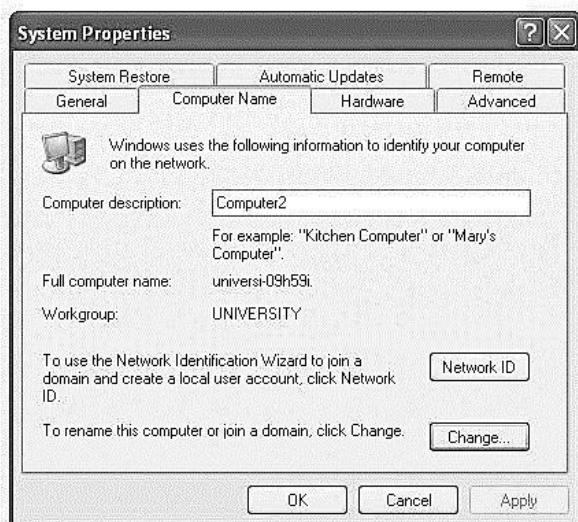
^۱ Terminate & Stay Resident - TSR

در ویندوز ۲۰۰۰ یا XP، قابلیت ایجاد شبکه بین دو کامپیوتر به کمک اتصال پورتهای سریال دو کامپیوتر وجود دارد. در ادامه، با نحوه ایجاد این شبکه در ویندوز آشنا می‌شویم. برای ایجاد این شبکه، یکی از کامپیوترها باید میزبان^۱ (پذیرنده اتصال) و دیگری مهمان^۲ (برقرارکننده اتصال) باشد.

پیکربندی نرم افزاری کامپیوترهای میزبان و مهمان :

پیش از پیکربندی سیستمها مطمئن شوید که هر دو کامپیوتر به یک گروه کاری (مثالاً به نام University) متعلق هستند. با مراجعه به Control Panel/System/Computer Name از این موضوع مطمئن شوید و در صورت لزوم نام گروههای کاری دو سیستم را تغییر دهید.

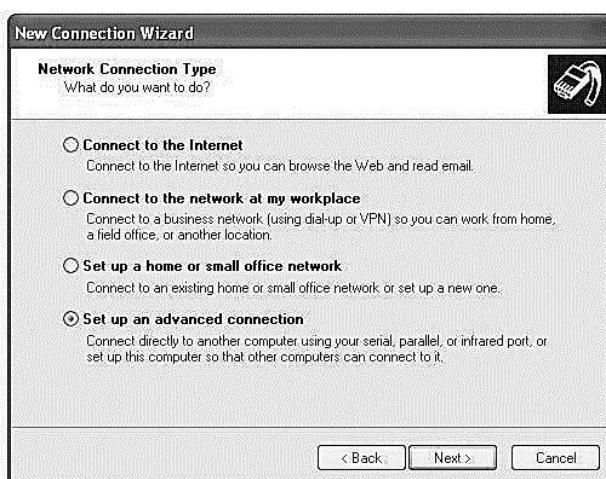
شکل زیر گروه کاری کامپیوتر میزبان² (Computer2) را نشان می‌دهد.

الف) پیکربندی مشترک در هر دو سیستم

✓ با مراجعه به Control Panel/Network Connection/Create a new connection کار را آغاز کنید.

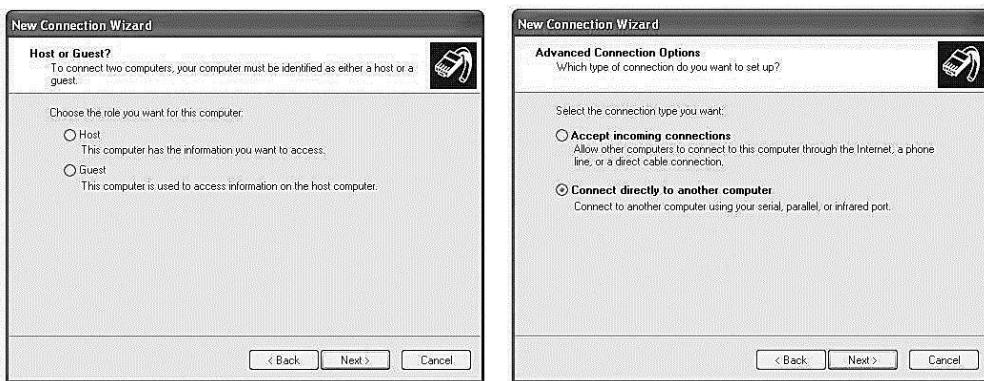
✓ نوع شبکه را انتخاب کنید:

¹ Host

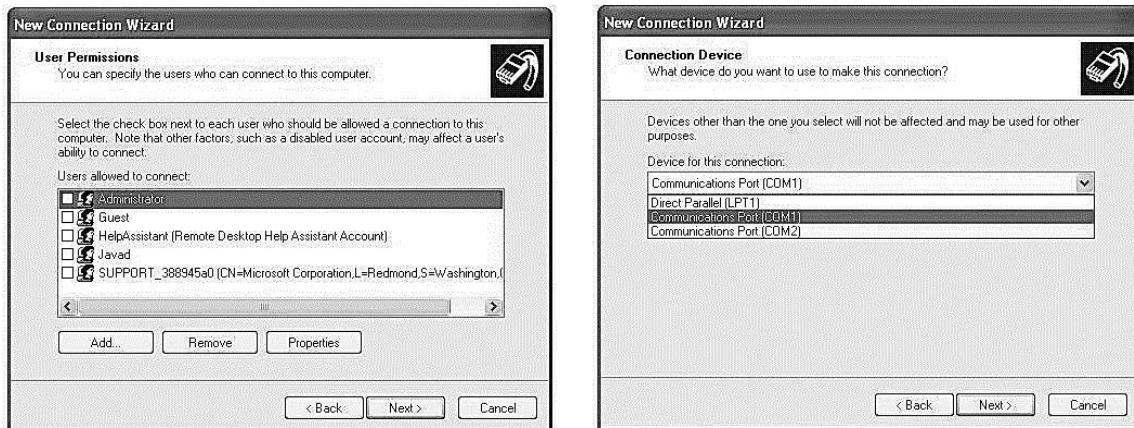
² Guest

✓ نوع ارتباط را انتخاب کنید:

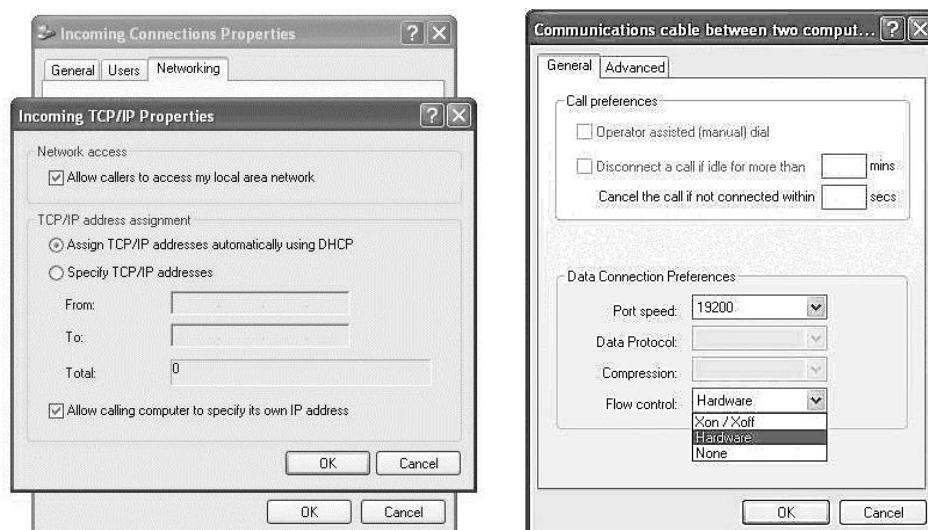

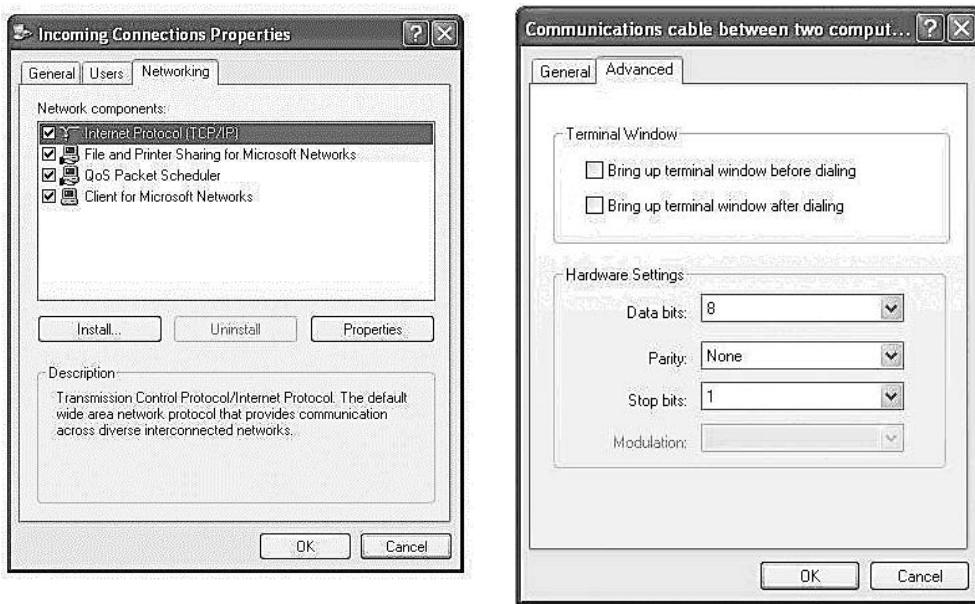
ب) ادامه پیکربندی نرم افزاری در کامپیوتر میزبان (Computer2) با انتخاب گزینه Host

۱- پورت ارتباطی و سطوح دسترسی کاربران را مشخص کنید:

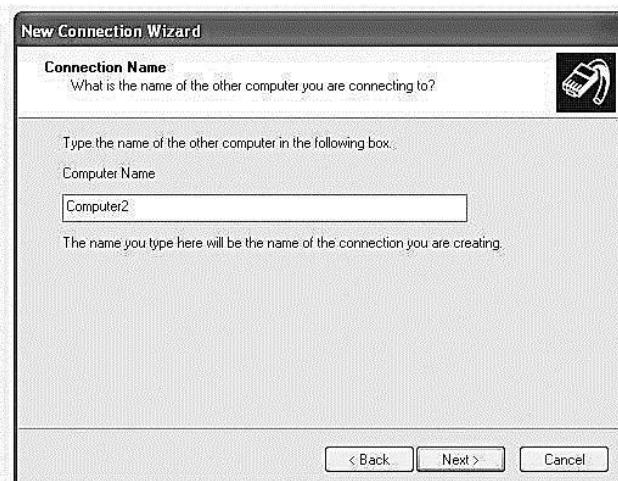
۳- اکنون پیکربندی کامپیوتر میزبان پایان یافته است و در قسمت Network Connections گزینه ای به نام Properties ساخته شده است. با کلیک راست روی این گزینه و انتخاب Incoming Connections روی خود گزینه، می توانید مشخصات ارتباط (از جمله سرعت که باید در دو طرف یکسان باشد) را تغییر دهید:

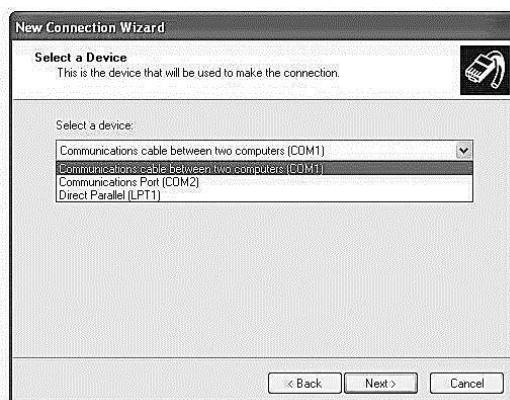

: Guest با انتخاب گزینه **Computer1** (کامپیوتر میهمان) نرم افزاری پیکربندی در کامپیوتر گزینه

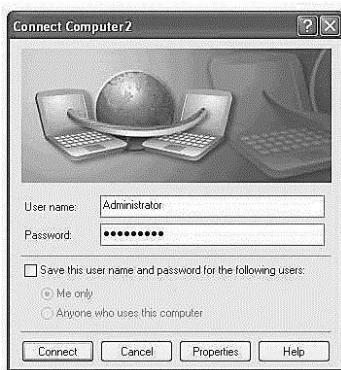
۱- نام کامپیوتر دیگر را وارد کنید :

۲- نوع ارتباط را مشخص کنید :

اکنون پیکربندی سیستم میهمان نیز پایان یافته است. یک گزینه با نام **Computer2** در قسمت **Network Connections** سیستم میهمان ایجاد شده است. با کلیک روی آن و وارد کردن **User Name** و **Password** سیستم

میزبان، می توانید به آن متصل شوید و با استفاده از آدرس IP یا نام آن، از تمام منابع به اشتراک گذاشته شده آن استفاده کنید. مشخصات ارتباط (از جمله سرعت که باید در دو طرف یکسان باشد) با کلیک روی Properties قابل تنظیم است.

پروژه های کاربردی با پورت سریال کامپیوتر

- (۱) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که فایلی را از یک کامپیوتر به کامپیوتر دیگر ارسال کند. برنامه نویسی کامپیوترها را خودتان انجام دهید.
- (۲) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید یک رقص نور روی هشت عدد LED ایجاد کند. برای این کار LED ها باید هر یک ثانیه یک بار به صورت یکی در میان روشن شوند. LED ها به یک میکرو کنترلر و میکرو کنترلر به پورت سریال کامپیوتر متصل است.
- (۳) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که محتویات ۸ عدد کلید دو حالت را بخواند و روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهد. کلیدها به یک میکرو کنترلر و میکرو کنترلر به پورت سریال کامپیوتر متصل است.
- (۴) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که جهت و سرعت چرخش یک موتور پله ای را به کمک برنامه کامپیوتری کنترل کند. با این سیستم می توانید روباتی بسازید که به کمک پورت سریال کامپیوتر کنترل شود.
- (۵) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که اعداد صفر تا ۹ را با فواصل زمانی یک ثانیه روی یک نمایشگر هفت قسمتی^۱ نمایش دهد. از تراشه مبدل کد BCD به کد نمایشگر هفت قسمتی استفاده نکنید. برنامه خود را طوری بنویسید که نوع نمایشگر هفت قسمتی (آن د مشترک یا کاتد مشترک) را در ابتدای برنامه از کاربر سؤال کند.
- (۶) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که یک ولتاژ آنالوگ بین صفر تا ۵ ولت که به کمک یک پتانسیومتر تولید می شود را از طریق پورت سریال خوانده و مقدار این ولتاژ را با دقت دو رقم اعشار روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهد.
- (۷) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که یک ولتاژ آنالوگ بین صفر تا ۵ ولت که به کمک یک پتانسیومتر تولید می شود را از طریق پورت سریال خوانده و مقدار این ولتاژ را با دقت دو رقم اعشار روی سه عدد نمایشگر هفت قسمتی که به پورت موازی متصلند، نمایش دهد.
- (۸) برنامه ای بنویسید که یک ارتباط همگام با پالس ساعتی که فرکانس آن از طریق برنامه قابل تنظیم باشد را روی دو پایه پورت موازی ایجاد کند.
- (۹) سیستمی شامل سخت افزار و نرم افزار طراحی کنید که یک فایل را از طریق امواج مادون قرمز ارسال کند.

^۱ Seven Segment

منابع این فصل

[1] "The 80x86 IBM PC & Compatible Computers", Muhammed Ali Mazidi and et al, Prentice Hall,2000.

[2] "PC Interfaces under Windows", Burkhard Kaink and Hans-Joachim Berndt, Elektor Electronics Publications, 2002.

(این کتاب با ترجمه کیهان حدادشرق توسط انتشارات نشر علوم به چاپ رسیده است)

[۳] "اصول کامل راهاندازی و کنترل دستگاههای جانبی توسط کامپیوتر"، محسن شکیباف، انتشارات نص، ۱۳۸۴.

[۴] "گذرگاهها و درگاههای کامپیوترهای شخصی"، عبدالمجید منصوریانفر و اصغر کریمی، انتشارات

دانشپژوهان برین - ارکان، ۱۳۸۳

[۵] "دیجیتال پایه و طراحی مدارهای واسط" ، شیرزاد شهریاری، انتشارات پرتونگار، ۱۳۸۵.

[۶] "مرجع علمی-کاربردی سخت افزار" ، شیرزاد شهریاری، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۴.

زنگ تقویح!

مشخصات اولین کامپیوتر شخصی IBM یعنی PC-XT را در زیر مشاهده می‌کنید. مقایسه آن با مشخصات کامپیوترهای امروزی خالی از لطف نیست!

NAME	J8	PC XT - Model 5160 J9
MANUFACTURER		IBM
TYPE		Professional Computer
ORIGIN		U.S.A.
YEAR		1983
END OF PRODUCTION		Unknown
BUILT IN LANGUAGE		Microsoft BASIC
KEYBOARD		Full-stroke keyboard with numeric keypad and function keys 84 or 101 keys
CPU		Intel 8088
SPEED		4.77 MHz
COPROCESSOR		Socket for a 8087 math co-processor
RAM		From 64k to 640k, depending on models
ROM		64 kb
TEXT MODES		80 x 24 / 40 x 24
GRAPHIC MODES		CGA modes : 320 x 200 / 640 x 200
COLORS		16
SOUND		Tone Generator
I/O PORTS		eight internal slots (five 8 bit ISA), RS232c, Centronics
BUILT IN MEDIA		One 5.25" FDD, 360k (3.5" on later models) 10Mb or 20Mb hard-disk
OS		MS DOS
POWER SUPPLY		PSU built-in
PERIPHERALS		Numerous IBM and third-parties expansion cards, i.e. the QuadRam 512 KB RAM card
PRICE		\$8000 (Complete version with 640 KB RAM, 10 MB HDD, colour display)

فصل هشتم

برنامه‌نویسی پورت‌های کامپیوتر تحت ویندوز

در کامپیوتری که با سیستم‌عامل DOS یا ویندوز ۹۵ یا ۹۸ یا Millenium (Me) کار می‌کند، برنامه‌های تبادل اطلاعات با درگاههای کامپیوتر به درستی اجرا می‌شوند. اما در نسخه‌های بعدی ویندوز (Vista, XP, 2000, NT, ...) داستان ارتباط با درگاههای ورودی/خروجی متفاوت است؛ در این سیستم‌عامل‌ها، برنامه‌های کاربر در مد کاربردی^۱ و توابع سیستمی (از جمله توابع دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی) در مد هسته سیستم‌عامل^۲ اجرا می‌شوند. این کار برای بالا بردن امنیت سیستم‌عامل و جلوگیری از حملات مخرب انجام می‌شود و آزادی عملی که کاربران سیستم‌عامل‌های قبل از ویندوز NT برای اجرای توابع سیستمی داشتند را از آنان می‌گیرد. بنابراین اگر برنامه‌ای برای تبادل مستقیم اطلاعات با درگاههای ورودی/خروجی بنویسید (حتی اگر از زبانهای تحت ویندوز مانند Visual C++ و Delphi استفاده کنید)، در ویندوزهای NT به بعد در اجرای صحیح برنامه ناکام خواهد ماند. برای تصحیح این مشکل، باید از برنامه‌هایی مانند PortTalk یا کتابخانه پویای inpout32 استفاده کنید که به صورت واسط بین مد کاربردی و مد هسته عمل می‌کنند؛ به بیان دیگر درخواستهای کاربر برای دسترسی به درگاهها را دریافت و به هسته سیستم‌عامل ارائه کرده و پاسخ را از هسته گرفته و به کاربر می‌دهند.

در ادامه دو روش برای این کار مورد بررسی قرار می‌گیرند. در روش اول، از توابع کتابخانه‌ای آماده که در فایلهای inpout32.dll و inpout32.lib وجود دارند استفاده می‌کنیم و در روش دوم بسته نرم‌افزاری PortTalk را مورد بررسی قرار می‌دهیم. این بسته دارای یک فایل اجرایی به نام AllowIO.exe است که ابزاری ساده برای در دسترس قرار دادن درگاههای ورودی/خروجی عرضه می‌کند. پس از بررسی این ابزار، با الهام از برنامه PortTalk توابعی سیستمی خواهیم نوش特 که عملیات دسترسی به درگاه را انجام می‌دهند. با قرار دادن این توابع در یک فایل سرآیند و استفاده از آن در برنامه‌های خود می‌توانید به درگاههای ورودی/خروجی دسترسی داشته باشید.

برای فهم مطالبی که در ادامه می‌آید، نیازی به دانستن مفاهیم پیشرفته برنامه‌نویسی تحت ویندوز نیست و به سادگی می‌توانید از آنها حتی در برنامه‌های کنسول^۳ که شباهت زیادی به برنامه‌های تحت DOS دارند، استفاده کنید.

کتابخانه inpout32.dll

فایل inpout32.dll یک کتابخانه پویایست که به کمک توابع آن می‌توان از درگاههای ورودی/خرجی کامپیوتر استفاده کرد. با مراجعه به سایت <http://www.logix4u.net> فایلهای inpout32.dll و inpout32.lib را دانلود کنید. در این کتابخانه دو تابع به نامهای Inp32 و Out32 تعریف شده که الگوی استفاده از آنها دقیقاً مانند توابع inportb و outportb زبان C است که قبلًا معرفی شدند.

از این کتابخانه‌ها می‌توان در تمام زبانهای تحت ویندوز استفاده کرد. در ادامه، مراحل به کارگیری این کتابخانه‌ها را در محیط Visual C++ تشریح می‌کنیم.

¹ Application Mode

² Kernel Mode

³ Console

- ✓ ابتدا به کمک بسته Visual Studio یک برنامه دلخواه برای ارتباط با درگاه بنویسید. این برنامه می‌تواند مبتنی بر API MFC یا Console یا API باشد. از توابع Inp32 و Out32 برای ارتباط با درگاهها استفاده کنید.
- ✓ دو فایل فوق را در شاخه پروژه خود کپی کنید.
- ✓ از منوی Project گزینه Setting را انتخاب کنید. به سربرگ Link بروید و نام فایل کتابخانه‌ای object/library را به قسمت input32.lib اضافه کنید.
- ✓ دو خط زیر را به ابتدای فایل اصلی برنامه خود (بعد از راهنمای اولیه^۱) اضافه کنید:

```
short __stdcall Inp32(short portaddr);
void __stdcall Out32(short portaddr, short datum);
```

برای نمونه، برنامه ارسال داده‌ها به کارت XT خروجی را (که قبلاً در زبان C تحت DOS نوشته بودیم) بازنویسی می‌کنیم.

```
#include "stdafx.h"
#include < conio.h >
#include < windows.h >

short __stdcall Inp32(short portaddr);
void __stdcall Out32(short portaddr, short datum);

void main(void){
    short data = 0x55;

    while (!kbhit()){

        Out32(0x031B , data);
        data = ~data;
        Sleep(500);
    }
}
```

با اجرای این دستورات در مد کنسول محیط Visual Studio می‌توانید به تاییجی مشابه قبل دست یابید و نیز آن را به دلخواه خود تغییر دهید؛ مثلاً اگر به جای آدرس 031Bh، از آدرس درگاه موازی (0378h) استفاده کنید و هشت LED به پایه‌های داده این درگاه متصل کنید، چشمک زدن آنها را خواهد دید.

به همین روش می‌توانید از توابع Inp32 و Out32 در برنامه‌های دیگر تحت ویندوز استفاده کنید. برای تمرین، برنامه‌ای بنویسید که خروجی یک A/D که دمای اتاق را به عنوان ورودی از حسگر دما دریافت کرده را روی نمایشگر کامپیوتر نشان دهد.

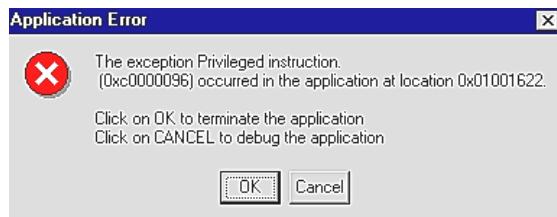
نرم‌افزار PortTalk

این نرم‌افزار که از طریق سایت <http://www.beyondlogic.org> قابل دسترسی است، برای استفاده از درگاههای ورودی/خروجی در برنامه‌های تحت ویندوز به کار می‌رود. برای توضیح شیوه کاری این نرم‌افزار، نگاهی دقیق‌تر به دلایل محدودیت دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی کامپیوتر در ویندوزهای NT به بعد می‌اندازیم. برای فهم این مطالب مدد محافظت شده پردازنده‌های ۸۰۲۸۶ و ۸۰۳۸۶ را تا حدی بشناسید.

^۱ pre processor directives

ویندوز NT با استفاده از قابلیتهای پردازنده در مد محافظت شده^۱ محدودیتهایی برای برنامه های کاربردی در دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی کامپیوترب به وجود می آورد. این دسترسی تابع دو مفهوم بیتهای IOPL^۲ و نقشه بیتی اجازه دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی (IOPM)^۳ است.

بیتهای IOPL: دو بیت IOPL در ثبات EFLAGS پردازنده وجود دارند که چهار سطح دسترسی به ورودی/خروجی را ایجاد می کنند که سطح صفر بالاترین اولویت است. اگر برنامه ای که سطح دسترسی تعريف شده آن پایینتر از سطح تعريف شده در IOPL باشد برای دسترسی به درگاهها تلاش کند، وقه شماره ۱۳^۴ رخ می دهد و در ویندوز پیغامی به شکل زیر ظاهر می شود.

هر برنامه ای که می خواهد به درگاههای ورودی/خروجی دسترسی داشته باشد باید سطح دسترسی تعريف شده توسط IOPL را تا سطح اولویت برنامه پایین بیاورد.

نقشه بیتی دسترسی به درگاه: هر فرآیند^۵ که در ویندوز اجرا می شود، دارای یک سگمنت حالت فرآیند TSS^۶ است که اطلاعات کامل مربوط به آن فرآیند را نگهداری می کند. از TSS برای تعویض بین فرآیندها در سیستمهای چندوظیفه^۷ استفاده می شود. هر TSS حاوی یک نقشه بیتی اجازه دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی است که IOPM^۸ نامیده می شود. به ازای هر کدام از ۲^۹ (۶۵۵۳۶) درگاه ورودی/خروجی کامپیوترب (که به کمک ۱۶ بیت آدرس دهنده می شود)، یک بیت در این نقشه وجود دارد که اگر «یک» (باشد، دستور دسترسی به درگاه با یک خطای استثنای^۹ «نقض اولویت»^{۱۰} روبرو می شود و اگر «صفر» باشد دسترسی به درگاه صورت خواهد گرفت.

در ویندوز NT، تنها دو سطح دسترسی (از چهار سطح دسترسی) به کار می رود که سطح صفر (بالاترین اولویت) و سطح سه (پایین ترین اولویت) می باشند. برنامه های کاربر در سطح سه و برنامه های راه انداز وسایل^{۱۱} و هسته سیستم عامل در سطح صفر (معروف به حلقه صفر^{۱۲}) اجرا می شوند. به همین دلیل برنامه های کاربر از حق کافی برای دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی برخوردار نیستند و این دسترسی فقط باید توسط برنامه های سطح صفر انجام شود. تمام برنامه های مدد کاربر باید از طریق یک برنامه راه انداز وسیله که در سطح صفر اجرا شده به درگاههای ورودی/خروجی دست یابند.

¹ Protected Mode² I/O Privileged Level³ I/O Permission bitMap⁴ General Protection Error⁵ Task - Process⁶ Task State Segment⁷ Multi-Task⁸ Input/Output Permission Map⁹ Privilege Exception¹⁰ Perivileged Instruction Violation¹¹ Device Driver¹² Ring 0

هنگامی که یک دستور ورودی/خروجی اجرا می‌شود، پردازنده ابتدا بررسی می‌کند آیا فرآیند درخواست کننده، مجوز لازم برای دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی را دارد یا خیر؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، دستور اجرا خواهد شد. در غیر این صورت، نقشه بیتی اجازه دسترسی به درگاهها در TSS آن برنامه بررسی و به کمک آن مشخص می‌شود آیا اجازه دسترسی به درگاه ورودی/خروجی مورد نظر داده شده است یا خیر؟

دو راه برای حل مشکل دسترسی به درگاهها در ویندوزهای NT به بعد وجود دارد. روش اول، نوشتن یک برنامه راهانداز وسیله است که در سطح صفر اجرا شده و روند دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی را به نفع شما تغییر دهد. تبادل اطلاعات بین برنامه کاربر و برنامه راهانداز به کمک توابع کنترلی ورودی/خروجی (IOCTL) انجام شده و برنامه راهانداز مسئول اجرای دستورات ورودی/خروجی شما خواهد بود.

راه دیگر، اصلاح نقشه بیتی دسترسی به درگاهها در TSS فرآیند است تا مجوزهای لازم برای دسترسی به درگاههای مشخص به آن برنامه داده شود. این راه چندان مناسب نیست، اما به شما این امکان را می‌دهد که برنامه‌هایی که از قبل (مثلاً تحت DOS) نوشته اید را بدون تغییر و تنها به کمک یک برنامه که مجوزهای دسترسی را تغییر می‌دهد، در ویندوزهای NT به بعد اجرا کنید (برنامه AllowIO.exe که در ادامه بررسی می‌شود همین کار را انجام می‌دهد). استفاده از برنامه‌های راهانداز مانند PortTalk می‌تواند به ناکارآمدی از نظر زمانی بیانجامد. هریار یک تابع IOCTL برای خواندن از درگاه ورودی یا نوشتن در درگاه خروجی اجرا می‌شود، پردازنده باید از سطح سه به سطح صفر برود، تابع را اجرا کند و مجدداً به سطح سه بازگردد. به این جهت باید در نوشتن برنامه‌هایی که نیاز به تبادل سریع اطلاعات با درگاهها ورودی/خروجی دارند، ملاحظات زمانی را مد نظر قرار دهید.

برنامه AllowIO.exe

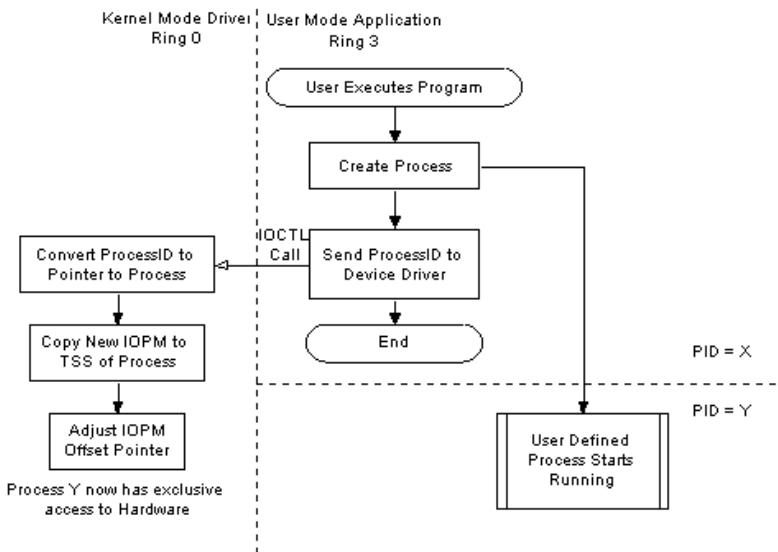
به کمک این برنامه می‌توانید برنامه‌هایی که در DOS یا ویندوزهای قبل از NT (برنامه‌های ۱۶ بیتی) به درگاهها دسترسی داشته‌اند را بدون مشکل در ویندوزهای NT به بعد اجرا کنید. برنامه‌های ۱۶ بیتی ویندوز یا برنامه‌های DOS، در ویندوزهای NT به بعد به کمک ماشین مجازی^۱ (که در ویندوز عمل می‌کند) اجرا می‌شوند. ماشین مجازی، عملیات ورودی/خروجی را متوقف کرده و آنها را به یک مرجع رسیدگی ورودی/خروجی ارجاع می‌دهد. اگر ماشین مجازی DOS (VDM)^۲ دارای مجوز لازم برای دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی باشد، عملیات ورودی/خروجی را قطع نکرده و از نظر ملاحظات زمانی بهتر عمل می‌کند.

برای تغییر IOPM یک فرآیند، ابتدا باید شماره شناسایی (ID) فرآیند را بدانید. اگر فرآیند را خودتان ایجاد کنید، به سادگی می‌توانید شماره شناسایی آن را به برنامه راهانداز رد کنید. برنامه کاربردی کوچکی می‌تواند این کار را انجام دهد که نام برنامه شما را بگیرد، با اجرای آن یک فرآیند ایجاد کند و شماره شناسایی آن را به شما ارائه کند.^۳ شکل زیر مراحل ایجاد مجوزهای دسترسی به درگاهها را نشان می‌دهد.

^۱ Virtual Machines

^۲ Virtual DOS Machine

^۳ راه دیگر استفاده از تکنیکهای Callback است که در اینجا به آن نمی‌پردازیم.

هنگامی که اجرای یک برنامه ۳۲ بیتی ویندوز (برنامه‌ای که تحت ویندوزهای NT به بعد نوشته شده) به کمک تابع سیستمی CreateProcess() آغاز می‌شود، شماره شناسایی فرآیند ایجاد شده و به کمک یک تابع IOCTL به برنامه راهانداز ارسال می‌شود.

برنامه‌های تحت DOS شماره فرآیند ندارند و تحت ماشین مجازی DOS ویندوز NTVDM (NTVDM) اجرا می‌شوند که یک زیرسیستم حفاظت شده برای شبیه‌سازی DOS است. هنگامی که یک برنامه تحت DOS در ویندوز NT فرخوانی می‌شود، شماره شناسایی NTVDM را به خود می‌گیرد. هنگامی که برنامه راهانداز شماره شناسایی فرآیند را بداند، اشاره‌گر به فرآیند را یافته و مجوزهای دسترسی به ورودی/خروجی (IOPM) را در آن اصلاح می‌کند.

استفاده از برنامه AllowIO.exe بسیار ساده است؛ فرض کنید برنامه‌ای به نام TestPort.exe تحت DOS نوشته‌اید که قبلاً با درگاه موازی به شماره ۰۳۷۸h کار می‌کرده و اکنون در ویندوز NT به مشکل برخورده است. مراحل زیر را دنبال کنید:

- ✓ بسته نرم افزاری PortTalk را از سایت <http://beyondlogic.org> دانلود و بازگشایی کنید.
- ✓ فایل PortTalk.sys را در شاخه System32\Driver ویندوز خود کپی کنید. این فایل، برنامه راهاندازی است که باید در سطح اولویت صفر اجرا شود.
- ✓ برنامه porttalk.reg را اجرا کنید تا اصلاحات لازم در رجیستری ویندوز انجام شود.
- ✓ سیستم خود را خاموش و مجدداً روشن کنید.
- ✓ فایل اجرایی AllowIO.exe را در مسیری که فایل اجرایی برنامه‌تان قرار دارد (مثلاً C:\MyProject)، کپی کنید.
- ✓ وارد محیط DOS ویندوز شوید و به مسیر فوق بروید و برنامه خود را به صورت زیر اجرا کنید:
C:\MyProject> AllowIO.exe TestPort.exe 0x0378

با اجرای این دستور، برنامه شما اجرا شده و بدون ایجاد هیچ مشکلی با درگاه موافقی ارتباط برقرار می‌کند. عددی که مقابل دستور ذکر می‌شود محدوده درگاههای مورد نیاز را مشخص می‌کند؛ در حالت کلی اگر عدد N را مقابل دستور بیاورید، برنامه AllowIO.exe دسترسی به درگاهها در محدوده آدرس N تا $N+8$ را فراهم می‌آورد. اگر به جای آدرس درگاه مورد نظر، از a/استفاده کنید، برنامه شما می‌تواند به همه درگاههای ورودی/خروجی دسترسی داشته باشد. تنها باید مراقب باشید که از این برنامه تحت نظارت کامل خودتان استفاده شود.

در شاخه checked از پوشه PortTalk، نسخه دیگری از برنامه راهانداز porttalk.sys وجود دارد که اطلاعات debug در آن نهفته است و به همین لحاظ در اجرا سرعت پایین‌تری دارد. اگر مایل به استفاده از اطلاعات debug (مانند سرریز بافر و ...) هستید می‌توانید به جای برنامه راهاندازی که در شاخه اصلی پوشه PortTalk قرار دارد، از این برنامه استفاده کنید. با این کار می‌توانید پیغامهای debug را به کمک نرم‌افزارهای مناسب^۱ مشاهده کنید.

استفاده از PortTalk در برنامه‌های تحت ویندوز

با اینکه برنامه AllowIO.exe ابزار لازم برای اجرای برنامه‌های دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی را فراهم می‌آورد، اما شیوه فراخوانی آن برای استفاده در برنامه‌هایی که کاربر به کمک محیط‌های تحت ویندوز می‌نویسد، مناسب نیست.

در ادامه، توابع سیستمی نرم‌افزار PortTalk را معرفی و به اختصار توضیحاتی راجع به آنها ارائه می‌کنیم. با نوشتن این توابع در یک فایل سرآیند^۲ (مثلاً PortTalk.h) و شامل کردن آن در برنامه‌های خود، می‌توانید به راحتی از این توابع برای دسترسی به درگاههای ورودی/خروجی استفاده کنید. این توابع از سرآیندهای windows.h و winioctl.h استفاده می‌کنند. شامل کردن آنها را در سرآیند PortTalk.h فراموش نکنید.

تعاریف زیر را در سرآیند PortTalk.h انجام دهید:

```
#define PORTTALK_TYPE 40000 /* 32768-65535 are reserved for customers */

// The IOCTL function codes from 0x800 to 0xFFFF are for customer use.

#define IOCTL_IOPM_RESTRICT_ALL_ACCESS \
CTL_CODE(PORTTALK_TYPE,0x900,METHOD_BUFFERED,FILE_ANY_ACCESS)

#define IOCTL_IOPM_ALLOW_EXCUSIVE_ACCESS \
CTL_CODE(PORTTALK_TYPE, 0x901, METHOD_BUFFERED, FILE_ANY_ACCESS)

#define IOCTL_SET_IOPM \
CTL_CODE(PORTTALK_TYPE, 0x902, METHOD_BUFFERED, FILE_ANY_ACCESS)

#define IOCTL_ENABLE_IOPM_ON_PROCESSID \
CTL_CODE(PORTTALK_TYPE, 0x903, METHOD_BUFFERED, FILE_ANY_ACCESS)

#define IOCTL_READ_PORT_UCHAR \
CTL_CODE(PORTTALK_TYPE, 0x904, METHOD_BUFFERED, FILE_ANY_ACCESS)
```

^۱ مانند نرم‌افزار System Internals DebugView که از سایت <http://www.sysinternals.com> قابل دانلود است.

^۲ Header

```
#define IOCTL_WRITE_PORT_UCHAR \
CTL_CODE(PORTTALK_TYPE, 0x905, METHOD_BUFFERED, FILE_ANY_ACCESS)

HANDLE PortTalk_Handle; /* Handle for PortTalk Driver */
```

از دستگیره^۱ PortTalk_Handle برای دسترسی به درگاه استفاده می‌شود.

در ابتدای کار باید نرم‌افزار راهانداز PortTalk نصب شده باشد. به شیوه‌ای که قبلاً برای استفاده از ALLOWIO ساخته شد عمل کنید و توابع زیر را در ابتدای برنامه خود برای نصب و راهاندازی PortTalk فراخوانی کنید.

```
void InstallPortTalkDriver(void)
{
    SC_HANDLE SchSCManager;
    SC_HANDLE schService;
    DWORD err;
    CHAR DriverFileName[80];

    /*
     * Get Current Directory. Assumes PortTalk.SYS driver is in this directory. Doesn't
     * detect if file exists, nor if file is on removable media - if this is the case then
     * when windows next boots, the driver will fail to load and a error entry is made in
     * the event viewer to reflect this.
     */
    GetSystemDirectory(DriverFileName, 55);
    printf("PortTalk: Failed to get System Directory.");
    printf("Is System Directory Path > 55 Characters?\n");
    printf("PortTalk: Please manually copy driver to your");
    printf("system32/driver directory.\n");

    /* Append our Driver Name */
    lstrcat(DriverFileName, "\\Drivers\\PortTalk.sys");
    printf("PortTalk: Copying driver to %s\n", DriverFileName);

    /* Copy Driver to System32/drivers directory.
     * This fails if the file doesn't exist. */

    if (!CopyFile("PortTalk.sys", DriverFileName, FALSE)){
        printf("PortTalk: Failed to copy driver to");
        printf("%s\n", DriverFileName);
        printf("PortTalk: Please manually copy driver to your");
        printf("system32/driver directory.\n");
    }

    /* Open Handle to Service Control Manager */
    SchSCManager = OpenSCManager (
        NULL, /*machine (NULL == local)*/
        NULL, /*database (NULL == default) */
        SC_MANAGER_ALL_ACCESS); /*access required*/

    /*
     * Create Service/Driver - This adds the appropriate registry keys in
     * HKEY_LOCAL_MACHINE\SYSTEM\CurrentControlSet\Services - It doesn't care if the
     * driver exists, or if the path is correct.
     */

    schService = CreateService (
        SchSCManager, /* SCManager database */
```

^۱ Handle

```

        "PortTalk",/* name of service */
        "PortTalk",/* name to display */
        SERVICE_ALL_ACCESS,/* desired access */
        SERVICE_KERNEL_DRIVER,/* service type */
        SERVICE_DEMAND_START,/* start type */
        SERVICE_ERROR_NORMAL,/* error control type */
        "System32\\Drivers\\PortTalk.sys",
        /* service's binary */
        NULL,/* no load ordering group */
        NULL,/* no tag identifier */
        NULL,/* no dependencies */
        NULL,/* LocalSystem account */
        NULL/* no password */);

if (schService == NULL) {
    err = GetLastError();
    if (err == ERROR_SERVICE_EXISTS){
        printf("PortTalk: Driver already exists.");
        printf("No action taken.\n");
    }
    else {
        printf("PortTalk: Unknown error while creating");
        printf("Service.\n");
    }
}
else
    printf("PortTalk: Driver successfully installed.\n");

/* Close Handle to Service Control Manager */
CloseServiceHandle (schService);
}

//*****



unsigned char StartPortTalkDriver(void)
{
    SC_HANDLE SchSCManager;
    SC_HANDLE schService;
    BOOL ret;
    DWORD err;

    /* Open Handle to Service Control Manager */
    SchSCManager = OpenSCManager (
        NULL,/* machine (NULL == local)*/
        NULL,/*database (NULL == default)*/
        SC_MANAGER_ALL_ACCESS);/* access required */

    if (SchSCManager == NULL)
        if (GetLastError() == ERROR_ACCESS_DENIED) {
            /*
            We do not have enough rights to open the SCM, therefore we must be a poor
            user with only user rights.
            */
        printf("PortTalk: You do not have rights to access");
        printf("the Service Control Manager and\n");
        printf("PortTalk: the PortTalk driver is not installed");
        printf("or started. Please ask \n");
        printf("PortTalk: your administrator to install the driver");
        printf("on your behalf.\n");
        return(0);
    }

    do {
        /* Open a Handle to the PortTalk Service Database */
        schService = OpenService(
        SchSCManager,/* handle to service control manager database */
        "PortTalk",/*pointer to name of service to start */
        SERVICE_ALL_ACCESS);

```

```

/* type of access to service */

    if (schService == NULL)
        switch (GetLastError()){
            case ERROR_ACCESS_DENIED:
                printf("PortTalk: You do not have rights ");
                printf("to the PortTalk service database\n");
                return(0);
            case ERROR_INVALID_NAME:
                printf("PortTalk: The specified service name ");
                printf("is invalid.\n");
                return(0);
            case ERROR_SERVICE_DOES_NOT_EXIST:
                printf("PortTalk: The PortTalk driver does");
                printf("not exist. Installing driver.\n");
                printf("PortTalk: This can take up to 30 seconds");
                printf("on some machines . .\n");
                InstallPortTalkDriver();
                break;
        }
    } while (schService == NULL);

/*
Start the PortTalk Driver. Errors will occur here if PortTalk.SYS file doesn't
exist
*/
ret = StartService (schService,/* service identifier */
                   0, /* number of arguments */
                   NULL); /* pointer to arguments */

if (ret)
printf("PortTalk: The PortTalk driver has been successfully started.\n");
else {
    err = GetLastError();
    if (err == ERROR_SERVICE_ALREADY_RUNNING)
printf("PortTalk: The PortTalk driver is already running.\n");
    else {
        printf("PortTalk: Unknown error while starting PortTalk");
        printf("driver service.\n");
        printf("PortTalk: Does PortTalk.SYS exist in your");
        printf("\\"System32\\"Drivers Directory?\n");
        return(0);
    }
}

/* Close handle to Service Control Manager */
CloseServiceHandle (schService);
return(TRUE);
}

```

تابع برای باز کردن درگاه ورودی/خروجی OpenPortTalk

```

unsigned char OpenPortTalk(void)
{
/* Open PortTalk Driver. If we cannot open it, try installing and starting it */
    PortTalk_Handle = CreateFile("\\\\.\\PortTalk",
                                GENERIC_READ,
                                0,
                                NULL,
                                OPEN_EXISTING,
                                FILE_ATTRIBUTE_NORMAL,
                                NULL);

    if(PortTalk_Handle == INVALID_HANDLE_VALUE) {
        /* Start or Install PortTalk Driver */
        StartPortTalkDriver();
        /* Then try to open once more, before failing */

```

```

PortTalk_Handle = CreateFile("\\\\.\\"PortTalk",
                            GENERIC_READ,
                            0,
                            NULL,
                            OPEN_EXISTING,
                            FILE_ATTRIBUTE_NORMAL,
                            NULL);

if(PortTalk_Handle == INVALID_HANDLE_VALUE) {
    printf("PortTalk: Couldn't access PortTalk Driver,");
    printf("Please ensure driver is loaded.\n\n");
    return -1;
}
else
    return 1;
}
else
    return 1;
}
}

```

از تابع سیستمی `CreateFile` برای باز کردن ارتباط با درگاه استفاده شده است. چنانچه این ارتباط به درستی برقرار نشود، به کمک تابع `StartPortTalkDriver` ابتدا راه انداز نصب شده و مجددآ تلاش برای ارتباط با درگاه آغاز می شود.

تابع ClosePortTalk برای بستن درگاه ورودی/خروجی

برای بستن ارتباط از تابع زیر استفاده می کنیم:

```

void ClosePortTalk(void)
{
    CloseHandle(PortTalk_Handle);
}

```

توجه کنید که دستگیره `PortTalk.h` را در فایل سرآیند `PortTalk.h` به صورت عمومی تعریف کرده ایم و به همین لحاظ نیازی نیست به صورت پارامتر یا مقدار خروجی با توابع ارتباط برقرار کنند.

تابع outportb برای نوشتمن در درگاه خروجی

```

void outportb(unsigned short PortAddress, unsigned char byte)
{
    unsigned int error;
    DWORD BytesReturned;
    unsigned char Buffer[3];
    unsigned short * pBuffer;
    pBuffer = (unsigned short *)&Buffer[0];
    *pBuffer = PortAddress;
    Buffer[2] = byte;

    error = DeviceIoControl(PortTalk_Handle,
                           IOCTL_WRITE_PORT_UCHAR,
                           &Buffer,
                           3,
                           NULL,
                           0,
                           &BytesReturned,
                           NULL);

    if (!error){
        printf("Error occurred during outportb while talking to PortTalk");
        printf("driver %d\n", GetLastError());
    }
}

```

تابع **outportb** برای خواندن از درگاه ورودی

```
unsigned char inportb(unsigned short PortAddress)
{
    unsigned int error;
    DWORD BytesReturned;
    unsigned char Buffer[3];
    unsigned short * pBuffer;
    pBuffer = (unsigned short *)&Buffer;
    *pBuffer = PortAddress;

    error = DeviceIoControl(PortTalk_Handle,
                            IOCTL_READ_PORT_UCHAR,
                            &Buffer,
                            2,
                            &Buffer,
                            1,
                            &BytesReturned,
                            NULL);

    if (!error){
        printf("Error occurred during inportb while talking to PortTalk");
        printf("driver %d\n", GetLastError());
    }
    return(Buffer[0]);
}
```

همانطور که می‌بینید، توابع فوق با فرض استفاده از برنامه‌های مد کنسول نوشته شده‌اند. اگر مایل به نوشتن برنامه‌های تحت ویندوز هستید می‌توانید دستورات مد کنسول (مثلًا `printf`) را با توابع ویندوز (مثلًا `MessageBox`) عوض کنید. برنامه ارسال اطلاعات به کارت XT خروجی را بازنویسی می‌کنیم. برنامه زیر را بینید.

```
#include "stdafx.h"
#include "PortTalk.h"
#include <conio.h>
#include <windows.h>

int main(int argc, char* argv[])
{
    unsigned char data = 0x55;

    OpenPortTalk();

    while(!kbhit()){
        outportb(0x031B, data);
        data = ~data;
        Sleep(500);
    }

    ClosePortTalk();

    return 0;
}
```

ارتباط با درگاه سریال

ارتباط با درگاه سریال کامپیوتر دارای تشریفات مفصلتری نسبت به درگاههای دیگر است. در این بخش، به نحوه استفاده از توابع ویندوز برای ارتباط با درگاه سریال می‌پردازیم. با تغییرات کمی می‌توانید همین مفاهیم را در مورد ارتباط با درگاههای ورودی/خروجی دیگر به کار ببرید.

همانطور که قبلًا در مبحث ارتباط سریال بیان شد، یک بسته اطلاعاتی در ارتباط سریال غیرهمگام شامل بیت آغاز، بیت اطلاعاتی، بیت توازن و بیت توقف است. برای بنا نهادن یک ارتباط سریال صحیح، باید ساختار بسته اطلاعاتی و مشخصات دیگر ارتباط (مانند سرعت و نحوه کنترل جریان داده) بین فرستنده و گیرنده یکسان باشد.

از دیدگاه نرم افزار، در یک ارتباط سریال مراحل زیر وجود دارند:

- ✓ گشودن در گاه سریال
- ✓ تنظیم ویژگیهای ارتباط سریال
- ✓ تنظیم سریزهای زمانی^۱
- ✓ خواندن اطلاعات از در گاه سریال یا نوشتن در آن
- ✓ بستن در گاه سریال

برای هر کدام از اعمالی که در بالا ذکر شد، تابعی می نویسیم که عملیات مورد نظر را انجام دهد. در توابع ویندوز با در گاههای ورودی/خروجی به صورت فایل برخورد می شود. برای باز کردن در گاه از تابع CreateFile، برای خواندن و نوشتен به ترتیب از توابع ReadFile و WriteFile و برای بستن آن از تابع CloseFile استفاده می شود. توابعی که در ادامه بررسی می شود را در یک فایل سر آیند به نام COMPort.h بنویسید و در برنامه های ارتباطی سریال آن را شامل کنید. فایل windows.h را در این فایل شامل کنید. تعریف زیر را به صورت عمومی در این فایل انجام دهید:

```
HANDLE hComm;
```

متغیر hComm دستگیرهای برای دسترسی به در گاه مورد نظر است که در تابع بعدی مورد استفاده قرار می گیرد. به عبارتی می توان این دستگیره را نام منطقی فایل در برنامه دانست.

تابع گشودن در گاه سریال

```
BOOL OpenPort(char *Port)
{
    char portname[20];
    strcpy(portname, " //./");
    strcat(portname, Port);

    hComm = CreateFile(portname,
                        GENERIC_READ | GENERIC_WRITE,
                        0,
                        0,
                        OPEN_EXISTING,
                        0,
                        0);
    if (hComm == INVALID_HANDLE_VALUE) {
        printf("\nCreateFile Error Code = %d", GetLastError());
        return FALSE;
    }
    else
        return TRUE;
}
```

اگر در گاه به درستی باز شود، خروجی این تابع TRUE و در غیر این صورت FALSE است. پارامتر ورودی این تابع، نام در گاه سریال مورد نظر است؛ مثلاً فرآخوانی تابع به صورت; OpenPort("COM1")، در گاه COM1 را گشوده

^۱ Time-outs

و دستگیره آن را در متغیر hComm قرار می‌دهد. از تابع CreateFile برای باز کردن درگاه استفاده شده است. از پارامتر دوم این تابع مشخص است که درگاه هم برای خواندن و هم برای نوشتن گشوده شده است. برای باز کردن درگاه می‌توان به دو روش «با همپوشانی» (OVERLAPPED) و «بدون همپوشانی» (NON-OVERLAPPED) عمل کرد. در این نوشه (با مقداردهی پارامترهای CreateFile) از روش بدون همپوشانی استفاده شده است. برای اطلاعات بیشتر راجع به این موضوع به مستندات MSDN مراجعه کنید.

اگر در انجام تابع CreateFile خطای رخ دهد، این تابع به جای برگرداندن یک دستگیره معتبر، وقوع خطای را گزارش می‌کند. تابع GetLastError، کد آخرین خطای که رخ داده است را ارائه می‌کند. به کمک مستندات MSDN می‌توانید جزئیات این خط را بینید. در ادامه از توابعی متعلق به ویندوز استفاده می‌کنیم که هر کدام یک خروجی منطقی دارند که در صورت موفقیت TRUE و در غیر این صورت FALSE می‌باشد. اگر خروجی توابع فوق (که در متغیر RetValue قرار می‌گیرند) باشد به کمک تابع GetLastError کد خطای رخ داده شده نمایش داده می‌شود.

بعضی از خطاها مهم عبارتند از:

- × **خطای شماره ۲ (ERROR_FILE_NOT_FOUND):** هنگامی رخ می‌دهد که برای باز کردن درگاهی تلاش شود که در سیستم موجود نیست. مثلاً اگر درگاه com3 در سیستم موجود نباشد و با تابع CreateFile سعی کنید آن را باز کنید، این خطا گزارش می‌شود.
- × **خطای شماره ۵ (ERROR_ACCESS_DENIED):** اگر برای باز کردن درگاهی تلاش کنید که قبل توسط برنامه دیگری باز شده این خطا رخ می‌دهد.
- × **خطای شماره ۶ (ERROR_INVALID_HANDLE):** اگر در باز کردن درگاه موفق نباشد و دستگیره برگردانده شده توسط تابع CreateFile نامعتبر باشد، تلاش برای استفاده از این دستگیره در توابع دیگر باعث وقوع این خطا می‌شود.
- × **خطای شماره ۹۹۵ (ERROR_OPERATION_ABORTED):** نشانه وقوع خطا در عملیات خواندن یا نوشتن است.

تابع پیکربندی درگاه سریال

```
BOOL ConfigurePort(DWORD BaudRate, BYTE ByteSize,
                    DWORD fParity, BYTE Parity, BYTE StopBits)
{
    BOOL    RetValue;
    DCB    m_dcb;

    RetValue = GetCommState(hComm, &m_dcb);
    if (RetValue == FALSE)
    {
        printf("\nGetCommState Error Code = %d", GetLastError());
        CloseHandle(hComm);
        return FALSE;
    }
    m_dcb.BaudRate = BaudRate;
    m_dcb.ByteSize = ByteSize;
    m_dcb.Parity = Parity ;
    m_dcb.StopBits = StopBits;
```

```

m_dcb.fBinary=TRUE;
m_dcb.fDsrSensitivity=FALSE;
m_dcb.fParity=fParity;
m_dcb.fOutX=FALSE;
m_dcb.fInX= FALSE;
m_dcb.fNull= FALSE;
m_dcb.fAbortOnError=TRUE;
m_dcb.fOutxCtsFlow=FALSE;
m_dcb.fOutxDsrFlow= FALSE;
m_dcb.fDtrControl=DTR_CONTROL_DISABLE;
m_dcb.fDsrSensitivity= FALSE;
m_dcb.fRtsControl=RTS_CONTROL_DISABLE;
m_dcb.fOutxCtsFlow= FALSE;
m_dcb.fOutxDsrFlow= FALSE;

ReturnValue = SetCommState(hComm, &m_dcb);
if(ReturnValue == FALSE)
{
    printf("\nSetCommState Error Code = %d", GetLastError());
    CloseHandle(hComm);
    return FALSE;
}
return TRUE;
}

```

در ویندوز ساختاری به نام DCB تعریف شده که برای پیکربندی ارتباط سریال از آن استفاده می‌شود. متغیری به نام m_dcb از نوع ساختار DCB تعریف می‌کنیم. تابع GetCommState از توابع ویندوز است که پیکربندی فعلی درگاهی که دستگیره آن ذکر شده را در متغیر m_dcb ذخیره می‌کند. این کار برای حفظ مشخصات پیش‌فرض درگاهها که مایل به تغییر آنها نیستیم مفید است. اکنون برای پیکربندی درگاه مورد نظر باید فیلد‌های متغیر ساختاری m_dcb را مقداردهی کنیم. شرح این فیلد‌ها و مقادیری که می‌توانند به خود بگیرند و معانی آنها به تفصیل در مستندات MSDN موجود است. در اینجا تنها به چهار پارامتر ورودی تابع ConfigurePort که چهار فیلد مهم متغیر m_dcb را مقداردهی می‌کنند می‌پردازیم:

✓ **پارامتر BaudRate:** به کمک این پارامتر می‌توان سرعت ارتباط سریال را تنظیم کرد. این سرعت باید مطابق با سرعت ارتباطی دستگاهی باشد که به درگاه سریال متصل است. مثلاً برای سرعت ۹۶۰۰ بیت در ثانیه باید این پارامتر را برابر ۹۶۰۰ یا CBR_9600 مقداردهی کنید. مقادیر معتبر برای درگاه سریال کامپیوتر عبارتند از:

CBR_110, CBR_300, CBR_600, CBR_1200, CBR_2400, CBR_4800, CBR_9600, CBR_14400, CBR_19200, CBR_38400, CBR_56000, CBR_57600, CBR_115200, CBR_128000, CBR_256000

✓ **پارامتر ByteSize:** این پارامتر، تعداد بیت‌های داده در بسته اطلاعاتی را نشان می‌دهد که می‌تواند از ۴ تا ۸ باشد.

✓ **پارامتر fParity:** اگر مقدار این پارامتر TRUE باشد، بررسی توازن انجام خواهد شد.

✓ **پارامتر Parity:** این پارامتر نوع توازن مورد استفاده را مشخص می‌کند. مقادیر قابل قبول عبارتند از MARKPARITY (توازن زوج)، NOPARITY (توازن فرد)، ODDPARITY (بدون توازن)، EVENPARITY (توازن همیشه «یک»)، SPACEPARITY (توازن همیشه «صفر»)

✓ **پارامتر StopBits:** برای مشخص کردن تعداد بیت‌های توقف در بسته اطلاعاتی از این پارامتر استفاده می‌کنیم. مقادیر معتبر عبارتند از:

ONESTOPBIT, ONE5STOPBITS, TWOSTOPBITS

به نکته مهمی توجه کنید. تابع ConfigurePort از مکانیسمی برای کنترل جریان داده استفاده نمی‌کند. به بیان دیگر، نه RTS/CTS و نه XON/XOFF را کنترل نمی‌کند. اگر مایل به کنترل جریان داده هستید، با انجام اصلاحات روی سخت‌افزار و نیز فیلدۀای دیگر متغیر m_dcb می‌توانید این کار را انجام دهید.

پس از تنظیم فیلدۀای متغیر m_dcb، به کمک تابع SetCommState این متغیر را به درگاهی که دستگیره آن در تابع ذکر شده نسبت می‌دهیم.

مثالی از فراخوانی تابع ConfigurePort به صورت زیر است:

```
ConfigurePort(CBR_9600, 8, TRUE, EVENPARITY, ONESTOPBIT)
```

پیکربندی درگاه سریال با سرعت ۹۶۰۰ بیت در ثانیه، ۸ بیت داده، توازن زوج و یک بیت توقف انجام می‌شود. دستگاه مخاطب درگاه سریال نیز باید از همین پیکربندی استفاده کند. اگر خروجی تابع TRUE باشد، پیکربندی به درستی انجام شده است.

تنظیم ملاحظات زمانی

تابع GetCommTimeouts و SetCommTimeouts تنظیم مسایل ساختاری به نام COMMTIMEOUTS و ساختاری به نام

زمانی ارتباط سریال در برنامه نویسی ویندوز را انجام می‌دهند.

```
BOOL SetCommunicationTimeouts(DWORD ReadIntervalTimeout,
                               DWORD ReadTotalTimeoutMultiplier,
                               DWORD ReadTotalTimeoutConstant,
                               DWORD WriteTotalTimeoutMultiplier,
                               DWORD WriteTotalTimeoutConstant)
{
    BOOL RetValue;
    COMMTIMEOUTS m_CommTimeouts;

    RetValue = GetCommTimeouts(hComm, &m_CommTimeouts);
    if(RetValue == FALSE) {
        printf("\nGetCommTimeouts Error Code = %d", GetLastError());
        CloseHandle(hComm);
        return FALSE;
    }

    m_CommTimeouts.ReadIntervalTimeout = ReadIntervalTimeout;
    m_CommTimeouts.ReadTotalTimeoutConstant =
        ReadTotalTimeoutConstant;
    m_CommTimeouts.ReadTotalTimeoutMultiplier =
        ReadTotalTimeoutMultiplier;
    m_CommTimeouts.WriteTotalTimeoutConstant =
        WriteTotalTimeoutConstant;
    m_CommTimeouts.WriteTotalTimeoutMultiplier =
        WriteTotalTimeoutMultiplier;

    RetValue = SetCommTimeouts(hComm, &m_CommTimeouts);

    if(RetValue == FALSE)
    {
        printf("\nSetCommTimeouts Error Code = %d", GetLastError());
        CloseHandle(hComm);
        return FALSE;
    }
    return TRUE;
}
```

متغیری از نوع ساختار COMMTIMEOUTS به نام m_CommTimeouts تعریف شده که فیلد های آن برای تنظیم مسایل زمانی ارتباط سریال به کار می روند. به کمک تابع GetCommTimeouts، مشخصات فعلی ارتباطی که دستگیره آن مشخص شده در متغیر m_CommTimeouts ذخیره می شود و پس از تغییرات لازم به کمک تابع SetCommTimeouts ویژگی های تنظیم شده را به درگاهی که دستگیره آن را مشخص کردہ ایم، نسبت می دهیم.

پارامتر های ورودی تابع SetCommunicationTimeouts را در زیر بررسی می کنیم:

✓ **پارامتر ReadIntervalTimeout:** ماکریم زمان مجاز (بر حسب میلی ثانیه) بین دریافت دو کاراکتر متوالی را مشخص می کند. اگر زمان سپری شده از این مقدار بیشتر شود، تابع ReadFile که برای خواندن درگاه به کار می رود، عملیات خواندن را پایان یافته فرض کرده و به تابع فراخواننده بازمی گردد. اگر مقدار این پارامتر را صفر تعیین کنید، به معنای استفاده نکردن از این مشخصه ارتباط سریال است.

✓ **پارامتر ReadTotalTimeoutConstant:** یک مقدار ثابت بر حسب میلی ثانیه است که برای محاسبه مجموع مدت زمان بین اعمال خواندن به کار می رود. برای هر عمل خواندن، مقدار این ثابت به حاصل ضرب تعداد بایتها در خواستی در پارامتر ReadTotalTimeoutMultiplier اضافه می شود و مجموع زمانی که اصولاً عمل خواندن باید به طول بیانجامد را معلوم می کند. اگر زمان سپری شده از این مقدار بیشتر شود، تابع ReadFile که برای خواندن درگاه به کار می رود، عملیات خواندن را پایان یافته فرض کرده و به تابع فراخواننده بازمی گردد. اگر دو پارامتر ذکر شده را صفر کنید، از استفاده از مجموع زمان بین اعمال خواندن صرف نظر کرده اید.

✓ **پارامتر ReadTotalTimeoutMultiplier:** ماکریم زمان انتقال هر بایت بر حسب میلی ثانیه به کمک این پارامتر مشخص می شود. تعداد بایتها در خواستی در عمل خواندن در این پارامتر ضرب و با پارامتر ReadTotalTimeoutConstant جمع می شود تا مجموع زمان مجاز عملیات خواندن مشخص شود. پارامتر های ReadTotalTimeoutMultiplier و ReadTotalTimeoutConstant مانند پارامتر های بالا در عملیات نوشتن عمل می کنند.

مثلاً فراخوانی تابع فوق به صورت SetCommunicationTimeouts(10,500,0,0,0) مدت زمان ماکریم عملیات خواندن برای یک بلوک از داده ها را ۵۰۰ میلی ثانیه تعیین می کند. خروجی TRUE به معنای صحت انجام عملیات پیکربندی زمانی ارتباط سریال است.

تابع نوشتن در درگاه سریال

همانطور که قبلاً ذکر شد، برای نوشتن در درگاه سریال از تابع نوشتن در فایل استفاده می شود.

```
BOOL WriteByte(BYTE bybyte)
{
    DWORD iBytesWritten=0;
    BOOL RetValue;

    RetValue = WriteFile(hComm,&bybyte,1,&iBytesWritten,NULL);

    if(RetValue == FALSE){
        printf("\nWriteByte Error Code = %d",GetLastError());
        return FALSE;
    }
    else
        return TRUE;
}
```

}

بایتی که می‌خواهیم به خروجی ارسال شود را به عنوان پارامتر ورودی به تابع ارسال می‌کنیم. پارامترهای تابع WriteFile نیز جالب توجه هستند. پارامتر اول دستگیره درگاه مورد نظر، پارامتر دوم اشاره‌گر به ابتدای بافر حاوی اطلاعاتی که می‌خواهیم نوشته شود و پارامتر سوم تعداد بایتها مورد نظر برای نوشتن است. پارامتر چهارم بعد از اجرای دستور WriteFile تعداد بایتها بیکاری که با موفقیت نوشته شده را در خود نگه می‌دارد. نکته جالب در مورد این تابع این است که لزومی به ارسال بایتها اطلاعاتی به صورت تک‌تک در برنامه نیست و می‌توان با قرار دادن آنها در یک بافر، کل اطلاعات را با یک دستور WriteFile به درگاه فرستاد (که البته توسط خود سیستم تک‌تک به درگاه ارسال خواهد شد). تابعی که در بالا نوشته شده تنها یک بایت را که به صورت پارامتر برای آن ارسال شده، در خروجی می‌نویسد. اگر عملیات تابع به صورت صحیح انجام شود، خروجی آن TRUE خواهد بود.

تابع خواندن اطلاعات از درگاه سریال

همانگونه که از بخش ارتباط سریال به خاطر دارید، برای ارسال اطلاعات به درگاه سریال کافی است اطلاعات مورد نظر در این درگاه نوشته شود. اما برای دریافت اطلاعات از درگاه سریال داستان کمی متفاوت است. برای این کار باید ابتدا از دریافت کاراکتر مطمئن شویم و سپس درگاه را بخوانیم.

تابع زیر برای اطمینان از دریافت کاراکتر نوشته شده است. اگر خروجی تابع TRUE باشد یعنی کاراکتر دریافت شده است:

```
BOOL RecvData(void)
{
    DWORD dwErrorFlags;
    COMSTAT ComStat;
    BOOL RetValue;

    RetValue = ClearCommError(hComm, &dwErrorFlags, &ComStat);
    if (RetValue == FALSE) {
        printf("\nClearCommError Error Code = %d", GetLastError());
        return FALSE;
    }

    if (ComStat.cbInQue == 0)
        return FALSE;
    else
        return TRUE;
}
```

ساختار COMSTAT در ویندوز می‌تواند مشخصات ارتباطی یک وسیله را نگهداری کند. متغیر ComStat که از این نوع تعریف شده با تابع ClearCommError مقداردهی می‌شود و فیلد‌های آن اطلاعاتی مختلفی در مورد ارتباط سریال را نگهداری می‌کنند که ما از فیلد cbInQue استفاده کردیم. این فیلد حاوی تعداد بایتها بیکاری است که دریافت شده، اما هنوز به کمک تابع ReadFile خوانده نشده است.

حال به تابع خواندن اطلاعات از درگاه سریال می‌پردازیم:

```
BOOL ReadByte(BYTE *resp)
{
    BYTE rx;
    *resp = 0;
    BOOL RetValue;

    DWORD dwBytesRead = 0;
```

```

    RetValue = ReadFile(hComm, &rx, 1, &dwBytesRead, NULL);

    if (RetValue == TRUE)
    {
        if (dwBytesRead == 1)
        {
            *resp = rx;
            return TRUE;
        }
    }
    printf("\nReadByte Error Code = %d", GetLastError());
    return FALSE;
}

```

پس از آنکه به کمک تابع `RecvData` از دریافت کاراکتر مطمئن شدیم، به کمک تابع `ReadByte` آن را می خوانیم. این تابع مانند قبل، از تابع خواندن فایل (`ReadFile`) برای دریافت اطلاعات از درگاه استفاده می کند. پارامتر چهارم تابع `ReadFile` تعداد بایت‌های دریافتی را پس از اجرای تابع فوق نشان می دهد که اگر مقدار آن برابر یک باشد، یعنی یک بایت دریافت شده و بایت فوق که در پارامتر دوم تابع قرار گرفته مورد استفاده قرار می گیرد. خروجی `TRUE` نشان‌دهنده صحت دریافت اطلاعات است.

بستن درگاه سریال

تابع زیر درگاه ارتباطی را می‌بندد:

```

void ClosePort()
{
    BOOL RetValue;
    RetValue = CloseHandle(hComm);
    if (RetValue == FALSE)
        printf("\nReadByte Error Code = %d", GetLastError());
}

```

تابع فوق را در سرآیندی به نام `ComPort.h` نوشته و در برنامه‌های بعدی از آنها استفاده می کنیم. مانند قبل، توابع فوق با فرض استفاده از برنامه‌های مدل کنسول نوشته شده‌اند. اگر مایل به نوشتمن برنامه‌های تحت ویندوز هستید می‌توانید دستورات مدل کنسول (مثلًا `printf`) را با توابع ویندوز (مثلًا `MessageBox`) عوض کنید. راه بهتر، نوشتمن این توابع به صورت یک کلاس است که استفاده از آنها در برنامه‌های شیء‌گرا و تغییر و به روز کردن آنها ساده‌تر باشد. به کمک برنامه‌نویسی API MFC یا `ComPort.h` حتی می‌توانید برنامه‌های حرفاًی مبتنی بر پیغام^۱ بنویسید.

مثالی از ارسال داده‌ها به درگاه سریال کامپیوتر

برنامه زیر را در محیط کنسول `Visual Studio` بنویسید و اجرا کنید. در سوی مقابل، باید سخت‌افزاری وجود داشته باشد (مثلًا یک میکروکنترلر) که اطلاعات را به صورت سریال (با همین پیکربندی) از درگاه کامپیوتر دریافت کند و روی یکی از درگاه‌های میکروکنترلر نمایش دهد. اگر به این درگاه میکروکنترلر هشت عدد LED متصل کنید، باید شمارش اعداد صفر تا ۱۵ را به صورت متوالی روی LED‌ها مشاهده کنید.

```

#include "stdafx.h"
#include <windows.h>
#include <ConIO.h>
#include "ComPort.h"

```

^۱ Message-Based

```

int main(int argc, char* argv[]){
    OpenPort("COM1");
    ConfigurePort(CBR_9600, 8, TRUE, NOPARITY, ONESTOPBIT);
    SetCommunicationTimeouts(10, 0, 500, 0, 0);
    //*****
    BYTE data = 0;

    while (!kbhit()){

        WriteByte(data);
        Sleep(500);

        if (data == 15)
            data = 0;
        else
            data++;
    }
    //*****
    ClosePort();
    return 0;
}

```

برای تست این برنامه راه ساده‌تری نیز وجود دارد. اگر بورد اصلی کامپیوتر شما دارای دو درگاه COM باشد، می‌توانید به کمک یک کابل Null Modem (که در بخش ارتباط سریال از آن سخن گفتم)، دو درگاه سریال را به هم متصل کنید. اگر در این حالت دو پنجره HyperTerminal باز کنید و یکی را به درگاه COM1 و دیگری را به درگاه COM2 نسبت داده و با پیکربندی یکسان تنظیم کنید، هر آنچه روی یکی از دو پنجره تایپ کنید در پنجره دیگر دیده خواهد شد.

برای تست برنامه بالا، پنجره HyperTerminal که به درگاه COM1 متصل است را بیندید تا تنها پنجره منتب به درگاه COM2 باز باشد. اگر چنین نکنید، برنامه بالا نمی‌تواند درگاه COM1 را باز کند و خطای شماره ۵ (ERROR_ACCESS_DENIED) رخ می‌دهد.

حال اگر برنامه فوق را اجرا کنید، داده‌هایی که برنامه شما از طریق درگاه COM1 ارسال می‌کند را روی پنجره HyperTerminal متعلق به درگاه COM2 مشاهده خواهید کرد. البته چون HyperTerminal اعدادی که دریافت می‌کند را به فرمت ASCII نمایش می‌دهد، اطلاعات قابل فهمی روی پنجره HyperTerminal نمی‌بینید. برای حل این مشکل، در قسمتی از برنامه بالا که بین دو خط ستاره مشخص شده، عدد ۰ را با کاراکتر 'A' و عدد ۱۵ را با کاراکتر 'Z' جایگزین کنید. با این کار تا زمانی که برنامه ادامه دارد، حروف 'A' تا 'Z' را روی پنجره HyperTerminal خواهید دید. اگر بورد اصلی کامپیوتر شما تنها یک درگاه COM داشته باشد، به ناچار باید از دو کامپیوتر استفاده کنید؛ روی یکی برنامه خودتان و روی دیگری برنامه HyperTerminal را اجرا کنید. در هر دو طرف از درگاه COM1 استفاده کنید.

نکته جالب دیگر راجع به برنامه بالا این است که همانطور که در توضیح دستور WriteFile گفته شد، نیازی به ارسال داده‌ها به صورت تک به تک نیست و می‌توان کل آنها را با هم ارسال کرد. برنامه زیر، نسخه اصلاح شده برنامه بالا است:

```

#include "stdafx.h"
#include <windows.h>
#include <ConIO.h>
#include "ComPort.h"

```

```

int main(int argc, char* argv[]){

    OpenPort("COM1");
    ConfigurePort(CBR_9600,8,TRUE,NOPARITY,ONESTOPBIT);
    SetCommunicationTimeouts(10,0,500,0,0);

    BYTE data[16] = {0,1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15};

    DWORD num;

    WriteFile(hComm,data,16,&num,NULL);

    printf("\n Number of written bytes = %d\n",num);
    ClosePort();
    return 0;
}

```

دستور `WriteFile` ۱۶ بایت (پارامتر سوم) از اطلاعات آرایه `data` (پارامتر دوم) را به درگاهی که دستگیره آن در پارامتر اول مشخص شده ارسال می‌کند. سیستم عامل پس از ارسال داده‌ها، تعداد واقعی بایتها بی که توانسته ارسال کند را در متغیر `num` ذخیره می‌کند. با اجرای این برنامه، هر ۱۶ بایت اطلاعات پشت سر هم ارسال می‌شوند. طبیعی است که سخت‌افزار مقابل هم باید طوری برنامه‌ریزی شود که بتواند این رشته بایت (که بدون استفاده از روش‌های کنترل جریان داده ارسال می‌شوند) را دریافت کند. برای تست این برنامه به شیوه‌ای که قبل‌گفته شد، می‌توانید دو درگاه COM را به هم متصل کنید. اگر آرایه `data` را با مقادیر کاراکتری مقداردهی کنید، کل رشته ارسالی را در پنجره HyperTerminal گیرنده مشاهده خواهید کرد.

مثالی از دریافت داده‌ها از درگاه سریال کامپیوتر

برنامه زیر را در محیط کنسول Visual Studio بنویسید و اجرا کنید. در سوی مقابل، باید سخت‌افزاری وجود داشته باشد (مثلاً یک میکروکنترلر) که اطلاعاتی را به صورت سریال (با همین پیکربندی) بایت به بایت برای کامپیوتر ارسال کند. برنامه مقابل منتظر می‌ماند تا یک بایت اطلاعات دریافت کند و سپس آن را به فرمت شانزده‌تایی نمایش می‌دهد. اجرای برنامه با فشار یک کلید به پایان می‌رسد.

```

#include "stdafx.h"
#include <ConIO.h>
#include "ComPort.h"

int main(int argc, char* argv[]){

    OpenPort("com1");
    ConfigurePort(CBR_9600,8,TRUE,NOPARITY,ONESTOPBIT);
    SetCommunicationTimeouts(10,0,500,0,0);

    BYTE data = 0;

    while (1){

        while (!RecvData() && !kbhit());
        if (kbhit())
            break;
        else{
            ReadByte(&data);
            printf("%X",data);
        }
    }
    ClosePort();
    return 0;
}

```

می توانید به شیوه قبل با اتصال دو درگاه COM کامپیوتر به هم، این برنامه را تست کنید. در این حال، برنامه بالا هرچه را در برنامه HyperTerminal تایپ کنید، در دستگاه شانزدهتایی نمایش خواهد داد.

```
#include "stdafx.h"
#include <ConIO.h>
#include "ComPort.h"

int main(int argc, char* argv[]){

    OpenPort("com1");
    ConfigurePort(CBR_9600,
                  8,
                  TRUE,
                  NOPARITY,
                  ONESTOPBIT);
    SetCommunicationTimeouts(10,0,500,0,0);

    BYTE data[16];
    while(!RecvData()); //Wait for reception
    DWORD num = 0;
    ReadFile(hComm,data,16,&num,NULL);
    for (int i = 0;i < num;i++)
        printf("%c",data[i]);
    getch();
    ClosePort();
    return 0;
}
```

حال برنامه مقابل را بینید. در این برنامه، ابتدا متظر میمانیم تا اطلاعاتی دریافت شود و سپس به کمک تابع `ReadFile`، ۱۶ بایت اطلاعات را به صورت متوالی خواهیم خواند. اگر این برنامه و برنامه ارسال داده ها به کمک `WriteFile` (که قبلاً گفته شد) به شیوه اتصال درگاههای COM تست شود، شانزده بایتی که برنامه فرستنده ارسال می کند توسط برنامه گیرنده دریافت و نمایش داده خواهد شد. فراموش نکنید که ابتدا برنامه گیرنده و سپس برنامه فرستنده را اجرا کنید.

منابع این فصل

- <http://www.beyondlogic.org/porttalk/porttalk.htm>
- Microsoft Windows NT Device Driver Kit
- Microsoft Win32 SDK
- Intel Architecture Developer's Manual - Basic Architecture, Order Number 243190.
- Intel Architecture Developer's Manual - Instruction Set Reference Manual, Order Number 243191.
- Intel Architecture Developer's Manual - System Programming Guide, Order Number 243192.
- <http://www.codeproject.com/KB/system/cserialcom.aspx>

پیوست - خلاصه‌ای از کاتالوگ پردازنده ۸۰۸۸

8088 8-BIT HMOS MICROPROCESSOR 8088/8088-2

- 8-Bit Data Bus Interface
- 16-Bit Internal Architecture
- Direct Addressing Capability to 1 Mbyte of Memory
- Direct Software Compatibility with 8086 CPU
- 14-Word by 16-Bit Register Set with Symmetrical Operations
- 24 Operand Addressing Modes
- Byte, Word, and Block Operations
- 8-Bit and 16-Bit Signed and Unsigned Arithmetic in Binary or Decimal, Including Multiply and Divide
- Two Clock Rates:
 - 5 MHz for 8088
 - 8 MHz for 8088-2
- Available in EXPRESS
 - Standard Temperature Range
 - Extended Temperature Range

The Intel 8088 is a high performance microprocessor implemented in N-channel, depletion load, silicon gate technology (HMOS-II), and packaged in a 40-pin CERDIP package. The processor has attributes of both 8- and 16-bit microprocessors. It is directly compatible with 8086 software and 8080/8085 hardware and peripherals.

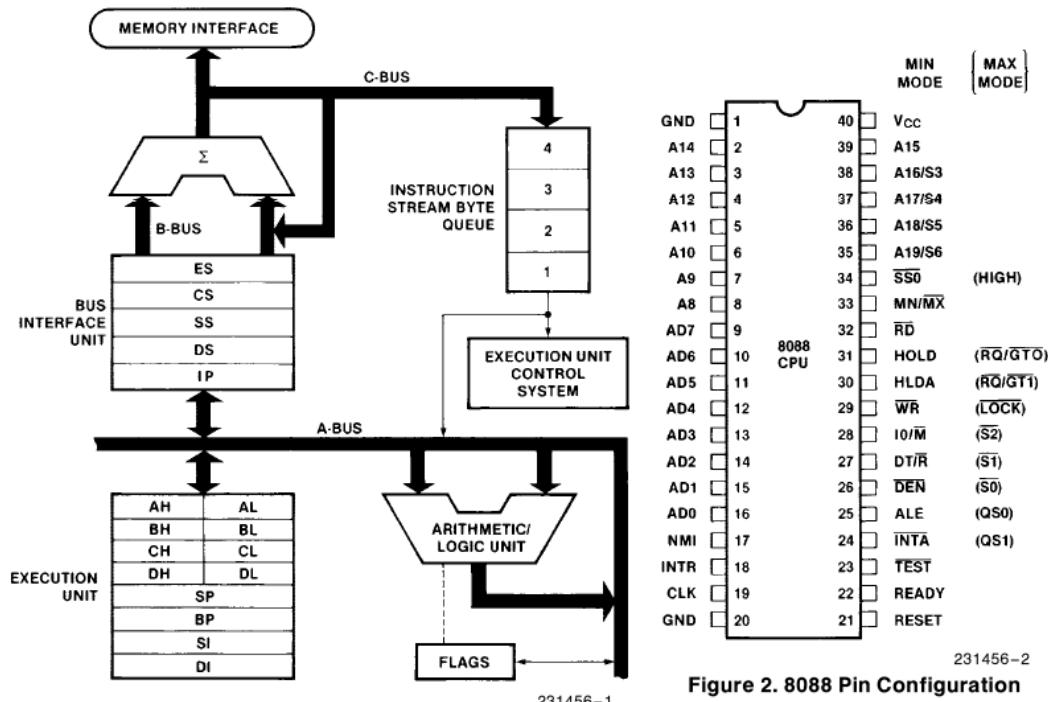

Figure 1. 8088 CPU Functional Block Diagram

Figure 2. 8088 Pin Configuration

Table 1. Pin Description (Continued)

Symbol	Pin No.	Type	Name and Function						
RQ/GT0, RQ/GT1	30, 31	I/O	<p>REQUEST/GANT: pins are used by other local bus masters to force the processor to release the local bus at the end of the processor's current bus cycle. Each pin is bidirectional with RQ/GT0 having higher priority than RQ/GT1. RQ/GT has an internal pull-up resistor, so may be left unconnected. The request/grant sequence is as follows (See Figure 8):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A pulse of one CLK wide from another local bus master indicates a local bus request ("hold") to the 8088 (pulse 1). 2. During a T4 or T1 clock cycle, a pulse one clock wide from the 8088 to the requesting master (pulse 2), indicates that the 8088 has allowed the local bus to float and that it will enter the "hold acknowledge" state at the next CLK. The CPU's bus interface unit is disconnected logically from the local bus during "hold acknowledge". The same rules as for HOLD/HOLDA apply as for when the bus is released. 3. A pulse one CLK wide from the requesting master indicates to the 8088 (pulse 3) that the "hold" request is about to end and that the 8088 can reclaim the local bus at the next CLK. The CPU then enters T4. <p>Each master-master exchange of the local bus is a sequence of three pulses. There must be one idle CLK cycle after each bus exchange. Pulses are active LOW.</p> <p>If the request is made while the CPU is performing a memory cycle, it will release the local bus during T4 of the cycle when all the following conditions are met:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Request occurs on or before T2. 2. Current cycle is not the low bit of a word. 3. Current cycle is not the first acknowledge of an interrupt acknowledge sequence. 4. A locked instruction is not currently executing. <p>If the local bus is idle when the request is made the two possible events will follow:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Local bus will be released during the next clock. 2. A memory cycle will start within 3 clocks. Now the four rules for a currently active memory cycle apply with condition number 1 already satisfied. 						
LOCK	29	O	<p>LOCK: indicates that other system bus masters are not to gain control of the system bus while LOCK is active (LOW). The LOCK signal is activated by the "LOCK" prefix instruction and remains active until the completion of the next instruction. This signal is active LOW, and floats to 3-state off in "hold acknowledge".</p>						
QS1, QS0	24, 25	O	<p>QUEUE STATUS: provide status to allow external tracking of the internal 8088 instruction queue. The queue status is valid during the CLK cycle after which the queue operation is performed.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>QS1</th> <th>QS0</th> <th>Characteristics</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0(LOW) 0 1(HIGH)</td> <td>0 1 0 1</td> <td>No Operation First Byte of Opcode from Queue Empty the Queue Subsequent Byte from Queue</td> </tr> </tbody> </table>	QS1	QS0	Characteristics	0(LOW) 0 1(HIGH)	0 1 0 1	No Operation First Byte of Opcode from Queue Empty the Queue Subsequent Byte from Queue
QS1	QS0	Characteristics							
0(LOW) 0 1(HIGH)	0 1 0 1	No Operation First Byte of Opcode from Queue Empty the Queue Subsequent Byte from Queue							
—	34	O	Pin 34 is always high in the maximum mode.						

8088

Table 1. Pin Description (Continued)

Symbol	Pin No.	Type	Name and Function																																				
HOLD, HLDA	31, 30	I, O	<p>HOLD: indicates that another master is requesting a local bus "hold". To be acknowledged, HOLD must be active HIGH. The processor receiving the "hold" request will issue HLDA (HIGH) as an acknowledgement, in the middle of a T4 or T1 clock cycle. Simultaneous with the issuance of HLDA the processor will float the local bus and control lines. After HOLD is detected as being LOW, the processor lowers HLDA, and when the processor needs to run another cycle, it will again drive the local bus and control lines. HOLD and HLDA have internal pull-up resistors.</p> <p>Hold is not an asynchronous input. External synchronization should be provided if the system cannot otherwise guarantee the set up time.</p>																																				
SSO	34	O	<p>STATUS LINE: is logically equivalent to $\overline{S_0}$ in the maximum mode. The combination of $\overline{S_0}$, $\overline{IO/M}$ and $\overline{DT/R}$ allows the system to completely decode the current bus cycle status.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>$\overline{IO/M}$</th> <th>$\overline{DT/R}$</th> <th>$\overline{S_0}$</th> <th>Characteristics</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1(HIGH)</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>Interrupt Acknowledge</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>Read I/O Port</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>Write I/O Port</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>Halt</td> </tr> <tr> <td>0(LOW)</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>Code Access</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>Read Memory</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>Write Memory</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>Passive</td> </tr> </tbody> </table>	$\overline{IO/M}$	$\overline{DT/R}$	$\overline{S_0}$	Characteristics	1(HIGH)	0	0	Interrupt Acknowledge	1	0	1	Read I/O Port	1	1	0	Write I/O Port	1	1	1	Halt	0(LOW)	0	0	Code Access	0	0	1	Read Memory	0	1	0	Write Memory	0	1	1	Passive
$\overline{IO/M}$	$\overline{DT/R}$	$\overline{S_0}$	Characteristics																																				
1(HIGH)	0	0	Interrupt Acknowledge																																				
1	0	1	Read I/O Port																																				
1	1	0	Write I/O Port																																				
1	1	1	Halt																																				
0(LOW)	0	0	Code Access																																				
0	0	1	Read Memory																																				
0	1	0	Write Memory																																				
0	1	1	Passive																																				

The following pin function descriptions are for the 8088/8288 system in maximum mode (i.e., $MN/MX = GND$). Only the pin functions which are unique to maximum mode are described; all other pin functions are as described above.

Symbol	Pin No.	Type	Name and Function																																				
S_2, S_1, S_0	26–28	O	<p>STATUS: is active during clock high of T4, T1, and T2, and is returned to the passive state (1,1,1) during T3 or during Tw when READY is HIGH. This status is used by the 8288 bus controller to generate all memory and I/O access control signals. Any change by S_2, S_1, or S_0 during T4 is used to indicate the beginning of a bus cycle, and the return to the passive state in T3 and Tw is used to indicate the end of a bus cycle.</p> <p>These signals float to 3-state OFF during "hold acknowledge". During the first clock cycle after RESET becomes active, these signals are active HIGH. After this first clock, they float to 3-state OFF.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>$\overline{S_2}$</th> <th>$\overline{S_1}$</th> <th>$\overline{S_0}$</th> <th>Characteristics</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0(LOW)</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>Interrupt Acknowledge</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>Read I/O Port</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>Write I/O Port</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>Halt</td> </tr> <tr> <td>1(HIGH)</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>Code Access</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>Read Memory</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>Write Memory</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>Passive</td> </tr> </tbody> </table>	$\overline{S_2}$	$\overline{S_1}$	$\overline{S_0}$	Characteristics	0(LOW)	0	0	Interrupt Acknowledge	0	0	1	Read I/O Port	0	1	0	Write I/O Port	0	1	1	Halt	1(HIGH)	0	0	Code Access	1	0	1	Read Memory	1	1	0	Write Memory	1	1	1	Passive
$\overline{S_2}$	$\overline{S_1}$	$\overline{S_0}$	Characteristics																																				
0(LOW)	0	0	Interrupt Acknowledge																																				
0	0	1	Read I/O Port																																				
0	1	0	Write I/O Port																																				
0	1	1	Halt																																				
1(HIGH)	0	0	Code Access																																				
1	0	1	Read Memory																																				
1	1	0	Write Memory																																				
1	1	1	Passive																																				

Table 1. Pin Description (Continued)

Symbol	Pin No.	Type	Name and Function
NMI	17	I	NON-MASKABLE INTERRUPT: is an edge triggered input which causes a type 2 interrupt. A subroutine is vectored to via an interrupt vector lookup table located in system memory. NMI is not maskable internally by software. A transition from a LOW to HIGH initiates the interrupt at the end of the current instruction. This input is internally synchronized.
RESET	21	I	RESET: causes the processor to immediately terminate its present activity. The signal must be active HIGH for at least four clock cycles. It restarts execution, as described in the instruction set description, when RESET returns LOW. RESET is internally synchronized.
CLK	19	I	CLOCK: provides the basic timing for the processor and bus controller. It is asymmetric with a 33% duty cycle to provide optimized internal timing.
V _{CC}	40		V_{CC}: is the +5V ±10% power supply pin.
GND	1, 20		GND: are the ground pins.
MN/MX	33	I	MINIMUM/MAXIMUM: indicates what mode the processor is to operate in. The two modes are discussed in the following sections.

The following pin function descriptions are for the 8088 minimum mode (i.e., MN/MX = V_{CC}). Only the pin functions which are unique to minimum mode are described; all other pin functions are as described above.

Symbol	Pin No.	Type	Name and Function
IO/M	28	O	STATUS LINE: is an inverted maximum mode S ₂ . It is used to distinguish a memory access from an I/O access. IO/M becomes valid in the T4 preceding a bus cycle and remains valid until the final T4 of the cycle (I/O = HIGH, M = LOW). IO/M floats to 3-state OFF in local bus "hold acknowledge".
WR	29	O	WRITE: strobe indicates that the processor is performing a write memory or write I/O cycle, depending on the state of the IO/M signal. WR is active for T ₂ , T ₃ , and T _w of any write cycle. It is active LOW, and floats to 3-state OFF in local bus "hold acknowledge".
INTA	24	O	INTA: is used as a read strobe for interrupt acknowledge cycles. It is active LOW during T ₂ , T ₃ , and T _w of each interrupt acknowledge cycle.
ALE	25	O	ADDRESS LATCH ENABLE: is provided by the processor to latch the address into an address latch. It is a HIGH pulse active during clock low of T ₁ of any bus cycle. Note that ALE is never floated.
DT/R	27	O	DATA TRANSMIT/RECEIVE: is needed in a minimum system that desires to use a data bus transceiver. It is used to control the direction of data flow through the transceiver. Logically, DT/R is equivalent to S ₁ in the maximum mode, and its timing is the same as for IO/M (T = HIGH, R = LOW). This signal floats to 3-state OFF in local "hold acknowledge".
DEN	26	O	DATA ENABLE: is provided as an output enable for the data bus transceiver in a minimum system which uses the transceiver. DEN is active LOW during each memory and I/O access, and for INTA cycles. For a read or INTA cycle, it is active from the middle of T ₂ until the middle of T ₄ , while for a write cycle, it is active from the beginning of T ₂ until the middle of T ₄ . DEN floats to 3-state OFF during local bus "hold acknowledge".

8088

Table 1. Pin Description

The following pin function descriptions are for 8088 systems in either minimum or maximum mode. The "local bus" in these descriptions is the direct multiplexed bus interface connection to the 8088 (without regard to additional bus buffers).

Symbol	Pin No.	Type	Name and Function																		
AD7–AD0	9–16	I/O	ADDRESS DATA BUS: These lines constitute the time multiplexed memory/I/O address (T1) and data (T2, T3, Tw, T4) bus. These lines are active HIGH and float to 3-state OFF during interrupt acknowledge and local bus "hold acknowledge".																		
A15–A8	2–8, 39	O	ADDRESS BUS: These lines provide address bits 8 through 15 for the entire bus cycle (T1–T4). These lines do not have to be latched by ALE to remain valid. A15–A8 are active HIGH and float to 3-state OFF during interrupt acknowledge and local bus "hold acknowledge".																		
A19/S6, A18/S5, A17/S4, A16/S3	35–38	O	ADDRESS/STATUS: During T1, these are the four most significant address lines for memory operations. During I/O operations, these lines are LOW. During memory and I/O operations, status information is available on these lines during T2, T3, Tw, and T4. S6 is always low. The status of the interrupt enable flag bit (S5) is updated at the beginning of each clock cycle. S4 and S3 are encoded as shown. This information indicates which segment register is presently being used for data accessing. These lines float to 3-state OFF during local bus "hold acknowledge".																		
			<table border="1"> <thead> <tr> <th>S4</th> <th>S3</th> <th>Characteristics</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0 (LOW)</td> <td>0</td> <td>Alternate Data</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>Stack</td> </tr> <tr> <td>1 (HIGH)</td> <td>0</td> <td>Code or None</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>Data</td> </tr> <tr> <td>S6 is 0 (LOW)</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	S4	S3	Characteristics	0 (LOW)	0	Alternate Data	0	1	Stack	1 (HIGH)	0	Code or None	1	1	Data	S6 is 0 (LOW)		
S4	S3	Characteristics																			
0 (LOW)	0	Alternate Data																			
0	1	Stack																			
1 (HIGH)	0	Code or None																			
1	1	Data																			
S6 is 0 (LOW)																					
RD	32	O	READ: Read strobe indicates that the processor is performing a memory or I/O read cycle, depending on the state of the IO/M pin or S2. This signal is used to read devices which reside on the 8088 local bus. RD is active LOW during T2, T3 and Tw of any read cycle, and is guaranteed to remain HIGH in T2 until the 8088 local bus has floated. This signal floats to 3-state OFF in "hold acknowledge".																		
READY	22	I	READY: is the acknowledgement from the addressed memory or I/O device that it will complete the data transfer. The RDY signal from memory or I/O is synchronized by the 8284 clock generator to form READY. This signal is active HIGH. The 8088 READY input is not synchronized. Correct operation is not guaranteed if the set up and hold times are not met.																		
INTR	18	I	INTERRUPT REQUEST: is a level triggered input which is sampled during the last clock cycle of each instruction to determine if the processor should enter into an interrupt acknowledge operation. A subroutine is vectored to via an interrupt vector lookup table located in system memory. It can be internally masked by software resetting the interrupt enable bit. INTR is internally synchronized. This signal is active HIGH.																		
TEST	23	I	TEST: input is examined by the "wait for test" instruction. If the TEST input is LOW, execution continues, otherwise the processor waits in an "idle" state. This input is synchronized internally during each clock cycle on the leading edge of CLK.																		

8088

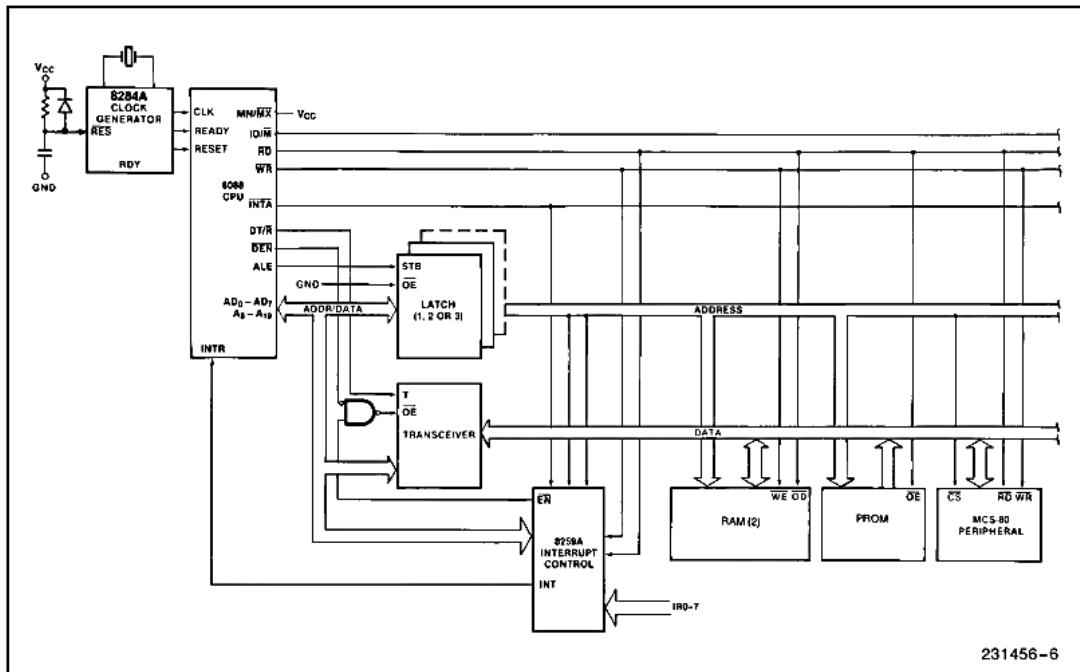

Figure 6. Demultiplexed Bus Configuration

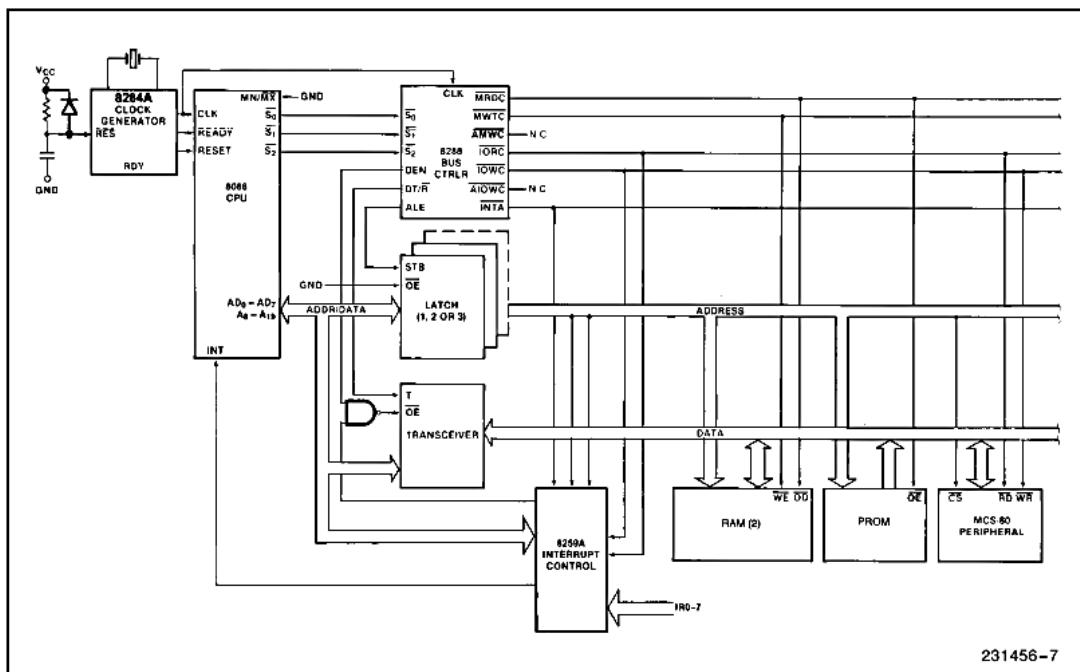

Figure 7. Fully Buffered System Using Bus Controller

کتاب‌شناسی

- "The 80x86 IBM PC & Compatible Computers", Muhammed Ali Mazidi and et al, Prentice Hall, 2000.

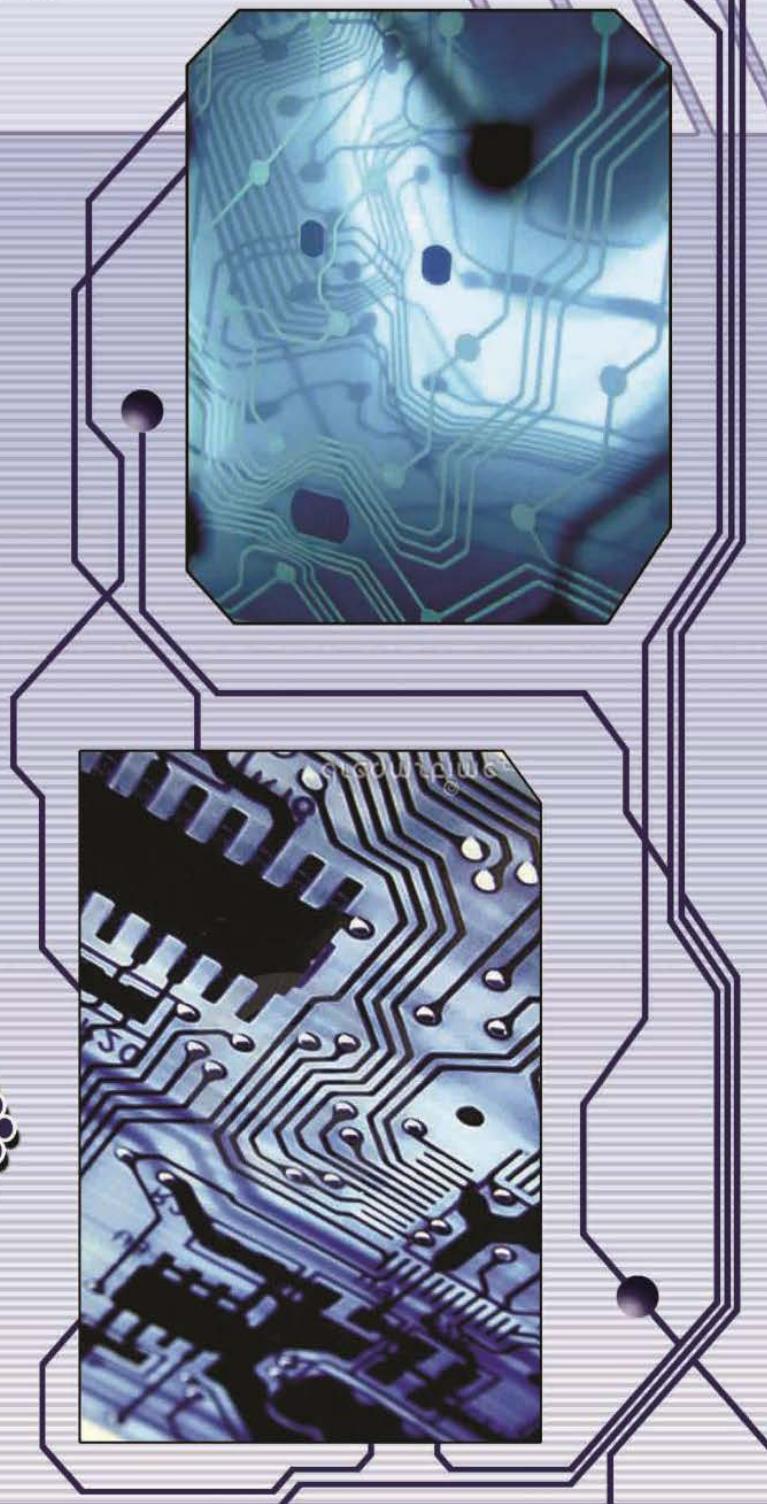
کتاب فوق با نام مدارهای واسط توسط دکتر قدرت سپیدنام به فارسی ترجمه شده است.

- "اصول کامل راهاندازی و کنترل دستگاههای جانبی توسط کامپیوتر"، محسن شکیباف، انتشارات نص، ۱۳۸۴.
- "مرجع علمی-کاربردی سخت‌افزار"، شیرزاد شهریاری، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۴.
- "اسلاتهای توسعه و طراحی کارت‌ها"، شیرزاد شهریاری، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۷۸.
- "دیجیتال پایه و طراحی مدارهای واسط"، شیرزاد شهریاری، انتشارات پرتو نگار، ۱۳۸۵.
- "PC Interfaces under Windows", Burkhard Kaink and Hans-Joachim Berndt, Elektor Electronics Publications, 2002.
- "گذرگاهها و درگاههای کامپیوتراهای شخصی"، عبدالmajید منصوریان‌فر و اصغر کریمی، انتشارات دانش پژوهان برین - ارکان، ۱۳۸۳.
- "IBM personal computer XT, Technical Reference", Volume 1,2, IBM, 1983.
- "IBM personal computer AT, Technical Reference", IBM, 1984.
- "The Intel Microprocessors", Barry B. Brey, Prentice Hall, 2006.
- "آشنایی با قطعات سخت‌افزار کامپیوتر و نحوه کار آنها"، محمدرضا گرمخواری، انتشارات نوپردازان، ۱۳۸۳.
- "طراحی، برنامه نویسی و ربط دهی خانواده 8086/88", جان افن بک، ترجمه دکتر علی پیروی، انتشارات آستان مقدس، ۱۳۷۷.
- "مدارهای واسطه"، تامپکینز و بستر، ترجمه دکتر علی پیروی، انتشارات آستان مقدس، ۱۳۸۲.
- "مبانی میکرопروسسورها و مدارهای واسطه"، دکتر سید محمد احمدی، انتشارات دانشگاه امیرکبیر، ۱۳۸۲.
- "اصول طراحی سیستمهای میکرопروسسوری"، دکتر سید احمد معتمدی، چاپخانه علمی و فرهنگی، ۱۳۷۷.
- "سیستمهای میکرопروسسوری ۱۶ و ۳۲ بیتی"، دکتر سید احمد معتمدی، چاپخانه علمی و فرهنگی، ۱۳۷۷.

PC INTERFACING

By : Iawad Rusti

FREE EBOOK

010101010010